

MEVLÂNÂ CELÂLUDDÎN-İ RÛMÎ

MESNEVÎ

Terceme ve Şerheden
TÂHİR - UL - MEVLEVÎ

CİLT : 4
KİTAP : 1

SELÇUK İZMİR KİTAPLARI
KİTAP NO

Kitap No. 27931
Tarih No. 7811.8915

81901
M48

C. 12

ŞAMİL YAYINEVİ

Ceridohane Sokak Aydın Han Nu. 5

Cağaloğlu - İSTANBUL

Tel. : 28 40 51

İÇİNDEKİLER

	Sayfa	
Bekâiden kaçıp bilmediği bir bağa giren ve sevgilisini orada bulan aşık hikâyesinin tamamı	15	11
Her vâ'za başlayışında zalimlere, merhametsiz ve i'tikadsızlara duâ eden vâizin hikâyesi	24	16
Birisinin Hz. İsa (A.S.) dan: Ya Ruhullah; varlık aleminde en güç şey nedir? diye sorması	32	20
Aşkın hiddeti ve mâ'sûkunun ona haykırması	34	21
Karısını yabancı biriyle bulan sofi	42	25
Ömer (R.A.) devrindeki hırsızın hikâyesi	44	26
Kadının, hileye sapıp sevgilisine çarşaf giydirmesi ve Tanrı'nın: «Sizin hileniz pek büyüktür» hükmünce kocasını kandırmak için bahanelere başvurması	49	28
Kadının: «Hanım çeyiz kaydında değildir. Onun muradı kızın kapalı ve namuslu olmasıdır» demesi, sofinin de üstü kapalı cevap vermesi	53	30
Allah'ın kendisi için Sem'i, Basir ve Alim demekteki muradı	56	32
Dünyanın külhana, tekvânın da hamama benzeyişi	62	35
Güzel koku satanlar çarşısında itr ve misk kokusundan bayılan ve hastalanan derici	67	37
Debbagin biraderinin, kardeşini köpek pisliği kokusuyla gizlice tedâvi etmesi	74	41
Aşık'ın yaptığı suçtan hile ile özür dilemesi, mâ'sûk'un da bu hileyi anlaması	79	43
Aşkın özür dileyişini mâ'sûkun reddetmesi ve onun şeytanetini yüzüne vurması	82	45
Bir Yahudi'nin Hz. Ali (K.V.) ye: eğer Hakkın hıfzından emin isen, kendini bu köşkün tepesinden aşağıya at demesi, Emirülmü'minin Hz. Ali'nin de ona cevabı	88	48
Mescid-i Aksâ ile harrib hikâyesi ve Süleyman'dan evvel Dâvud (A.S.) in o mescidi bina etmeye azmeylemesi	98	53
«Muhakkak ki mü'minler birbirlerinin kardeşidirler ve âlimler tek bir nefis gibidir» hadis-i şeriflerinin şerhi; bilhassa Davud ve Süleyman nebilerle diğer peygamberlerin birliği, bunlardan birinin inkârıyla hiç bir nebiye imanının sahih olmayacağı; birlik âlameti olarak bin evden bir ev yıkılınca hepsinin harab olup sağlam bir duvarın bile kalmayacağı, Cenâb-ı Hak'kın, «Biz peygamberleri birbirlerinden ayırmayız» buyurması; akıllı kimseye bir işaret kâfi gelir; maamâfih bu işaret de aşmıştır!	102	55
Mescid-i Aksâ'nın bîna hikâyesinin bakiyyesi	119	63
Hz. Osman (R.A.) in mîlafetindeki ilk hutbesinde: işle öğüt veren, sözle öğüt verenden evlâdır, demesi	124	66
Hükemânın: İnsan âlem-i suğradır, Hükemâ-yi İlâhiyyenin de: İnsan âlem-i kübradır dediklerinin beyanı	132	70
«Benim ümmetimin Nuh'un gemisine benzer. O gemiye tutunan kurtulur, ondan ayrılan batır ve boğulur» hadis-i şerifinin tefsiri	137	72
Belki'nin Sebâ şehrinde Süleyman (A.S.) a hediye göndermesi	143	75
Mağribli Şeyh Abdullah (Allah sırrını takdis etsin) in kerametleri ve nûru Süleyman (A.S.) in Belki'sin elçilerini, getirmiş oldukları hediyelerle birlikde, geri göndermesi	151	79
Terazisinin dirhemî, baş yıkanan kil olan bir attar ile, kil yiyen müşterinin hikâyesi	155	81
Süleyman (A.S.) in elçilerin gönlünü alması, onlara iltifatta bulunması, gönüllerindeki ürkekliği gidermesi ve getirilen hediyeleri kabul etmeyişi sebebinin elçilere şerh ve izahı	157	82
Bir derviş'in, birkaç şeyhi rû'yâsında görüb onlardan, kazanmaya uğraşmadan ve ibadetten geri kalmaksızın helâl rızık istemesi; şeyhlerin de o derviş'i irşad etmesi; daâdaki acı ve ekşi meyvelerin şeyhlerin himmeti ve mâ'sîsî saye-	166	87

sinde dervişe tatlı olması	90	172
O derviş'in: Ben şeyhlerin kerameti sayesinde helâl rızık buldum, bu altını şu oduncuya vereyim, demesi. Oduncunun da onun kalbindeki niyetten in- cinmesi	91	174
Süleyman (A.S.) in, Belki'sin imana gelmesi için elçilerin tez gitmelerini emret- mesi ve onları tegviki	95	182
İbrahim Edhem'in (Hak sırrını takdis etsin) hicreti ve Horasan saltanatını terk etmesi	96	184
Busanmış bir kınsenin çukurda bulunan dereye yetişemediği için, suyun sesi- ni duymak maksadiyle ceviz ağacı üstünden suya ceviz silkelemesi ve suyun sesinin güzel nağmeler gibi onu neşelendirmesi	98	189
Şirkde ısrar etme ve imanda gecikme diye, Süleyman (A.S.) in Belki'e tehdid göndermesi	103	199
Süleyman (A.S.) in Belki'e: Benim, senin imana gelmeni istemem; ancak Al- lah fızası içinde: ne nefsinde, ne güzelliğinde, ne de saltanatında bir şerre garazım yok. Hak nuruyla gözün açılınca, böyle olduğunu sen de görür ve anlarsın, demesi	107	207
İbrahim Edhem'in arta kalan hikâyesi	110	212
Sebâ ehâlisî kuzasının bakiyyesi, Belki'sin kavminden her birinin Din ve kalb mîskîlatı hakkında Süleyman (A.S.) in nasihatı ve irşadı, her cins gönül kusunun o kusun ötürü ve yemi ile avlaması	112	216
Belki'sin saltanat kaydından kurtulması ve iman şevkiyle Süleyman'ın iltifa- tından mest olması, memleketinden hareket esnâsında tahtından başka herşeyden vazgeçiş	113	219
Belki'nin tahtını Sebâ'dan Kudüs'e getirmek için Süleyman (A.S.) in çare buluşu	119	231
Resûlullah'ın süt ninesi Halime'nin, Zât-ı Risâlet'i süttan kesdikten sonra kayb etmesi ve putlardan sorması, putların secde ederek Nebî-yi Ekrem'in yü- celiğine şehâdette bulunmaları	122	237
Halime'yi, putlardan yardım dilemek üzere putlara götüren ihtiyar arab	125	242
Muhammed (S.A.V.) i Halime'nin kayb edişinden Mustafa (S.A.V.) in ceddî Abdûlmuttalib'in haberi olması ve şehirde aramaya çıkması, Ka'be'nin ka- pısı önünde duâ ederek bulmasını Cenâb-ı Hak'dan istemesi ve bulnu	129	251
Mustafa (S.A.V.) in ceddî Abdûlmuttalib'e Kâ'be'den cevap gelmesi	131	254
Onu nerede bulayım? diye Muhammed Aleyhissalâtu vesselâm'ın bulunduğu yerden Abdûlmuttalib'in nişan istemesi ve Kâ'be dahilinden cevap ge- lib nişan bulması	135	263
Belki'si rahmete dâ'vet kıssasının gerisi	136	265
İnsanın, dünyaya kanaat edip, dünya için hırs ve tamâ' göstermesi, kendi cinsinden olan ruhâniler: (Ne olurdu, Kavmimiz hâlimizi bilse) diye ba- ğırıp dururken, onların devletinden gâfil olması	137	267
Süleyman (A.S.) in Mescid-i Aksâ'yı yaptırması	146	285
Bir câirin bir hükümdâra kaside getirmesi ile şahın ona câize vermesi, Ebül'- hasan nâmındaki vezirin de o câizeyi kat kat artırması	152	296
Câirin aynı câizeyi almak ümidiyle birkaç sene sonra tekrar gelmesi, padişâ- hın âdeti vechile, bin altın verilmesini emr etmesi; yine Hasan nâmındaki başka bir vezirin; bu mikdar çok fazladır, bizim masrafımız çok, hazinemiz ise boşdur. Ben onu, ihsan buyurduğunuzun onda birine râzı ederim dem	153	299
Padişâhın mürüvvetini ifsâd etmek hususunda, bu alçak vezir, kötü davranışı ile, Firavun'un veziri Hâmâ'na benzerdi	163	310
Cinn'in Süleyman (A.S.) in makâmına oturması ve onun harekâtına kendini benzetmeye çalışması, iki Süleyman arasında görünen fark ve Cinn'in kendini Süleyman olarak tanıtması	167	327
Süleyman (A.S.) in, Mescid-i Aksâ yapıldıktan sonra, ibadet etme ve orada i'tikâfa girmiş olanlarla âbidleri irşad için her gün mescide gelmesi ve mes- ette bâ'zı otlar bitmesi	170	332
Alında mezar kazmak sanatı yokken, onu, Kâbil'in kargadan öğrenmesi	171	335

Sofinin, gül bahçesinde, başını dizine dayayıp mürakabeye dalması, arkadaş- larının ona, başını kaldır da bahçedeki çiçekleri, kuşları ve rahmet-i İlâ- hiyye âsârını gör demeleri	350	179
Mescid-i Aksâ'nın bir köşesinde keçiboynuzu ağacının çıkması ve Süleyman (A.S.)'ın mahzun olması	354	181
Soyusuz ve alçak bir kimsede ilim, mal ve mansıb husûle gelmesi, eşkiyâ eline kılıç geçmesi gibi onu rüsvây eder	370	189
Yâ eyyühelmüzzemmil âyetinin tefsiri	375	191
Cevap vermemek de cevaptır sözü, ahmağa verilecek cevap susmaktır, sözünü tekideder... Her ikisi de bu hikâyeyle anlatılmaktadır	389	198
Hiz. Mustafa Aleyhissalâtü vesselâm efendimizin: Cenâb-ı Hak melekleri ya- rattı, onlara akıl verdi... Hayvanları yarattı, onlara şehvet verdi... İn- sanogullarını yarattı, onlara hem akıl verdi hem şehvet. Kimin akli şeh- vetinden üstün olursa meleklerden daha yücedir... Kimin şehveti aklı- ndan üstünse hayvanlardan aşağıdır, hadîsinin tefsiri	390	199
Ve emmellezine fi kulûbihim meradun fezâdethüm ricisen ilâ ricisihim Âyet-i kerimesinin tefsiri	399	203
Aklın nefis ile uğraşması; mecnûn'un deve ile münâzaası gibidir, zirâ, Mec- nun ileriye, yâ'ni Leylâ tarafına gitmek arzu ediyordu. Bindiği deve ise geriye, yavrusu tarafına dönmek istiyordu. Nitekim Mecnun: «Devemin hava ve hevesi yavrusu tarafına, benim muhabbetim ise ileriye, Leylâ tarafıdır. Onunla, aramızda hakiki bir muhalefet vardır» demiştir	401	204
Pâdisâha lâıkiyle hizmet etmediği için maaşı azaltılan kölenin hükümdâra şikâyeti	409	208
Hırazın, kocaman sarıklı bir fakihin sarığını kapması ve fakihin: sarığı çöz, ne kaptığını anla da ondan sonra götür, diye seslenmesi	413	210
Dünya'nın, ehl-i dünyâyâ hâl diliyle nasihat vermesi ve ondan vefâ umanlara bıvafahıgını göstermesi	418	213
Arifin Allah'ın nurundan gıdası bulunduğunun ve «Ben Rabbimin indinde gece- lerim, beni yedirir ve içirir» hadîsinin beyânı	430	219
Müsâ, nefsinde korku hissetti; Biz de : «Korkma, sen yüce ve gâlib olacak- sın dedik» meâlindeki âyet-i kerimenin tefsiri	439	223
Dâvâyâ kalkışan kişiye, dâvâdan geçmesi için ısrar ve peygamberlere uyma- sını emreidiş	445	226
Ecir ve nafaka talebine dâir o kölenin pâdisâha dilekçe yazması hikâyesinin bakiyyesi	451	229
Şerefini korumak için medihlerde bulunan, fakat içinden dert ve elem koku- su duyulan, hırkasının eskiliğinden, o şükürlerinin lâftan, yalandan iba- ret olduğu anlaşılan meddahın hikâyesi	456	232
Hâhî bir tabib olan zevât-ı kirâmın mürid ve yabancı simalarından ve söz- lerinin üslûbundan ve gözlerinin renginden ve bunların hiç biri olmaksı- zın gönül yolundan onların kalbi ve Dini hastalıklarını teşhis etmeleri ve marazlara göre tedavi eylemeleri	474	241
Şeyh Ebulhasan Hırkanî'nin doğmasından yıllarca evvel, dünyâyâ geleceğini, sûret ve siretinin nişanlarını Bâyezid'in birer birer haber vermesi; tarîh yazarların da şeyh Hırkanî'yi beklemek üzere o haberi kayd etmeleri.	477	242
Hiz. Resûlullah (A.S.)'ın: «Ben, Yemen'den nefes-i Rahmânî'yi duyuyorum» hadîsi	484	246
Bâyezid Bistâmî'nin vefatından yıllarca sonra Ebulhasan Hırkanî'nin doğması	488	248
Sofinin kalb ve ruhundan Tanrı yemeğinin eksilmesi	490	249
Dilekçesine, pâdisâh tarafından cevap gelmeyeşine o kölenin hiddetlenmesi.	498	253
Süleyman (A.S.)'ın bir zellesi dolayısıyla rûzgârın muhâlif esmesi	500	254
Bâyezid Rahmetullahi Aleyh'in, yıllarca evvel, kendisinin doğacağını ve ah- vâlini haber verdiğini, şeyh Ebulhasan Hırkanî'nin isitmesi	505	256
O kölenin, birinci dilekçesine cevap alamayışı üzerine pâdisâha ikinci bir dilekçe yazması	508	258

BİSMİLLÂHİRRAHMANİRRAHİM

Bu faydası en ulu olan en güzel konağa dördüncü göçtür. Bahçeler na-
sıl gök görleyince sevinir, gözler nasıl güzel uykuyla uzlaşırsa; bunu gö-
rünce de âriflerin gönülleri öyle sevinir, öyle neşelenir. Ruhların huzuru,
bedenlerin gıfâsı bu dördüncü göçtedir. Bu göç, tam ihlâs sahiplerinin se-
vip istedikleri, yolcuların dileyip arzuladıkları gibidir. Gözlere nurdur,
ruhlara neşe. Devşirenlere yemişlerin en güzeli, en iyisi... Dileklerin, is-
teklerin en hoşu, en ulusudur. Hastayı, doktoruna çeker, götürür. Âşıkı,
sevgilisine alır, ulaştırır. Hamdolsun Allah'a, bu dördüncü göç, ihsanla-
rın en büyüğüdür; dilenen şeylerin en nefisidir. Ülfet zamanını yeniler,
mihnet çekenlerin güçlüğü kolaylaştırır. Hak'tan uzak kalan, buna ba-
kar, okursa teessüfünü artırır. Kutluluğa eren kişinin de sevincini, şük-
rünü çoğaltır. Hanende kadınlar kendilerini bezerler ya işte bunu oku-
yan kişinin gönlünde de, o hanendelerin göğüslerine asıp taktıkları inci,
elmas ve mücevherlerden meydana gelen sevinçten ziyâde bir sevinç ve
neşe hâsıl olur. Bu, ilim ve amel ehline mükâfâttır! Bu dördüncü göç, doğ-
muş bir dolunaya benzer. Gitmişken geri gelen devlet gibidir. Umanların
ümit üstüne ümitlerini artırır durur. İbâdetle bulunanların, önden gidip
konak yerlerini ve ihtiyaçları olan şeyleri hazırlar. Düşkün ümitleri tek-
rar şahlandırır. Yolcunun sıkışmış, sönmüş ricâsını tekrar yayar, döşer.
Bu dördüncü cilt, dağılmış bulutlar arasından doğan güneşe benzer; as-
habımıza nurdur, ardımızdan gelenlere define! Hak'dan şükretmek için
tevfik dileriz; çünkü şükür, elde olan nîmete bir bağdır, nimetin fazlası da
onunla elde edilir. Ancak Allah'ın dilediği olur.

Beni mahzun eden şeylerden biri de şu: Ben uyuyordum.

Hava güzel ve serin serin esiyordu, ben de o serinlikle dalnuş kalmıştım.

Meşe ağacına boz renkli bir güvercin konmuştu. O güvercin beni ça-
ğırınca kadar dalakalmışım.

Güzel güzel ötüyor, bu ötüşlerle ağlayıp duruyordu.

O ağlamaya başlamadan ben, aşkımdan ağlamaya başlasaydım.

Suadaya sevgimden feryadedip ağlamaya koyulsaydım nadim olmaz, teselli bulurdum...

Fakat ne fayda? O, benden önce ağlamaya başladı, beni de ağlattı.

Evet, onun ağlaması beni de ağlattı da dedim ki: Fazilet, bu işte ön-ayak olanındır! Allah gelip geçenlere de rahmet etsin, geleceklere de. Vâdine vefâ edenlere de, kendilerini bunlara benzetenlere de! Tanrı, ihsâniyle, keremiyle, büyük lûtufta ve in'amiyle hepsine rahmet etsin! Şüphe yok ki o, istenenlerin en hayırlısıdır, umulanların en yücesi! «Allah, koruma-da herkesten daha hayırlıdır ve o, merhametlilerin en merhametlisidir.» Munislerin de hayırlısıdır, vârislerin ve bir şeye karşılık ihsanda bulunanların da hayırlısı; ibâdet ederek tarla sürenlerin, ekin ekenlerin rızasını veren de odur. Allah, Peygamberi Muhammed'e (S.A.V.) ve onun pek yüce olan soyuna, bütün peygamberlere ve şariat sahiplerine rahmet etsin. Öyle olsun Ey âlemlerin Rabbi olan Allah! Dûamızı kabul et...

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

12460

وما شجاني اني كنت نائما
اعطى من برد بطيب التنسم

«Beni mahzun eden şey dolayisiyle, hafif hafif esen rüzgârın serinliğinden oyalanmak için uyumuştum.»

12461

الى ان دعت ورقاء في غصن ايكه
تفرد مبكها بحسن الترم

«Meselikde bir dal üzerinde bir güvercinin güzel terennûmle ağlaması ile beni çağırıcaya kadar dalakalmıştım.»

12462

فلو قبل مبكها بكيه صبايه
لسعدى شفيت النفسى قبل التندم

«O ağlamaya başlamadan ben, aşkımdan, Suada'ya sevgimden feryadedip ağlamaya başlasaydım pişman olmaz, teselli bulurdum.»

ولكن بكت قبل فہیج لی البکا
بکاها فقلت الفضل للمتقدم

«Lâkin, o benden evvel ağladı da, beni de ağlattı. Ve dedim ki: Fazilet, bu işte önayak olanındır.»

ای ضیاء الحق حسام الدین توی
کہ گذشت از من بنورت مثنوی

«Ey Hak'ın ziyası olan Hüsâmeddin; sen öyle bir zatsın ki senin nurun ile Mesnevî yükseklikde, Kameri geçmiştir.»

ہمت عالی تو ای مرتجا
می کشد این را خدا داند کجا

«Ey kendisinden birçok şey umulan Hüsâmeddin; senin âlî himmetinin onu nerelere kadar götüreceğini Allah bilir.»

کردن این مثنویرا بستہ
می کشی آن سوی کہ دانستہ

«Bu Mesnevî'nin boynundan bağlamışsın, onu bildiğin bir tarafa çekib götürüyorsun.»

مثنوی پویان کشندہ نابید
نابید از غافلۂ کش نیست دید

«Mesnevî koşub gitmekde, çeken ise gizli... Fakat gizliliği, basar-ı basireti olmayan bir gâfile karşıdır.»

مثنویرا چون تو مبدأ بودہ
گرفزون گردد تواش افزودہ

«Mesnevî'nin başlangıcı sen olduğun için, eğer uzayıp giderse, onu uzatan yine sensin.»

چون چنین خواهی خدا خواهد چنین
می دهد حق آرزوی متقین

«Sen böyle isteyince, Allah da öyle ister. Çünkü Hak Taalâ takvâ sahiplerinin arzusunu verir.»

کان لله بودہ در ماضی
تا کہ کان الله پیش آمد جزا

«Önce sen, varlığını Allah'a verdin... Mükâfat olarak da Allah varlığını sana verdi...»

Hadisi şerifde: «Her kim Allah için olursa Allah da onun için olur» buyurulmuştur. Allah için olmak, O'nun emirlerine uymak ve nehiylerinden de kaçınmaktır.

مثنوی از تو هزاران شکر داشت
در دعا وشکر کفها بر فراشت

«Mesnevî, sana binlerce kere müteşekkirdir, sana duâlar etmek için avuçlarını açmıştır.»

زانکه شا کر را زیادت وعده است
آنچنانکه قرب مزد سجده است

«Çünkü şükredene ni'metin ziyâdeliği vadedilmiştir. Nitekim secdenin mükâfatı, Kurbiyyet-i İlâhiyyedir.»

گفت واسجد واقترَب یزدان ما
قرب جان شد سجده ابدان ما

«Hâlikımız: (Secde et ve yakınlaş!) buyurmuş, bedenlerimizin secde etmesi ruhlarımızın Allah'a yaklaşmasına sebep olmuştur.»

Ebûcehil: «Muhammed'i secde etmiş görürsem ayağımla boynuna basacağım!» hezeyânını etmişti. Aleyhissalât Efendimizi secdede görenler, Ebûcehil'e haber verdiler. Habis herif koşarak geldi. Fakat rengi atmış olduğu hâlde titreyerek geri döndü. «Ne oldun?» diye sordular. «Onunla benim aramda içi ateş dolu bir hendek gördüm. Bir ejderha ağzını açmış, kuşlar da kanad kanada gelmişlerdi» cevâbını verdi. Bu sözü Hz. Peygambere nakl ettiler: «Eğer yanıma sokulmuş olsaydı melekler onu parça parça edeceklerdi» buyurdu ve şu âyetler nâzil oldu:

أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى

عَبْدًا إِذَا صَلَّى ۖ أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى ۖ أَوْ أَمَرَ
بِالتَّقْوَى ۖ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ۖ أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ

بَرِّى ۖ

Yani: «Bir kulu, namaz kılarken, men edecek (bir adam) gördün mü sen? Gördün mü (şu cür'eti)? Ya o doğru yol üzerinde ise, yahut takvaayı emr ettiyse, gördün mü? Ya (öbürü) (hakı) yalan saydı, (imandan) yüz çevirdi ise... (O adam) Allah'ın muhakkak (herşeyi) görüp durduğunu hiç de bilmemiş mi?»

Hüseyn vâiz tefsirinde divor ki: «Bu âyette hem vâ'd hem vâid vardır ki ey Zâhid; hakka ibâdet et. Çünkü seni görmekdedir. Ey tasık; günahlarından tevbe et ki seni görmekdedir. Ey mürâî; halis olmaya çalış ki seni görmekdedir. Ey zâhid; halvetinde günah etme ki seni görmekdedir.»

Bir def'a da (S.A.V.) Hz. leri namaz kıhyordu. Ebûcehil yanına geldi: «Ya Muhammed; ben seni namaz kılmaktan nehy etmedim mi?» dedi. Resûl-i Ekrem Hz. leri onu Allah'ın azâbiyle korkutmak istedi. Ebûcehil: «Beni mi korkutmaya kalkışıyorsun? Benim meclisim ve tarafdarlarım bütün Mekke vâdisi ehalisinin meclislerinden büyüktür» dedi. O münasebetle şu âyetler nazil oldu:

كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا

بِالنَّاصِيَةِ ۖ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ۖ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ۖ
سَدِّعُ الزَّبَانِ ۖ كَلَّا لَا تَطَّعُهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ۖ

Yani: «(Böyle şeylerden) sakınsın o. (Eğer küfründen) vaz geçmezse, and olsun, onu aln(ının saç)ından tutup (cehenneme) sürükleriz, (yani) yalancı, günahkâr aln(ının saç)ından. O vakit (durmasın) meclisini davet etsin dursun! Biz (de) zebânileri çağırırız. Sakın (Habîbim) ona boyun eğme. Secde et. Yaklaş².»

İşte Hz. Mevlâna bu âyetleri işâret ederek, bedenlerin secdesinin Hak-kın kurbiyyetine vesilesi olduğunu bildiriyor.

گر زیادت می شود زین رو بود
نه از برای بوش وهای وهو بود

«Eğer Mesnevi devam edib ziyadeleşiyorsa, bu yüzden ziyadeleşiyor ve uzuyor. Yoksa hây u huyla değil.»

باتو ماچون رزبستان خوشیم
حکم داری هین بکش نامی کشیم

«Biz sizinle üzüm asmasının yazdan hoşlandığı gibi hoşuz. Hükmün câridir. Sen Mesneviyi çek, götür; biz de çekib uzatalım.»

خوش بکشد این کار وان را تاجح
ای امیر صبر مفتاح الفرج

«Ey (sabır, varlığın anahtarıdır) sırrının mümessili ve emîri olan Hüsameddin; bu beyitler kervanını Hacce kadar çek götür.»

حج زیارت کردن خانه بود
حج رب البیت مردانه بود

«Hac bir evi, (yani Beytullah'ı) ziyâret etmektir. Evin sahibini ziyâret ise erliktir.»

Malum ya Hac, Kâbe'yi bir takım usûl ve adab ile ziyaretir. Kâbe'nin banîsi de İbrahim ve İsmail (A.S.) dır. Bunlar, beytullah'ın binâsını ikmâl eyledikten sonra hac ile de memur olmuşlardı. Sonra Hicaz ve Yemen halkına peygamber olan İsmail (A.S.) ın şeriatinde hac farz kılınmış; zamanlar geçtiği, şeriat-i İsmailiyye ahkâmı unutulduğu hâlde Arablarca her sene hacca devam edilmisti. İslâm Dininde Hac, Hicretin 9'ncu senesinde farz kılınmış, o sene Sıddık-i Ekber'in idâresinde hacc edilmiş. Resûl-i Ekrem ise bir sene sonra 120.000 Müslüman ile birlikte Mekkeye gidiş haccetmişti. Evet, Beytullah'ı ziyâretle hacceylemek kolaydır. Müşkil olanı Sahibülbeyt'i ziyâret eylemektir.

زان ضیا گفتم حسام الدین ترا
که تو خور شیدی وان دووصفا

«Ey Hüsameddin; sen bir güneşsin, onun için sana ziya dedim. Bu iki söz, Husam ve Ziya, senin vasıflarıdır.»

Yani Güneşin ziyâsına, şualarına (Tiğ-i hurşid) denilir. Hüsameddin de (din kılıcı) mânâsınadır.

کین حسام واین ضیا یکبست هین
تیغ خور شید از ضیا باشد یقین

«Bu Hüsâm ile ziyânın ikisi da birdir. Çünkü güneşin şuaları ziyâdan olur.»

شمس را قران ضیا خواند ای پدر
وان قمر را نور خواند این را نکر

«Babalık; Kur'an, güneş için (ziya), ay için de (nur) dedi. Buna dikkat et.»

نور از آن ماه باشد وین ضیا
آن خور شید این فروخوان ازبنا

«Nur kamer'e, ziya da Güneş'e âiddir. Bunu Kur'andan oku.»

Nitekim, Sûrei Yunus'da buyrulmuştur ki:

هُوَ الَّذِي
جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا
عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ
الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾

Yani: «Güneşi ziya(lı), ayı nur(lu) yapan, yılların sayısını ve hesabı bilmemiz için ona (ayın seyr-ü hareketine muhtelif)menziller tayin eden O'dur. Allah, bunları (boş yere değil) sâbit bir gerçek (bir vaakıa, bir fâide) olarak yaratmıştır. O, bilecek bir kavim için âyetlerini birer birer açıklar.»

(5) Sûrei Yunus: 5.

Bu ayette Güneş ve Ayın yaratılmasına insanların vakitlerini bilmele-
ri sebebi gösterilmiştir gibi Güneşe ziyâ, Kamere de nur verilmiş olduğu bil-
dirilmiştir. Şarih Ankaravi Kuddise Sırrahû diyor ki: «Eğer, (cisman-i münir)
bizzat nur ise ona ziyâ derler ve eğer bil'araz ise ona neyyir-i nur derler.
Güneş, neyyir-i bizzattır, onun için ziyâ buyuruldu ve Kamer neyyir-i bil'-
arazdır, onun için nur buyurdu. Kamer, Güneş'e ne kadar karşı olursa o
kadar münir olur. Hazretin, Hüsameddin Çelebi'ye (Zıyaülhak) tabiri mer-
tebe-i kutbiyyette neyyir-i bizzat olduğundan ötürüdür.»

12482

شمس چون عالی تر آمد خود زماه
پس ضیا از نور افزون دان بجاه

«Güneş, aydan daha büyük ve yüksektir. O hâlde merteye ve derece
itibariyle ziyâyı nurdan efdal ve parlak bil.»

12483

پس کس اندر نورمه منهج ندید
چون بر آمد آفتاب آن شد بدید

«Çok kimse ayın nurunda hakikat yolunu göremedi. Fakat güneş do-
ğunca o yol aydınlandı ve lâikiyle görüldü.»

Cenabı Pîr, Ay ile ülemâyı, Güneşle de kâmil ve mükemmel olan arif-
leri kasd etmiştir.

12484

آفتاب اعراض را کامل نمود
لاجرم بازار هادر روز بود

«Güneş alınacak ve satılacak şeyleri, daha iyi gösterir. Onun için çar-
şılar, pazarlar gündüz açılır ve kurulur.»

Yalnız Mısır'da icrayı hükûmet eden Fatımîlerden (Hâkim Biemrillah)
çarşıların gündüz kapatılıp gece açılmasını emr eylemiş ise de bir müddet
sonra bu budalalığa son vermişti. Evet çarşılar, pazarlar gündüzleri ve gü-
neşin ziyasıyla aydınlık bir zamanda kurulur.

12485

تا که قلب و نقدنیک آید بدید
تا بود ازغبین و از حیلہ بعید

«Tâki paranın kalb'i ve sağlamı iyice görülsün; tâki alışveriş, aldatmak
ve aldanmaktan uzaklaşsın.»

12486

تا که نورش کامل آید بر زمین
تا جرائزا رحمة للعالمین

«Tâki güneşin nuru zemine kâmil olarak aks etsin de ticâret erbabına
rahmeten ilâlemin olsun.»

Yani, Onun aydınlığı sâyesinde alış veriş edenler aldatmasın ve aldan-
masın.

12487

لیک بر قلاب مبعوضت سخت
زانکه زو شد کاسد اورا نقد رخت

«Lâkin güneş, kalp akçenin ve kalpazanın şiddetli düşmanıdır. Çünkü
onun aydınlığıyla kalp akçe geçmez olur.»

12488

پس عدوی جان صرافست قلب
دشمن درویش که بود غیر کلب

«O hâlde kalp para, sarrafın can düşmanıdır. Nitekim köpek de derviş
düşmanıdır.»

Hakikaten köpek de acaib bir tabiat vardır. Üstü başı düzgün kimse-
lere aldırılmaz, hattâ kuyruk salları ve yaltakları da, düşkün kıyâfetli olan-
lara havlar ve saıdırır.

Hikâye edilmiştir ki Bistam şehri ahâlisi bir bayram günü namaz kıl-
mak için şehrin dışarısındaki musallâya çıkmış, namazın edâsından sonra
avdet etmiş. Kasabanın medhalinde yatan bir köpek hiç birine ses çıkarma-
dığı hâlde Bâyezid-i Bistamî Hz. ine karşı ürmüş ve üstüne saldırmış. Er-

هین زچارم نوردہ خورشید وار

تا بتابد بر بلاد و بر دیار

«Güneş gibi bu dördüncü cilde nur saç ki, beldeler ve memleketlerde parlak görünsün.»

هرکس افسانه بخواند افسانه است

وانکه دیدش نقد خود مردانه است

«Herkim Mevneviyi masal diye okursa onun için masaldır. Herkim de kendisinin halini bu kitapta görürse o kimse merddir.»

آب نیلست و بقبطی خون نمود

قوم موسی را نه خون بود آب بود

«Mesnevi, Nil suyu gibidir: Kıbtî'lere kan görünmüştür. Musa'nın kavmine O, kan değil, su'dur.»

Hiz. Musa'nın dâvetini kabul etmeyen Firavun ile Mısırlıların uğradıkları felâketlerden biri de Nil suyunun onlara kan görünmesi, Beni İsrail'in ise berrak su olarak içmesi idi.

Hiz. Mevlâna Kitab-ı celîlini Nil suyuna benzetiyor. Mümin ve muvahhid olanların O'nunla harâretlerini söndüreceklerini, münkir olanların ise, Firavun ve tebeası gibi, O'nun feyzinden mahrum kalacaklarını söylüyor.

دشمن این حرف این دم در نظر

شد مثل سرنگون اندر سفر

«Bu sözün, (yani Mesnevînin) düşmanı olanın, baş aşağı olarak Cehennemde yuvarlandığı senin nazarında temsil edildi.»

انبیا ما دشمنان بر می تند

بس ملائک رب سلم می زنند

«Peygamberler, düşmanlar ve kâfirlerle uğraşır, melekler de (Ya Rab. bî selâmet ver) diye duâ ederler.»

Şöyle diyerek ki:

کین چراغی راکه هست او نورکار

از یف دمه‌ای دزدان دور دار

«İlâhi nurlu bir kandil gibi olan bu peygamberleri, hırsızların üfle-melerinden uzak ve mahfuz bulundur.»

دزد و قلابست خصم نوربس

زین دواى فریاد رس فریاد رس

«Hırsız da kalp akçe ve kalpazan da aydınlık düşmanıdır. Ey feryad edenin feryadına yetişen Allah, bize imdad et.»

روشنی بر دفتر چارم بریز

کآفتاب از چرخ چارم کردخیز

«Ey Hüsameddin; güneş dördüncü kat gökten doğarak Âlemi aydınlatır. Manevî bir güneş olan sen de Mesnevinin dördüncü defterini tenvir et.»

ای حسام الدین تودیدی حال او
حق نمودت پاسخ افعال او

«Ey Hüsâmeddin o münkirin hâlini gördün... Hak, sana, onun inkârının cevab ve cezâsını gösterdi.»

Hüsâmeddin Çelebi cenabı Pir'e: «İhvan, Mesnevi okuduklarında bazı ruhani zevatın ellerinde kılıç olduğu hâlde mecliste bulunduklarını ve ihlâs ile dinlemeyenlerin din ve iman dallarını keserek onları çeke çeke Cehenneme götürdüklerini görüyorum» demiş, Hz. Hudavendigâr da: «Evet gördüğün gibidir» buyurmuştu. Bu iki beytte Çelebi'nin o keşfinden bahs ediliyor.

دیده غیبت چو عیبت او ستاد
کم مبدا زین جهان این دید و داد

«Ey Hüsâmeddin; senin gaybi gören gözün gayb gibi üstâddır. Bu görüş ve diriliş Dünya'dan eksik olmasın.»

این حکایت را که نقد وقت ماست
گر تمامش میگفتی اینجار واست

«Tamamiyle bizim hâlimizi bildiren şu hikâyeyi burada tamamlarsan münâsibdir.»

نا کسانرا ترک کن بهر کسان
قصه را پایان بر و مخلص رسان

«İnsan olanlar için, olmayanları bırak; (yani Mevneviyi okuyub dinleyib feyz alanlar için münkirlerini bırak da) hikâyeyi sonuna getir ve bitir.»

این حکایت گر نشد آنجام
چارمین جلد ست آرش در نظام

«Bu hikâye üçüncü cildde tamam olmadıysa bu dördüncü cildde onu ihmal et!»

«BEKÇİDEN KAÇIB BİLMEDİĞİ BİR BAĞA GİREN VE SEVGİLİSİNİ ORADA BULAN AŞIK HİKÂYESİNİN TAMAMI.»

Ki o âşık bekçiye dâa etmiş ve sevincinden şu âyeti okumuştur:

عَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ

Yani: «Olur ki bir şey hoşunuza gitmezken o, sizin için hayırlı olur, bir şeyi de sevdiğiniz halde o da hakkınızda şer olur!»

اندران بودیم کان شخص از عس
راند اندر باغ از خوفی فرس

«O adamın, bekçiden korkup bağa at sürdüğünü anlatıyorduk.»

بود اندر باغ آن صاحب جمال
کز غمش این در عنابد هشت سال

«Bu gencin âşık olup, sekiz seneden beri gam ve kederini çektiği güzel meğer bu bağın içinde imiş.»

سایه او را نبود امکان دید
همچو عنقا نام او را می شنید

«Halbuki onun gölgesini bile görmeye imkân bulamıyordu. Sâde Ankâ gibi adını işitiyordu.»

Anka : Avâm-ı halkın (Zümrüdanka) dedikleri kuştur. Gûya üzerinde otuz nevi kuşun rengi ve şekli bulunduğu için (Simurğ) denilmiş. Kuşların padişahı imiş. Payitahtı Kaf Dağında imiş. Hakikati hâlde ise adı var, kendi yoktur.

12505

جزیبی لقبه که اول از قضا
بروی افتاد و شد اورا دلربا

«O âşık, o sevgiliyi, hükm-i kaza ile ona gönlünü kaptırdığı mülâkattan evvel görmemişti.»

12506

بعد ازان بسیار می کوشید او
خود مجالش می نداد آن تندخو

«Ondan sonra ne kadar çalıştı çabaladı ise, o huysuz sevgili bir türlü fırsat vermemiş ve kendisini göstermemişti.»

12507

نه بلا به چاره بودش نه بمال
چشم پر وبی طمع بود آن نهال

«Ne yalvarmanın bir çâresi olmuştu, ne mal, mülk vermenin... O fi-dan sevgilinin gözü toktu, tamâı yoktu!»

عاشق هر پیشه و معطای
حق بیالود اول کارش ای

«Allah her san'ata ve talebedilen herşeye âşık olan kişinin dudakları, ilk önce o şeye dokundurur, ona o lezzeti tattırır.»

12509

چون بدان آسیب در جست آمدند
پیش پاشان می نهید هر روز بند

«Âşıklar o belâ ile, (yani ağızlarına tattırılan o lezzetle) matlûbu aramaya başlayınca kazayı İlâhî her gün ayaklarına bir bağ vurur ve âşıklerine bir tuzak çıkarır.»

12510

چون در افکندش بختجوی کار
بعد ازان در بست کابینی بیار

«Allah, o âşıkı taleb ve aramaya düşürünce, matlûbun mehrini getir diye ona vuslet kapısını kapar.»

12511

هم بران بومی تند وی روند
مردمی راجی و آیس می شوند

«Talib ve âşık olanlar, duydukları koku dolayisiyle dönerler, dolaşırlar, her an ümidvar ve nevmid olurlar.»

12512

هرکسی را هست امیدى برى
که کشادندش دران روزى درى

«Herkesin, birgün kendisine açılmış olan kapıdan bir menfaat ve istifade ümidi vardır.»

12513

باز در بستندش و آن در پرست
برهان امید آتش باشد ست

«Sonra ümid kapısını kaparlar da kapıya müteveccih olan o talib, maksûdu aramak için koşar durur.»

12514

چون در آمد خوش دران باغ آن جوان
خود فروشد پا بگنجش نا گهان

«O genc de o bağa girinci ansızın ayağı define çukuruna batmış gibi oldu.»

12515

مرعسس را ساخته یزدان سبب
تا زیم او دود در باغ شب

«Cenâbı Hak, o gencin gece vakti bağa girmesine bekçi korkusunu sebeb kılmıştı.»

12516

بیند آن معشوقه را او با چراغ
طالب انگشتی در جوی باغ

«Yine o bekçiyi bağın içinden geçen dere kenarında, elinde kandil ile yüzüğünü arayan sevgiliyi görmesine vesile etmişti.»

12517

پس قرین می کرد ذوق آن نفس
باشای حق دعای آن عسس

«O anda zevk ve şevkinden Allah'a şükürler ederek, bekçiye hayır dâua'larda bulunmağa başladı.»

12518

که زبان کردم عسس را از گریز
بیست چندان سیم وزر بروی بریز

«Hâhî, ben kaçırımla bekçiyi ziyana sokdum, sen ona ivaz olan bir-
kaç altın ve gülmüş ihsan et!»

12519

از عوانی مسورا آزاد کن
آنچنانکه شادم او را شاد کن

«Onu, kötü kişilerin şerrinden kur ar... Ben nasıl mesrur isem onu
da şad eyle!»

12520

سعد دارش این جهان و آنجهان
از عوانی و سکی اش و ارهان

«Onu Dünya ve ahirette mesud eyle, kötülükten ve köpeklikden kur-
tar.»

12521

گرچه خوی آن عوان هست ای خدا
که همراه خلق را خواهد بلا

«Ya Hâhî, vaktü o kötü kişinin huyu, halka belâ gelmesini istemek-
dir.»

12522

گر خبر آید که شه جرمی نهاد
بر مسلمانان شود او زفت و شاد

«O, (padışah, müslümanları suçlayıp mahkûm etti) diye haber gelse
sevinir, adeta kabına sığmayacak hale gelir.»

ور خبر آمد که شه رحمت نمود
از مسلمانان فگند آن را بخود

«Yok, eğer, (padişah, merhamet ederek o cezâyı cömertliğiyle müslümanlardan bağışladı) diye haber gelse.»

ماتمی در جان او افتد ازان
صدچنین ادبارها دارد عوان

«Bu haberden, onun canına yüzlerce mâtem vâkî olur. Zâlimlerin daha böyle yüzlerce bedbahtlığı vardır.»

Öyle olmakla beraber :

اوعوانرا در دعا در میکشید
کز عوان او را چنین رحمت رسید

«O genc, bekçiye dua etti, çünkü o zâlimden kendisine böyle bir rahmet isâbet etmişti.»

بر همه زهر و برو تریاق بود
آن عوان پیوند آن مشتاق بود

«Bekçi herkese zehir iken, ona panzehir olmuştu; Zira Onun sevgilisine kavuşmasına sebep teşkil eylemişti.»

بس بد مطلق نباشد در جهان
بد بنسبت باشد این راهم بدان

«Dünya'da mutlak olarak kötülük yoktur. Bilmiş ol ki kötülük nisbet itibariyledir.»

در زمانه هیچ زهر و قند نیست
که یکی را بادگر را بند نیست

«Zamanede hiç bir zehir ve şeker yoktur ki birine ayak, diğerine ayakbağı olmasın.»

مریکی را بادگر را بای بند
مریکی را زهر بردیگر چو قند

«Bir şey, birine ayak, diğerine ayakbağı; yine bir şey birine zehir, diğerine şeker gibi olur.»

زهر ماران مار را باشد حیات
نسبتش با آدمی باشد ممات

«Yılanların zehri yılanı hayattır, insana ise öfüm olur.»

خلق آبی را بود دریا چو باغ
خلق خاکی را بود آن مَرَك و داغ

«Deniz, su mahlukatına bağ gibi olur, fakat karada yaşayanlara ölümdür.»

همچنین برمی شمرای مردگار
نسبت این از یکی کس تاهزار

«İly iş adamı; bu nisbeti birden bine kadar böylece say.»

Meselâ :

زید اندر حق آن شیطان بود
در حق شخصی دیگر سلطان بود

«Zeyd, birine göre şeytan, diğer bir şahsa göre ise sultan olur.»

آن بگوید زید صدیق و سنیست
وین بگوید زید کبرو کشتنیست

«O; Zeyd sıddık ve sünnidir der; bu ise: Zeyd, gâvurdur, katli vâ-cibdir der.»

زیدیک ذاتست بر آن یک جنان
اوبران دیگر همه رنج و زیان

«Zeyd bir kimsedir ama, biri için Cennet gibidir, başkaları için de mazarrat ve ziyan gibidir.»

گرتو خواهی کوترا باشد شکر
بس ورا از چشم عاشقش نگر

«Zeyd'in sana karşı şeker gibi olmasını istersen, ona, onu sevenlerin gözüyle bak.»

منکر از چشم خودت آن خوب را
بین بچشم طالبان مطلوب را

«Bir güzele kendi gözünle bakma. Matlûba tâlibleri gözüyle bak.»

چشم خود بر بند زان خوش چشم تو
عاریت کن چشم از عشاق او

«İlen, o güzel gözüyle bakmaktan kendi gözünü kapa da, onun âşık-larından âriyet bir göz al.»

Yani onların gözüyle bak.

بلکه ازو کن عاریت چشم و نظر
بس ز چشم او بروی اونگر

«Ve hattâ gözü ve bakışı o güzelin kendisinden al da, onun yüzüne onun gözüyle bak.»

تا شوی ایمن ز سیری و ملال
گفت کان الله له زین ذوالجلال

«Ki ona bakmak için doymaktan ve usanmaktan emin olasın. Bun-dan dolayı Resûl-i Ekrem: (Bir kimse Allah için olursa, Allah da onun için olur) buyurmuştur.»

چشم او من باشم و دست و دلش
تارهد از مدبریها مقبلش

«Cenabı Hak buyuruyor ki: Bana nâfile ibâdetlerle yaklaşan kulu-mun gözü, eli ve kalbi ben olurum da onun ikbâl ve saadeti, idbar ve fe-lâketten kurtulur.»

İbu hadis-i Kudsi'ye işarettir:

«Kulum farzlardan başka nâfile ibâdetlerle bana öyle yaklaşır ki, ben onun gözü olurum benimle görür, kulağı olurum benimle işitir, eli olu-rum benimle iş görür.»

هرچه مکر وهست چون شد او دلیل
سوی محبوبت حییت و جلیل

«Ne olursa olsun, mekruh olan bir şey bile olsa sevgilinin tarafına delil olursa, o şey sevimlidir ve dosttur.»

«HER VÂZA BAŞLAYIŞINDA ZALİMLERE, MERHAMETSİZ VE
İTİKADSIZLARA DUA EDEN VÂİZİN HİKÂYESİ»

12543

آن یکی واعظ چو بر تخت آمدی
قاطعان راهرا داعی شدی

«Bir vâiz, kürsiye çıkınca yol kesici eşkiyaya dua ederdi.»

12544

دست برمی داشت یارب رحم دان
بربدان و مفسدان و طاغیان

«Elini kaldırır: Ya Rabbî, kötülere, müfsidlere, isyancılara merhamet eyle derdi.»

Keza:

12545

بر همه تسخر کنان اهل خیر
بر همه کافر دلان و اهل دیر

«Hayır sahibleri ile istihza edenleri, kalben inkâr eyleyenleri ve manastırda oturanları mağfiret buyur, derdi.»

اونکردی آن دعا بر اصفیا
می نکردی جز خبیثا را دعا

«O, temiz kişilere ve habislerden başkasına dua etmezdi.»

12547

مرورا گفتند کین معهود نیست
دعوت اهل ضلالت جود نیست

«Ona dediler ki: Senin bu hareketin âdet değildir. Sapıklara dua etmek mürüvvet değildir.»

12548

گفت نیگویی ازینها دیده ام
پس دعا شان زین سبب بگریده ام

«Vâiz cevap verdi ki: Ben onlardan iyilik gördüğüm için haklarında dua etmeyi âdet edinmişimdir.»

12549

خبت و ظلم و جور چندان ساختند
که مها از شر بنحیر انداختند

«Bana karşı o kadar kötülük ve zulümde bulundular ki, beni şer'den hayra attılar.»

12550

هر گهی که رو دنیا کردمی
من از ایشان زخم و ضربت خوردی

«Ben ne vakit Dünyaya meyl etsem, onlardan bir dayak yedim ve bir yara aldım.»

12551

کردی از زخم آن جانب پناه
باز آورد ندی گرکان برام

«Onların açtıkları yaradan Cânib-i İlâhîye sığınurdım. O kurd gibi olan zalimler beni yola getirirlerdi.»

12552

چون سبب ساز صلاح من شدند
پس دعا شان بر منست ای هوشمند

«Ey âkil kimse; onlar benim salâhıma sebep oldukları için haklarında dua etmek bana vâcibdir.»

12553

بنده می نالد بحق از درد و نیش
صد شکایت می کند از رنج خویش

«Bir kul, derdinden, yarasından Cânabı Hakka tazarru'da bulunur, hastalığından yüzlerce şikâyet eder.»

12554

حق می گوید که آخر رنج و درد
مرا لایه کنان وارست کرد

«Cenâbı Hak buyurur ki: Hastalık, derd, seni yalvarttı ve doğrulttu.»

12555

این کله زان نعمتی کن کت زند
از در ما دور و مطرودت کند

«Sen, seni bizim kapımızdan tard ettiren ve uzaklaştıran nimetten şikâyet et.»

كَلَّا اِنَّ الْاِنْسَانَ لِرَبِّهِٖ اَكْرَهٌ ۚ اَنْ رَّا اسْتِغْنٰی ۚ

Yani: «(Okumamaktan) sakın! Çünkü insan kendisini (mal sebebiyle) iltiyaçtan vâreste görür de muhakkak azar⁵.»

Âyet-i kerimesi mucibince insan âfiyet ve refahda bulundukca Allah'dan gâfil olur. Hastalanınca, yahud bir müşkile uğradıkca (Aman Ya Rabbi) diye Cenâbı Hakka ilticâ eder. Demek ki derd ve meşakkat, insanı, Mevlâsına yaklaştırıyor. Âfiyet ve saadet ise onu Kerim olan Allah'ın kapısından uzaklaştırıyor. O hâlde derdden şikâyet etmemeli. Belki onu büyük bir nimet bilib şükründe bulunmalıdır.

12556

در حقیقت هرعدو داروی تست
کیما و نافع و دلجوی تست

«Hakikatte her düşman, senin ilâcın ve iksîrindir; senin rızanı arayan bir dostundur.»

Çünkü seni : (Aman Ya Rabbi) demeye ve Allaha yönelmeye mecbûr eder.

12557

که ازو اندر گریزی در خلا
استعانت جویی از لطف خدا

«Onun şerrinden ve zulmünden tenhâlara kaç, Allah'ın lûtfundan yardım dilersin.»

12558

در حقیقت دو ستانت دشمنند
که ز حضرت درد و مشغولت کنند

«Ve yine hakikatte, dostların, düşmanlarındır ki seni meşgul ederek Huzûr-u İlâhîden uzaklaştırırlar.»

(5) Sûrei Alâk: 6-7.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ
فَاخْذُرُوهُمْ

Yani : «Ey iman edenler, eşlerinizin, evlâdlarınızın içinde hakikaten size düşman (olanlar) da vardır. O halde onlardan sakının⁶» buyuruyor.

Kezâ :

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ

Yani : «Mallarınız ve evlâdlarınız her halde sizin için fitnedir⁷» buyuruluyor. Malın düşman ve fitne olması sahibini azdırmasından, evlâdların düşman ve fitne olması da malına vâris olmak için babasının ölümünü beklemesindendir.

Gene Kelâm-ı Kadim'de:

الْأَخْلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ

Yani : «Dostlar o gün birbirine düşmandır. Takvâ sahibleri müstesna⁸» buyurulmuştur, ki Dünya'da masiyet üzerinde ahablaşanlar kıyamet günü «Berî isyana teşvik etti» diye şikâyetle bulunacaklardır.

12559

هست حیوانی که نامش اشغریست
او بزخم جوب زفت دلمترست

«Meselâ adına Porsuk denilen bir hayvan vardır ki, dayak yedikçe şişmanlar, semirir.»

(6) Sûrei Teğâbün: 14.

(7) Sûrei Teğâbün: 15.

(8) Sûrei Zuhurf: 67.

12560

تا که چوبش میزنی به میشود
او بزخم جوب فربه میشود

«Ona değnekle vurulunca iyi olur ve değnek darbesiyle şişmanlar.»

12561

نفس مؤمن اشغری آمد یقین
کو بزخم ورنج زفتست وسمین

«Müminin canı da Porsuk gibidir. Hastalık ve yaralı olmak gibi meşakkatlerle kuvvetlenir, semirir.»

12562

زین سبب بر انبیاء رنج و شکست
از همه خلق جهان افزو ترست

«Bu sebebdan peygamberlerin mihnet ve meşakkati, Cihan halkının hepsinden ziyâdedir.»

Nefsın acz ve ıztırab içinde bulunması, ruhun kuvvetlenmesine ve yükselmesine sebep olduğu için (Nebiler) ve (veliler) gibi büyük zevâtın hepsi bir ıbtılâyâ maruz kalmışlardır. Bir hadîs-i şerifde:

«Belânın en şiddetlisi peygamberlere, sonra velilere, sonra manevî derecesine göre sâir halka gelir.»

Diğer bir hadîsde:

«Bana edilen eziyet, hiç bir peygambere edilmedi.» buyrulmuştur.

Çünkü belânın şiddeti, mübtelânın Allah'a olan yakınlık derecesiyle mütenasıbdır. Aleyhissalât Efendimiz efdalül'enbiya olduğu için belânın en şiddetlileri de ona teveccüh etmişti. Hz. Mevlâna buna bir misâl getirerek diyor ki:

12563

پوست از دارد بلا کش می شود
چون ادیم طائفی خوش می شود

«Hayvan derisi, terbiye gördüğü esnâda belâ çeker, fakat sonra Tâif sahtiyânı gibi hoş ve lâtif olur.»

Vaktiyle Taif şehrinde yapılan sahtiyanlar meşhur ve her tarafta makbûl imiş.

12564

ورنه تلخ وتیز مالیدی درو
کنده گشتی ناخوش و ناپاک بو

«Eğer debbağ, (deri terbiye eden) acı ve keskin ilâcları sürmeseydi o deri kokmuş, nahoş ve nâpâk bir halde kalırdı.»

12565

آدمی را جلد نامد بوغ دان
ازر طوبتاشده زشت و کران

«İnsanı, tabaklanmamış deri gibi rutûbetten kokmuş, çirkinleşmiş ve ağırlamış bil de.»

12566

تلخ وتیز ومالش بسیارده
تا شود پاک ولطیف بافره

«Ey sâlik; ona acı ve keskin maddeleri sür ve bir çok ovala ki temizlensin ve letâfet peydâ etsin.»

Acı ve keskin maddelerden maksad: rıyâzât ve mücahededir ki nefis, o vasıtalarla letâfet kesbeder.

12567

ورغمی تانی رضاده ای عیار
که خدا رنجت دهد بی اختیار

«Buna kudretin yoksa, dileğin olmaksızın, Cenâbı Hakkın sana mihnet ve meşakkat vermesine râzı ol.»

Nebiy-yi Ekrem (S.A.V.) buyurmuştur ki : «Allah bir kulunu sevince ona belâ verir. Kul sabrederse onu seçme kullarından eder, rıza gösterirse onu tasfiye ve intihab eyler..»

12568

که بالای دوست تطهیر شماست
علم او بالای تدبیر شماست

«Çünkü Dost'tan gelen belâ, sizi temizler... Onun ilmi, sizin tedbirinizin fevkindedir.»

Hadis-i şerifde varid olmuştur ki :

«Bir müslime mihnet, meşakkat, hüzn ve kederden biri gelince Cenâbı Hak onlardan dolayı o müslimin günahlarını affeder.»

12569

چون صفا بیند بلا شیرین شود
خوش شود دار و چو صحت بین شود

«Belâya uğrayan kimse onda safâ görecektir. O belâ ona hoş gelir. Nitekim bir hasta, faydasını görecektir. O acı bir ilâcı tatlı bulur.»

12570

بر دیند خویشتن در عین مات
بس بگوید اقلونی یا ثقات

«Mağlûbiyet içinde kendisini galib görür ve; ey benim itimad ettiklerim, beni öldürün, der.»

Nefsin zaif düşmesi, ruhun kuvvetlenmesine sebep olduğu için; mübalele bulunan kimse, nefsin zaafını aynı kuvvet görür ve Hallac-ı Mansur gibi : «Dostlar beni öldürün, zira benim ebedi hayatım ölümdedir» der. Hz. Mevlâna bundan sonra zâlimlerin ahvalinden bahse şürû ediyor:

12571

این عوان در حق غیری سود شد
لیک اندر حق خود مردود شد

«Bu kötü kişi de başkasına fayda verdi ama, kendi hakkında merdud bir adam kesildi.»

رحم ایمان ازو بریده شد
کین شیطان برو پیچیده شد

«İmandan gelen merhamet ondan zâil olmuş, şeytânî bir kin, ona sarılmıştır.»

کار گاه خشم گشت و کین وری
کینه دان اصل ضلال و کافری

«O zâlim kimse hışm, gazab ve kindarlık tezgâhı olmuştur. Ey salik; dalâlet ve küfrün aslı kindarlık olduğunu bil!»

«BİRİSİNİN HZ. İSA (A.S.) DAN: YA RUHULLAH; VARLIK
ÂLEMİNDE EN GÜÇ ŞEY NEDİR? DİYE SORMASI»

گفت عیسی را یکی هشیار سر
چیست در هستی ز جمله صعبتر

«Akli başında biri, Hz. İsa'ya; varlık âleminde her şeyden güç nedir? diye sordu.»

گفت ای جان صعبتر خشم خدا
که ازان دوزخ همی لرزد چوما

«Hz. İsa dedi ki: Ey can, en güç şey Allah'ın gazabıdır. Çünkü ondan bizim gibi Cehennem de titrer.»

گفت ازین خشم خدا چه بود امان
گفت ترك خشم خویش اندر زمان

«Sual sahibî: Allah'ın gazabından nasıl aman bulmalı? deyince İsa şöyle cevap verdi: Gazaba geldiğin zaman, onu terk etmektir.»

Bu hadise işaret edilmektedir:

«Bir kimse İsa Aleyhisselâma; Yâ İsa, en zor şey nedir? diye sordu. İsa: Rabb-i Tealâ'nın gazabıdır, dedi. O kimse; o gazabdan nasıl necat bulunur? sualinde bulundu. Hz. İsa: Hiddetlendiğin vakit gazabını terk etmekle, cevabını verdi.»

Bir hadis-i kudsîde de şöyle buyurulmuştur:

«Ey Âdem oğlu, hiddetlendiğin vakit beni hatırla; ben de gazaba geldiğin vakit seni hatırlayım.»

پس عوان که معدن این خشم گشت
خشم زشتی از سبع هم در گذشت

«Zalimler bu gazabın madeni olmuşlardır, hattâ onların çirkin hiddeti canavarları geçmiştir.»

چه امید ستش بر حمت جز مگر
باز گردد زان صفت آن بی هنر

«O zalimin Rahmeti İlâhiyeden nasıl ümidi olur? Meğer ki o hüner-siz, marifetsiz zalim, o sıfatı terk eylesin.»

گرچه عالم را ازیشان چاره نیست
این سخن اندر ضلال افکند نیست

«Her ne kadar onların vücudu âleme lâzımsa da bunu söylemek on-ları dalâlete düşürmek olur.»

Filvâki adl'in kıymeti anlaşılmak için zulüm ve zalim lâzımdır. Çünki herşey, zıddıyla bilinir. Fakat bunu zalimlere söylemek doğru değildir. Zira kendilerini nâsın hayırlısı ve Dünya'nın elzemi vehmederler.

12580

چاره نبود هم جهانرا از چین
لیک نبود آن چین ماه معین

«Vücuddaki fazla suyun atılması için Dünya'da idrar da zarurîdir. Fakat o idrar, akar ve temiz su değildir.»

«ÂŞIKIN HİDDETİ VE MAŞÜKUNUN ONA HAYKIRMASI»

12581

چونکه تنها اش بدید آن ساده مرد
زود او قصد کنار و بوسه کرد

«O ahmak âşık, sevgiliyi yalnız görünce çabucak onu kucaklamağa ve öpmeye kalkıştı.»

12582

بانک بروی زد بهیت آن نکار
که مرد گستاخ ادب راهوش دار

«Sevgilisi ona heybetle: Küstahlık etme, edebini takın, aklını başına al diye haykırdı.»

12583

گفت آخر خلوتست و خلق نی
آب حاضر تشنه همچون منی

«Âşık dedi ki: Burası تنها bir yer, etrafda kimse yok. Su hazır, benim gibi bir susamış da mevcut.»

12584

کسی نمی جنبد درین جاجر که باد
کیدت حاضر چیست معنی زین مراد

«Burada rüzgârdan başka kımıldayan yok. Mevcud olan kim? O halde beni menetmeden maksad nedir?»

12585

گفت ای ابله توسیدا بوده
ابلهی وز عاقلان نشنوده

«Sevgili dedi ki: Hey budala; meğer sen deliymişsin. Akıllı olanlardan işitmedin mi ki.»

12586

بادرا دیدی که می جنبد بدان
باد جنبانیت اینجا با دران

«Rüzgârı ediyor gördün mü bil ki onu kımıldatan ve hareket ettiren bir kuvvet vardır.»

12587

مروحه تصریف و صنع ایزدش
زد برین باد وهمی جنبانش

«Allah'ın tasarrufu ve yelpazesi, o rüzgâra dokunur ve onu kımıldatır.»

12588

جزء بادی که بحکم مادرست
باد بیزن تانجنائی بخست

«Meselâ bizim hükmümüzde olan ehemmiyetsiz ve cüz'i bir rüzgâr bile yelpazeyi sallamayınca hareket etmez.»

12589

جنبش این جزء باد ای ساده مرد
بی تو و بی باد بیزن سرنگرد

«Hey budala adam, bu rüzgâr bile sen ve yelpaze olmaksızın meydana gelmez.»

12590

جنبش باد نفس کاندرا لبست
تابع تصریف جان و قالبست

«Dudakda bulunan nefes rüzgârının hareketi de ruhun ve bedenin emrine tabidir.»

12591

گاه دم را مدح و پیغمای کنی
گاه دم را هجو و دشنامی کنی

«O nefesle bazan birisini öğer, birisine haber yollarsın; bazan da birini kınar, aleyhinde bulunur, söversin.»

12592

پس بدان احوال دیگر بادهای
که ز جزئی کل همی بیندند

«O halde diğer rüzgârların halini de buna kıyas et. Zira akıllı olanlar cüz'den küllü görürler.»

12593

باد را حق که بهاری می کند
در دیش زین لطف عاری می کند

«Allah, rüzgârı gâh bahar rüzgârı yapar; gâh kışın onu, bu güzellikten soyar, ayırır.»

12594

برگروه عاد صرصر می کند
باز بر هودش معطر می کند

«Ad kavmine o rüzgârı kasırga, Hud (A.S.) a da lâtif kokulu bir nesim yapar.»

12595

می کند یک باد را یزدان سموم
مرصبارا می کند خرم قدوم

«Allah, bir rüzgârı sam yeli yapar; sabâ rüzgârının da esmesini mübarek kılar.»

Rüzgârın böyle mütehavvil olması tabiati icabı değildir. Eğer tabiati üzere esmiş olsaydı bir türlü eserdi. Demek ki onu tebdil ve tahvil eyleyen ilâhî irâdedir.

12596

باد دم را بر تو بنهاد او اساس
تا کنی هرباد را بروی قیاس

«Her rüzgârı ona kıyas edesin diye Cenabı Hak, sana da bir nefes yeli verdi.»

12597

دم نمی گردد سخن بی لطف و قهر
بر گروهی شهید و بر قوم نیست زهر

«Nefes lûtuksuz ve kahırsız söz haline gelmez. Bu söz ise bir bölük halka baldır, bir bölüğüne zehir!»

12598

مروحه جنبان بی انعام کس
وز برای قهر همیشه و مگس

«Yelpaze, bir kimsenin rahatı için sallanır. Fakat o sallanış, sinekle sıvri sinek için kahr olur.»

Demek ki yelpâzenin sallanışında bile lûtf ve kahr mevcut.

12599

مروحه تقدیر ربانی چرا
پرنباشد زامتحان وابتلا

«O halde Allah'ın takdiri yelpâzesi nasıl olur da imtihan ve ibtilâ ile dolu olmaz.»

12600

چونکه جزء باد دم، یا مروحه
نیست الا مفسده، یا مصلحه

«Mademki nefes, veya yelpâze rüzgârı bile ya bir şeyi bozmak, ya bir şeyi düzene koymak için esmekte.»

12601

این شمال واین صبا واین دبور
کی بود از لطف واز افهام دور

«Bu şimâl, sabâ ve cenub rüzgârları, lûtf ve ihsandan nasıl uzak bulunur?»

12602

يك كفى گندم زانباری بین
فهم كن كان جمله باشد اینچنین

«Bir anbardan alınmış bir avuç buğdayı gör ve o anbardaki buğdayların hepsinin o avuçdaki gibi olduğunu anla.»

12603

كل باد از برج باد آسمان
کی جهد بی مروحه آن بادران

«Bütün rüzgârlar, gökdeki rüzgâr burcundan, Allah'ın irâdesi yelpâzesi olmayınca nasıl eser?»

12604

بر سر خرمن بوقت انتقاد
نيك فلا حان زحق جویند باد

«Harman başında dane savurmak için, çiftçiler Hakdan rüzgâr isterler.»

12605

تا جدا گردد ز گندم کاهها
یا به انباری رود یا چاهها

«Evet buğday samandan ayrılсын da ya anbara, yahud çukura konulsun diye rüzgâr isterler.»

12606

چون بماند دیر آن باد وزان
جمله رایینی بحق لایه کنان

«Rüzgârın esmesi gecikirse bütün çiftçilerin Hakka yalvardıklarını ve dua ettiklerini görürsün.»

12607

همچنین در طلق آن باد ولاد
گر نیاید بانگ درد آید که داد

«Doğum zamanı da böyledir. O doğum yeli, o doğum sancısı gelmezse, evvahlar olsun, aman yarabbî diye sesler gelir.»

12608

گر نمی دانند کس راننده اوست
باد را پس کردن زاری چه هوست

«Eğer rüzgârı Allah'ın sevk ettiğini insanlar bilmeseler, ona niçin yalvarsınlar.»

12609

اهل کشتی همچین جویای باد
جمله خواهانش ازین رب العباد

«Gemide olanlar da muvafık rüzgâr isterler, cümlesi o rüzgârı, Allah'dan dilerler.»

12610

همچین در درد دندانهاز باد
دفع میخواهی بسوز و اعتقاد

«Bunun gibi, yelden olan diş ağrılarının def'ini de, yana yakıla, tam bir itikatla Allah'tan istersin.»

12611

از خدا لایه کنان آن جندیان
که بده باد ظفر ای کامران

«Askerler de: Ya Rabbi bize zafer rüzgârı esdir, diye Allah'a yalvarırlar.»

Rüzgârın saflar arkasından esmesi zafer alâmeti, karşıdan gelmesi ise uğursuz sayılmış.

12612

رقعه تعویذ می خواهند نیز
در شکنجه طلق زن ازهر عزیز

«Kadınlar, doğum gecikince, her Aziz'den muska isterler.»

12613

پس همه دانسته اند آنرا یقین
که فرستد باد رب العالمین

«O halde rüzgârı gönderenin Rabbülâlemin olduğunu herkes yakinen bilir.»

Hız. Ayşe (R.A.) rivâyet ediyor ki, şiddetli rüzgâr esince Resûlullah (S.A.V.) :

«Yarabbi, ben bunun hayrını ve bundaki hayrı ve bununla gönderdiğin hayrı dilerim. Ve bunun şerrinden ve bundaki şerden ve bununla gönderdiğin şerden sana sığınırım.» diye dua buyurmuş.

12614

پس یقین عقل مرداننده هست
این که باجنبنده جنبانیده هست

«Şu halde her akli erenin yakinen malûmudur ki, her hareket edenin bir hareket ettiricisi vardır.»

12615

گرتو اورا می نبینی در نظر
فهم کن آنرا باظهار اثر

«Eğer sen o hareket ettiriciyi gözünle görmüyorsan, eserinin zâhir olmasıyla onu anla.»

12616

تن بجان جنبند نمی بینی توجان
لیک از جنبیدن تن جان بدان

«Cesed can ile kımıldadığı halde sen canı görmüyorsun, lâkin cesedin kımıldamasından canın mevcudiyetini bil.»

12617

گفت او گر ابلهم من در ادب
زیرکم اندر وفا و در طلب

«O âşık dedi ki: Ben edeb hususunda budala isem de vefâda ve istekte anlayışlıyım.»

12618

گفت ادب این بود خود که دیده شد
آن دگر را خود همی دانی تولد

«Sevgili dedi ki: Eğer şu görünen hareket, edebe riayetse artık ötesini sen daha iyi bilirsin!»

خود ادب این بود و آن دیگر دین
زین بتر باشد که دیدمش یقین

«Edeb bu ise, o henüz görünmeyen huyların, mutlaka bundan beter olacağını yakinen ve görmüş gibi anladık.»

هرچه زین کوزه تراود بعد ازین
یک نمط خواهد بدن جمله چنین

«Bu testiden ne sızmış ise bundan sonra da şüphe yok, aynı şey aynı tarzda sızıp duracak.»

«KARISINI YABANCI BİRİYLE BULAN SÔFÎ»

صوفی آمد بسوی خانه روز
خانه یک در بود وزن با کفشدوز

«Bir sôfi gündüzün evine geldi. Ev bir kapılı idi — yani savuşacak bir yeri yokdu — Karısı bir ayakkabı dikicisi ile beraberdi.»

جفت کرده بارهی خویش زن
اندران یک حجره از وسواس تن

«Kadın, nefsinin hilelerine uymuş, âşıkı olan bir ayakkabıcı ile buluşmuştu.»

چون بزد صوفی بجد در چاشتگاه
هر دودر ماندند نه میله نه راه

«Kuşluk vakti sôfi gelib de hızlı hızlı kapıyı çalıca ikisi de şaşırdılar. Çünkü ne çare, ne de savuşacak yer vardı.»

هیچ معهودش نبود کوآن زمان
سوی خانه باز گردد از دکان

«Sofinin o zaman dükkândan eve gelmek hiç âdeti değildi.»

قاصد آن روز بی وقت آن مروع
از خیالی کرد تاخانه رجوع

«Karısının hiyanetinden şübhelenmiş ve korkmuş olan sôfi, oğün kasden vakitsiz olarak eve dönmüştü.»

اعتماد زن بر آن کوهیچ بار
این زمان تاخانه نامد اوزکار

«Onun hiç bir vakit işini bırakıp da eve gelmeyişine kadın itimad etmiştii.»

این قیاسش راست نامد از قضا
گرچه ستارست او بدهد سزا

«Onun bu itimad ve kıyâsı kaza tesiriyle doğru çıkmadı. Allah suçları örter, amma lâıyk olan cezayı da verir.»

چونکه بد کردی بترس ایمن مباش
زانکه تخمست و برد یاند خدش

«Bir kötülük edince kork ve emin olma. Zira o kötülük bir tohumdur ki Allah onu yetiştirir, meydana çıkarır.»

12629

عهد عمرآن امیر مؤمنان
داد دزدی را بحلاد وعوان

«Hz. Ömer'in hilâfeti devrinde o Emirülmü'minin, bir hırsızı cellâd ve memurlarına verdi. »

12630

بانگ زد آن دزد که ای میردیار
اولین بارست جرم زینهار

«Hırsız: Ey bu ülkenin emiri, cürmüm ilk defadır beni affet, diye haykırdı.»

12631

گفت عمر حاش لله که خدا
بار اول قهر بارد در جزا

«Ömer dedi ki: Haşa Cenâbı Hak birinci defada bir cürmün cezası için kahr yağdırmaz.»

12632

بار ها پوشد پی اظهار فضل
باز کبرد از پی اظهار عدل

«Allah, fazl'ını göstermek için defalarca bir cürmü örter de, sonunda adlını göstermek için suçluyu cezalandırır.»

12633

تا که این هر دو صفت ظاهر شود
آن مبشر گردد این منذر شود

«Böylece, bu iki sıfatının da meydana çıkmasını, lutfunun müjdeleyici kahrının da korkutucu olmasını diler.»

12634

بارها زنیز این بد کرده بود
سهل بگذشت آن وسهلس می نمود

«Kadında bu kötülüğü birkaç defa yapmıştı Hadise kolayca geçtiği için, ona kolay görünmüştü.»

12635

این نمیدانست عقل پای سست
که سبود آثم ز جونايد درست

«Ayağı gevşek olan aklı bilmiyordu ki testi, hervakit dereden sağlam dönmez.»

Kazara kırılacağı da olur.

12636

آنچنان تنگ آورد آن قضا
که منافق را کند مرک فجا

«Fakat bu defa kaza-yi ilâhî onu öyle müşkil bir hâle getirdi ki, münâfık ansızın ölüm nasıl yakalarsa, o hale gelmişti.»

Âni ölüm, mü'min hakkında hayırlıdır. Çünkü o hervakit tövbe ve istiğfar halindedir ve ölüme hazır bulunur. Münâfık olana ise ani ölüm azabdır, çünkü hazırlığı yoktur. Onun için daima günahlarından tevbe etmeli; bugün ederim, yarın ederim diye geciktirmemelidir.

Hadis-i Şerifde : «Yarın â'mâl-i hasenede bulunurum, öbürgün tevbe ederim diyen müsevvipler helâk olmuştur.»

Cenâbı Hak da :

وَإِنبِئُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلُمُ لَهُ

مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٥١﴾

Yani : «Size azab gelib çatmazdan evvel Rabbinize dönün, O'na teslim olun (müslüman olun). Sonra yardım edilmezsiniz⁹.»

Buyurmuştur.

12637

نی طریق ونی رفیق ونی امان
دست کرده آن فرشته سوی جان

«Münafıka âni ölüm gelince, onun için, ne kurtuluş yolu, ne kurtaracak bir arkadaş, ne de aman vardır. Can alıcı melek ise onun ruhuna el uzatmıştır.»

12638

آنچنان کین زن دران حجره جفا
خشک شد او وحریش مبتلا

«İşte kadın da o cefâ odasında, dostu ile belâlara uğramış, öylece adeta kuruyup kalmış idi.»

12639

گفت صوفی بادل خودای دوگیر
از شما کینه کشم لکن بصبر

«Sofî, kalbinden onlara dedi ki: «Ey kâfirler, sizden intikam alacağım, lâkin sabreyleyim.»

12640

لیک نادانسته آرم این نفس
تا که هرکوشی ننوشت این جرس

«Şimdilik, bilmiyormuş gibi davranayım da, bu çingırağı her kulak işitmesin.»

Yani rezalet şüyû bulmasın.

12641

از شما کینه کشد پنهان محق
اندک اندک همچو بیماری دق

«Hak yolundaki er de, sizden gizlice ve (Dik) hastalığı gibi intikam alır.»

(Humma-yl dik) hastalığının Türkçe mukabilinin (İnce agrı) olduğu kamus tercümesinde yazılıdır.

12642

مرد دق باشد جویخ هر لحظه کم
لیک پندارد بهردم بهترم

«Dik hastası, buz gibi, her an erir; fakat o her vakit kendini iyi zanneder.»

12643

همچو گفتاری که میکیندش او
غره آن گفت کین گفتارکو

«Hâni, (sırtlan nerede?) diye aranırlar da sırtlan bu söze inanır, bu suretle tutulur, avlanır ya!»

Derler ki, sırtlan avcıları onu görünce görmüyormuş gibi davranırlar ve: sırtlan nerede? göremiyoruz, derlermiş. Sırtlan da, beni görmüyorlar diye aldanır kaçmaz ve tutulurmuş.

12644

هیچ پنهان خانه آن زن رانبود
سمج ودهلیز وره بالا نبود

«O kadının evinde gizli bir yer, mağara, dehliz ve yukarı çıkacak bir yol yoktu.»

12645

نی تنوری که دران پنهان شود
نی چوالی که حجاب آن شود

«O evde ne oynasını saklayacak bir tandır, ne de onu örtebilecek bir çuval vardı.»

همچو عرصه روز پن رستخیز
نی گوونی پشت نه جای کریر

«Orası kıyâmetin geniş ve düz sahası gibi idi ki ne çukuru, ne tepesi, ne de kaçacak bir yeri bulunuyordu.»

گفت یزدان وصف آن جای حرج
هر محشر لا تری فیها عوج

«Cenâbı Hak, o darlık ve sıkıntı yeri olan mahşer meydanı için (لا تری فیها عوج) buyurmuştur.»

Tâhâ, sûresindeki şu âyetlere işaretdir:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا
رَبِّي نَسْفًا ۖ يَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ۖ لَا تَرَى فِيهَا عِوَجًا
وَلَا أَمْتًا ۗ

Yani : Sana dağları(n kıyâmet günündeki halini) sorarlar. De ki: Rabbim onları ufalayıp savuracak. (Savuracak) da yerlerini dümdüz bir toprak halinde bırakacak. Onlarda ne bir iniş, ne de bir yokuş görmeyeceksin¹⁰»

(10) Sûrei Tâhâ: 105-107.

«KADININ, HİLEYE SAPIP SEVGİLİSİNE ÇARŞAF GİYDİRMESİ
VE TANRININ : «SİZİN HİLENİZ PEK BÜYÜKTÜR» HÜKMÜNCE
KOCASINI KANDIRMAK İÇİN BAHANELERE BAŞVURMASI»

وَأَسْتَبِقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ
قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَالْفَيْسَا سَيِّدَ هَالِكِ الْبَابِ قَالَتْ مَا جَزَاءُ
مَنْ رَادَّ بِأَهْلِكَ سِوَا الْإِلَهِ أَنْ يُجْزَىٰ أَوْعَذَابٍ إِلَيْهِ ۖ قَالَ
هِيَ رَاوَدْتَنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا إِنْ كَانَ
قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ۖ
وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ۖ
فَلَمَّا رَأَىٰ قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنِ
إِنْ كُنَّ كُنَّ عَظِيمًا ۖ

Sûre-i Yusuf da, Yusuf ile Zuleyha kıssası beyan edilirken buyuru-
lur ki:

İkisi de kapıya koşular. O (kadın) bunun gömleğini arkasından boy-
lu boyunca yırttı. Kapının yanında (kadının) efendisine rast geldiler.
(Kadın) dedi ki : «Zevcene kötülük etmek isteyeninin cezası zindana atıl-
maktan, yahut acıklı bir azabdan başka ne olabilir.» (Yusuf): «O, kendi-
si, dedi, benim nefsimden murad almak istedi». Onun (kadının) yakınla-
rından bir şahit de şehâdet etti ki: «Eğer gömleği önünden yırtıldıysa
(kadın) doğru söylemiştir, bu ise yalancılardandır.» «(yok), eğer gömle-
ği arkadan yırtıldıysa (kadın) yalan söylemiştir. Bu ise doğru söyleyici-
lerdendir.» Vakta ki (zevci, Yusuf'un gömleğinin) arkadan yırtılmış ol-
duğunu gördü, «Şüphesiz ki bu, sizin (siz kadınların) fendinizdendir.
Çünkü sizin fendiniz büyüktür¹¹» dedi.

(11) Sûrei Yusuf: 25-28.

Ulemadan biri de demiş ki : Ben şeytandan ziyade kadından korku-
rım. Çünkü Allah şeytan hakkında:

إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا ﴿٥٠﴾

Yani : «Şüphesiz ki şeytanın hiylekârlığı zayıftır¹²» buyuruyor. Halbu-
ki kadınlar hakkında ise, «Sizin fendiniz büyüktür» buyurmuştur.

12648

چادر خود را برو افگند زود
مهر در زن ساخت و در را برکشود

«Kadın, çarşafını oynasının üstüne attı, herifi kadın kılığına soktu-
dan sonra kapıyı açtı.»

12649

زیر چادر مرد رسوا و عیان
سخت پیدا چون شتر برناودان

«Çarşafın altında herif, apaçık rûsvay olmuş, görünüp durmakta idi.
Oluk üstündeki deve gibi aşikâr bir halde bulunuyordu.»

12650

از تعجب گفت صوفی چیست این
هرگز این را من ندیدم کیست این

«Sôfi taaccübünden dedi ki: «Bu nedir, ben asla görmemiştim, bu kim-
dir?»

12651

گفت خان نیست از اعیان شهر
مهر را از مال و اقبالست بهر

«Karî dedi ki : Şehrin ileri gelenlerinden bir hanımdır. Mal ve ikbâl-
den nasibi vardır.»

(12) Sûrei Nisa: 76.

12652

در بستم تا کسی بیگانه
در نیاید زود نادانانه

«Yabancı biri gelib de ansızın ve câhilcesine içeri girmesin diye ka-
pıyı kapamışım.»

12653

گفت صوفی چیستش هین خدمتی
تا بر آرم بی سپاس و منتی

«Sôfi dedi ki: hanımın istediği hizmet nedir? Söyle de şükür ve min-
net beklemeksizin ifâsına çalışayım.»

12654

گفت میبش خویش و پیوستگیست
نیك خاتون نیست حق داند که کیست

«Kadın dedi ki: bizimle akraba olmak istiyor. Zâhiren iyi bir hanım-
dır, içinin nasıl olduğunu Allah bilir.»

12655

خواست دختر را بپند زیر دست
آهقا دختر اندر مکتبست

«Kızımızı habersizce görmek istemişti. Kız ise tesâdüfen mektebde-
dir.»

12656

گازفت ار آرد باشد یاسپوس
میکنند اورا بجان و دل عروس

«Fakat, ister un olsun, ister kepek... Ben onu candan, gönülden gelin-
liğe kabûl edeceğim, dedi.»

12657

يك پسر دارد كه اندر شهر نيست
خوب وزيرك چابك و مکتب كننست

«Bir oğlu var ki şehirde bir misli yok. Güzel, zeki, çevik ve kâtibdir.»

12658

گفت صوفی ما فقیر و زار و کم
قوم خاتون منعمند دمحشم

«Söfi dedi ki: Biz fakiriz, zaifiz, mal itibariyle noksanız. Hanımın ailesi ise mal ve mülk sahibidir.»

12659

شرط كفويت بود در ازدواج
يك درى از چوب در ديگر زعاج

«İzdivaçda eşitlik şarttır. Kapı kanadının biri ağaçdan, biri fil dişinden olur mu?»

12660

كفو بايد مردو جفت اندر نكاح
ورنه تنگ آيد نماند اربتياح

«Nikâhda, iki çiftin birbirine denk olması şarttır. Yoksa iş bozulur, geçim olmaz.»

HANININ «HANIM ÇEYİZ KAYDINDE DEĞİLDİR. ONUN MURADI
KIZIN KAPALI VE NAMUSLU OLMASIDIR» DEMESİ, SÖFİNİN
DE ÜSTÜ KAPALI CEVAP VERMESİ»

12661

گفت گفتم من چنین عذری واو
گفت نی من نیستم اسباب جو

«Kadın dedi ki: Ben bu gibi özürlerimizi söyledim. Ama o, Ben çe-
yizi arayanlardan değilim.»

12662

قصد ما سترست پاکی و صلاح
در دو عالم خود بدان باشد فلاح

«Bizim emelimiz, kapalılık, iffet ve salâh-ı hâldir ki iki âlemdeki kur-
tulus bunlarla olur.»

12663

باز صوفی عذر درویش بگفت
وان مکرر کرد تائبود نهفت

«Söfi, tekrar, fakrû zarûret özrünü söyledi ve bu hâl gizli kalmasın
diye tekrarladı.»

12664

گفت من مکرر کرده ام
نی جهازیرا مقرر کرده ام

«Kadın dedi ki: Ben de tekrar söyledim, çeyizimiz olmadığımı iyice
anlattım.»

12665

او همی گوید مرادم عفتست
از شما مقصود صدق و همتست

«Hanım dedi ki: Benim murâdım iffet, sizden aradığım da doğruluk
ve himmettir.»

گفت صوفی خود جهاز و مال ما
دید و می بیند هویدا و خفا

«Sôfi dedi ki: Hakikaten bizim malımızı ve çeyizimizi, aşikâr olanı, gizli bulunanı o gördü ve görüyor.»

12667

خانه تنگی مقام يك تنی
که در و پنهان نماند سوزنی

«Bir kişinin barınabileceği kadar dar bir evimiz var ki orada bir iğne bile gizli kalamaz.»

12668

باز ستر و پاک و زهد و صلاح
او ز مابه داند اندر انتصاح

«Sonra mesturiyyetimizi, iffetimizi, zühdü salâhımızı o bizden daha iyi bilmektedir.»

12669

به زمامی داند او احوال ستر
وز پس و پیش و سرودنبال ستر

«O, kapalılığımızı, önünde de sonunda da, başında da, nihayetinde de bizden iyi bilir, bizden daha iyi görür.»

12670

ظاهراً او بی جهاز و خادمست
از صلاح و ستر او خود عالمست

«Kızımız zahiren çeyizsiz ve câriyesizdir. Fakat salâh ve iffeti hakikaten bilir.»

شرح مستوری زبانا شرط نیست
چون برو پیدا جوروز روشنیست

«Kızımızın mestûriyyetini babasının açıklaması şart değildir. Ondaki mestûriyyet, aydınlık bir gün gibi açıktır.»

Hâ, Mevlâna bundan sonra kıssadan hisse beyanına şûru ile diyor ki:

12672

این حکایت را بدان گفتم که تا
لاف کم باقی چو رسواشد خطا

«Hata ve kabahat meydana çıkınca, fazla lâf etmeyesin diye bu hikâyeyi söyledim.»

12673

مسترا ای هم بدعوی مستزاد
این بدست اجتهاد و اعتقاد

«Ey fazla dâvâlı, iffet ve istikamet iddiâlı; senin de içtihad ve itikadın böyledir.»

12674

چون زن صوفی توخان بوده
دام مکر اندر دغا بکشوده

«Sôfinin karısı gibi sen hain olmuşsun, hilekârlıkla mekr tuzağı kurmuşsun.»

12675

که زهر ناشسته روی کپ زنی
شرم داری وز خدای خویش نی

«Yüzü yıkanmamış, pis kişiler için çene çalıyor, salâh ve takva izharına çalışıyorsun. Bunu yaparken de kendi Hâlık'ından utanmıyorsun.»

12676

از پی آن گفت حق خود را بصیر
که بود دید ویت مردم نذیر

«Rü'yet ve müşahedesi, her an sana korkutucu olsun diye Allah kendinin (Basîr) olduğunu söyledi.»

12677

از پی آن گفت حق خود را سمیع
تا بندید لب ز گفتار شبنم

«Çirkin sözlerden dudakımı bağlayasın, diye Allah, kendisine (Semî') dedi.»

وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ
وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿١١﴾

Yani : «Ne yerde, ne gökde zerre ağırlığına bir şey Rabbinden uzak (ve gizli) kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü de hariç olmak üzere (hepsi) muhakkak apaçık bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da yazılı) dır¹³» âyetine işaret ediliyor.

12678

از پی آن گفت حق خود را علیم
تا بندیش فسادى توزیم

«Allah'ın bildiği korkusuyla bir fesad çıkarmayasın diye, Cenâbı Hak kendisinin (Alim) olduğunu haber verdi.»

(13) Sâri Yunus: 61.

12679

نیدست اینها برخدا اسم علم
که سیه کافور دارد نام هم

«Fakat bu isimler, meselâ bir zenciye kâfur adının verildiği gibi Cenâbı Hak'ka konmuş isimler değildir.»

Zenciye verilen (Kâfur) adı o zencinin ismi alemlî, yani adı olur. Fakat Esmâ-yi İlâhiyye böyle değildir. Esmâ-i Hüsnânın her biri bir sıfattır ki Cenâbı Hak onunla muttasıftır.

12680

اسم مشتقت و اوصاف قدیم
نی مثال علت اولی سقیم

«Allah'ın esması, sıfattan türeme, sıfattan meydana gelmedir. Allah'ın sıfatları ise kadimdir, evveli yoktur. İllet-i ulâ misâli gibi sakim değildir.»

12681

ونه تسخر باشد و طنز و دها
کردا سامع، ضریرا راضیا

«Öyle olmasaydı sağıra (duyan), köre (ziya) isimlerinin verilmesi gibi alay ve maskaralık olurdu.»

12682

یا علم باشد حی نام و قیج
یا سیاه زشت را نام صبیح

«Yahud (Mahcup) kelimesinin, bir hayasızın, yahud (Sabih) lafzının çirkin bir zencinin ismi alemlî olması gibi olur.»

Zira âlemlerde mânâ murad olunmaz, onlar, ancak bir şahsın adı olmak üzere kullanılır. Bu beytde :

«Hakikaten Rabbiniz hayâ ve kerem sahibidir. Bir kul, O'na karşı ellerini kaldırıp dua edince o elleri boş bırakmaktan yani kulun istediğini vermemekten haya eder.»

Hadis-i enfine de işaret vardır. Keza âlemlerde mâna aranmadığına şunlar da misal olur:

12683

طفلك نوزاده را حاجی لقب
یا لقب غازی نمی بهر نسب

«Yeni doğmuş bir çocuğa (Hacı) yahud (Gâzî) lakâbını korsun.»

12684

گر بگویند این لقبها در مدیح
تا ندارد آن صفت نبود صحیح

«Bu ve emsâli medh için konulan lakâblar, konulan kimselerde o sıfatlar bulunmadıkça sahih olmaz.»

12685

تسخیر و طیزی بود یا آن جنون
یاك حق عما يقول الظالمون

«Belki alaya almaktır, yahud da öğen delidir. Cenâbı Hak'kın Zâtı, zalimlerin söylediklerinden ve ona isnad ettiklerinden pâk ve münezzehdir.»

Hülâsa : Cenâbı Hakkın Esmâ-i Hüsnâsından her biri, Zat-ı İlâhînin sıfatlarından birine delâlet eder. Hz. Mevlâna bunları anlattıktan sonra bağa giren o terbiyesiz âşık karşı sevgilinin lisânından diyor ki :

12686

من همی دانستم پیش از وصال
که نکو رویی ولیکن بد خصال

«Ben seninle görüşmeden evvel senin güzel yüzlü, lâkin çirkin tabiatlı olduğunu biliyordum.»

12687

من همی دانستم پیش از اقام
کز ستمیه راستی اندر شقا

«Ben seninle mülâkat etmeden de inadçı bir adam olduğunu, kötülüğe alışmış bulunduğunu ve hâlâda onda ayak diremekte olduğunu biliyordum.»

12688

چونکه چشم سرخ باشد در غمش
دانش زان درد اگر کم بدمش

«Ames hastalığından göz kızarmış olunca az görsem bile, o kırmızılıktan o hastalıktan olduğunu bilirim.»

Kamus tercümesinde (Ames) kelimesi şöyle tarif edibmiştir: «El-ames: Gözün ekser eykatta yası akıb rüyeti zaif olmak manasındır ki o roze (şirlaganlı) tabir olunur.»

12689

تو مرا چون بره دیدی بی شبان
تو گمان بردی ندارم پاسبان

«Sen beni çobansız kuzu gibi gördün de muhafızım olmadığımı zan ettin.»

12690

عاشقان از درد زان نالیده اند
که نظر ناجایکه مالیده اند

Hakiki âşıklar, bakılmaması lâzım gelen yere bakarlar da, edebde kusur etme derdinden ağlar ve inlerler.»

12691

بی شبان دانسته اند آن خطی را
را یگان دانسته اند آن سی را

«Keza o âşıklar, o ceylânı çobansız ve o esiri bedava sandıkları için nedâmetlerinden ağlayıp inlemislerdir.»

تا زخمه بر آمد بر جگر
که منم حارس کرافه کم بگر

«Bunun cezası olmak üzere! O'nun bekçisi ve muhafızı benim, boş yere bakma! diye Allah'ın Celâli gamzesinden fırlayan bir ok, o âşıkla-
rın ciğerine saplanmıştı.»

Yine sevgili diyordu ki :

12693

کی کم از بره کم از بزغاله ام
که نباشد حارس از دنباله ام

«Ben bir kuzu ve oğlakdan da aşağıyım ki arkamda bekcilik ve muhafızlık edecek bir çoban bulunmasın?»

12694

حارسی دارم که ملکش می سزد
داند او بادی که بر من می وزد

«Benim bir bekçim ve muhafızım vardır ki saltanat ona yaraşır. Ba-
na nasıl bir yel esmekte? O bilir.»

وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

Yani : «Allah, ne yaparsanız (hiç birinden) gâfil değildir¹⁴.»

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ

الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴿٦٦﴾

Yani : «O zalimlerin yapacaklarından Allah'ı gâfil zannetme sakın.
O bunları ancak öyle bir gün için geciktiriyor ki o (gün) gözler (şaşkın-
lıkla) belerib kalacaktır¹⁵.»

وَلَهُ خَلْقُكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾

Yani : «Halbuki sizi de, (elinizle) yapıp geldiğiniz şeyleri de Allah ya-
ratmıştır¹⁶.» Âyetleri mücibince, Cenâb-ı Hak kullarının amel ve fiillerin-
den gâfil değildir, kullarının her işini de yaratan O'dur.

12695

نفس شهوانی زحق کمرست وکور
من بدل کوریت را دیدم زدور

«Şehvetli olan nefs Hakka karşı sağır ve kördür. Ben de senin ma-
nevi körlüğünü tâ uzakdan görmüşüm.»

12696

هشت سالت زان نیر سیدم بهیج
که پرت دیدم زجهل پیچ پیچ

«Ondan dolayı sekiz seneden beri seni hiç sormadım. Çünkü seni kat
kat cehaletle dolu görmüşüm.»

12697

خود چه پرسم آنکه او باشد بتون
که توجونی چون بود او سرنگون

«Hamam külhanında bulunan kimseye nasılsın? diye neden sorayım?
O nasıl olur? baş aşağı!»

(10) Sûrei Saffat: 96.

(14) Sûrei Bakara: 74.

(15) Sûrei İbrahim: 42.

«DÜNYANIN KÜLHANA, TAKVÂNIN DA HAMAMA BENZEYİŞİ»

12698

شهوت دنیا مثال کلختست
که ازو حمام تقوی روشنست

«Dünya şehveti külhan gibidir. Takvâ hamamı onunla ısınır ve parlar.»

12699

لیک قسم متقی زین تون صفاست
زانکه در گرمابه است ودر تقاست

«Lâkin müttekiler, bu külhanda safâ ve zevk içindedirler. Çünkü onlar hamama girmiş, yunup, arınmışlardır.»

12700

اغنيا مانده سرگین کشان
بهر آتش کردن گرمابه بان

«Şehvete mübtelâ zenginler ise, hamamcılarının ateş yakması ve hamamı ısıtması için süprüntü taşıyanlar gibidir.»

Bazı yerlerde hamamları odunla değil, süprüntüleri yakmak suretiyle ısıtırlarmış. Mevlâna zamanında Konya'da böyle yapıyormuş ki Hz. Pir şehvet düşkünü zenginleri külhanda yakılmak için süprüntü taşıyan çöpcülere benzetiyor.

12701

اندر ایشان حرص بنهاده خدا
تا بود گرمابه کرم و بانوا

«Cenâb-ı Hak, takvâ hamamı ısınsın ve letâfet peyda etsin diye o manevî çöpcülere hırs vermiştir.»

«Ahmaklar olmasaydı Dünya harab olurdu» diye bir söz vardır. Eve! Dünya'nın mamûriyyeti, ahmakların yerinde olmayan sayü gayretiyledir. Sarhoşlar ve zânîler olmasaydı meyhaneler ve umumhaneler mamur

olmazdı. Onları yaşatan akşamcılarla gececilerin geyretidir. Oraları imar etmek için bunlarda bir hırs, bir heves vardır. Fakat o hırs ve hevesden erbab-ı takvâ istifade eder. Fâsık ve fâcir olanların fisku fücûrundaki çirkinliği ve Dünyevi, Uhrevî mazarratı gördükçe o hallerden çekinip sakinmaya ve Allah'ın emrini daha sıkı tutmaya çalışırlar. İşte takvâ hamamının ısıtması bu demektir. O halde ey sâlik :

12702

ترك اين تون گوی ودر گرمابه ران
ترك تون را عين آن گرمابه دان

«Bu külhandan vazgeç de hamamın içine git. Külhanı terk etmek bil ki, hamama girmenin ta kendisidir.»

12703

هرکه در تونست اوچون خادمست
مردرا که صابرست و حاز مست

«Külhanda kalan, oradaki hizmetci, uşak gibidir. Şehvet külhanına girmekden sakınan da ihtiyatlı bir kimsedir.»

12704

هرکه در حمام شد سیای او
هست پیدا برخ زیبای او

«Hamama giden kimsenin sîması, onun temiz yüzünden belli olur.»

Sûrei Feth'de ashab-ı kirâm vâsfında buyurulmuştur ki:

بِسْمِ اللَّهِ فِي وَجْهِهِمْ مِنْ آثَرِ السُّجُودِ

Yani : «Secde izinden (meydana gelen) nişanları yüzlerindedir¹⁷.»

İşte takvâ hamamında yıkanmış ve temizlenip pâk olmuş zevâtın nurânîyyeti de yüzlerinden âşikâr olur.

(17) Sûrei Feth: 29.

12705

تونيان را نیز سبا آشکار
از لباس وازدخان وازغبار

«Külhandakiler de yüzlerindeki ve elbiselerindeki duman, is ve tozdan belli olurlar.»

يَعْرِفُ الْخُرْمُونَ بِسِيمِهِمْ فَيُؤْخَذُ بِالتَّوَاصِي وَالْأَفْدَامِ

Yani : «Günahkârlar simâlarıyla tanınacak da perçemlerinden ve ayaklarından tutulacak¹⁸.» Muktezâsınca fîsk u fücûr erbâbı da yüzlerindeki nursuzluktan ayırd edilir. Mesela şâribûlleyli vennehar olan alkolik bir herifin ne olduğu yüzüne bakılınca derhal anlaşılır.

12706

گر بنی رویش بویش را بگوید
بو عصا آمد برای مضریر

«Eğer bir fâsıkın yüzünü göremezsen kokusuna dikkat et... Koku, gözü görmeyen kimse için asâ gibi rehberlik eder.»

12707

ورنداری بود را رش درسخن
از حدیث نو بدان راز کهن

«Kokusunu da alamazsan onu konuştu; yeni sözden eski sırrı anla!»

12708

بس بگوید تونی صاحب ذهب
بیست سله چرك بردم تابشت

«Altın babası olan külhancı: Bugün geceye kadar yirmi sepet süprüntü taşıdım, der.»

(18) Sürei Rahman: 41.

12709

حرص تو چون آتشت اند رجھان
باز کرده هرزبانہ صد دهان

«Hırsın gibi senin hırsın da Dünya'da ateş gibidir ki her alevi yüzlerce ağız açmıştır.»

12710

پیش عقل این زرچو سرکین ناخوشست
گرچه چون سرکین فروغ آتشت

«Akla göre, bu altın, ateşi parlatacak süprüntü ve gübre gibi nâhoşdur.»

12711

آفتابی که دم از آتش زند
چرك ترا لایق آتشی کند

«Güneş ki ateşden dem vurur, yaş süprüntüyü kurutur, ateşe lâyık bir hâle getirir.»

12712

آفتاب آن سنگ را هم کرد زر
تابتو حرص افتد صد شرر

«Hırs hülhânına yüzlerce kıvılcım düşsün diye yine Güneş, taşı altın eder.»

12713

آنکه گوید مال گرد آورده ام
چیت یعنی چرك چندین برده ام

«Mal topladım diyen kimsenin bu sözü, şu kadar süprüntü taşıdım demektir.»

این سخن گرچه که رسوایی فزاست
در میان تونیان زین قخر هاست

«Vakiâ bu söz, sahibini rüsvây eder, amma külhâniler arasında bundan iftihar duyulur.»

Meselâ derler ki :

گر توشن سله کشیدی تابش
من کشیدم بیست سله بی کرب

«Eğer sen geceye kadar altı sepet süprüntü taşıdınsa ben zahmetsizce yirmi sepet taşıdım.»

Bizim muhtekirlerin ticaret adına yaptıkları şekavet de bundan başka bir şey midir? Onlar da halkı soymakla topladıkları paralarla iftihar etmiyorlar mı? Halbuki Cenâb-ı Hak Tевbe sûresinde buyuruyor ki:

يَوْمَ يُجْزَىٰ كُلُّهُم بِمَا جَاءَهُمْ
وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كُنْتُمْ لَا تَفْهَمُونَ
فَلَوْ قَوَّامًا كُنْتُمْ تَكْزِبُونَ

Yani : «O gün bunlar, üzerlerinde (yakılacak) cehennem ateşinin içinde kızdırılacak da o kimselerin alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak, işte bu, (denilecek) nefisleriniz için toplayıp sakladıklarınız! Artık saklayıp istifcilik ettiğiniz bu nesneleri(n acısını haydi) tadın¹⁹.»

(19) Sûrei Tевbe: 35.

آنکه در تون زاد و پاکی را ندید
بوی مشک آید برو رنجی بدید

«Külhânda doğup da temizlik görmemiş olana misk koklatsan incinir, hasta olur.»

«GÜZEL KOKU SATANLAR ÇARŞISINDA ITR VE MİSK KOKUSUNDAN BAYILAN VE HASTALANAN DEMİRCİ»

آن یکی افتاد بیهوش و خمید
چونکه در بازار عطاران رسید

«Bir kimse, güzel koku satanlar çarşısına varınca bihuş olarak düştü ve iki kat oldu.»

بوی عطرش زد زعطاران راد
تابگر دیدش بسر برجافتاد

«Kerim ve cömerd misk yağcılarının itr kokusu ona dokundu da başı döndü ve yere düştü.»

همچو مردار افتاد او بیخبر
نیم روز اندر میان رهگذر

«O, kendinden bîhaber olarak, gün ortasında, geçilecek yolun ortasına bir leş gibi yıkıldı.»

جمع آمد خلق بروی آن زمان
جلگن لاهول گو درمان کنان

«O anda halk onun başına toplandı ve Lahâvle diyerek derdine درمان aramaya başladı.»

12721

آن یکی کف بردل او می براند
وز گلاب آن دیگری بروی فشاند

«Biri avucunu onun kalbine götürüp, atıp atmadığını anlamak istiyor, diğeri üstüne başına gül suyu serpiyordu.»

12722

اونی دانست اندر مرتعه
از گلاب آمد ورا آن واقعه

«Gül suyu serpen bilmiyordu ki, dünya çayırında bu vâkıa, onun başına gül suyu ve emsâli itriyyattan gelmişti.»

12723

آن یکی دستش همی مالید سر
وان دگر کهکل همی آورد بر

«Biri eliyle onun başını oğuyor, diğeri rütûbet ve serinliğinden baygının ateşi düşsün diye samanlı yaş balçık getirib göğsüne sürüyordu.»

12724

آن بخور عود وشکر زد بهم
وان دگر از پوشش میگردم

«Biri ödağacı ile şekeri karıştırıp tütsü veriyor, diğeri elbisesinden bir parça kesib tutuşturduktan sonra koklatıyordu.»

12725

وان دگر نبضش که تاجون می جهد
وان دگر بوی از دهانش می ستد

«Biri, nasıl atıyor? diye nabzını tutuyor, diğeri de eğilmiş ağzını kok-luyordu.»

12726

تا که می خوردست باینک وحشیش
خاق درماندند اندر بهشیش

«Şarab mı içmiş, esrar mı yemiş yahud afyon mu yutmuş diye; Hüla-
ha, onun baygınlığını geçirib ayıltmakda âciz kaldılar.»

12727

بس خبر بردند خویشاترا شتاب
که فلان افتاده است آنجا خراب

«Filân misk yağcılar çarşısında düştü, baygın ve harab bir hâlde ya-
tıyor diye, akrabasına haber gönderdiler.»

Ve dediler ki:

12728

کسی نمی داند که چون مصروع گشت
یاچه شد کز بام افتادست طشت

«Neden bayıldı, ne oldu da leğeni damdan düştü, kimse bilmiyor.»

(Leğeni damdan düşmek): Esrarı meydana çıkmak, rezil, rûsvay ol-
mak manasında kullanılır.

12729

یک برادر داشت او دباغ زفت
گریز ودانا بیامد زود و تفت

«O iri yarı debbağ'ın gürbüz ve malûmatlı bir kardeşi vardı, çabucak
ve koşarak geldi.»

12730

اندکی سرگین سک در آستین
خاق را بشکافت آمد باحنین

«Yeni içinde bir parça köpek tersi vardı: biriken halkı aralayab kar-
deşinin yanına sokuldu.»

گفت من رنجش همی دایم زجیست
چون سبب دانی دوا کردن جلیست

«Dedi ki: ben onun neden bayıldığını biliyorum. Sebebi bilinince tedâvi bellidir.»

چون سبب معلوم نبود مشکلیست
داروی رنج و دران صد محلیست

«Sebeb malûm olmayınca hastalığın devâsı ve tedâvisi müşkildir. Zira onda yüz ihtimâî vardır.»

چون بدانستی سبب او سهل شد
دانش اسباب دفع چهل شد

«Sebeb bilinince tedâvi kolaylaşır. Sebebin malûm olması, bilgisizliği giderir.»

گفت باخود هستش اندر مغزورك
توی برتو بوی آن سرگین سك

«Kendi kendine dedi ki: köpek pisliği kokusu kat kat olarak onun beynine ve damarlarına işlemiştir.»

تامیان اندر حدث او تا بشب
غریق دبا غیست او روزی طلب

«Rızkını elde etmek için hergün akşamlara kadar pislığe gömülmüş, debbağlığa garkolmuştur.»

پس چنین گفتست جالینوس به
آنچه عادت داشت بیمار آتش ده

«Tıbea üstad sayılan Călinus: Hastaya, neye alışkın ise o şeyi ver, demiytir.»

گر خلاف عادتست آن رنج او
پس دواى رنجش از معتاد جو

«Eğer onun hastalığı âdetin hilâfından zuhûra gelmişse, onun devâsını mütadî olan şeyden ara.»

چون جعل گشتست از سرگین کشی
از گلاب آید جعل را پیشی

«Bu adam, köpek tersi taşımaktan pislik böceği gibi olmuştur. Pislik böceğine gül suyundan baygınlık gelir.»

هم ازان سرگین سك داروی اوست
که بران اورا همی معتاد وخوست

«Onun ilâcı, yine köpek pislığıdır. Çünkü onun mutadî ve tabiatı onunladır.»

الحیثیات للخیثین رانجوان
روی ویشث این سخن را بازدان

«(Pisler, pislerindir) âyetini oku, bu sözün zâhîr ve bâtınını anla!»

Sûrei Nûr'da buyurulmuştur ki :

مرخبتا ترا سازد طيبات
در خور ولايق نباشد ای ثقات

«Ey itimad edilir kimseler, hakikaten, temiz şeyler, pisler için lâyık ve münasib değildir.»

چون زعطر وحی کثر گشتد وگم
بد فغانشانکه تطیرنا بکم

«Kâfirler, peygamberlere gelen vahyin güzel kokusuyle çarpıldılar ve kendilerini kaybettiler de (Tetayyernâ biküm) diye feryad ettiler.»

Yâsin sûresindeki şu âyete işarettir:

قَالُوا
إِنَّا نَطْهَرُكَ إِنَّا كُنَّا نَسْتَهْوَكَ لَنَرْجُمَنَّكَ وَلَبِئْسَ لَكُم مِّنَ الْعَذَابِ ۖ

Yani : «Dediler: «Doğrusu biz sizin yüzünüzden uğursuzlandık. Eğer vaz geçmezseniz, andolsun, sizi mutlak taşlarız. Bizden size muhakkak acıklı bir işkence de dokunur»²¹.»

Ve dediler ki :

رنج و بیمارست مارا این مقال
نیست نیکو و عظمان مارا بقال

«Bu sözleriniz, bize zahmet veriyor, hastalanıyoruz. Ettiğiniz vâzu nasihat, bize iyi değil, meş'um gelmektedir.»

الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ
لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

Yani : «Kötü kadınlar (ve kötü sözler) kötü erkeklere, kötü erkekler kötü kadınlara (ve kötü sözlere), temiz kadınlar (ve temiz kelimeler) ise temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara (ve temiz kelimelere yakıştır) Bunlar (o temiz kadınlar ve temiz erkekler) o (iftirâcılar) diyeceklerinden çok uzaktırlar. Onlar için bir mağfiret ve çok şerefli bir rızık vardır²⁰.»

Hiz. Ayşe hakkında bazı isnâdâtta bulunulmuştu. Bunun üzerine yukardaki ve üst tarafındaki âyetler nâzil olarak o isnâdı edenlerin müfteri ve habîs oldukları, müminlerin annesi Hz. Ayşe'nin temiz ve afife olduğu beyan buyuruldu. Sonra iftira etmiş olanlara müfteri cezası olarak 80 değnek vuruldu.

Bu âyetin zâhiri, tayyib ve tayyibe olan Resûlullah (S.A.V.) ile harem-i muhteremi Hz. Ayşe'ye (R.A.) aiddir. Bâtını ise her tayyib ve habîse şâmilidir. İşte bayılmış olan debbağ da, köpek pislîği ve kokmuş deri gibi habîs şeylerle meşgul olduğundan, onun devâsı da, köpek pislîğinden olacaktı.

نسخان اورا بعنبر یا کلاب
نی دوا سازند بهر فتح باب

«Nasihat verenler, pis kişiyi, ona bir kapı açılması, iyileşmesi için amberle, gül suyu ile tedâvi etmek isterler!»

(20) Sûrei Nûr: 26.

(21) Sûrei Yâsin: 18.

ما باهو واهو فربه گشته ایم
در نصیحت خویشرا نسرشته ایم

«Biz oyunla, abes ve saçma şeylerle semirmiş kimseleriz, kendimizi nasihat dinlemeye alıstırmamışızdır.»

هست قوت ما دروغ ولاف ولاغ
شورش معده ست مارا زین بلاغ

«Bizim gıdamız, yalan, dolan ve latifedir. Sizin tebliğ ettiklerinizden midemiz bulanıyor.»

رنج را صدتو وافزون میکسید
عقل را دارد باقیون میکسید

«Siz, bizim hastalığımızı yüz kat, hatta daha ziyâde artırıyor, aklı afyonla tedavi ediyorsunuz.»

«DEBBAĞIN BİRADERİNİN, KARDEŞİNİ KÖPEK PİSLİĞİ
KOKUSUYLA GİZLİCE TEDÂVİ ETMESİ»

خلق را می راند ازوی آن جوان
تا علاجش رانینند آن کسان

«O genc, ilâcını görmesinler diye, debbağın başına toplanmış olanla-
rı dağıttı.»

سربگوشش برد همچون را ز کو
پس نهاد آن چیز برینى او

«Sır söylüyormuş gibi başını debbağın kulağına yaklaştırdı ve elin-
deki şeyden bir parçasını onun burnuna koydu.»

کوبکف سرکین سگک ساییده بود
داروی مغزپلید آن دیده بود

«Debbağın murdar beyninin ilâcını köpek pisliğinde gördüğü için, onu
elinde ezmişti.»

Avucunu koklatır koklatmaz;

ساعتی چون صمد چنبدن گرفت
خلق گفتند این فسونی بد شکست

«Adam kımıldamaya, halk da; bu şaşılacak bir efsun, demeye başladı.»

کین بخواند افسون بگوش اودمید
مردم بود افسون بفریادش رسید

«Diyorlardı ki: Bu zat, bir efsun okudu, baygının kulağına üfledi. Ef-
sun o ölü gibi olanın imdadına yetişti.»

Bayılmış debbağın köpek pisliği kokusundan kımıldanması dolayî-
siyle Hz. Pîr diyor ki:

جنبش اهل فساد آن سو بود
که زنا و غمزه و ابرو بود

«Ehl-i fesâdın hareketi de zina, göz süzme ve kaş oynatma tarafına
olur.»

هر كرا مشك نصيحت سودنيست

لاجرم بابوي بدخو كردنيست

«Nasihat miski, faide etmeyen kimse, şüphesiz kötü kokulara alışmıştır.»

12755

مشرکان را زان نجس خواندست حق

کاندرون پشک زادند از سبق

«Cenâbı Hak, müşriklere ondan dolayı (Necis) tâbir etmiştir ki onlar, mânevi necâset - yani şirk ve dalâlet - içinde doğmuşlardır.»

Necâset ve habâsetleri ezeldir. Bu beyit, Sûrei Tevbedeki şu âyete ibârettir:

إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ

فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا

Yani : «Müşrikler ancak bir necistir. Onun için bu yıllarından sonra onlar Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar²².»

İslâm'da Hac Hicri 9'ncu yılda farz kılınmış, o sene Hz. Ebû Bekir (R.A.)'ın idaresinde olmak üzere hacc edilmiş ve hac esnasında mü'min ve müşrik karışık bulunmuştu. Vakfeden sonra, Minâ'da Hz. Ali ile yardımcıları tarafından Sûre-i Tevbe'nin baş tarafındaki birkaç âyet nidâ sûretiyle ilân edildi. Tebliğ edilen maddeler arasında, müşriklerin Mescid-i Harama yaklaşmamları da vardı.

İmam-ı Âzam, burada, Mescid-i Haram'dan maksad: Hac ve umredir, mutlaka hududu Hareme dahil olmak değildir demiş, İmam-ı Mâlik ise diğer mescidleri de Mescid-i Haram'a kıyas ederek müşriklerin hiçbir mescide girmesi caiz değildir içtihadında bulunmuştur.

(22) Sûrei Tevbe: 28.

وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْكَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ
إِنْ شَاءَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٣﴾

Yani : «Eğer fakirlikten korkarsanız, Allah dilerse, sizi yakında kendi fazlından zenginleştirir. Çünkü Allah, gerçek bilicidir, tam hüküm ve hikmet sahibidir²³.»

Mekke tâcirleri, Hac zamanında gelen bedevilere mal satmak için : «İçinde günah işlediğiniz elbise ile Kâbe tavaf edilemez, mutlaka yenisini almalısınız» derler ve bu sûretle kazanc elde ederlerdi. Yeni elbise almayan parası olmayanlar da çı çıplak soyunurlar. Beyt-i Mükerrremi öylece tavaf eylerlerdi. Müşriklerin Hacca iştirâki men edilince tabii Mekke esnafı fazla alım satım yapamayacaktı. İşte bu âyetlerle onlar teselli edildi.

Müşriklerin necis olması, üstlerinin başlarının pisliği dolayısıyla degildir. Ezelden şâki olduklarından kendilerinde şirk gibi bir manevi necis vardır. Hz. Mevlâna bu hâli bir misâl ile temsil ederek diyor ki:

12756

کرم کو زادت در سرگین بد
می نگرداند بعبیر خوی خود

«Kötü bir necâset içinde peyda olan kurt, anberle kendi huyunu de-
ğiştirmez.»

12757

چون نزد بروی نثار رش نور
او همه جسمست بی دل چون قشور

«Ona nur serpintisi isabet etmemiş olduğu için o, kabuk gibi kalbsiz
bir cisimden ibarettir.»

Abdullah İbn-i Abbas'ın rivayet ettiği bir hadiste :

«Hakikaten Allah-u Taalâ halkı yokluk karanlığından yarattı. Sonra hidayet nurundan onların üstüne serpti. Kimlere o nurdan isabet eyle-
diyse, o kimseler hakikaten hidayete erdi. Her kime de isabet etmediyse

(23) Sûrei Tevbe: 28.

o kimseler de hakikaten uzak bir dalâlete düştüler.» buyurulmuştur. İşte müşrik olanlar o nur serpminden nasib alamıyan mahlûklardır.

12758

ورزش نور حق قسمیش داد
همچورسم مصر سرگین مبالغ زاد

«Eğer Hak Sübhâne serptiği nurdan ona bir parça olsun verseydi Mısır'daki âdet mücibince gübre içinde yumurtadan çıkan civciv gibi olurdu.»

Mısır'da tavuk yumurtasını sıcak gübre içine korlar, günde birkaç defa çevirirler, üç hafta içinde birçok civciv alırlarmış. Şimdi gaz lambasıyla ısıtılan ve yüzlerce civciv çıkaran makinelerin aslı gübre imiş demek oluyor.

12759

لیک نی مرغ خیس خانگی
بلکه مرغ دانش و فرزانی

«Lâkin gübrede peyda olmakla beraber o kuş, hasis ve kıymetsiz tavuk gibi olmazdı, belki ilim ve irfan, akıl ve izan kuşu olurdu.»

Yani, İlâhi nur serpminden hisse isabet eden, tabiat gübresinde yetişse de, yine o nurun feyziyle ilim ve irfan, akıl ve izan sahibi olur.

Bundan sonra sevgilisini öpmeye kalkışan âşıka, mâşûku lisanından deniliyor ki :

12760

تو بدان مانی کزان نوری تهی
زانکه بینی برپلیدی می نهی

«Sen,o nurdan hâli kalmışa benziyorsun, çünkü burnunu pisliğe sokuyorsun.»

12761

از فراقت زرد شد رخسار ورو
برك زردی ، میوه نا پخته تو

«Benim ayrılığımın senin yüzün ve yanağın sararmış amma, sen sararmış ve kurumuş bir yaprak ve olmamış bir yemiş gibisin.»

12762

دیک ز آتش شد سیاه و دود قام
گوشت از سختی چنین ماندست خام

«Tencere ateşin dumanından kapkara olduğu halde içindeki et, kartlığı dolayısıyla çiğ kalmış, öylece duruyor.»

Sen de aşk ateşiyle epeyce kaynamışsın, amma tabiatındaki kartlık dolayısıyla hâlâ pişmemişsin.

12763

هشت سالت جوش دادم در فراق
کم نشدیک ذره خامیت و نفاق

«Seni sekiz sene ayrılık ateşinde kaydattığım hâlde hamlığın ve münaфіklığın zerre kadar eksilmedi.»

12764

غوره تو سنک بسته کر سقام
غوره ها ا کنون مویزند و تو خام

«Sen, hastalık dolayısıyla, kurumuş ve taş kesilmiş bir koruk gibisin. Sair koruklar şimdi üzüm olduğu hâlde sen hâlâ hamsın.»

«ÂŞIK'IN YAPTIĞI SUÇDAN HİLE İLE ÖZÜR DİLEMESİ,
MÂŞÜK'UN DA BU HİLEYİ ANLAMASI»

12765

گفت عاشق امتحان کردم مگیر
تا بینم تو حریفی ، یا ستیر

«Âşık dedi ki: Ben seni uysal mısın, yoksa afife ve salih mısın? diye imtihan etmek istedim. Bundan dolayı beni muâhaze eyleme.»

این جهان همچون خرابست و تو گنج
گرتقوس کردم از گنجت مرنج

«Bu dünya bir virâne gibidir ve sen onun içindeki define gibisin. Eğer sendeki o defineyi aradımsa hareketimden incinme.»

12766

من همی دانستم بی امتحان
لیک کی باشد خبر همچون عیان

«Ben seni imtihansız da biliyordum. Lâkin işitmek nasıl görmek gibi olur.»

12767

آفتابی نام تو مشهور و فاش
چه زیانست ار بکردم ابتلاش

«Sen meşhur ve malûm bir güzellik güneşisin. Ben o güneşi imtiha-na kalktıysam ona ne ziyan.»

12768

تومنی من خویشان را امتحان
میکنم هرروز درسود و زیان

«Sen bensin, benden ibaretsin. Ben hergün faide ve zarar hususunda kendimi imtihan ederim.»

12769

انبیارا امتحان کرده عداوت
تا شده ظاهر از ایشان معجزات

«Hakikat düşmanları, peygamberleri imtihana kaldılar da onlardan mucizeler zâhir oldu.»

12770

امتحان چشم خود کردم بنور
ای که چشم بد ز چشمان تو دور

«Ey güzel gözlerinden, kem gözler uzak olasıca sevgili! Ben senin ce-mâlindeki nur ile kendi gözümü imtihan etmek istedim.»

12772

زان چنین بی خردگی کردم گزاف
تازم بادشمنان مهربار لاف

«Düşmanlarla, senin iffet ve ismetin hakkında çene çalmak için, böyle bir küstahlıkta bulundum.»

12773

تاز بام چون ترا نامی نهد
چشم ازین دیده گواهیها دهد

«Dilim senden bahsedince, gözüm de gördüklerinden şahid olsun.»

12774

گرشدم در راه حرمت راه زن
آدمم ای مه بشمشیر و کفن

«Eğer hürmet yolunda yolsuzluk ettimse ey Ay yüzlü sevgili! Kılıc-ve kefenle huzuruna geldim.»

12775

جز بدست خود مبرم پا و سر
که ازین دستم نه از دست دگر

«Benim başımı ve ayağımı kendi ellerinle kes de beni başkasına öl-dürtme. Ben bu eldenim, başka elden değilim.»

12776

از جدایی باز میرانی سخن
هرچه خواهی کن ولیکن آن مکن

«Ayrılıktan ve beni tekrar uzaklaştırmaktan bahsediyorsun. Her ne istersen yap, fakat beni kendinden ayırma!»

Bundan sonra Hz. Mevlânâ buyuruyor ki :

12777

در سخن آباد این دم راه شد
گفت امکان نیست چون بیکاه شد

«Bu anda söz iklimine yol açıldı, ammâ vakit gecikdiği için söylemeye imkân yoktur.»

12778

پوستها گفتیم مغز آمد دفین
گر بنام این نماد همچین

«İşin dış yüzünü söyledik, iç yüzü örtülü kaldı. Eğer sağ olursak bu kıssa böyle kalmaz, onu da söyleriz...»

«ÂŞIKIN ÖZÜR DİLEYİŞİNİ MÂŞÜK'UN REDDETMESİ VE
ONUN ŞEYTANETİNİ YÜZÜNE VURMASI»

12779

در جوابش برکشاد آن یار لب
کز سوی ما روز سوی تست شب

«Âşık cevap olmak üzere sevgili ağzını açtı ve dedi ki: Ey hilekâr müzevvir; bizce senin halin gün gibi aydınlık ama sence gece!»

Yani senin fiilin ile sözünün birbirine uymadığını parlak bir surette görüyor ve biliyoruz.

12780

حیله های تبره اندر داوری
پیش بینایان چرا می آوردی

«Bu bulaşık hileleri, adalet gününde gören gözler önüne, neye getirsin.»

12781

هرچه درد دل داری از مکر ورموز
پیش ما رسوا و پیدا همچو روز

«Hile ve düzen olarak kalbinde her ne varsa, onların hepsi de nazarı-mızda gündüz gibi açık ve rüsvâ'dır.»

12782

گر پوشش زبند پروری
تو چرابی روی از حدی بری

«Eğer cürmünü biz kulumuza acıyıp örtüyorsak, sen niçin yüzüzlü-ğü, hadden ileri götürüyorsun?»

12783

از پدر آموز کا دم در گناه
خوش فرود آمد بسوی یابگاه

«Hey soysuz; özür dilemeyi ceddinden öğren. Kendisinden zelle sâ-dır olunca Âdem, hemen itizar makamına indi.»

12784

چون بدید آن عالم الاسرار را
بر دویا استاد استغفار را

«Allah bütün sırları bildiği için, iki ayağı üzerine durub, mağfiret ta-lebinde bulundu.»

بر سرخا کستر آندہ نشست
از بہانہ شاخ تاشاخی نجست

«Gam ve keder külünün üstüne oturdu; zellesine bahane bulmak için daldan dala sıçramadı.»

ر بنا انا ظلمنا گفت بس
چونکہ جانداران بدید از پیش و پس

«Önünde ve arkasında azab meleklerini görünce ancak (Rabbenâ Zalemânâ Enfûsenâ = Ey Rabbimiz, biz, nefsimize zûlm ettik) dedi.»

دید جانداران پنهان همچو جان
دور باش مریکی تا آسمان

«Can gibi gizli bir takım azab melekleri gördü. Herbirinin ellerindeki sopa ta semâya kadar uzanıyordu.»

کہ ملا پیش سلیمان مور باش
تانه بشکافد ترا این دور باش

«O melekler diyorlardı ki: Aklını başına al da Süleyman'ın karşısında karınca gibi ol! Bu sopa, seni incitmesin.»

جزم مقام راستی یکدم مایست
هیچ لالا مردرا چون چشم نیست

«Doğruluk durağından başka bir yerde durma. Zira insana göz gibi mürebbî ve muhafız olmaz.»

کور اگر از پند پالوده شود
مردمی او باز آلوده شود

«Gözü görmeyen bir adam, öğütlerle temizlense bile tekrar tekrar bulur ve kirlenir.»

آدم تونستی کور از نظر
لیک اذا جاء القضاء البصر

«Ey Âdem; sen gözü görmez bir kimse değilsin; lâkin kaza gelince göz görmez olur.»

عمرها باید بنادر گاہ گاہ
تا کہ بینا از قضا افتد بچاہ

«Gözü gören bir adamın bir tesadüf neticesi kuyuya düşmesi için ömürler lâzım...»

کور را خود این قضا همراه اوست
کہ مراورا اوفتادن طبع خوست

«Fakat, bu kaza, zaten körün yoldaşısıdır. Çünkü, düşmek onun tabiatidir, huyudur.»

در حدث افتد نداند بوی چیست
از منست این بوی یا آلود کیست

«Pisliğe düşer de o kokunun ne olduğunu bilmez. Bu koku benden mi, yoksa bulaşmak eseri midir der.»

12795

ور کسی بروی کند مشکى نثار
هم زخود داند نه از احسان یار

«Eğer bir kimse ona misk serpse onu da, yar'ın ihsanında değil, kendinden bilir.»

12796

بس دوچشم روشن ای صاحب نظر
مر ترا صد مادرست و صد پدر

«O hâlde ey gözü gören kimse, parlak iki göz, senin için yüz ana ve yüz babadan daha faidelidir.»

Yani, ana ve baba bir çocuğa karşı ne kadar şefkât ve himâye gösterirse, gözlerin sana o şefkât ve himâyenin yüz mislini gösterir.

12797

خاصه چشم دل که آن هفتاد توست
وین دوچشم حس خوشه چین اوست

«Hele gönül gözü yok mu? O bu göze nisbetle yetmiş kat azizdir, yetmiş derece kuvvetlidir. Hissi göz, onun harmanından döküntü toplayan fukaraya benzer.»

12798

ای دریا رهزنان بندشته اند
صد گره زیر زبانه بسته اند

«Yazıklar olsun ki yol kesiciler oturmuşlar, dilime yüzlerce düğüm vurmuşlardır.»

12799

بی بسته چون رود خوش راهوار
بس گران بندبست این معذور دار

«Ayağı bağlı olan nasıl, rahvan gidebilir? Bu bir ağır bağıdır, beni mazûr gör.»

Hz Mevlâna hakikati daha açık söylemediği için bu ve gelecek beyitlerle imleyenlerden özür diliyor ve tarikat düşmanları her tarafta oturmuş onları vucudu benim dilimi bağlamıştır. Çünkü ağıyara esrar ifşa edilemez diyor ve devam ederek diyor ki :

12800

این سخن اشکسته می آید دلا
کین سخن درست و غیرت آسیا

«Ey gönül: sözlerim kırık, dökük bir hâlde zuhûr ediyor. Bu sözler inci gibidir. Onları yabancılardan kıskanmak ise değirmen misalidir.»

Kıskançlık değirmeni o hakikat incilerini kırıp öğütüyor. Maamâfih:

12801

ور اگرچه خرد و اشکسته شود
توتیای دیده خسته شود

«İnci kırılıp ezilse de hasta gözlerin sürmesi olur.»

12802

ای در از اشکست خود بر سرمن
کز شکستن روشنی خواهد شدن

«Ey inci: kırılıp ezildiğin için acınma... Sen kırılmakla göz nuru olacak ve hasta gözlere aydınlık vereceksin.»

12803

همچنین اشکسته بسته گفتنیست
حق کند آخر در ستش کوغنیست

«Böylece kırık, dökük ve kapalı söylemeyi de gani olan Allah, sonunda doğrultur, anlaşılıp istifade edilecek bir hâle getirir.»

Nasıl ki :

12801

کندم ار بشکست وازهم در شکست
بر دکان آمد که نک نان درست

«Nasıl ki: Buğday kırılıp öğütüldü ve eczası birbirinden ayrılıp un olduysa zayi olmadı. Ekmek olarak ekmekçi dükkânına geldi.»

12805

توهم ای عاشق چو جرمت گشت فاش
آب و روغن ترك كن اشكسته باش

«Ey âşık senin de cürmün belli oldu... Artık suyu yağı bırak da hatanı itiraf ve cürmüne itizar eyle.»

12806

حاجت خود عرضه کن حجت مگو
همچو ابلیس لعین سخت رو

«Hâcetini arz et, yüzsüz ve melûn şeytan gibi dâva ve delil ibrazına kalkışma.»

Çünkü Âdem zellesini nefesine isnad ederek : (Ey Rabbımız; biz nefsimize zulmettik) dediği halde şeytan (Ya Rabbî; beni azdırışın hakkı için) diyerek kendi sapıklığına Cenab-ı Hak'kı sebep göstermiş ve Âdem hüsn-ü edebinden mağfûr olduğu halde şeytan edepsizliğinden mel'ûn ve matrut olmuştu.

12807

سخت رویی گر وراشد عیب پوش
در ستیز و سخت رویی روبکوش

«Yüzsüzlük şeytanın ayıbını örtdüyse, sen de git, mücâdeleye ve yüz-süzlüğe çalış.»

12808

آن ابو جهل از پیبر معجزی
خواست همچون کینه ور تورک غری

«O Ebucehil, Hz. Peygamberden, kinli bir Oğuz Türk'ü gibi, mucize istedi.»

12809

لیک آن صدیق حق معجز نحواست
گفت این رو خود نگوید جز که راست

«Lâkin Allah'ın Sıddîk'i olan Ebûbekir (R.A.) mucize istemedi: Bu yüz, doğrudan başka söz söylemez, dedi.»

12810

کی رسد همچون تویی را کز منی
امتحانی همچون یاری کنی

«Senin gibi bir şahsın, benliği dolayısıyla, benim gibi bir dostu imtihana kalkışması nasıl yakışır?»

«BİR YAHUDİ'NİN HZ. ALİ (K.V.) YE: EĞER HAKKIN HIFZINDAN EMİN İSEN, KENDİNİ BU KÖŞKÜN TEPEŚİNDEN AŞAĞIYA AT DEMESİ, EMİRÜLMÜ'MİNİN HZ. ALİ'NİN DE ONA CEVABI»

12811

مرتضی را گفت روزی یک عنود
کوز تعظیم خدا آ که نبود

«Allah'a nasıl tâzim edileceğini bilmiyen inatçı bir çifit, birgün Hz. Ali'ye dedi ki:»

12812

بر سر نامی وقصر بس بلند
حفظ حق را واقعی ای هوشمند

«Bir damın ve yüksek bir köşkün üstünde bulunurken ey şuur sahibi
Ali! Allah'ın hıfz-u himâyesine vakıf mısın?»

12813

گفت آری او حقیقت و غنی
هستی ما را ز طفلی و منی

«Hz. Murtazâ buyurdu ki: Evet o, çocukluğumuzdan beri bizim var-
lığımızın ve benliğimizin Hâfızı bir İlâh-ı Ganidir.»

12814

گفت خود را اندر او کی هنر نام
اعتقادی کن بحفظ حق نام

«Yahudi dedi ki: Öyle ise Hakkın tamamiyle hıfzına itimad ederek
kendini damdan aşağı at!»

12815

تا یقین گیرد مرا ایقان تو
واعتقاد خوب بابرهان تو

«Ki senin bu hususda hüccetli, güzed bir iman sahibi olduğuna ben-
de de yakın hâsıl olsun.»

12816

بس امیرش گفت خامش کن برو
تا نگردد جانت زین جرأت گرو

«Hz. Emirülmü'minin ona dedi ki: Sus ve defol git. Bu cüretin dolayı-
sıyla canın belâyâ mübtelâ olmasın.»

12817

کی رسد مریدم را که با خدا
از مایش پیش آرد ز استلا

«İbtılâ yüzünden Allah'ı imtihana kalkışmak, kuluna nasıl lâayık
glur?»

12818

بنده را کی زهره باشد کز فضول
امتحان حق کند ای کیج و گول

«Ey câhil ve ahmak Yahudi: bir kul edepsizliği dolayısıyla Allah'ı im-
tihana nasıl cesaret edebilir?»

12819

آن خدا را می سزد که امتحان
پیش آرد مردمی باندگان

«Her an, kullarını imtihana çekmek, O kâdiri Mutlak'a yaraşır.»
Nitekim Sûre-i Mülk de :

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ يَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

Yani : «O, hanginizin daha güzel amel (ve hareket) de bulunacağını
imtihan etmek için ölümü de, dirimi de takdir eden ve yaratandır»²¹, bu-
yurulmuştur.

Cenâbı Hak'kın imtihanı, kullarının mahiyetini anlamak için değildir.
Belki o imtihan:

12820

تا بما مارا نماید آشکار
که چه داریم از عقیده در سرار

«Gizlice ne gibi akidelerimiz olduğunu aşikâr olarak bize göstermek
içindir.»

(21) Sûre-i Mülk: 2.

12821

هیچ آدم گفت حق را که ترا
امتحان کردم درین جرم و خطا

«Hiç Âdem (A.S.)! Ya Rabbi işlediğim cürüm ve hatada seni im-
tihan ettim dedi mi?»

12822

تا بینم غایت حلم ترا
آه کرا باشد مجال این کرا

«O imtihanım, senin hükmün derecesini görmek ve anlamak içindi
demeye cüret etti mi? Ah, böyle bir cüret kimde vardır?»

12823

عقل تو از بس که آمد خیره سر
هست عذرت از گناه تو بتر

«Ey alımk, senin aklın çok sersem olduğu için özürün de günahın-
dan beterdir.»

12824

آنکه او افراشت سقف آسمان
تو چه دانی کردن او را امتحان

«Gök kubbeyi yüceltmış olan Allahü Taalâ'yı sen nasıl imtihan ede-
bilirsin?»

12825

ای ندانسته توشتر و خیر را
امتحان خود را کن آنگه غیر را

«Ey hayır ve şerri bilmeyen; evvelâ kendini imtihan et de sonra baş-
kasına sıra gelsin.»

12826

امتحان خود چو کردی ای فلان
فارغ آیی ز امتحان دیگران

«Ey filân; kendini imtihan edecek olursan başkalarını imtihan et-
mekden el çekersin.»

12827

چون بدانستی که شکر دانه
بس بدانی کاهل شکر خانه

«Kendinin şeker danesi olduğunu anlayınca şekerhanenin yani ma-
nevî halâvetlerin mahallî bulunan hakikat âleminin ehli olduğunu da an-
larsın.»

12828

بس بدان بی امتحانی که اله
شکر نفرستدت ناجایگاه

«O hâlde bilmiş ol ki Cenâbı Hak, yeri olmayan, yani kâbiliyeti bu-
lunmayan sana imtihansız şeker göndermez.»

12829

این بدان بی امتحان از علم شاه
چون سری نفرستدت در پایگاه

«Şunu da imtihansız bilmiş ol ki, sen baş olunca Allah, seni ayakka-
konan yere göndermez.»

12830

هیچ عاقل افکند در ثمن
در میان مستراخ پرچین

«Hiç akıllı bir kimse kıymetli bir inciye sidik dolu bir abdesthaneye
atar mı?»

زانکه گندم را حکیم آگهی
هیچ نفرستد بانبار گهی

«Agâh bir hakim, buğdayı saman anbarına yollar mı?»

Akıllı bir kimsenin inciye abdesthaneye atmayacağı, ağıllı bir hakimin buğdayı saman anbarına yollamayacağı gibi, Cenâbı Hak da baş olanları, yani mertebesi manen yüksek bulunanları ednâ derecelere tenzil eylemez.

Sûrei Câsiye'de :

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ
مَا يَجْكُمُونَ ﴿٢١﴾

Yani : «Yoksa kötülükleri (küfür ve masiyetleri) kazananlar, kendilerinin iman edip de iyi amel (ve hareket) lerde bulunanlar gibi mi yapacağız, dirim ve ölümleri bir mi olacak sandı (lar)? Hüküm edegeldikleri (bu) şey ne fena²⁵!» denildiği gibi sûrei Enfal'de de :

وَالَّذِينَ كَفَرُوا
إِلَى جَهَنَّمَ يُجْشَرُونَ ﴿٢٦﴾ لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ
وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضُهُ عَلَى بَعْضٍ فَيَرْكَبُ جَمِيعًا
فَيَجْعَلُهُ فِي جَهَنَّمَ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٢٧﴾

Yani : «Küfr(ünde inad) edenler (ise) en son cehenneme sürüleceklerdir, ki Allah, murdarı (kâfiri) temizden (müminden) ayırd etsin, murdarı birbiri üstüne koyup topunu birden yığsın da onu cehenneme atsın. Onlar, en büyük zarara uğrayanların ta kendileridir²⁶» buyurulmuştur.

(25) Sûrei Câsiye: 21.

(26) Sûrei Enfal: 36-37.

Bu âyetlerin sarahaten haber verdiği gibi mümin ile kâfir ve tayyib ile habis müsavi olamaz.

Bundan sonra Hz. Mevlânâ, büyük insanları imtihana kalkışmanın ve hâmetinden bahs için diyor ki :

شیخ را که پیشوا ورهبرست
گرمزیدی امتحان کردا وخرست

«Muktedâ ve rehber olan bir şeyhi, bir mürid imtihan etmeye kalkıştı o çeşektir.»

امتحانش گرکنی در راه دین
هم تو کردی ممتحن ای بی یقین

«Ey yakın sahibi olmayan; öyle bir şeyhi din yolunda imtihan etmeye kalkışırsan sonunda sen imtihana uğrarsın.»

Hz. Mevlânâ bahse devam ile diyor ki: Sen böyle cahilâne ve münkirâne cürette bulunursan :

جرات وجهلت شود عریان وفاش
او برهنه کی شود زان افتتاش

«Senin cahilâne cüretin çırlıçıplak meydana çıkar. Bu araştırmadan şeyh uryan olmaz.»

گریاید ذره سنجد کوه را
بر درد زان که ترازوش فقی

«Eğer bir zerre bir dağı tartmaya kalkışsa, dağın ağırlığından kendi terâzisi kopar.»

Bunun gibi yeni bir müridin kâmil bir mürşidi imtihan etmek ve onu tartmak istemesinden şeyhe birşey olmaz, o müridin akıl ve idraki terazisi kopar.

12836

کز قیاس خود ترازو می تند
مرد حق را در ترازو میکند

«Çünkü o mürid, kendine kıyasen bir terazi yapar da o merd-i İlâhî-yi o terazi ile tartmaya kalkışır.»

12837

چون نکنجد او بمیزان خرد
پس ترازوی خرد را بردرد

«Şeyh-i Kâmil, akıl terazisine sığmayacağı için, o akıl terazisini parçalar.»

Onun için evliyaullah hazerâtını imtihan etmeye cüret etmemeli, huzurlarına ihlâsı tam ile gitmeli ve müşkilleri varsa onları sırf istifâze için normalidir.

12838

امتحان همچون تصرف دان عمو
تو تصرف برچنان شاهی مجو

«Aman, bir veliyi imtihan etmeye kalkışmayı onda tasarruf etmeye çalışmak gibi bil de böyle bir manevî padişah üzerinde tasarruf hevesine düşme.»

Hız. Mevlânâ, mazharı İlâhî olan veliyi kâminden bahsederken onda zahir olan Cenâbı Hak'ka tevcihi bahsederek diyor ki :

12839

چه تصرف کرد خواهد نقشها
برچنان نقاش بهر ابتلا

«Nakşlar, böyle bir Nakkaş üzerinde imtihan yoluyla nasıl tasarruf etmek isterler?»

Yani, mevcûdat, birer nakş farz edildiği takdirde onların Hâlikı bulunan Allahü Taalâ muktedir bir Nakkaş olur. Nakşlar, Nakkaş'ın irade ve tersimine tabi ve fırçası karşısında âciz iken o nakşların, yani mevcu-

dat ve mahlûkâtın, Hâlik-ı Zîşânı imtihan ve ondan tasarruf etmeleri nasıl mümkün olabilir?»

12840

امتحانی گر بدانت و بدید
نی که هم نقاش آن بروی کشید

«Eğer nakş mesâbesinde olan bir kimse imtihan ve ihtiyarı bilib gör-dü ve o imtihan ile birşey öğrenmek istediye, o nakşı da ona çeken, o Nakkaş değil midir?»

12841

چه قدر باشد خود این صورت کیست
پیش صورتها که در علم ویست

«Bu nakş kimdir? Ve Nakkaşının ilminde olan nakşlara nisbetle onun ne değeri olabilir?»

12842

وسوسه این امتحان چون آمدت
بخت بددان کآمد و گردن زدت

«Bu imtihan vesvesesi sana gelince onu bedbahtlık alâmeti bil. Gelib çatmış ve senin boynunu vurmıştır.»

12843

چون چنین وسواس دیدی زود زود
با خدا کرد و درآ اندر سجود

«Kendinde böyle bir vesvese görünce çarçabuk Hak'ka dön ve secdeye kapan!»

12844

سجده که را ترکن از اشک روان
کای خدایا وار هانم زین گمان

«Secde yerini akan göz yaşlarınla ıslat ve; İlâhî beni bu vesveseden halâs eyle diye dua et.»

آن زمان کت امتحان مطلوب شد

مسجد دین تو پر خروب شد

«Allah'ı imtihan etmek diledin mi, işte o zaman, din mescidinde har-
rub ağacı bitmiş demektir.»

Harrub : Keçiboynuzu denilen ağaçdır ki bittiği yerlerdeki binalar
harab olurmuş. Bunu izah için Hz. Mevlânâ bir kıssa nakline şuru ile di-
yor ki :

**«MESCİDİ AKSÂ İLE HARRUB HİKÂYESİ VE SÜLEYMAN'DAN
EVVEL DÂVUD (A.S.) IN O MESCİDİ BİNA ETMEYE AZMEYLEMESİ»**

12846

چون در آمد عزم داودی ببتنگ

که بسازد مسجد اقصی بسنگ

«Dâvud (A.S.) in azmi, Mescidi Aksâyı taşla bina edeyim diye onu
sıkıştırmıca,»

12847

وحی کردش حق که ترک این بخوان

که زدست بر نیاید این مکان

«Cenâbı Hak ona vahy etti ki, bu niyetten vaz geç! Çünkü o, senin
elinle bina edilmeyecektir.»

12848

نیست در تقدیر ما آنکه تو این

مسجد اقصی براری ای گرین

«Ey seçilmiş nebi; senin Mescidi Aksâyı bina ettirmen bizim takdiri-
mizde yokdur.»

گفت جرم چیست ای دانای راز

که مرا گویی که مسجد رامساز

«Dâvud dedi ki: Ey sırları bilen Allah, cürmüm nedir ki, bana mes-
cid yapma diyorsun?»

12850

گفت بی جرمی تو خونها کرده

خون مظلومان بگردن برده

«Cenâbı Hak buyurdu ki: Cürmün yoktur, lâkin sen birçok kan dök-
müş, mazlûmların kanını boynuna almışsın.»

12851

که ز آواز تو خلقان بی شمار

جان بدادند و شدند آن راشکار

«Zira birçok halk, senin sesine şikâr olub can vermiştir.»

12852

گفت مغلوب تو بودم مست تو

دست من بر بسته بود از دست تو

«Dâvud dedi ki: Ben senin mağlûbun ve senin mestin idim. Elim, se-
nin kuvvet ve kudretinle bağlı idi.»

12853

نی که هر مغلوب شه مرحوم بود

نی که المغلوب کالمردوم بود

«Şahın mağlûbu olan merhum, merhum olan da yok demek değil
midir?»

12854

گفت این مغلوب معدوم میست کو
جز بنسبت نیست معدوم ایقنوا

«Cenâbı Hak buyurdu ki: Bu mağlûbiyet, nisbî bir yokluktur, yoksa mutlak bir yokluk değildir. Bunu yakinen biliniz.»

12855

ایچنین معدوم کو از خویش رفت
بهترین هستا افتاد زفت

«Bu şekilde yok olan, kendinden geçmiş, var olanların en iyisi, en ulusu olmuştur.»

12856

او بنسبت باصفات حق فناست
در حقیقت در فنا اورا بقاست

«O, Hak'kın sıfatlarına nisbetle yoktur. Hakikatte ise fenâ içinde bekâdadır.»

12857

جمله ارواح در تدبیر اوست
جمله اشباح هم در تیر اوست

«Bütün ruhlar O'nun tedbirinde, bütün cesedler de O'nun emri altındadır.»

12858

آنکه اومغلوب اندر لطف ماست
نیست مضطر بلکه مختار ولاست

«Bizim lûtfumuzun mağlûbu olan irâdesiz, ihtiyarsız ve âciz kalmış değildir, belki muhabbetimizin muhtarıdır.»

Bizim kuvvet ve kudretimizle kâdir ve muktedirdir.

12859

منتہای اختیار آنست خود
کاختیارش گردد آنجا مفتقد

«İrâde ve ihtiyarın müntehası, ihtiyarın İrâdei İlâhîyyede kaybolmasıdır.»

12860

اختیاری رانبودی جاشنی
گرنکشتی آخر او محو ازمنی

«Eğer o kimsenin benliği, sonunda mayvolmasaydı, ihtiyar ve iradenin bir lezzeti olmazdı.»

12861

در جهان گرلقمه و گرشر بتست
لذت او فرع محو لذتست

«Dünyada bir lokma ve bir şerbetin lezzeti, lezzetten kesilmenin fer'idir.»

Yani insan yediği içtiği şeylerin lezzetini kaybetmedikçe, yiyeceği ve içeceği şeylerden lezzet alamaz. Maddi lezzetlerden kesilmedikçe maddi lezzeti bulamaz.

12862

گرچه از لذات بی تأثیر شد
لذتی بود او ولذت گیرشد

«Fânî lezzetten kurtulan kimse gerçi bütün lezzetlere aldırış etmez bir hâle gelir ama, hakikatte kendisi bizzat lezzet kesilir.»

«MUHAKKAK Kİ MÜ'MİNLER BİRBİRLERİNİN KARDEŞİDİRLER VE ÂLİMLER TEK BİR NEFİS GİBİDİR» HADİS-İ ŞERİFLERİNİN ŞERHİ; BİLHASSA DAVUD VE SÜLEYMAN NEBİLERLE DİĞER PEYGAMBERLERİN BİRLİĞİ, BUNLARDAN BİRİNİN İNKÂRIYLA HİÇ BİR NEBİYE İMANIN SAHİH OLMAYACAĞI; BİRLİK ALÂMETİ OLARAK BİN EVDEN BİR EV YIKILINCA HEPSİNİN HARAB OLUP SAĞLAM BİR DUVARIN BİLE KALMAYACAĞI, CENAB-I HAK'KIN, «BİZ PEYGAMBERLERİ BİRBİRİNDEN AYIRMAYIZ» BUYURMASI; AKILLI KİMSEYE BİR İŞARET KÂFİ GELİR; MAAMÂFİH BU, İŞARETİ DE AŞMIŞTIR!...»

Sûrei Hucûrat'da buyurulmuştur ki:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٧﴾

Yâni : «Müminler ancak kardeşirler. O halde iki kardeşinizin arası-
nı (bulup) barıştırın. Allahtan korkun. Ta ki esirgenesiniz²⁷.»

Sûrei Bakaranın sonunda da müminler lisanından deniliyor ki :

لَا تَفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رَسُولٍ

Yâni : «Onun (Allah'ın) Peygamberlerinden hiç birini diğerlerinin
arasından ayırmayız (hepsine inanırız)²⁸.»

Çünkü aralarında derece ve mertebe farkı olmakla beraber bütün peygamberler Allah'ın birliğini ve O'nun emirlerini ve nehiylerini tebliğ ettikleri için aralarında bir ittihad vardır. Ondan dolayı biri inkâr edilirse diğerlerinin tasdiki faide vermez. Yahudiler, Allah'a ve Hz. Musa'ya inanmakla beraber Hz. İsa ve Hz. Muhammed (S.A.V.) ı inkâr ettikleri, Hristiyanlar da Hâtemül enbiyâ Hz. Muhammed Mustafa (S.A.V.) Efendimize inanmadıkları için Hz. Musa'yı ve Hz. İsa'yı tasdik etmeleri makbul değildir.

Cenâbı Hak, Hz. Dâvud'un Mescidi Aksâ'yı bina etmesinin mukadder olmadığını, lâkin ona oğlu Süleyman'ın muvaffak olacağı cihetle, oğlunun inşa edişinin de babasının demek olacağını beyan için buyurmuştu ki :

(27) Sûrei Hucurat: 10.

(28) Sûrei Bakara: 285.

12863

گرچه برناید بجهت زورتو
لیک مسجد را بسازد پورتو

«Mescid-i Aksâ, senin gayret ve kuvvetinle vücûda gelebilecekse de onu oğlun Süleyman yapacaktır.»

12864

بس خطاب آمد بداود ازخدا
کای گرین پیغمبر نیکو لقا

«Dâvud'a Allah tarafından bir nidâ geldi ve denildi ki: Ey güzel yüz-
lu ve güzide peygamber! Mescidi oğlun yapacaktır.»

12865

کرده او کرده تست ای حکیم
مؤمنان را اتصالی دان قدیم

«Ey hikmet sahibi nebî, oğlunun yaptığı, senin yaptığın demektir. Beldesaheri inananlar, bir-birlerinin ayırdını, birleştirenler.»

12866

مؤمنان معدود لیک ایمان یکی
جسمشان معدود لیکن جان یکی

«Müminler müteaddiddir, lakin iman birdir. Müminlerin cisimleri müteaddiddir, fakat ruhları birdir.»

12867

غیر فهم و جان که در گاو و خرس
آدمی راعقل و جانی دیگرست

«İnsanda öküz ve eşeğin anlayış ve canından başka bir akıl, başka bir can vardır.»

Mesnevi'nin 1'nci cildinde de ifade edildiği gibi ruhu (Hayvanî) ve (Sultanî) diye ikiye taksim etmişlerdir.

Ruhu hayvanî : Bedenin muharriki olan bir kuvvettir ki o, hayvanlarda vardır.

Ruhu sultanî ise insanlara mahsustur, o hayvanlarda yoktur.

Akl da (Akl-ı maaş) ve (Akl-ı maad) diye iki nevidir. Akl-ı maaş, dünya işlerine erer. Akl-ı maad ise umuru ahireti idrak eder.

12868

باز غیر عقل و جان آدمی

هست جانی در ولی آن دمی

«İnsandaki ruhu sultanî ve akl-ı maaddan başka ilâhî nefhaya mazhar olan kâmil bir velide ayrıca bir ruh vardır.»

12869

جان حیوانی ندارد اتحاد

تو بجزو این اتحاد از روح باد

«Hayvanî ruhlarda birlik yoktur. Sen bu birliği, hevây-i nefsânî ruhundan arama.»

12870

گر خورد این نان نگردد سیر آن

ور کشد بار این نگردد او گران

«Bu hayvanî can ekmek yese insanî ruhun karnı doymaz. Keza bu yük taşısa obiri ağırlık duymaz.»

12871

بلکه این شادی کند از مرگ او

از حسد میرد چو پند برک او

«Hatta onun ölümüyle bu hayvanî ruh sevinir. Ve onun nimetini görünce de hasedinden ölme derecesine gelir.»

12872

جان گرکان و سگان هر یک جداست

متحد جانهای شیران خداست

«Kurdların ve köpeklerin canları ayrıdır. Bir olan Allah arslanlarının ruhudur.»

Buradaki (Şirân-ı Hudâ) Ricâlullah demektir. Kurd ve köpek gibi olan avamın ruhlarında ayrılık, gayrılık ve yekdiğerine karşı çekeme-mezlilik vardır.

Hak erleri ise böyle değildir. Onların ruhlarında öyle bir birlik ve yekdiğerine karşı öyle bir muhabbet vardır ki bu, Şeyh İbni Fâriz (Kadese Sırruhu)nun: «Bizce muhabbet yolundaki neseb, ana ve babadan olan nesebden daha yakındır» dediği gibi evlâdlık, kardeşlik gibi akrabalıktan daha ileridedir.

12873

جمع گفتم جانهاشان من باسم

كان یکی جان صد بود نسبت بحجم

«(Onların ruhları) diye ruhu cemî olarak söyledim. Bu söyleyişim, isim ve sûret itibariyledir. Yoksa o ruh birdir, cisimlere nisbetle yüz - ya - ni müteaddid - olur.»

12874

همچو آن يك نور خورشید بها

صد بود نسبت بصحن خانه ها

«Semâdaki Güneşin ziyâsı gibi ki nuru bir olduğu halde evlerin sahmine nisbetle yüz olur.»

Yani o bir tane olan Güneşin ziyası yüzlerce pencereden içeriye girer ve girdiği yeri aydınlatır.

12875

ليك يك باشد همه انوار شان

چونكه بر گبری تو دیوار از میان

«Lâkin evlerin arasındaki duvarları kaldıracak olursan hepsinin nuru bir olur.»

Bunun gibi müminler de ölüp de, duvar mesabesinde olan cisimler ortadan kalkınca hakiki birlik mertebesini bulurlar.

فرق واشکالات آید زین مقال
زانکه نبود مثل این باشد مثال

Bu sözden farklar ve müşkilleri doğar. Çünkü bu bir misl değil, sadece bir misâldir.»

فَاذْأَسَوِّيهُ وَنَحْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي

Yani : «O halde ben onun yaratılışını bitirdiğim, ona ruhumdan ülediğim zaman²⁹» âyeti kerimesindeki ruhu ilâhî müteaddid pencereden aksemeden güneşe benzetilmiştir.

Bu temsil, hakikati tamamiyle göstermez. Çünkü misl değil, bir misâldir. Malûm ya misl : bir şeyin tıbkısı, misâl ise : benzeri demektir. Sonra bu teşbih ve temsilden bir takım müşkilleri meydana çıkar. Meselâ feylesof geçinenler, derler ki: «Eğer Neîha-i İlâhiyye olan (Ruh) un hakikati bir olaydı Zeyd'in cismindeki ruh, Amr'ın bedenindeki ruhun aynı olmak, birinin bildiğini obiri de bilmek lâzım gelirdi. Keza ruhun hakikati, Güneşin ziyası gibi olsaydı, kâmil bir mümin ile nâkıs bir müminin ruhu bir olmak icab ederdi derler. Bu sözler, misl ile misali tefrik etmemekden ileri gelir. Teşbihde benzeyen ile kendisine benzetilenin bir birinin aynı olması iktiza etmez.

فرقها بی حد بود از شخص شیر
تا بشخصی آدمی زاد ودلیر

«Arslanın şahsı ile cesur bir insanın şahsı arasında nihayetsiz farklar vardır.»

Öyle iken Zeyd'in yiğitliğini anlatmak için: «Zeyd arslan gibidir» derler. Bu teşbihden Zeyd'in arslan gibi dişli, pençeli ve kuyruklu olduğu anlaşılmaz. Ancak arslan gibi şecaat sahibi olduğu ifade edilir. Benzetilene, benziyen her cihetten değil, bir cihetten benzer. Bir şeyin bir şeye benzemesi ise o iki şeyin bir olması demek değildir.

(29) Sûrei Hier: 29.

ایک در وقت مثال ای خوش نظر
اتحاد از روی جانبازی نگر

«Lâkin ey iyi gören kimse, misâl hususunda arslanla, yiğit bir adamın canını tehlikeye koymakdaki birlik ve benzerliğe bak.»

کان دلیر آخر مثال شیر بود
نیست مثل شیر از جمله حدود

«O yiğit kimse şecaatte arslanın misâli olur, lâkin her cihetten arslanın tıbkısı ve misli olmaz.»

متحد نقشی ندارد این سرا
تا که مثلی وانمایم من ترا

«Bu dünya sarayında biri birinin aynı iki nakş yokdur ki ben sana tam bir misl göstereyim.»

Böyle olmakla beraber:

هم مثال ناقصی دست آورم
تا ز حیرانی خرد را و آخرم

«Nâkıs bir misâl getireyim de akli, uğradığı hayretten bir mikdar kurtarmış olayım.»

شب هر خانه چراغی سی نهند
تا بنور آن ز ظلمت وارهند

«Geceleri, karanlıktan kurtulmak için her evde kandil yakarlar.»

آن چراغ این تن بود نورش چو جان

هست محتاج فتیل این و آن

«O kandil, bu tene benzer, ziyası da can gibidir. Kandil fitile, şuna buna muhtacdır.»

Kandilin, yağa ve fitile muhtaç olduğu gibi, fuhu hayvanî de yemeye, içmeye, uyumaya ve dinlenmeye muhtacdır.

12884

آن چراغ شش فتیلۀ این حواس

جملگی بر خواب و خور دارد اساس

«İnsandaki hislerin o altı fitilli kandili, uyku ve yemek ile devam edebilir.»

(Havass-ı insaniyye) beş olduğu hâlde Hz. Mevlânâ'nın altı göstermesi, (Hiss-i müsterek) in (Havass-ı hamse) ye ilâvesi itibariyledir. Vakıa (Hiss-i müsterek) batınî bir histir. Fakat zâhiri beş duyguya ait bütün idrakâtın onda toplanması dolayısıyla havass-ı zahirden de sayılabilir. İşte bu altı fitilli havas; **evvelâ**: Yemek, içmek, **saniyen**: Uyumak, uyanmak, **sâlisen**: Bir yerde bulunmak ve nefes almak, **râbian**: Cismanî hareket ve sükûn, **hâmisen**: Nefsanî hareket ve sükûn ki gam ve keder, zevk ve sürur gibi hâllerdir, **sâdisen**: Yeyib içtiğini hazm ettikten sonra def' eylemektir.

12885

بی خور و بی خواب نریدیم دم

باخور و باخواب نرید نیزهم

«Ruhu hayvanî, yeyib uyumadan, yarım nefes alacak kadar bile yaşamadığı gibi; yalnız yeyib uyumakla da yaşayamaz.»

Çünkü yemek ve yaşamak bedendeki hayatiyyetin zahiri sebebidir. Cesed, ancak (Hayy u Kayyum) olan Allah'ın lûtfu ile yaşar. Nitekim Şeyh Sâdî (Kaddese Sırruhu) Der ki: «Bedenin kudret ve kuvvetini yemekden bilme. Onu Hak'kın lûtfu perverde eder.»

12886

بی فتیل و روغنش نبود بقا

با فتیل روغن اوهم بی وفا

«Yağsız ve fitilsiz onun bekâsı olmadığı gibi yağla ve fitille de bekâsı yoktur.»

12887

زانکه نور علای است مرک جوست

چون زیدکه روز روشن مرک اوست

«Çünkü onun yağa ve fitile muhtac olan nuru ölüm aramaktadır. Nitekim, sabah olub da ortalığın aydınlanması onun ölümüdür.»

Sabah olunca kandilin lüzumu kalmayıp söndürüldüğü gibi, ecel günü gelib de hakikat nuru tulû edince de (ruhu hayvanî) sönüb gider.

12888

جمله حسای بشرهم بی بقاست

زانکه پیش نور روز حشرلاست

«İnsanın bütün duygularının da bekası yoktur. Çünkü o hisler, mahşer gününün nuru karşısında yok olur gider.»

Maamafih :

12889

نور حس و جان بابایان ما

نیست کلی فانی ولا چون کیا

«Ecdadımızın his nurları ve canları, bir ot gibi, tamamiyle de fânî değildir.»

İnsanın ot gibi doğub bir müddet yaşadıkdan sonra öleceğine ve hayatın bundan ibaret olup ikinci bir dirilmenin mümkün olmayacağına kâil olan müşrikler.

إِذَا مِثْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا، إِنَّا لَبَعُوْثُونَ ﴿٣٠﴾ أَوَابَاؤُنَا
الْأَوَّلُونَ ﴿٣١﴾

Yani : «Biz ölüp de bir toprak ve bir yığın kemik olduğumuz vakit mi, sabiden biz mi mutlaka diriltilmiş olacağız? Evvelki atalarımız da mı?» diyorlardı.

Hiz. Mevlânâ, ecdâdın ruhunun fani olmakla beraber, tamamiyle, mâdum olmadığını anlatmak için bu beyti irad etmiş ve yokluk gibi görünen bu fenâyı birkaç misâl ile izah etmiştir.

12890

ليك مانند ستاره وماهتاب
جمله بخوند از شعاع آفتاب

«Lâkin o ruhlar, Güneşin nuruna karşı görünmez hale gelen yıldızlar ve ay gibi olurlar.»

Güneş ziyasının galebesiyle, Ay ve yıldızların görünmemekle beraber, mevcud olduğu gibi, vücudu hakikinin galebesiyle fena bulan (vücudu mecâzî) de kâmilin yok olmuş değildir.

12891

آتچنانکه سوز و درد کیک
محو گردد چون در آید مارالیک

«O suretle ki, seni yılan sokunca önce pirenin ısırmış olduğu yerin yanması ve acıması yok olur.»

Halbuki pire ısırığının acısı gene mevcuddur. Lâkin yılanın sokması galib olduğu için pirenin acısını kaybettirmiştir.

(30) Sûrei Saffat: 16-17.

12892

آتچنانکه عور اندر آب جست
نادر آب از زخم زنبوران برست

«Çıplak bir adam, arıların sokmasından kurtulmak için suya atlar ya.»

12893

میکنند زنبور بر بالا طواف
چون برارد سرندار ندش معاف

«Arılar, havada dönüb dolaşırlar. Çıplak kimse başını sudan çıkarınca onu affetmezler, hemen sokarlar.»

12894

آب ذکر حق وزنبور این زمان
هست یاد آن فلان و این فلان

«Allahı anış sudur. Zamanede şu kadının, bu erkeğin hatırlanması ve anılışı da arıdır.»

12895

دم بخور در آب و ذکر و صبر کن
تارهی از فیکرو وسواس کهن

«Allahı anış suyuna dal, nefesini tut, sabret de eski vesvese ve fikirlerden kurtul!»

12896

بعد ازان تو طبع آن آب صفا
خود بگیری جلگی سرتابیا

«Ondan sonra da sen, tepeden tırnağa kadar o saf suyun tabiatına bürünürsün.»

آنچنان کز آب آن زنبور شر
می گریزد از توهم گیرد حذر

«Öyle bir hale gelirsin ki, o şer arısı senden çekinir ve kaçır.»

بعد ازان خواهی تو دور از آب باش
که بسرهم طبع آبی خواجه تاش

«Ondan sonra istersen sudan uzaklaş... İçten suyun tabiatine sahip olursun, hakikatta ondan ayrılmamış sayılırsın.»

پس کسانی کز جهان بگذشته اند
لا نیند و در صفات آغشته اند

«Binaenaleyh Dünya'dan göçmüş olanlar da yok olmamışlar, fakat, Allah'ın sıfatlarında fanî olmuşlardır.»

در صفات حق صفات جمله شان
همچو اختر پیش آن خوربی نشان

«Onların bütün sıfatları, Sıfatı İlâhiyye karşısında, Güneşin karşısındaki yıldızlara dönmüşlerdir.»

گزر قرآن نقل خواهی ای حرون
خوان جمیع هم لدینا محضرون

«Ey inadcı müteriz; buna dair Kur'an'dan delil istersen (Feizahüm cemium ledeynâ muhzarûn = Onların hepsi huzurumuzdadır) Âyetini oku!»

Sûrei Yâsin'deki şu âyetlere işaretir :

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ ﴿٣١﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا ۚ هَٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٢﴾ إِن كَانَتْ إِلَّا صَحْفَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ

Yani : «“Sûr”a üfürülmüştür. Artık bakarsın ki onlar kabirlerinden (kalkıp) Rablerine doğru koşup gidiyorlar. (O zaman şöyle) demişlerdir. “Eyvah bize! Uyuduğumuz yerden bizi kim kaldırdı? Bu (Ba's) çok esirgeyici (Allah) ın va'd ettiği şey. Gönderilen (peygamber) ler (meğer) doğru söylemiş”. (Bu), bir tek sayhadan başkası değildir. Artık onlar toptan (ve) derhal izhâren önümüze getirilmişlerdir³¹.»

محضرون معدوم نبود نیک بین
تا بقای روحهادانی یقین

«Haklarında (Huzurumuzdadır) denenler yok olamazlar. İyi dikkat et ki ruhların bekâsını yakinen bilmiş olasın.»

Evet ruhlar, bâkîdir. Fakat :

روح محجوب از لقایش در عذاب
روح واصل در بقا پاک از حجاب

«Hakkın Likâsından mahcub ve memnu kalmış olan ruhlar azabda, Bekâ-yi İlâhiye vâsıl olan ruhlar ise hicabdan kurtulmuş bir haldedir.»

Cehennem ehli hakkında ve Mutaaffifin sûresinde:

كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّحَجُوبُونَ ﴿٣١﴾

(31) Sûrei Yasin: 51-53.

Yani : «Hayır (mahrumlar), Şüphesiz ki onlar o gün Rableri (ni gör-
mek) den katiyyen mahrumdurlar»⁽³²⁾ denilmiş, Sürei Kıyame'de ise :

وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ
إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿١٥﴾ وَوُجُوهُ يَوْمَئِذٍ بِآسِرَةٍ ﴿١٦﴾ نَظَرُ
أَنْفِعَلَبَهَا فَاقَرَّةٌ ﴿١٧﴾

Yani : «Yüzler (vardır) o gün ter-ü tâzedir, Rablerini göreceklendir.
Yüzler (vardır), o gün burtarıktır. Anlar ki kendisine bel kemiklerini kı-
racak çok belâ (lı bir iş) yapılacaktır»⁽³³⁾ buyurulmuştur.

12904

زین چراغ حس حیوان المراد
گفتمت هان تابخونی اتحاد

«Bu, hayvanî his kandilinden muradın ne olduğunu sana söyledim;
agâh ol da tefrika ve tezaad menbaı bulunan hiss-i hayvanî ve ruhu cisma-
nî ile birlik talebinde bulunma!»

12905

روح خود را متصل کن ای فلان
زود با ارواح قدس سالکان

«Ey filân; ruhunu sâliklerin mukaddes ruhuyla çabucak birleştirme-
ye çalış!»

Bunun için de sık sık onların meclislerinde ve sohbetlerinde bulun.

12906

صد چراغت ارمند اریستند
بس جدا اند ویگانه نیستند

«Senin yüz dane kandilin olsa, onlar, yanmış da olsalar, sönmüş de
olsalar ayırdırlar. Bir olamazlar.»

(32) Sürei Muttaffin: 15.

(33) Sürei Kıyame: 22-25.

12907

زان همه جنگند این اصحاب ما
جنگ کس نشنید اندر انبیا

«Bizim ashabımız, bu ayrılık dolayısıyla, daima savaştadır. Nebiler
arasında ise mücâdele vukuunu kimse işitmemiştir.»

12908

زانکه روح انبیا خورشید بود
نور حس ما چراغ و شمع دود

«Çünkü enbiya ruhları birer güneşdi. Bizim hislerimizin nuru ise
kandil, mum ve dumandan ibarettir.»

12909

یک بمیرد یک بماند تابروز
یک بود پر مرده دیگر بافروز

«O kandil ve mumlardan biri ölür - yani söner - diğeri sabaha kadar
yanar. Biri, yağı tükenmiş olduğu için fersiz kalır, diğeri ise parlak ya-
nar.»

12910

جان حیوانی بود حی از غدی
هم بمیرد او بهر نیک و بدی

«Ruhu hayvanî, gıda ile yaşar; yaşayışı rahat da olsa, meşakkatli de
bulunsa nihâyet ölür.»

Fakat :

12911

گر بمیرد این چراغ وطی شود
خانه همسایه مظلم کی شود

«Bu kandil - yani ruhu hayvanî çirağı - sönüb kaldırılrsa da komşu-
nun evi karanlıkda kalmaz.»

Bunun gibi (ruhu hayvanî) nin yok oluşu ile (Ruhu İlâhî ve sultânî) nin de yok olması lâzım gelmez.

12912

نور آن خانه چو بی این هم بیاست
بس چراغ حس هر خانه جداست

O evin aydınlığı, bu evin kandili olmadan da daimidir. O hâlde her evin his kandili ayrı, ayrıdır.»

Birinin sönmesiyle diğerlerinin de sönmesi icâb etmez. Meselâ gözü görmeyen bir kimsenin kulağı işitir, kulağı duymayan bir sağırın ise gözleri görür.

12913

این مثال جان حیوانی بود
نی مثال جان ربانی بود

«Bunlar, hayvanî ruhun misâlidir, Rabbanî ruhun misâli değildir.»

12914

باز از هندوی شب چون ماه زاد
بر سر هر روزنی نوری فتاد

«Gece Hindusundan ay doğunca her pencereye nuru akseder.»

Hindû : Hind'li demektir. Gece, karanlık olması dolayısıyla rengi siyahca bulunan hindli ve gebe bir kadına benzetilmiştir.

12915

نور آن صد خانه را تو یک شمر
که نماید نور این بی آن دگر

«O, yüzlerce evin ışığını sen bir say... Çünkü Ay battı mı hepsinin ışığı birden söner.»

12916

تا بود خورشید تابان بر افق
هست در هر خانه نور او قونوق

«Güneş ufuk üzerinde parladıkca onun ziyası her evde müsafirdir.»

12917

باز چون خورشید جان آقل شود
نور جمله خانه ها زائل شود

«Fakat can güneşi gurûb edince bütün evlerin nuru kaybolur, gidi-verir.»

12918

این مثال نور آمد مثل فی
مر ترا هادی عدورا رهزنی

«Bu teşbîh, nurun misalidir, misl'i değildir. Senin için hidayet sebebidir, düşman için de yol kesicidir.»

12919

بر مثال عنکبوت آن زشت خو
پرده های کهنه را بر بافد او

«O çirkin huylu münkir düşman, örümcek gibi kendi üstüne perdeler örer.»

Yani kendi fikri ve hûlyasınca birtakım itirazlar tertib ederek eğer ruh-u umumî bir olsaydı «Zeyd'in bildiğini Amr'ın da bilmesi lâzım gelirdi» gibi şübheler ileri sürer.

12920

کردن اسب ار بگیرد بر خورد
ور بگیرد پاش بستاند لکد

«Eğer o münkir, atın boynundan tutarsa bu manâyı anlar ve istifade eder. Fakat ayağından yakalamaya kalkışırsa ondan çiftiyi yer.»

کم نشین بر اسب تو سن بی لکام
عقل و دین راپیشوا کن والسلام

«Gemsiz ve serkeş ata pek yaklaşma... Akıl ve Dini kendine kılavuz et ki selâmet bulasın.»

اندرین آهنگ منگر سست و بست
کان ندرین ره صبر و شوق انفسست

«Bizim beyanına çalıştığımız şu bahsi sen pek basit görme ki bu yol da sabır lâzımdır ve nefis için meşakkat vardır.»

Hiz. Pîr Nahl sûresindeki bir âyete işaret ediyor. Cenâbı Hak buyuruyor ki:

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٣٤﴾

Yani . «İnsanı bir damla sudan yarattı O. (Böyle iken) bakarsın ki o, apaçık bir hasım (kesilmiş)tir³⁴!»

Müşriklerden Übey Bin Halef eline çürük bir kemik almış ve nezd-i Peygamberi'ye gelip, ya Muhammed (S.A.V.) bu çürümüş kemiği tekrar kim ihya eder? demişti.

وَالْأَنْعَامَ خَلَفَهَا ﴿٣٥﴾
لَكُمْ فِيهَا دِفٌّ وَمَنْعًا فَعُومِنَهَا تَأْكُلُونَ ﴿٣٦﴾
وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرْجَوْنَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٣٧﴾ وَتَجَلَّى
أَنفَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بِالْغَيْهِ إِلَّا بِشَقِّ الْأَنْفُسِ أَنْ رَٰبِئَكُمْ
لَرُؤُفٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٨﴾

Yani : «Davarları (Deve, inek, koyun ve keçi) da (sizin fâidenize)

(34) Sûrei Nahl: 4.

O yaratmıştır ki bunlarda sizin için ısıtıcı ve koruyucu maddeler ve nice nice menfaatler vardır. Onlardan yersiniz de. Akşamleyin getirirken, sabahleyin salıverirken onlarda sizin (ne) güzel bir zinet (ve zevk) vardır! O(nlar) sizin ağırlıklarınızı yüklenir(ler), yarı canınız tükenmeden varamıyacığınız memleketlere kadar götürür(ler). Şüphesiz ki Rabbiniz pek çok esirgeyicidir, çok merhamet edicidir³⁵.»

Hiz. Mevlânâ buradaki bahsi, gidilecek Hakikat şehrine, beyânâtını da oraya götürecektir binak hayvanına benzetiyor da: «Size kalsaydı bu bahsi anlayabilmek ve o Hakikat şehrine gitmek için çok zahmet çekerdiniz» diyor. Sonra Süleyman (A.S.) tarafından Mescidi Aksâ'nın binası ile ilgili mevzuata tekrar dönüyor.

«MESCİDİ AKSÂ'NIN BİNASI HİKÂYESİNİN BAKİYYESİ»

چون سلیمان کرد آغاز بنی
باك چون كعبه هابون چون منی

«Hz. Süleyman, Kâbe gibi temiz ve Mine vâdisi gibi mübârek olan Mescidi Aksâ binasına başladı.»

در بنا اش دیده میشد کر وفر
نی فسرده چون بناهای دیگر

«Onun yapılışında güzellik ve zinet görülüyordu. Sair binalar gibi donuk ve yakışsız değildi.»

در بنا هر سنگ کز که می شکست
فاش سر وابی همی گفتی نخست

«Bina için dağdan çıkarılan her taş, evvelâ beni götürün derdi.»

(35) Sûrei Nahl: 5-7.

Mescidi Aksâ binasında bulunmakla muşerref olmak için her taş ev-velâ beni götürün, diyordu. Taşların böyle demeleri, ya mânendi, yahud, Resûl-i Ekrem'in avucundaki taş parçalarının tesbih etmesi ve Ashab-ı Kiram'ın o tesbihi işitmesi gibi. Süleyman (A.S.)'ın mucizesi olarak başkaları tarafından da duyuluyordu.

12926

همچو از آب و گل آدم کده
نور ز آهک پاره ها تابان شده

«Âdem'in (A.S.) yoğrulduğu yerdeki su ve toprak gibi, o yapının da her kerpicinden nur parlardı.»

12927

سنگ بی جمال آینده شده
وان درو دیوار ها زنده شده

«Taşlar, hammalsız geliyor ve binanın duvarlarıyla kapıları yapı-
yordu.»

12928

حق همی گوید که دیوار بهشت
نیست چون دیوار هابی جان وزشت

«Cenabı Hak buyuruyor ki: Cennetin divarı, Dünya binalarının di-
varları gibi cansız ve çirkin değildir.»

Sûrei Ankebut'ta denilmiştir ki:

وَمَا هَذِهِ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ
لَهِىَ الْحَيَوةُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾

Yani : «Bu dünya hayatı bir eğlenceden, bir oyundan başka bir şey
değildir. Ahiret yurdu (na gelince:) Şüphe yok ki o, (asıl) hayatın ta ken-
disidir, (bunu) bilmiş olsalardı³⁶...»

(36) Sûrei Ankebut: 64.

(Lehiyelhayevan) nazmı celilini (Ahiret, Ebedî hayat makamıdır)
diye tefsir edenler olduğu gibi, (orası hayat mahallidir, orada herşey
hayydir) manasını verenler de vardır. Hz. Mevlânâ bu ikinci manayı ter-
cih eylemiştir. Şârihi mesnevî Şeyh İsmail Ankaravî de «Darül ahiretten
murad Cennettir. Onda asla ölü ve cansız birşey yoktur» diyor.

12929

چون در و دیوار تن با آگهیست
زنده باشد خانه چون شاهنشهیست

«Bedenin divarı ve kapısı canlı ve haberdar olunca ev de diri olur;
çünkü o hâne mâlikülmülûk olan Allah'a mensubdur.»

12930

هم درخت میوه هم آب زلال
بابهشتی در حدیث و در مقال

«Ahiret ve Cennetteki her meyve ağacı ve her su, Cennet ehli olan-
la konuşur.»

12931

زانکه جنت را نزلت بسته اند
بلکه از اعمال و نیت بسته اند

«Çünkü Cenneti sebebler ve âletlerle yapmamışlardır. Orası ameller-
den ve niyetlerden yapılmadır.»

12932

این بنا ز آب و گل مرده بدست
وان بنا از طاعت زنده شدست

«Bu yapı, ölü olan su ve çamurla yapılmıştır. Ahiret binası ise diri
ibâdetlerle bina edilmiştir.»

این باصل خویش ماند پر خلل
وان باصل خود که علمست و عمل

«Bu, aslına benzer, dağınıklıklarla doludur... O, Ahiret binası da aslı olan ilme ve amele benzer.»

هم سریر وقصر وهم تاج وثیاب
باهشتی در سوال ودر جواب

«Oradaki sedirler, köşkler, taclar ve libaslar; Cennet ehli ile konuşur; sual ve cevapta bulunur.»

فرش بی فراش پیچیده شود
خانه بی مکناس رویده شود

«Cennetin döşemesi, döşemeci olmaksızın döşenmiştir. Cennet evi, süpürücü olmaksızın süpürülür.»

Tıbkı :

خانه دل بین زغم زولیده شد
بی کناس از توبه رویده شد

«Gönül hanesi gibidir ki o gam ve kederden perişan olunca, başka süpürücü olmaksızın tevbe ile süpürülmüş ve temizlenmiş olur.»

Hadisi şerifde buyurulmuştur ki : «Zikrullah, kalblerin cilâlanması, istiğfar ise günahlardan kurtulmasına sebebedir.»

تخت او سیاری حال شد
حلقه ودر مطرب وقوال شد

«Cennetteki tahtlar, hammalsız hareket ederler. Oradaki kapılar ve kapı halkaları hanende ve sâzendelerdir.»

هست در دل زندگی دار اخلود
در زبانم چون نمی آید چه سود

«Gönüldeki zindelik, orasını Ebediyyet Mahalli olan Cennet hâline getirmiştir. Lâkin ne yapayım ki onun keyfiyeti ve zevki lisana gelmiyor.»

چون سلیمان در شدی هر با مداد
مسجد اندر بهرار شاد عباد

«Süleyman (A.S.), kulları irşad için her sabah mescide girince.»

پند دادی که بگفت و لحن وساز
که بفعل اعنی رکوعی بانماز

«Bazen söz ve saz ile, bazen de fiil ve namazdaki rükû ile halka nasihat verirdi.»

پند فعلی خاق را جذاب تر
که رسد در گوش هربنی جان و کر

«Fiilî olan nasihat halkı daha ziyade cezbeder. Çünkü sağır ve ruhsuz olanların da kulağına girer.»

اندران وهم امیری کم بود
درحشم تأثیر آن محکم بود

«O fiilî nasihatte emirlik yokdur. Bu yüzden halka adamakullı tesir eder.»

Yani fiilen nasihatte bulunan kimse nasihatini, yaptığı fiil ile gösterir, şunu yapın, bunu yapmayın gibi emir ve nehye dair söz söylemez. Bu da maiyyet ve tebea üzerinde daha sağlam tesir gösterir.

«HZ. OSMAN (R.A.) IN, HİLÂFETİNDEKİ İLK HUTBESİNDE:
İŞLE ÖĞÜT VEREN, SÖZLE ÖĞÜT VERENDEN EVLÂ'DIR DEMESİ»

12943

قصه عثمان که بر منبر رفت
چون خلافت یافت بشتابید تفت

«Hz. Osman halife olur olmaz hemen koşup minbere çıktı.»

12944

منبر مهتر که سه پایه بدست
رفت بوبکر و دوم پایه نشست

«Fahr-ı Kainat Efendimizin minberi üç basamaktı. Hz. Ebûbekir halife olunca minberde ikinci basamağa oturdu.»

Mescidi saadetin minberi şerifi Hicretin sekizinci senesi sonlarına doğru yapılmıştır. Yapan da Ensâr'dan (Ulâse) isimli bir kadının dülger bulunan kölesi (Meymun) dur. Cemaati Müsliminin çoğalması, arka saf-larda kalanların Kelâmı Nebeviyi işitememesi üzerine bir minber inşası-na lüzum görülerek, üç basamaklı bir minber inşa edilmişti.

Minberi Nebevî, Hicretin 49 tarihine kadar bu hâl üzere kalmıştı. Muaviye b. Ebi Süfyan, saltanatının tahkimi için onu Şam'a nakletmek istedi. Medine Valisi Mervan'a buna dair emir gönderdi. Lâkin minber sökülmeye teşebbüs edildiği sırada Güneş tutuldu ve ortalık karardı. Bu hâl, bir nehyi manevî telâkki edilerek naklinden sarfı nazar edildi. Da-ha sonra Mervan, minberin alt tarafına altı basamak ilâve ettirib min-berin kademelerini dokuza çıkardı. Bir de Resûlullah'ın oturduğu yerin üstüne bir kubbe yaptırdı.

587 tarihine kadar muhafaza edilen bu minber, o sene yıkıldı. En-kazından, teberrüken sakal tarakları yapıldı, yerine başka bir minber in-şa olundu. Şimdi Medine mescidindeki mermer minber, Osmanlı padişah-larından Üçüncü Sultan Murad'ın emriyle imâl ve irsâl edilmiştir. (Bu-na dair Müslümanlıkda ibadet tarihi ünvanlı eserimde mufassal malû-mat vardır.)

Resûlullah Hazretleri minberi şerifin üçüncü basamağında durur ve hitâbet buyururdu. Hz. Ebûbekir, halife olunca teeddüben ikinci, Hz. Ömer de birinci basamakda dururdu. Hz. Osman da bir basamak inse min-bere çıkmamış olacaktı. O Resûlullah Efendimizin oturduğu basamağa kadar çıkdı.

12945

برسوم پایه عمر در دور خویش
از برای حرمت اسلام و کیش

«Hz. Ömer, hilâfeti devrinde İslâma ve Dine hürmetinden ve kemâli tevâzuundan birinci basamakda durdu.»

12946

دور عثمان امد او بالای تخت
برشد و نشست آن محمود بخت

«Hz. Osman devri gelince, o mübarek tali'li halife, minberin son ka-demesine kadar çıkdı ve orada oturdu.»

12947

بس سوائش کرد شخصی بوالفضول
کان دو نشستند برجای رسول

«Herzevekilin biri: Senden evvelki iki halife, Resûlullah'ın yerine oturmadı.»

12948

بس تو چون جستی از یشان بر تری
چون برتت تو از یشان کتری

«Sen mertebece onlardan noksan olduğun hâlde neden onlara tefev-vuk etmek istedin? sualinde bulundu»

12949

گفت اگر پایه سوم را بسپریم
وهم آید که مثال عمرم

«Hz. Osman dedi ki: Eğer birinci basamakda dursa idim Ömer'e ben-ziyorum diye bir vehim hâsıl olurdu.»

ور دوم پایه شوم من جای جو
کویی بوبکرست واین هم مثل او

«Eğer ikinci basamakda yer arasam ve orada dursaydım, bu, Ebûbe-kir'in misli, O'na benziyor diyebilirlerdi.»

12951

هست این بالا مقام مصطفی
وهم مثلی نیست با آن شه مرا

«Bu en yüksek basamak Hz. Mustafa (S.A.V.)'ın makâmıdır. O Sul-tanül Enbiyâ ile benim aramda misliyyet vehmi yokdur.»

Yani hiç kimse Osman, kendisini Peygambere benzetti diyemez, dedi.

12952

بعد ازان برجای خطبه آن ودود
تا بقرب عصر لب خاموش بود

«Soutra, muhibbi İlâhî olan Oz. Osman ikinci vakti yaklaşıncaya ka-dar sükût etti.»

12953

زهره نی کس را که گوید هین بخوان
یا برون آید زمسجد آن زمان

«Halifenin o uzun sükûtu esnasında kimsenin: Haydi söyle! demeye, yahud mescidden dışarı çıkmaya cesareti yokdu.»

12954

هیبتی بنشسته بد بر خاص وعام
پر شده نور خدا آن صحن وبام

«Cemaatin havassına da, avamına da bir mehabet çökmüş, mescidin içi ve damı ilâhî nur ile dolmuştu.»

هر که بینا ناظر نورش بدی
کور زان خورشید هم گرم آمدی

«Basiret sahibi olanlar mesciddeki Nuru İlâhiyi görüyorlardı. Bun-dan kör olanlar dahi, o Güneşden hararet duyuyorlardı.»

12956

بس ز گرمی فهم کردی چشم کور
که بر آمد آفتابی بی فتور

«Körün gözü, Güneşin doğduğunu, hararetinden anlar.»

12957

لیک این گرمی کشاید دیده را
تا بیند عین هر بشنیده را

«Lâkin bu hakikat güneşinin harareti gözü açar ve aydınlattığı şey-leri aynen gösterir.»

12958

گرمیش را ضجرتی وحالتی
زان بتش دل را کشادی فسحتی

«Bu güneşin verdiği hararet ve gönül darlığının bir hâli vardır. Onun harâretinden kalbde mânevî bir genişlik hâsıl olur.»

12959

کور چون شد گرم از نور قدم
از فرح گوید که من بینا شدم

«Kör, evveline evvel olmayan Hak nurunun hararetini duyunca, fe-râlıından gözüm açıldı, görüyorum der.»

سخت خوش مستی ولی ای بوالحسن
پارۀ راهست ناپیدا شدن

«Ey iyi kimse; bu hararetle iyi mest olmuşsun. Fakat senin duyduğun basit zevk ile envârı İlâhiyye müşahedesi arasında epeyce yol ve merteye vardır.»

12961

این نصیب کور باشد ز آفتاب
صد چنین والله اعلم بالصواب

«Güneşden körün nasibi bu kadardır; bunun yüz kat fazlası da olur. Allah doğruyu en iyi bilendir.»

12962

وانکه او آن نور را بینا بود
شرح اوکی کار بوسینا بود

«Nur-u İlâhîyi hakkiyle görmüş kimsenin halini anlatmak Ebû Ali Sina'nın nasıl işi olabilir?»

12963

ور شود صد توکه باشد این زبان
که بجنباند بکف پرده عیان

«Yüz kat kuvvetli bile olsa bu dil, kim oluyor ki de eliyle müşahade perdesini kımıldatmaya kalkışıyor?»

12964

وای بروی گر بساید پرده را
تیغ الهی کند دستش جدا

«Perdeye elini sürerse vay haline... Hak kılıcı elini kesiverir.»

دست چه بود خود سرش را برکنند
آن سری کز چهل سرها می کند

«Hatta el de nedir ki? Cehaletiyle serkeşlik eden başı bile keser, koparır.»

12966

این بتقدیر سخن گفتم ترا
ورنه خود دستش کجا و آن کجا

«Bunu sana söz gelişi ve farazî olarak söyledim. Yoksa böyle bir dil sahibinin eli nerede, kendi nerede ki esrar perdesine yaklaşabilsin de onu açmaya çalışsın.»

12967

خاله را خایه بدی خالو شدی
این بتقدیر آمد ست ار او بدی

«Hani derler ya... Teyze erkek olsaydı dayı olurdu. İşte bu söz de onun gibi söylenilmiştir.»

Yani, faraza teyze erkek olsaydı dayı olabileceği gibi, dil sahibi olan ehl-i beyan da, ayan mertebesine varıp onun perdesini kaldırmaya çalışsaydı ulûhiyyet kılıcı onun elini ve başını koparırdı, demek isteniyor.

12968

از زبان تاجش کویا از شکست
صد هزاران ساله گویم اندکست

«Görüşünde şek ve şüpheden beri olan göz ile, lisan arasında yüz binlerce senelik yol vardır dersem az söylemiş olurum.»

Yani kil ü kâl mertebesinde kalıp da tahmin ile söz söyleyen ehl-i lisan ile, müşahade mertebesine varmış ve hakikati görmüş olan ehl-i ayan arasında fersahlarca mesafe vardır. Bu mesafe, yüz binlerce yıllık yoldur denilirse yine az söylenilmiş olur. Maamafih:

هين مشو نو مريد کور از آسمان
حق چو خواهد می رسد دريك زمان

«Agâh ol ve ümidini kesme ki Cenabı Hak irade ederse Nur-u İlâhî bir an içinde semâdan zemine vasil olur.»

Ziyanın sürati seyri malûmdur. Güneşle arz arasında yüz elli milyon km. mesafe varken onun şuaı sekiz dakikada zemine vasil olur. Bunun gibi ey kil ü kâl ile meşgul olub müşahede mertebesinden uzak düşen; ümidini kesme ve halisane talepten geri durma ki İrâdei İlâhiye teallûk ettiği takdirde o müşahede nuru sana da bir an içinde vasil olur. Meselâ :

12970

صد اثر درکاتها از اختران
میر ساند قدرتش در هر زمان

«Kudreti İlâhiye, her zaman yıldızlardan madenlere yüzlerce tesir erıştırir.»

Toprak altında bulunan maden filizleri, yani altın, gümüş, bakır ve saire maden damarlarının Güneş'in, Ay'ın ve sair yıldızların tesiriyle husûle geldiği söylenir. Nitekim Mevlânâ Camî: «Halis altın dediğin nedir? Güneşin tesiriyle reng peyda etmiş topraktır» demiştir. Arzın toprağıyla Güneş, Ay ve sair yıldızlar arasında bu kadar uzak mesafe bulunduğu hâlde onların tesirinin toprağa vasil olduğu gibi, İlâhî irade teallûk eylediği takdirde, senin uzak kaldığın müşahede mertebesinin nuru da sana bir an içinde erişir.

12971

اختر گردون ظلم را ناسخند
اختر حق در صفاتش راسخند

«Feleğin yıldızları karanlıkları izale eder, Hak'kın yıldızları ise sıfatı İlâhiyede râsih ve sabittir.»

Feleğin yıldızlarından maksad: Gündüz ve gece Arzı tenvir eyleyen Güneşle Ay; Hak'kın yıldızlarından murad da: Enbiya ve evliyanın ruhlarıdır. Onlarda hidayet nuru neşr etmekle, beşeriyetin zemininde ve nefsin karanlıklarında kalmış olanları manen tenvir ederler.

چرخ پانصد ساله رام ای مستعین
در اثر نزدیک آمله بازمین

«Ey Hak'dan yardım dileyen kimse; feleklerle arzın arası beş yüz yıllık yol olduğu hâlde o tesiri itibariyle zemine yakındır.»

12973

سه هزاران سال و پانصد تازحل
دم بدم خاصیتش آرد عمل

«Zühal seyyaresi Arza üç bin beş yüz senelik bir mesafede bulunduğ u hâlde tesiri heran görünüp durmada!..»

Eskiden müneccimler, Zühal'e (Nahs-i ekber) derler ve Arz üzerinde vukua gelmiş uğursuzlukları onun tesiri sayarlardı. Yine müneccimlere göre Arz'da Zühal'in tesirine maruz olan yerlerde ot bitmez imiş.

12974

در همش آرد چوسایه درایاب
طول سایه چیست پیش آفتاب

«Cenâbı Hak dilerse onun kötü tesirini, gölgenin çekilişinde olduğu gibi tesirsiz bırakır. Güneşe karşı gölgenin ne değeri olabilir?»

Yani gölge ne kadar uzun ve koyu olursa olsun, Güneşin karşısında mebat edemediği gibi, Zühal'in mevzubahis kötü tesirinin de irade-i İlâhiye karşısında sözü olmaz.

12975

وز نفوس پاک اختروش مدد
سوی اخترهای گردون می رسد

«Pâk olan nefislerden, yıldızların Arza olan tesir ve tenviri gibi, felekdeki yıldızlara tesir erişir.»

ظاهران اختران قوام ما
باطن ما گشته قوام سما

«Görünüşte Felekdeki yıldızlar bizim varlık ve sağlığınıza sebebtir, ama, hakikatta, bizim batınımız; yalnız yıldızların değil, semaların da varlık sebebidir.»

Nitekim Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Efendimize: «Ya Muhammed sen olmasaydın felekleri yaratmazdım» buyurulmuştur.

**«HÜKEMÂNIN: İNSAN ÂLEM-İ SUĞRÂDIR, HÜKEMA-YI
İLÂHÎYYENİN DE: İNSAN ÂLEM-İ KÜBRÂ'DIR
DEDİKLERİNİN BEYANI»**

یس بصورت عالم اصغر تونی
یس بمعنی عالم اکبر تونی

«Ey insan suretâ sen küçük bir alemsin, fakat, mâ'nen en büyük alem sensin.»

Hız. Ali (K.V.) ye isnad edilen bir nazmda:

«Ey insan; sen kendini ufak bir cirm mi sanıyorsun? Halbuki Alem-i ekber, yani bütün Kâinat sende dörülmüş, bükülmüştür» denilmiştir. Bu itibarla insana (Fihristi Kâinat) da derler. Bir kitabın münderecatının fihristinde kısaca yazılı olduğu gibi, bütün alemler de insan'a toplu olarak gösterilmiştir. Âlem, sûret itibariyle insanın aslı, fakat mâ'nâ itibariyle insan, âlemin aslıdır. Nitekim kâinatın yaratılışının sebebi Aleymis-salât Efendimizin zuhûra gelmesidir. Meselâ :

ظاهرآن شاخ اصل میواست
باطناً بهر ثمر شد شاخ است

«Zahiren bir ağacın dalı, meyvenin aslıdır. Çünkü yemiş dalda olur. Fakat hakikatte o dal o meyve için var olmuştur.»

یس بمعنی آن شجر از میوه زاد
گر بصورت از شجر بودش ولاد

«Surette meyve ağacdan zuhura gelmiş ise de, hakikatte o ağac meyvenin çekirdeğinden doğmuştur.»

مصطفی زین گفت کآدم وانبیا
خلف من باشند در زیر لوا

«Bundan dolayı Hız. Mustafa (S.A.V.) : (Âdem ve bütün nebiler benim sancağım altında ve arkamda olacaktırlar) buyurmuştur.»

Bu beyitle, Hız. Pir : «Âdem ve ondan maada peygamberler, benim sancağım altında olacaktırlar. Fakat ben bununla öğünmem.» hadisine işaret etmektedir.

هر این فرموده است آن ذوفنون
رمن نحن الا خرون السابقون

«O, Fen ve hüner sahibi, bundan dolayı: (Biz sonra gelici ve evvelkileri geçiciyiz) remzini beyan etmiştir.»

Hatta (Ben evvel gelici ve evvelkileri geçiciyim) diye bu tehhur ve tevekkufu nefsi şerifine hasretmemesi, ümmeti merhumesinin de sayesinde bu manaya cahil bulunduğu ifadesidir. Hız. Mevlânâ lisanı Peygamberiden buyuruyor ki :

گر بصورت من زآدم زاده ام
من بمعنی جد جد افتاده ام

«Ben suretâ Âdem'in neslinden doğmuş isem de mâ'nen onun ceddinin ceddiiyim.»

Çünkü kâinatın yaratılış sebebi zatı Risâlet idi. Nitekim, gene pey-

gamberimiz tarafından : «Ben Peygamberdim ki Âlem daha su ve çamur arasında idi» buyurulmuştu

Hz. Âdem cesedlerin, Hz. Peygamber (S.A.V.) ise ruhların babasıdır.

12983

کز برای من بدش سجده ملک

وزی من رفت برهفتم فلک

«Âdem'e meleklerin secde etmesi benden dolayı idi, yine Âdem, benim sebebimle yedinci kat semaya çıkmıştı.»

Süleyman Çelebi Hz. İrfan Mevlid-i Şerifinde şöyle der:

Âdem'e kıldı ferişteher sücûd,
Hem ana çok kıldı ol lûtf issi cûd;

Mustafâ nurunu alnında kodu,
Bil habibim nurudur bu nur dedi.

İşte o nuru Âdem'in alnında gören melekler, ona tâzimen onun karşısında secde ettiler.

12984

پس زمن زایید در معنی پدر

پس زمیوه زاد در معنی شجر

«O hâlde pederim ve ceddım manen benden doğmuştur. Ağacın meyveden doğduğu gibi.»

12985

اول فکر آخر آمد در عمل

خاصه فکری کو بود وصف ازل

«Fikrin evveli, amelde âhir olur, hususiyle vasfı ezeli olan bir fikirde.»

Yani bir şey evvelâ fikren, sonra amelen zuhûra gelir. Meselâ insan bir ev yaptırmayı düşünür ve işe başlar. Neden sonra evin binası tamam olur. Burada da görüldüğü gibi, ev yaptıрма fikri, evin yapılışından evvelidir.

Kâinatın yaratılışından maksat, vücudu Peygamberi olduğu hâlde, kâinat ve mahlûkatın halkından nice zaman sonra, O maksud-u hilkat vücuda gelmiştir.

12986

حاصل اندر يك زمان از آسمان

می رود می آید اندر کاروان

«Hûlâsa: Bir zaman içinde semadan zemine kervanlar gelib gider.»

Şârihler diyorlar ki buradaki âsumandan murad: Sıfatı İlâhiye âlemdir. Kervanlardan maksad da, birkaç türlü olabilir. Evvelâ bütün eşyanın bir an içinde yokluğa gidib tekrar vücûda gelmesidir. Yahud ruhlar kafilesidir ki ruhlar bir taraftan Dünyaya gelir, bir taraptan Ukbaya gider; veyahud da füyûzâtı İlâhiye kervanlarıdır ki Rabbânî sıfatlar semasından âriflerin kalblerine vârid olur.

12987

نیست بر این کاروان این ره دراز

کی مفازه زفت آید بامفاز

«Bu kervana, kat ettiği yol uzak değildir. Fevz ü necat bulan kimseye çöl uzak olur mu?»

12988

دل بکعبه می رود در هر زمان

جسم طبع دل بگیرد زامتان

«Gönül her an Kâbe'ye gider gelir. Allah'ın lûtf ve ihsaniyle beden de gönlün tabiatine bürünmede...»

Yani gönül tefekkür sûretiyle bir anda Kâbe'ye gidib geldiği gibi, Cenâbı Hak lûtfu inâyet ederse cisim de öyle olur ve bir anda o da Kâbe'ye gidib gelir.

12989

این دراز و کوتاهی مرجسم راست
چه دراز و کوته آنجا که خداست

«Bu uzunluk ve kısalık cisimler içindir. Ulûhiyyet aleminin uzunluk ve kısalıkla ne alâkası vardır?»

12990

چون خدا مرجسم را تبدیل کرد
رفتش بی فرسخ و بی میل کرد

«Allah bir cismi tebdil ettimi, artık o fersaha ve mile bakmadan yürür gider.»

Yani onun seyr ve seferi mile ve fersaha tabi olmaz.

12991

صد امید ست این زمان بردار گام
عاشقانه ای فتی خل الکلام

«Ey yiğit! Bu zamanda yüzlerce ümid vardır. Kıl ve kâli bırak da âşıklar gibi mücadele adımını at!»

12992

گرچه پیله چشم برهم میزدی
در سفینه حفته ره می روی

«Her ne kadar göz kapaklarını birbirine vurur ve gemi içinde uyur-sun, Lâkin uyuduğun hâlde geminin hareketiyle sen de durmaz gidersin.»

«BENİM ÜMMETİM NUH'UN GEMİSİNE BENZER. O GEMİYE
TUTUNAN KURTULUR. ONDAN AYRILAN BATAR VE
BOĞULUR, HADİSİ ŞERİFİNİN TEFSİRİ»

12993

هر این فرمود پیغمبر که من
همچو کشتی ام بطوفان زمن

«Bundan dolayı Hz. Peygamber buyurmuştur ki: Ben zamane tufanına karşı gemi gibiyim.»

12994

ما و احباب چون کشتی نوح
هر که دست اندر زند باید فتوح

«Biz ve ashabımız, Nuh'un gemisi gibiyiz ki her kim bizim gemimize sarılırsa kurtulur.»

12995

چونکه باشیخی تو دور از زشتی
روز و شب سیاری و در کشتی

«Sen şeyh ile beraber olunca kötülüklerden uzak kalırsın; gemiye binmiş gibi olur ve mahalli maksûda doğru ilerlersin.»

12996

در پناه جان جابجشی تویی
حفته در کشتی و ره میروی

«Onun can bağışlayan ruhânî himayesi altında terakki eder, gemide yatıp da ilerleyen kimseye dönersin.»

12997

مکسل از پیغمبر ایام خویش
تکیه کم کن بر فن و بر کام خویش

«Zamanının peygamberi demek olan şeyhden ayrılma... Kendi bilgi-ne ve muradına itimad etme.»

Şofiiye arasında «Kavmı arasındaki şeyh, ümmeti arasında peygamber gibidir» diye bir söz vardır.

Yani bir peygamber, ümmetini nasıl hidayete sevk etmeye çalışırsa, şeyh de müridlerini öylece irşada uğraşır demektir. Bazıları bu sözün hadis olduğunu yazmışlarsa da değildir.

12998

گرچه شیرى چون روى رهبرى دليل

خويش بين ودر ضلالى و دليل

«Kılavuzsuz yola çıkınca arslan da olsun, ucub ve gurura kapılmış, dalâlet ve zillete uğramış olursun.»

12999

هين مير الا كه با پرهای شيخ

تا بدنى عون لشكرهای شيخ

«Ancak şeyhinin kanadlarıyla uç ki şeyh ordularının yardımını göresin.»

13000

يك زمانى موج لطفش بال تست

آتش قهرش دمی حال تست

«Bir zaman şeyhin lûtfu dalgası senin kanadın olup seni uçurur; bir an da onun kahr ateşi seni yüklenir ve ileri götürür.»

13001

قهر اورا ضد لطفش کم شمر

اتحاد هر دو بین اندر نظر

«Onun kahrını, lûtfunun zıddı bilme. Dikkatle bak da kahrıyla lûtfunun bir olduğunu anla!»

13002

يك زمان چون خاک سبزه مىكند

يك زمان پر باد و ابرت مىكند

«Şeyh bir zaman seni toprak gibi yeşertir, bir zaman da hava ile ıslatır ve büyütür.»

13003

جسم عارف را دهد وصف حجاب

تا برو روید کل و نسرين شاد

«Kendisinden ter ü taze gül ve nesrin yetişsin diye, ârife cemad vasfını verir ve onu toprak gibi mütevazı kılar.»

13004

ليك او بيند نه بيند غير او

جز بمغز پاك ندهد خلد بو

«Lâkin o yetişen gül ve nesrin'i şeyh görür, başkası göremez; nasıl ki pâk bir içe sahip olmayan Cennet râyihasını duyamaz.»

13005

مغز را خالى کن از انکار يار

تا که ريحان يابد از گلزار يار

«Yari inkâr etmekden içini kurtar ki yarin gülzarından rayihalar duyasin.»

Abdest alacağın vakit burnuna su verirken: Ya Rabbi; bana Cenneti Naîmin râyihasını duyur» diye Cenâbı Hak'ka dua et. Nitekim: «Cennet kokusu beş yüz yıllık mesafeden duyulur» mealinde bir hadis vardır.

13006

تا بيايى بوى خلد از يار من

چون محمد بوى رحمن از يمن

«İçini inkârdan temizle ki, Hz. Muhammed (S.A.V.) in Yemen tara-

findan Rahman kokusunu aldığı gibi, sen de benim yarımın ehedilik kokusunu duy.»

Bu beyit, «Ben, hakikaten Yemen tarafından nefes-i Rahmânı duyuyorum» hadisine işaretler ki buradaki nefes-i Rahmândan maksadın Yemenli olan Veyselkârânî hazretleri olduğu söylenilmiştir. Cenâbı Pir'in «Benim yarımın râyihasını duyarsın» mısraından maksadının da kâmil halifesi Hüsameddin Çelebi (Kaddese Sırruhu) olduğunu Şarih Ankara'ya söylüyor.

13007

درصف معرا جیان گریستی
چون براق برکشاند نیستی

«Mi'raca mensub olan Hak erlerinin safında durursan, yokluk, Bûrak gibi seni de çeker ve yükseltir.»

Bir salıkin beşeriyet mertebesinden hakikat derecesine yükselmesine ve Kurbi İlâhiyi bulmasına sofıyye (Miracı manevi) demiştir. Hz. Mevlânâ da o miracı anlatmak için diyor ki :

13008

نی چو معراج زمینی تا قمر
بلکه چون معراج کلکی تا شکر

«Bu, öyle zeminden Kamere kadar yükseltecek bir mirac değildir. Belki kamışın şekere kadar olan miracıdır.»

Yani salikin zevksizlikten kurtulması ve zevki hakiki mertebesini bulmasıdır.

13009

نی چو معراج بخاری تا سما
بل چو معراج جنبی تا نها

«Bir duman'ın semâya urûcu gibi bir mi'rac değil, ana karnındaki bir ceninin doğub büyümesi ve akıl ve idrak mertebesini bulması gibi bir miracdır.»

13010

خوش براقی گشت خنک نیستی
سوی هستی آردت گر نیستی

«Yokluk atı hoş bir Bûrak olur; eğer sen de yok olmuş ve ölmeyen evvel ölmüşsen seni hakiki varlık tarafına götürür.»

13011

کوه و دریاها سسش مس می کنند
تا جهان حس را پس می کنند

«Dağlar ve denizler, o (yokluk) Bûrak'ının ancak tırnağına dokunabilirler. O, his alem'ini derhal ardında bırakır.»

O kadar hızlı gider ve seni de öyle süratli götürür.

13012

بای کش درکشتی و می روروان
چون سوی معشوق جان جان روان

«Ey salik; gemiye bin ve orada ayağını toplayıp otur ki, can sevgilisi ne giden can gibi oturduğun yerde yürüye dur.»

13013

دست نی وبای نی رو تا قدم
آنچنانکه تاخت جانها از عدم

«Ruhların, yokluktan varlık alemine koştukları gibi; sen de, elsiz, ayaksız, evveline evvel olmayan Allah'a kadar sefer et!»

Buradaki gemiden maksad : Mürşidi kâmilin huzûru ve sohbetidir. O huzûrun feyzi ve o sohbetin bereketiyle el, ayak kımıldatmadan, yani sâri hareketlerde bulunmaksızın mâ'nevî seferler olabilir.

بر دریدی در سخن پرده قیاس
گر نبودی سمع سامع را لغاس

«Eğer dinleyen gaflet uykusunda olmasaydı, can kulağı açık bulunsaydı, Ey Mevlânâ, sözde kıyas perdesini yırtardın ya!»

ای فلک بر گفت او گهر بیار
از جهان او جهان شرم دار

«Ey felek; o söyleyenin sözleri üzerine inci saç! Ey Cihan, sen de, onun bulunduğu âlemde hayâ et!»

Şarîh Ankaravî (گفت او) daki zamiri Hüsâmeddin Çelebiye gönderiyor. Fakat sözün zahiri Mevlânâ olmasını iktiza etmektedir.

گر بیاری گوهرت صد تا شود
جامدت بیننده و گویا شود

«Ey felek; o sözler üzerine inciler saçacak olursan gevherin yüz misli artar ve câmid olan şeylerin görücü ve söyleyici olur.»

بس نثاری کرده باشی بهر خود
چونکه هر سرمایه تو صد شود

«O saçtığın incileri; kendin için saçmış olursun. Çünkü sermayen, maddî, manevî servetin yüz misli artar.»

مَثَلُ

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ
سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ

Yani : «Mallarımı Allah yolunda harcayanların hâli, yedi başak bitiren, her başakta yüz tane bulunan bir tek tohumun hâli gibidir. Allah ki-me dilerse ona kat kat verir³⁷.»

Âyeti kerimesinde beyan buyurulduğu veçhile Allah yolunda verilen bir şeye karşılık olarak Cenâbı Hak yedi yüz misli, hatta daha fazlasını ıhsan eder. Cenabı Pir buna dair bir kıssa nakline şurû ile diyor ki:

«BELKİS'İN SERÂ ŞEHRİNDEN SÜLEYMAN (A.S.) A HEDİYE GÖNDERMESİ»

Himeyriye devleti hükümdarlarından olub Yemen'deki Sebâ şehrinin kraliçesi bulunan Belkis, Süleyman (A.S.) ın gönderdiği davet-name üzerine ona hediye yollamıştı.

هدیه بلقیس چل ایشتر بدست
بار آنها جمله خشت زر بدست

«Belkis'in hediyesini kırk deve taşıyordu. Yükleri tamamiyle kerpiç şeklinde dökülmüş altın idi.»

Böyle bir hediye gelmesini haber alan Süleyman peygamber yol-lara altın ve gümüş yaydırırmıştı.

چون بصحرای سلیمان رسید
فرش آنرا حبله زر پخته دید

«Belkis'in sefaret heyeti Süleyman'ın mülkü sahrasına, gelince arazinin halis altınla döşeli olduğunu gördü.»

بر سر زر تا چهل منزل براند
تا که زر را در نظر آید نماید

«O heyet, kırk menzil, altın üzerinde yürüdüğü için nazarında altının kıymeti kalmadı.»

بارها گفتند زر را وا بریم
سوی مخزن ماچه پیکار اندریم

«Defalarca birbirlerine, getirdiğimiz bu altınları getirdiğimiz yere götürelim... Biz ne olmayacak iş yapıyoruz?»

عرصة کش خاک زر ده دهیست
زر بهدیه بردن آنجا ابله‌یست

«Bir saha ki, onun toprağı halis altındır, oraya altını hediye götürmek budalalıktır.»

ای پرده عقل هدیه تا اله
عقل آنجا کترست از خاک راه

«Ey aklını hediye olarak Huzuru İlâhiye götüren kimse; akıl orada yol toprağından daha kıymetsizdir.»

چون کساد هدیه آنجا شد بدید
شرمسار یشان همه واپس کشید

«Hediyelerinin değersiz bulunduğu, sefâret heyetince, anlaşılınca; mahcubiyet onları geri çekti.»

باز گفتند ارکساد وار روا
چیست بر مابنده فرمایم ما

«Tekrar dediler ki: hediye değerli olsun veya değersiz bulunsun, bizim için ne var? Biz emir kuluyuz.»

گر زر و گر خاک مارا بر دنیست
امر فرمانده بجای آور دنیست

«Altın olsun, toprak olsun, bize lâzım olan, gönderilen hediyeği götürmek ve ferman sahibinin emrini yerine getirmektir.»

گر بفرمایند کین واپس برید
هم فرمان تحفه را باز آورید

«Eğer Süleyman'ın fermanıyla: Bu hediyeği götürün, Belkis'e iade edin derlerse, fermana uyarız.»

Nihayet Belkis'in takdîmesini Hz. Süleyman'a arz ettiler.

خندش آمد چون سلیمان آن بدید
کز شما من کی طلب کردم خرید

«Süleyman o hediyeği görünce güldü ve dedi ki: Ben sizden ne vakit hediye istedim?»

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمُنَ قَالَ ائْتِدُونِنِي بِمَا لِي فَاسْتَبْنِي اللَّهُ خَيْرَ مِمَّا
أَنْتُمْ بِلِيَ أَنْتُمْ بِهِدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٣٨﴾

Yani : «Bunun üzerine vaktâki (o gönderilen heyet) Süleyman'a geldi, (Süleyman) dedi ki: "Siz bana mal ile yardım mı ediyorsunuz? İşte Allah'ın bana verdiği (nimetler ki onlar) size verdiğinden daha çok hayırlıdır. Belki siz hediyenizle böbürlenirsiniz"»³⁸.

13029

من نمی گویم مرا هدیه دهید
بلکه گفتم لایق هدیه شوید

«Ben, bana hediye verin demiyorum; belki, hediye almaya lâayık olundiyorum.»

13030

که مرا از غیب نادر هدیه هاست
که بشر آن را نیارد نیز خواست

«Ki benim gayb aleminden öyle hediyelerim vardır ki, insanlar onları talebeylemeye dahi muktedir olamazlar.»

13031

می پر ستید احتری کوزر کند
روبا وآرید کو اختر کند

«Siz, toprağı altın eden bir yıldıza, Güneşe tapıyorsunuz. Onu bırakın da onu yaratan Allah'a teveccüh edin.»

13032

می پرستید آفتاب چرخ را
خوار کرده جان عالی زرخ را

«Siz, değeri yüksek bulunan insanlık ruhunu hor ve hakîr ederek Feleğin Güneşine tapıyorsunuz.»

13033

آفتاب از امر حق طباخ ماست
ابلهی باشد که گویم آن خداست

«Güneş Emri İlâhî ile bizim aşçımızdır. Ona Hûda'dır dersek budalalık etmiş oluruz.»

Güneşin aşçı olması, nebati yetiştirib pişirmesi, yani öldürmesi itibariyledir.

13034

آفتابت گریبگرد چون کنی
آن سیاهی زو تو چون بیرون کنی

«Güneş tutulacak olursa ne yaparsın, onun sathındaki karalığı nasıl izale edersin?»

13035

نی بدرکاه خدا آری صداع
که سیاهی را بیرواده شعاع

«Güneşden o siyahlığı gider, yine onun nurunu ver diye Allah'ın dergâhını tasdi etmez misin?»

Tasdi : Baş ağrıtmak, mecâzen bir kimseye çok ve sık müracaatla onu rahatsız etmek demektir. Bu tabirin Cenâbı Hak hakkında kullanılması, Belkis ve kavminin anlayabilmeleri içindir. Çünkü onlar, Allah'ı tenzih tarikiyle değil, ancak teşbih yoluyla tefekkür edebileceklerdi.

گر کشدت نیم شب خور شید کو
تا بنالی یا امان خواهی ازو

«Eğer seni gece yarısı öldürecek olsalar, o vakit Güneş nerede ki ona tazarrû edesin, yahud ondan aman dileyesin.»

حادثات اغلب بشب واقع شود
وان زمان معبود تو غائب بود

«Hâdiseler ekseriye gece vaki olur. Senin mâbûdun ise o vakit meydanda yoktur.»

سوی حق گرا ستانه خم شوی
واری از اختران محرم شوی

«Eğer Huzuru İlâhîde sâdikane ve hâlisane eğilirsen, yıldızlara tapmaktan kurtulur ve Hak'kın mahremi olursun.»

چون سوی محرم کشایم باتولب
تا بدینی آفتابی نیم شب

«Hakkın mahremi olunca da ben sana ağzımı açar, hakikat ve mârifet saçarım da gece yarısı bir Güneş görürsün.»

Gece yarısı güneş görmek, Allah'ın o vakit ki tecellisine mazhar olmaktadır. Çünkü Cenâbı Hak'kın, gecenin yarısından, fecrin tulûuna kadar; istiğfar eden var mı? Mağfiret edeyim; birşey isteyen var mı? İhsan eyleyim diye nida eylediği bir hadis-i şerifte beyan olunmuştur.

جز روان پاک اورا شرق نی
در طلوعش روز و شب را فرق نی

«O Güneşe pak olan ruhdan gayri şark bulunmaz, ancak onda doğar. Onun doğuşu için gece ile gündüzün farkı yoktur.»

روز آن باشد که او شارق شود
شب نماید شب چواو بارق شود

«Hakikî gündüz. Onun doğarak tecelli ettiği zamandır. O tecelli ile artık gece kalmaz.»

چون نماید ذره پیش آفتاب
همچنانست آفتاب اندر لباب

«Zerre güneşe karşı nasıl görünür? Evet, nasıl görünürse, bu Güneş de Ülül'elbâb olan enbiyâ ve evliyâyâ karşı öyledir.»

آفتابی را که رخشان می شود
دیده پیشش کند و حیران می شود

«Bu Güneş parlar ve Arzı parlatır. Göz onun karşısında kamaşır ve hayran olur.»

İşte o parlak Güneş :

همچو ذره بینیش در نور عرش
پیش نور بی حد موفور عرش

«Arş'ın hadsiz, hududsuz derecede çok olan nuru karşısında zerre gibi görürsün.»

خوار ومسكين بنی اورا بقرار
دیده را قوت شده از گردکار

«Cenâbı Hak gözüne kuvvet ihsan edince zahiri Güneşi hor, hakir ve kararsız bir hâlde görürsün.»

کیمیای که ازویک مائری
بر دخن افتاد گشت آن اختری

«Cenâbı Hak öyle bir kimyâgerdir ki, O'nun bir tesiriyle duman yıldız, yani Güneş haline gelmiştir.»

نادرا کسبری کزو برنیم تاب
بر ظلامی زد بگردش آفتاب

«Hakkın bu tecellisi, nâdir bir iksir gibi yarı aydınlık bir zulmet üzerine vurulunca Güneş oldu.»

بو العجب میناگری کزیک عمل
بست چندین خاصیت را بر زحل

«Kâdir ve Kayyum Hazretleri öyle bir sanatkârdır ki, bir tecellisiyle Zuhâl seyyâresine bu kadar hasse vermiştir.»

باقی اخترها وجوهرهای جان
هم برین مقیاس ای طالب بدان

«Ey tâlib; diğer yıldızları ve can cevherlerini de bu mikyas ile ölçek bil.»

دیده حسی زبون آفتاب
دیده ربانی جو و بیاب

«His gözü, zahiri Güneşin zebûnudur, kamaşır kalır. Sen Rabbânî bir göz ara ve bul ki:»

Buradaki (Rabbânî göz) basiret gözü denilen, manevî görüş vasıtasıdır, yahud o vasıtanın elde edilmesine sebep olan insan-ı kâmilidir.

تا زبون گردد به پیش آن نظر
شعشعات آفتاب با شرر

«Onun bakışı karşısında, kıvılcımlar saçan Güneşin şuaları zebûn ol-sun.»

کان نظر نوری و این ناری بود
نارپیش نوریش تاری بود

«Çünkü bu bakış, nûra mensubdur, Güneş ise ateştir. Ateş. nûrun karşısında karanlıktan ibaret kalır.»

«MAĞRİB'Lİ ŞEYH ABDULLAH (AULAH SIRRINI TAKDÎS ETSİN) IN
KERÂMETLERİ VE NÛRU»

گفت عبدالله شیخ مغربی
شصت سال از شب ندیدم من شی

«Mağrib'li Şeyh Abdullah demiştir ki: Ben altmış yıldır gece nedir görmedim.»

من ندیدم ظلمتی در شصت سال
نی بروزونی بشب نی زاعتلال

«Ben altmış senedir ne gece ne de gündüz... Hiç bir sebeble bir karanlığa düşmedim.»

صوفیان گفتند صدق قال او
شب همی رفتیم در دنبال او

«Sôfiler de onun sözünün doğruluğunu tasdik ile; gece onun arkasında ve nûru sayesinde giderdik, demişlerdi.»

در بیا بانهای پراز خاروگو
او چو ماه بدر مارا پیشرو

«O, dikenli ve çukur çöllerde Ayın on dördü gibi, bize bir kılavuz olurdu.»

روی پس نا کرده میگفتی بشب
هین گو آمد میل کن در سوی چپ

«O, yüzünü çevirmeksizin; dikkat et, çukur geldi, sol tarafa meyleyle, derdi.»

باز گفتی بعد يك دم سوی راست
میل کن زیرا که خاری پیش ماست

«Biraz sonra da; sağ tarafa meylet ki önümüzde diken var, diye ihtar ederdi.»

روز گشتی باشراما پای بوس
گشته و بایش چوپاهای عروس

«Gündüz olunca biz onun ayağını öperdik. Ayağı, gelin ayakları gibi lâtif ve yumuşak idi.»

نی زخاک و نی ز گل بروی اثر
نرخراش خار و آسیب حجر

«Onun ayaklarında ne toprak, ne çamurdan eser bulunur. Ne yırtması, ne de taş kanatması görülürdü.»

مغربی را مشرق کرده خدای
کرده مغرب را چو مشرق نور زای

«Allah, Şeyh Mağribî'yi (Meşrik) hâline getirmiş; Mağribi, ona meşrik gibi nurlar saçan bir hâle getirmişti.»

نور این شمس شمس فار سیست
روز خاص وعام را او حار سیست

«Bu muazzam velâyet güneşinin nuru,, Aşk meydanının öyle bir atıdır ki, halkın ileri gidenlerinin gününü de o korur, geri kalanların gününü de...»

چون نباشد حارس آن نور مجید
که هزاران آفتاب آرد بدید

«O azim nur, nasıl korumaz ki binlerce güneşi meydana getiren O'dur.»

تو بنور او همی رو در امان
در میان اژدها و کثر دمان

«Ey sâlik; sen ejderhâ ve akrebler arasında o Şeyhi Kâmil'in nûriyle emin olarak git.»

پیش پشت مبرود آن نور پاک
میکنند هر رهزنی را چاک چاک

«O pâk olan nur, senin önünde gider ve her yol kesiciyi parça parça eder.»

یوم لایخزی النبی راست دان
نور یسی بین ایدیهم بخوان

(نورهم یسی بین ایدیهم) haberini doğru bil (یوم لایخزی الله النبی)
âyetini oku.»

Sûrei Tahrim'deki şu âyete işaretir.

یَوْمَ لَا يَخْزِي اللَّهَ النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ
نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا آتِنَا
لَنَا نُورَنَا وَاعْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

Yani : «O gün (kıyamet günü) Allah Peygamberini ve iman edip onunla beraber olanları rüsvay etmeyecek, nurları, önlerinde ve sağlarında koşacak, «Ey Rabbimiz, diyecekler, bizim nurumuzu tamamla, bizi yardığa. Şüphesiz ki Sen herşeye hakkıyla kâdirsin»³⁹»

گرچه گردد در قیامت آن فزون
از خدا اینجا بخواهید آزمون

«Vakıa o nur, Kıyâmette artacaktır. Fakat Onun Dünyada müşâhede ve tecrübesini Allah'dan burada isteyin.»

کوبخشد هم بمغ و هم بماغ
نور جان والله اعلم بالبلاغ

«Zira Cenâbı Hak, hem bulutlu havada, hem de karanlıkda can nuru bağışlar ve o nur ile hidayete erişilir. Allah istenen şeye delâlet etmeyi daha iyi bilir.»

«SÜLEYMAN (A.S.) IN BELKİS'İN ELÇİLERİNİ, GETİRMİŞ OLDUKLARI HEDİYELERLE BİRLİKDE GERİ GÖNDERMESİ»

باز گردید ای رسولان خجل
زر شمارا دل بمن آید دل

«Ey mahcub elçiler avdet ediniz. Altın sizin olsun, bana gönül getirin.»

این زرمن بر سر آن زرنهید
کورئ تن فرج استر را دهید

«Bu, yollarda döşeli altınlarımı da sizin altunlara ilâve edin... Korkulüğünüzü anlayın da o altınları katırın fercine kilid olarak takınız.»

Eskiden zenginler, bindikleri diş katırların gebe kalmaması için fercelerine altın kilid takdırırlarmış.

فرج استر لایق حلقه زرست
زر عاشق روی زرد و اصفرست

«Katırın ferici altın halkaya lâıyıkdır. Âşıkın altını ise onun sararmış yüzüdür.»

که نظرگاه خداوند ست آن
کز نظر انداز خورشید ست کان

«Ki o sararmış yüz, hakkın nazargâhıdır. Halbuki altın madenine Güneş nazar eder.»

کو نظر گاه شعاع آفتاب
کو نظرگاه خداوند لباب

«Güneş şuaının aksettiği yer nerede, Mâlik ve Mukallibülkulûb olan Allah'ın nazar eylediği yer nerede?»

Aralarında nisbet kabul etmez fark vardır.

از گرفت من زجان اسپرکنید
گرچه ا کنون هم گرفتار منید

«Şimdi de benim esirim olmakla beraber sizi tevkif etmemden candan gönülden sakınıınız.»

مرغ فتنه دانه برامست او
ر کشاده بسته دامست او

«Daneye haris olan kuş, dam üzerinde serbest ve kanadları açık bulunduğu halde tuzağa tutulmuştur.»

Çünkü hırs ve tamâi onun için en tehlikeli bir tuzaktır.

چون بدانه داد او دلرا بجان
نا گرفته مهر در ا بگرفته دان

«Serbest bir kimse daneye - yani bir menfaate - gönül verdi ve ona bağlandımı, öyle bir kimseyi serbest iken yakalanmış ve tutulmuş bil!»

آن نظر ها که بدانه می کنند
آن گره دان کوبیا بر می زند

«Kuşun daneye bakışları, kendi ayağını bağlamak için birer düğüm gibidir.»

دانه گوید کرتومی دزدی نظر
من همی دزدم ز تو صبر مفر

«Dane ona; der ki: Ey kuş, sen şimdi bana hırsızlama bakıyorsun, ama hele sabret; Asıl ben seni çalıyorum.»

چون کشیدت آن نظر اندریم
بس بدانی کرتومن غافل نیم

«Mâdem ki o harîsâne bakışın seni benim ardıma ve izime düşürüyor, bilmiş olasın ki ben senden gâfil değilim.»

«TERAZİSİNİN DİRHEMİ BAŞ YIKANAN KİL OLAN BİR ATTAR İLE,
KİL YİYEN MÜŞTERİNİN HİKÂYESİ»

پیش عطاری یکی گل خوار رفت
تاخرد ابلوج قند خاص وزفت

«Bir kil yiyen, hâlis ve musaffâ şeker almak için, attar dükkânına gitti.»

13081

پس بر عطار طرار دودل
موضع سنگ تراز و بود گل

«Yan kesici ve hilekâr olan attarın terâzisi ve dirhemi kilden idi.»

13082

گفت گل سنگ ترازوی منست
گر ترامیل شکر بخريد نست

«Attar dedi ki: Eğer şeker almak istiyorsan sabret de dirhem bul-
yum. Zira terazimin dirhemi kildir.»

13083

گفت هستم درهم قندجو
سنگ میزان مرجه خواهی بازگو

«Müşteri: Ben şeker almak istiyorum. Terazinin dirhemi neden olur-
sa olsun dedi.»

13084

گفت باخو دپش آنکه گل خورست
سنگ چه بود گل نکو تراز زرست

«Kendi kendine de dedi ki: Kil yemek meraklısına göre dirhem ne
demek? Kil ona altından daha kıymetlidir.»

Bu şuna benziyordu:

13085

همچو آن دلاله که گفت ای پسر
نوعروس یاقم همچو قر

«Bir kılavuz kadın, genç bir tâlibe demişti ki: Oğlum; sana ay gibi
bir gelin buldum.»

13086

سخت زیبالیك هم يك چیزهست
كان سنیره دختر حلوا گریست

«Çok güzel olmakla beraber birşey daha var ki o iffetli kız helvacı
kızıdır.»

13087

گفت بهتر اینچنین خود گر بود
دختر او چرب و شیرین تر بود

«Genç dedi ki: Öyle ise daha iyi. Helvacının kızı muhakkak ki daha
tatlı olur.»

Kil meraklısı, attara dedi ki:

13088

گرنداری سنگ و سنگ از گل است
این به وبه گل مرمامیوه دل است

«Eğer dirhemin yok da onun yerine kil kullanıyorsan o daha âlâdır.
Çünkü kil, benim gönlümün istediği meyvedir.»

13089

اندران کفه ترازو زاعتداد
او بجای سنگ آن گل رانهاد

«Attar, terazinin gözüne hazır olan kilden koydu.»

13090

پس برای کفه دیگر بدست
هم بقدر آن شکر رامی شکست

«Terazinin diğer gözüne koymak için, kil mikdarı şeker eliyle kır-
ıyordu.»

چون نبودش تیشه او دیرماند
مشتیرا منتظر آنجا نشاند

«Attarın keseri ve çekici olmadığı ve şekeri eliyle kırdığı için geç kalmış, müşteriye orada bırakmıştı.»

رویش آن سو بود گلخور ناشکفت
گل ازو پوشیده دزدیدن گرفت

«Attarın yüzü obir tarafa olduğu için, kil meraklısı, sabredemiyerek gizlice kili çalarak yemeye başladı.»

ترس ترسان که نباید ناگهان
چشم او برمن فتد از امتحان

«Attarın gözü tesadüf etmesin diye, korka korka kili çalıyor ve yiyordu.»

دید عطار آن و خود مشغول کرد
که فزونتر دزد هین ای روی زرد

«Attar, kil meraklısının kil çalıb yediğini gördüğü hâlde kendini meşgul gösterib o tarafa bakmıyor, kendi kendine : Ey yüzü sararmış; daha fazla çal diyordu.»

Kil yiyenlerin yüzü sararırmış. Attar da onun için (Ey rûy-i zerd = sarı yüzlü) diye hitab ediyordu.

گر بدزدی وز گل من می بری
روکه هم از پهلوی خود می خوری

«Eğer benim kilimi çalıb götürüyorsan, al götür ki kendi yanından yiyorsun.»

Çünkü kil yenildikçe hafifliyor, alınacak şeker de o nisbette azalıyor.

توهمی ترسی زمن ایک ازخوری
من همی ترسم که تو کمتر خوری

«Sen benden çekiniyorsun ama eşekliğinden... Bense az yiyeceksin diye korkuyorum.»

گرچه مستغوم چنان احمق نیم
که شکر افزون کنی تو از نیم

«Ben şeker kırmakla meşgulüm, lâkin öyle olmakla beraber, fazla şeker verecek kadar ahmak değilim.»

چون بینی تو شکر را آزمود
بس بدانی احمق وغافل که بود

«Sen şeker alıb da tecrübe edince azalmış olduğunu göreceksin, ahmak ve gâfilin kim olduğunu o vakit anlayacaksın.»

Cenâbı Pir, birkaç beyt evvel, daneyi uzakdan görüb de ona meftun olan kuşdan bahsetmiş, arada kil meraklısı ile Attar fıkrasını söylemişti. Şimdi evvelki bahse avdetle diyor ki :

مرغ زان دانه نظر خوش می کند
دانه هم از دور راهش می زند

«Kuş, o daneye bakmakla hoşlanır, dane de uzakdan onun yolunu vurur.»

Yani tuzağa tutulmasına sebep olur. Kuşun hırs ile daneye bakışı, nihayet onu tuzağa düşürdüğü gibi, bir güzele şehvetle bakıp göz zinası etmenin bir Müslümanı adeta zehirli okla vurulmuş gibi yaralayacağını beyan için Hz. Mevlânâ buyuruyor ki :

گر زناى چشم حلى مى برى
نى كباب از پهلوى خود مى خورى

«Ey salık; eğer göz zinasından haz alıyorsan kendi yanından kebab yemiş olmaz mısın?»

Kendi yanından kebab yemek, kendi zararını mucib olmak ve günaha girmek demektir.

Sûrei Nur'da buyurulmuştur ki:

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ

Yani : «Habibim;; müminlere söyle ki harama karşı gözlerini kapasınlar⁽⁴⁰⁾.»

Hiz. Şibli'nin bu âyeti: «Baş gözünü haramlardan, kalb gözünü de (Masivullahdan = Allah'dan gayri herşeyden) kapatsınlar» diye tefsir eylediği Mevlânâ Câmî'nin (Nefehât)ında yazılıdır.

Gözün harama bakışı ile ilgili şöyle de bir beyit vardır!
«Cesde ârız olan bütün âfetler, tevbesini bozan gözün nazarından gelir.»
«Helâ okuna hedef olmamak için sedef içindeki inci gibi harama karşı gözünü kapat.»

وَيَحْفَظُوا أَرْوَاحَهُمْ ذَلِكَ
أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ
مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ أَرْوَاحَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ
إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ خُمُرَهُنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ
وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ
أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَاتِ أَخَوَانِهِنَّ أَوْ بَنَاتِ إِخْوَانِهِنَّ
أَوْ بَنَاتِ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ

(40) Sûrei Nûr: 30

Yani : «Ve ırzlarını korusunlar. Bu, onlar için çok temiz (bir haret) tir. Hakikaten Cenabı Hak, (kullarının ne) yapacaklarından hakkıyla haberdardır. Habibim, mümin kadınlara da söyle ki, harama bakmaktan gözlerini sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Süslerini göstermesinler. Bunlardan görünen kısım müstesna. Ve baş örtülerini yakalarının üstünü (kapayacak surette) koysunlar. Ancak kocalarına, yahut babalarına, yahut kocalarının babalarına, yahut erkek kardeşlerine ve oğullarına, yahut kız kardeşlerinin oğullarına, yahut kadınlarına (yani; hizmetçi yahut komşu yahut da ahabap kadınlara) yahut cariyelerine gösterebilirler⁽⁴¹⁾.»

Süslerin görünen kısmı: Parmaktaki yüzük, eldeki kına ve yüzdeki sürme gibi iş görürken görünen kısımlardır. Bazı müfessirler ziynetten maksat, onların bulundukları yerlerdir, demişlerdir. O halde kadının görülebilecek olan yüzleriyle elleridir.

Bazıları (Evma meleket) cümlesinin hükmü, cariyeye ve köleye şamildir. Eğer köle afif olursa hanımın ona ziynet yerlerini göstermesinde beis yoktur demişlerse de bazıları, meselâ ulemayı tabiinden Said Bin El Müneyyib (R.A.) «Bu cümle sizi şaşırtmasın, o istisna cariyeler hakkındadır» demiş ve tecviz etmemiştir.

أَوَالَيْكَ ابْنِ غَيْرِ أُولِي الْأَرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ

Yani : «Çok ihtiyar, yahut erkekliği olmayan, yahut erkeklikten kalmış bulunan hizmetçilere ziynet uzuvlarını gösterebilirler⁽⁴²⁾.»

Lâkin Hanefi imamlarından çoğu, hadım edilmiş olanların da ecnebi hükmünde bulunduğuna, çünkü kendilerinde mucâmeat uzvu bulunmamakla beraber şehvetin bâki olduğuna kail olmuşlardır.

أَوِ الْطِفْلِ
الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ
بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى
اللَّهِ جَمِيعًا إِنَّهُ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣١﴾

Yani : «Yahut henüz kadınların avret mahallerine muttali olmayan

(41) Sûrei Nur: 30-31

(42) Sûrei Nur: 31

çocuklar da müstesnadır, (onlara da ziynet manalarını gösterebilirler.) Kadınlar, gizledikleri ziynetler bilinsin diye yürürken ayaklarını yere vurmasınlar. Ve ey erkek ve kadın mü'minler! Allah'a tevbe edin. Bu suretle felah bulmanız umulur⁴³»

(Keşf ül Esrar) isimli kitabta denilmiştir ki:

Cenâbı Hak bu âyette mutî' ve âsî bütün kullara tevbe emretmiştir.

Maksad; âsilerin mahcub olmamasıdır. Çünkü: «Ey günahkârlar tevbe ediniz!» denilseydi âsî ve fâsık olanlar rüsvay olacaktı. Dünyada rezil etmeyen Allah'ın onları ukbada da rezil etmemesi umulur.

13101

این نظر از دور چون تیرست وسم
عشقت افزون می شود صبر تو کم

«Uzakdan bu bakış zehirli ok gibidir... Gittikçe aşkın artar ve sabrın tükenir.»

Hadis-i şerifde buyrulmuştur ki: «Nazar, şeytanın oklarından zehirli bir okdur.»

13102

مال دنیا دام مرغان ضعیف
ملك عقبا دام مرغان شریف

«Dünya malı zaif kuşların, ahiret mülkü de şerif kuşların tuzağıdır.»

13103

تا بدین ملکی که او میست ژرف
درشکار آرند مرغان شکر

«Hattâ bu Âhiret mülkü öyle büyük bir tuzaktır ki onunla azîm kuşları avlar.»

(43) Sûrei Nur: 31

13104

من سلیمان نخواستم ملکستان
بلکه من برهانم از هر ملکستان

«Ben Süleymanım; sizin mülk ve hükûmetinizi istemediğim gibi, belki sizi her türlü tehlikeden kurtarırım.»

13105

کین زمان هستید خود مملوک ملک
مالك ملک آنکه مجهد او زهلاک

«Siz şimdi mülkün sahibi geçindiğiniz hâlde, o mülkün, kulu, kölesisiniz. Asıl mala sahip olan kimse, helâk olmaktan kurtulan, mala mülke esir olmayan kişidir.»

13106

باز گونه ای اسیر این جهان
نام خود کردی امیر این جهان

«Ey bu cihânın esîri olan harîs ve tamâkâr; sen tersine olarak kendine bu Dünyanın emîri dedirtiyorsun.»

Halbuki Dünyanın emîri değil esîrisin.

13107

ای تو بنده این جهان محبوس جان
چند گویی خویشرا خواجه جهان

«Ey ruhu bu cihan hapsine düşen, Dünya esîri... Ne vakite kadar kendine Dünyanın efendisi diyeceksin?»

13108

ای رسولان می فرستمتان رسول

رد من بهتر شمارا از قبول

«Ey elçiler; ben de sizi tarafımdan elçi olarak Belkis'e gönderiyorum. Hediyelerinizi reddedişim, sizin için, onları kabûlümünden daha iyidir.»

13109

پیش بلقیس آنچه دیدید از عجب

باز گوید از بیابان ذهب

«Belkis'in huzurunda çölde gördüğünüz ve hayret ettiğiniz altınları söyleyiniz!»

13110

تا بداند که بزر طامع نیستم

ما زر از زر آفرین آورده ایم

«Ki bizim altın tama'kârı olmadığımızı ve altını, onu yaratan Allah tarafından getirdiğimizi bilsin.»

13111

آنکه گر خواهد همه خاک زمین

سربسر زر گردد و در ثمین

«O Allah ki eğer murad ederse şu zemindeki toprakların hepsi de altın ve kıymetli inci olur.»

13112

حق برای آن کند ای زر گرین

روز محشر این زمین را نقره کین

«Ey altın istiyen ve seçen; Cenâbı Hak kudretini izhar etmek için bu Dünyayı mahşer gününde gümüşden bir âlem yapacaktır.»

13113

فارغیم از زر که مابس پر فتم

خاکیا نرا سربسر زرین کنیم

«Biz, altına aldırış bile etmeyiz, Fen sahibiyiz. Bütün yeryüzündekileri o fen sayesinde altın hâline getiririz.»

13114

از شما کی کدیبه زر می کنم

من شمارا کیمیا گر می کنم

«Sizden altın mı isteriz biz? Biz sizi kimyâger yaparız.»

13115

ترك آن گیرید اگر ملک سباست

که برون از آب و گل بسی ملکهاست

«Mânen kimyâger olmak için, Sebâ mülkü bile olsa vazgeçin o Dünya mülkünden. Suyun, toprağın dışında nice mülkler var!»

13116

تخته بند است آنکه تختش خوانده

صدر پنداری و بردر مانده

«Senin taht dediğin şey, tenesir tahtası demektir. Konduğun yeri baş köşe sanışın da yanlışdır. Çünkü orada oturmuş kapıda kalış gibidir.»

پادشاهی نیست بر ریش خود
پادشاهی چون کنی بانیک و بد

«Senin kendi sakalına hükmüp geçmezken, iyiye, kötüye ve şuna, buna nasıl padişahlık edersin?»

Evet, insanın sakalına bile hükmü geçmez. Çünkü sakal salıvermemiş ise uzayan kılları izâle için haftada bir, yahud birkaç defa traş olmak lâzım gelir. Sakallı ise onun da düzeltilmesi icab eder. Demek ki insan, kendinin hükmünde sandığı sakalına bile hâkim değil. Dahası var:

بی مراد تو شود ریشست سپید
شرم دار از ریش خود ای کثر امید

«Ey çarpık ümidli tûl-ü emel sâhibi; sakalın, senin murâdın hilâfına uğarıyor. Artık ak sakalından utan!»

مالك المالكيت هر كس سر نهيد
بی جهان خاك صد ملكتش دهد

«Cenâbı Hak Mâlikülmülk'dür, herkim ona secde eder ve emrine itaat gösterirse bu toprak ve fânî âlemden başka ona yüzlerce mülk verir.»

ليك ذوق سجده پیش خدا
خوشر آید از دوصد دولت ترا

«Lâkin Allah'ın huzurunda bir secde etmenin zevki, sana iki yüz devletten daha hoş gelir.»

بس بنالی که نخواهم ملك را
ملك آن سجده مسلم کن مرا

«Ya Rabbî, ben mülk istemiyorum; o secde mülkünü bana teslim ey-le diye tazarru edersin.»

پادشاهان جهان از بدر کی
بو نبردند از شراب بندگی

«Dünya padişahları, soysuzluklarından kulluk şarabının kokusunu almamışlardır.»

ورنه ادهم وار سرگردان و درنگ
ملك را برهم زدندی بی درنگ

«Yoksa, İbrahim Bin Edhem gibi hayran ve sergerdan bir hâle gelirler, mülkü de hükûmeti de terk ederlerdi.»

ليك حق بهر ثبات این جهان
مهرشان بنهاد بر چشم و دهان

«Lâkin Cenâbı Hak, Dünyanın devam ve intizamı için hükümdarların gözünü ve ağzını mühürlemiştir.»

Ki kulluğun yüksekliğini göremezler ve kulluk şarabının tadını almazlar.

تا شود شیرین بر ایشان تخت و تاج
که ستانیم از جهانداران خراج

«Bu suretle de onlara taht ve taç tatlı gelir ve : Âlemdeki halktan haraç alalım, derler.»

از خراج ارجع آری همچو ریک
آخر آن از تو بماند مرده رباء

«Ey gafil hükümdar, aldığın haracdandır kum gibi altın toplasan da nihâyet senden arda kalır.»

همره جانت نکردد ملک و زر
زر بده سرمه ستان بهر نظر

«Devlet ve hükûmetle, altın ve servet, âhiret seferinde ruhuna yoldaş olmaz. Altını ver de sana hakikati gösterecek sürme satın al!»

تا بدینی کین جهان چاهیت تنگ
یو سفاهه آن رسن آری بچنگ

«Tâ ki bu cihanın dar ve derin bir kuyu olduğunu göresin, Hz. Yusuf misali, o kuyuya sarkıtılan ipi elde edib kurtulasın.»

تا بگوید چون زچاه آی بیام
جان که یا بشرای هنالی غلام

«Tâ ki kuyudan çıkıp Hakikat Sarayına yükselince ruhun: Müjde bana ki bu gulâm benimdir desin.»

Sûrei Yusuf'daki şu âyete işarettir.

وَجَاءَتْ سَكَّارَةٌ
فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ قَالَ يَا بُشْرَى هَذَا غُلَامٌ
وَأَسْرُوهُ بَضَاعَةً وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٤٤﴾

Yani : «Bir yolcu kafilesi gelip sakalarını (kuyu başına) yolladılar, o da kovalarını saldı. «A, müjde, dedi, işte bir civan!» Onu bir ticaret malı gibi sakladılar. Allah ise ne yapacaklarını pek âlâ bilici idi⁴⁴.»

Pederleri tarafından fazla sevildiği için Yusuf'u kıskanan kardeşleri onu götürüp çöldeki kör bir kuyuya attılar. Yalandan ağlamak suretiyle babalarını aldatmak istediler. Yusuf'un gömleğini, kestikleri bir kuzunun

(44) Sûrei Yusuf: 19

kaniyle buladılar, Hz. Yakub'a onu gösterib, Yusuf'u kurt parladı dediler, Mahul kuyu başına bir kâfile kondur, içlerinden biri kovalarını kuyuya sarkıttı, Yusuf (A.S.) kovanın ipini tuttu ve kova çekilince onunla beraber kuyudan çıktı. Kovayı çeken «Müjde, bu bir genç çocuk» diye seslendi.

O sırada Yusuf'un biraderleri, onun hayat ve memâtından haber almak için oraya gelmişlerdi. Yusuf'un kuyudan çıkmış olduğunu görünce: «Bu bizim kölemizdi, evden kaçtı» diyerek kafileye gayet ucuz bir beba ile sattılar. Kafilâ Mısır'a gidiyordu. Yusuf'u orada esir pazarına götürdüler. ve Mısırın Başvekiline sattılar. Kissanın alt tarafı malûm. Hz. Mevlânâ; Dünyayı kuyuya, Dünya ile meşgul olanı kuyuya düşmüş bulunana benzetiyor. Oradan kurtulmak ve Hakikat alemine çıkmak için (hablûl-metin ve urvetülvuskâ) olan Kur'ana sarıl diyor. Bu meâlî anlatmak için şu beyti söylüyor: «Ey can Yusuf'u; neden beden kuyusunda kalıb duruyorsun? Şu Kur'an ipine sarıl - yani onun emir ve yasaklarını tut - da o karanlık kuyudan yüksel!»

هست درچاه انعکاسات نظر
کترین آنکه نماید سنک زر

«Kuyuda göz, akisler sebebiyle, ters görür. Bu ters görüşün en bayagiısı taşın altın gibi görünmesidir.»

وقت بازی کودکان را زاختلال
می نماید آن خزفها زر و مال

«Oyun esnasında çocukların aklı muhtel olduğundan çanak, çömlek kırıkları onlara altın ve mal görünür.»

Altın ve mala tamâ' eden Dünya ehli de tıbbî çocuklar gibidir. Bâkî nimetlere nisbetle fânî bulunan Dünya malına çocukcasına ve harisâne rağbet gösterirler, onları elde etmek için uğraşıb dururlar.

عارفانش کیمیا گر گشته اند
تا که شد کانه بر ایشان نژد

«Allah'ın ârifleri, Tevfik-i İlahî ile kimyâger olmuşlardır. Onların nazarında altın ve gümüşün değil, onların çıktığı madenlerin bile kıymet ve itibarı kalmamıştır.»

«BİR DERVİŞ'İN, BİRKAÇ ŞEYHİ RÜYÂSINDA GÖRÜB ONLARDAN, KAZANMAYA UĞRAŞMADAN VE İBÂDETTE GERİ KALMAKSIZIN HELÂL RIZK İSTEMESİ; ŞEYHLERİN DE O DERVİŞİ İRŞÂD ETMESİ; DAĞDAKİ ACI VE EKŞİ MEYVELERİN ŞEYHLERİN HİMMETİ VE ATÂSİ SÂYESİNDE DERVİŞE TATLI OLMASI»

13133

آن یکی درویش گفت اندر سمر
خضر یا ترا من بدیدم خواب در

«Dervişin biri sohbet esnasında hikâye etti ki: Ben Hızır'a mensub olanları - yani bazı evliyaullahı - rüyada gördüm.»

13134

گفتم ایشا ترا که روزی حلال
از کجا نوشم که اون بود وبال

«Onlara dedim ki: Helâl rızkı nereden bulub yiyeyim ki haram ve ve-bâl olmasın?»

13135

مرمها سوی کهستان راندند
میوه هازان پیشه می افشاندند

«Beni dağlık tarafına götürdüler. Ormandaki yabani meyvelerden silktiler.»

که خدا شیرین بکرد آن میوه را
در دهان تو بهمتهای ما

«Ve dediler ki: Allah, bu meyveleri bizim himmetlerimizle senin için tatlılaştırdı.»

13137

هین بخور پاک و حلال و بی حسیب
بی صداع و نقل بالا و نشیب

«İşte bunları zahmet çekmeden ve yukarı aşağı gidib gelmeden پاک ve helâl olarak ve hesabı olmaksızın ye!»

13138

بس مها زان رزق نطقی می نمود
ذوق گفت من خردها می ربود

«O rızıkları yeyince sözlerimde öyle bir feyiz, öyle bir tesir hasıl oldu ki kalbimden hikmet manbaları kaynadı. Sözlerimin verdiği zevk, akılları hayran bırakmaya başladı.»

13139

گفتم این فتنه ست ای رب جهان
بخشی ده از همه خلقان نهان

«Rabbim, dedim, bu bir imtihan... Sen bana bütün halktan gizli bir ihsanda bulun!»

13140

شد سخن از من دل خوش یاقم
چون انار از ذوق می بشکافتم

«O güzel ve ârifane söyleyiş benden zâil oldu. Onun yerine kalbimde bir hoşluk buldum ki zevkimden nar gibi yarılacaktım.»

گفتم ار چیزی نباشد در بهشت
غیر این شادی که دارم در سرشت

«Dedim ki, içimdeki bu zevk yokmu ya... Cennette bundan başka bir zevk olmasa bile.»

هیچ نعمت آرزو ناید دگر
زین نیر دازم مجوز و نیشکر

«Bana başka bir nimet arzusu gelmezdi; ben de o zevki bırakıp ceviz ve şeker kamışı istemezdim.»

«O DERVİŞ'İN : BEN ŞEYHLERİN KERAMETİ SAYESİNDE HELÂL RIZIK BULDUM, BU ALTINI ŞU ODUNCUYA VEREYİM, DEMESİ. ODUNCUNUN DA ONUN KALBİNDEKİ NİYETTEN İNCİNMESİ.»

آن یکی درویش هیزم می کشید
خسته و مانده ز پیشه در رسید

«O esnada, fakir bir kimse, odun yüklenmiş olarak yorgun, argın ormandan geliyordu.»

بس بگفتم من ز روزی فارغم
زین سپس از بهر رزقم نیست غم

«Kendi kendime dedim ki: Ben rızık düşüncesinden âsûdeyim. Bundan sonra rızık için bana gam ve keder yoktur.»

میوه مکروه بر من خوش شدست
رزق خلصی جسم را آمد بدست

«Hoşa gitmeyen yabancı meyveler bana hoş gelmekte... hususî bir rızıkta nail oldum ben...»

چونکه من فارغ شد ستم از گلو
حبه چند ست این بدهم بدو

«Ben madem ki, boğaz düşüncesinden kurtulmuşum. Şu halde, şu birkaç habbe altını ona vereyim.»

بدهم این زorra بدین تکلیف کس
تا دوسه روزك شود از قوت خوش

«Bu altınları, şu külfet çeken fakire vereyim ki, iki üç günceğiz olsun, gıda ile bedeni kuvvet bulsun.»

خود ضمیرم را بمن دانست او
زانکه سمعش داشت نور از شمع هو

«O, benim kalbimden geçen niyeti bildi. Çünkü kulağı Hak nuru ile nurlanmış...»

بود پیشش سر هر اندیشه
چون چراغی در درون شیشه

«Şişe içindeki bir çirâğ gibi, her düşüncenin sırrı, onun gözü önünde idi.»

هیچ پنهان می نشد از وی ضمیر
بود بر مضمون دلها او امیر

«İçten geçen ondan saklanamıyor... O, gönüllerdeki esrara emir ke-silmiştir!»

پس همی منکید باخود زیر لب
در جواب فکرتم آن بو العجب

«Taaccübe şayan olan o zât, benim düşüncemin cevabı olarak, kendi kendine ve yavaşça söylendi.»

Şöyle diyerek ki :

که چنین اندیشی از بهر ملوک
کیف تلقی الرزق ان لم ترزقوک

«Mânevî padişahlar için böyle mi düşünürsün? Sana rızık vermese-lerdi sen rızkı nasıl bulurdun?»

من نمی کردم سخن را فهم لیک
بر دلم می زد عتابش نیک نیک

«Ben onun sözünü iyice anlayamadım. Lâkin azarlâması kalbime iyi-den iyiye tesir etti.»

سوی من آمد بهیبت همچو شیر
تنگ هیزم را زخود بنهاد زیر

«Arslan gibi bir heybetle yanıma geldi, sırtındaki odun yükünü yere bıraktı.»

پر تو حالی که او هیزم نهاد
لرزه در هر هفت عضو من فتاد

«Onun odunu yere komasındaki hâlin heybetiyle benim yedi uzvum titremeye başladı.»

گفت یارب گر ترا خاصان هیند
که مبارک دعوت و فرخ پیند

«Dedi ki: Ya Rabbî, eğer senin duası makbûl ve izleri mübarek has kulların varsa.»

لطف تو خواهم که مینا گر شود
این زمان این تنگ هیزم زرشود

«Dilerim ki lûtfu keremin kuyumcu gibi olsun da, bu odun yükü şu anda altına tahavvül etsin.»

در زمان دیدم که زرشد هیزمش
همچو آتش بر زمین می تافت خوش

«Bunu derdemez, gördüm ki, odunu altın oldu; yerde ateş gibi hoş bir surette parladı.»

من دران بخود شدم تا دیر که
چونکه باخویش آمدم من ازوله

«Ben bu vâkıa dolayisiyle uzun müddet kendimden geçdim. Hayret-ten şuura avdet edince.»

بعد ازان گفت ای خدا گر آن کبار
بس غیورند و گریزندز اشتهار

«O zât dedi ki: İlâhî; o has kulların gayet kıskanecdırlar ve şöhetten kaçarlar.»

باز تو این تنگ هیزم ساز زود
بی توقف هم بران حالی که بود

«Ya Rabbî; Sen bu yükü tekrar ve hemen eskiden olduğu gibi odun yap.»

در زمان هیزم شد آن اغصان زر
مست شد درکار او عقل و نظر

«O anda, altın dallar odun hâline girdi. O zâtın bu işine karşı akıl da, nazar da hayrette kaldı.»

بعد ازان برداشت هیزم را و رفت
سوی شهر از پیش من اوتیز و تفت

«Ondan sonra odun yükünü yüklenip, acele acele şehre doğru gitti.»

خواستم تادربی آن شه روم
پرسم ازوی مشکلات و بشنوم

«Kendisinden müşkillerimi sorub cevab almak için o mânevî şâhın arkasından gitmek istedim.»

بسته کرد آن هیبت او مرمر
پیش خاصان ره نباشد عامه را

«Onun heybeti beni adeta bağladı. Çünkü Allah'ın has kulları huzuruna avâmı nâs yol bulamaz.»

ورکسی را ره شود گوسرفشان
کان بود از رحمت واز جذیشان

«Eğer biri can ve baş vererek yol bulursa, bu da onların rahmeti ve nezbesiyle olur.»

Şeyh Gâlib der ki:

«Varanlar âsitan-ı evliyâyâ Bütün davetlidir Gâlib safâyâ»
«Sakın sûrette kalma aldanırsın Komazlar yoksa, gelmezler sanırsın.»

Evet evliyaullah hazarâtında bir câzibe, bir de dâfia kuvveti vardır.

İstîdadı olanları o câzibe kuvvetiyle çekerler, ehliyeti olmayanları da o dâfia kuvvetiyle uzaklaştırırlar.

Yukarıki iki beyti söylemiş olan Gâlib Dede Galata Mevlevihânesine şeyh olunca bazı bektâşiler, meclisine devam etmeye başlamışlar. Şeyhin :

«İkrârımıza ser verimiz ahde kaviyiz,
Biz Şah-ı velâyet kuluyuz, hem Alevîyiz.»

gibi sözlerinden onu Bektâşi vehmetmişler. Şeyh bunların âmiyane sohbetinden sıkılmış. Genişçe ve mavi bir kâğıt üstüne kalın kalemle (Ya Hazreti Muaviye Bin Ebî Süfyan) yazıp baş ucuna asmış; çünkü Bektâşiler Onu, hatta ismine benzettikleri için maviyi sevmezler. Ondan sonra o levhayı gören Bektâşiler devamı kesmişler, şeyh de levhayı kaldırmış. İşte şu hâl, avâmı defedişin vasıtalı olan şekli. Ey sâlik:

بس غنیمت دار آن توفیق را
چون بیای صحبت صدیق را

«Bir siddikin sohbetine nâil olunca Allah'ın o tevfikını ganimet bil»

Bilindiği gibi Sıddik, Hz. Ebûbekir'in lâkabıdır. Mi'râc hâdisesini işittir, tasdik ettiği için, kendisine verilmiştir. Sıddikiyyet mertebesi mânevî mertebelerin en yükseklerindendir. Şehidliğin fevkinde, ancak peygamberliğin dûnundadır.

Nisâ sûresinde buyuruluyor ki:

وَمَنْ يُطِيعِ
اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ
النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ
رَفِيقًا ۖ ذَٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ عِلْمًا ۖ

Yani : «Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerle, sıddiklerle, şehidlerle, iyi adamlarla (Salihlerle) beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaşlardır. Bu Allah'tan bir lûtfu inayettir. (Her şeyi) hakkıyla bilici olarak Allah yeter⁴⁵.»

Allah'a ve Peygamber'e muti' olanlar, ahirette refik itibariyle ne güzel kimselerdir ki, peygamberler, sıddikler, şehidler ve salihlerin refakatinde bulunacaklardır.

Âyeti kerîme'de Sıddik, Nebî'den sonra, Şühedâ'dan evvel zikredilmiştir.

İşte böyle sıddik bir zatın hizmet ve sohbetine nail olursan onu ganimet bil ve seni buna muvaffak eyleyen Allah'a şükret ki Dünya'da sohbetinde bulunduğun gibi, Ahirette de refâkatinde, himaye ve şefâatinde olasın.

(45) Sûrei Nisâ: 69-70

نی چو آن ابله ده باید قرب شاه
سهل وآسان درفتد آن دم ز راه

«Padişahın yakınlığına erdiği halde, hiçden bir sebeble yakınlık mertebesiyle birlikte yolunu kaybeden budala gibi olma!»

Derler ki; Hükümdarın biri: «Münâsebetsiz denilen adam nasıl olur? Onlardan birini getirin de göreyim» deniş. Bulmuşlar, huzûra çıkarmışlar. Hükümdar, ona iltifat etmiş. Herif de lâkırdı olsun diye :

- Efendim siz Bursa'ya gittiniz mi?» diye sormuş. Hükümdar:
- Hayır, cevabını vermiş Münâsebetsiz :
- Ben de gitmedim, babam da gitmemişti, demiş; hükümdar:
- Anladım, götürün, emrini vermiş.

Hz. Mevlânâ da salıklere nasihat için : «Mânâ sultanlarının sohbetine nâil olursan bir münasebetsizlik ederek o şereften dûr olma» diyor ve münasebetsizliğe diğer bir misâl gösteriyor :

چون زقربانی دهندش بیشتر
بس بگویدان گاوست این مگر

«Birine, fazla kurban eti verilince: Bu, galiba sığır budu, der.»

نیست این ازران گاو ای مفتی
ران گاوت می نماید ازخری

«Ey iftiracı adam; bu, sığır budu değildir, fakat eşekliğinden sana öyle görünüyor.»

بذل شاهانست این بی رشوتی
بخش محضت این از رحمتی

«Bu, padişahların rüşvetsiz ve ücretsiz bir atıyyesidir, Allah'ın rahmetinden edilmiş bir ihsandır.»

13172

همچنانکه شه سلیمان در بزد
جذب خیل ولشکر بلقیس کرد

«Süleyman Peygamber de savaşıacağı yerde Belkis'in adamlarını ve askerlerini kendisine çekti.»

Şöyle diyerek ki :

13173

که بیايد ای عزیزان زود زود
که بیامد موجها از بحر جود

«Ey azizler; çabuk çabuk geliniz ki cömertlik denizi dalgalandı.»

13174

سوی ساحل می فشاند بی خطر
جوش موجش هرزمانی صد گهر

«Onun kabaran dalgaları, her an sahile inci saçmaktadır.»

13175

الصلا گفتیم ای اهل رشاد
کین زمان رضوان درجنت کشاد

«Ey irşâda müstaid kimseler; Essalâ diyor ve sizi dâ'vet ediyoruz. Zira şu anda Rıdvan Cennet kapısını açmıştır.»

Rıdvan : Malûmdur ki; Cennetin kapıcısı ve müdürü olan meleğin adıdır. Bir de Rıdvan: Râzı olmak manasına mastardır. Bunda ince bir nükte vardır ki bir kula Cennetin kapısını açacak olan Allah'ın, ondan razı olmasıdır. Çünkü Cennete girebilmek ancak Hak'kın rıza ve fazlı ve atâsıdır. Oradaki nimet ve rü'yet ise kulun taat ve ibâdetine göredir.

Demişlerdir ki: «Cennet Hak'kın bahçesidir, Arif ise onun bahçıvanı.

Bağbanla bilişe gör tâ giresin Cennete...»

13176

پس سلیمان گفت پیگان روید
سوی بلقیس و بدین دین بگروید

«Hz. Süleyman dedi ki: Ey elçiler; Belkis tarafına gidin ve onu bu dine, inandırın.»

13177

پس بگویدش بیا اینجا تمام
زود کان الله يدعو بالسلام

«Ona çabucak buraya gelmesini tamamen söyleyin. Zira, Cenâbı Hak selâmet yurdu olan Cennete davet etmektedir.»

Sûrei Yunus'taki şu âyete işaret edilmektedir.

وَاللهُ يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلَامِ

وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

Yani : «Allah selâm evine (Cennete) çağırır ve O, kimi, dilerse onu doğru yola iletir⁴⁶.»

13178

هین بیا ای طالب دولت شتاب
که فتوحست این زمان و فتح باب

«Ey devlet ve saâdet tâlibi olan sâlik; âgâh ol ve koş ki bu an, feyiz zamanı, kapıların açıldığı çağ!»

(46) Sûrei Yunus: 25

13179

ملك برهم زن توادم وار زود
تا بیایی همچو او ملک خلود

«Dünya mülk ve hükümetini, İbrahim Edhem gibi çabucak terkey-
le ki onun gibi ebedî bir devlet bulasın.»

13180

حقته بود آن شه شبانه در سریر
حارسان بر بام اندر دار و گیر

«O sultan gece vakti sedirinde yatmıştı. Bekçiler de dam üstünde
seslenib durmakda idiler.»

Eskiden şark saraylarında ve konaklarında dam üstünde nöbet bek-
leyen bekçiler varmış ve ekseriya Hindlilerden olarmış. Onun için Fâ-
riside (Hindu-yi bâm) tabiri vardır ki gece bekçisi manasınadır.

13181

قصده از حارسان آن هم نبود
که کند زان دفع دزدان ورنود

«Şah İbrahim'in o bekcilerden kasdı, hırsızları ve çapkınları defet-
mek değildi.»

Çünkü :

13182

عدل باشد پاسبان کامها
نی بشب چوبک زنان بر بامها

«Muradların bekçisi adâlettir, yoksa gece damlarda sopa vuranlar
değildir.»

Bir hükümdar, bir devlet reisi için en büyük muhafız adalettir. Çün-
ki âdil olan devlet reisini halkın hepsi sevdiği için kimse ona sü-i kasıd-

da bulunmaz. Nitekim Rum kayserinden Medine'ye elçi geldiği vakit
Halife Hz. Ömeri (R.A.) yalnız başına uyurken bulmuş ve: «Adalet et-
tiğin için muhafızdan müstağni bulunuyorsun» demişti.

İbrahim b. Edhem Hazretleri de, adaleti dolayısıyla emin ve muha-
fızdan müstağni olduğu hâlde, mahzâ âdet diye sarayının damı üstünde
gece bekçisi bulunduruyor ve nevbet çaldırıyordu.

Nevbet; Hükümdar saraylarının önünde sabah, ikindi ve yatsıdan
sonra çalınan ve evvelce davul, zurna ve çifte nakkâre gibi şeylerden iba-
ret bulunan saz takımı idi. Sonra bunlara mûsiki âletleri de ilâve olun-
muştu.

13183

لیک بد مقصودش از بانگ رباب
همچو مشتاقان خیال آن خطاب

«Lâkin İbn-i Edhem'in rebab sesinden maksudu, sair müştak olan-
lar gibi (Elestü bi-Rabbiküm = Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) hi-
tabını tahayyül ve hatırlamak idi.»

Sôfiye hazerâtı derler ki: Cenâbı Hak ruhlarına «Ben sizin Rabbiniz
değil miyim?» diye hitab etti. Onlar da (Beli), yani: «Evet» diye cevap
verdiler. Fakat o hitabın zevki ve lezzeti runlarda sabit kaldı. Dünyaya
geldiklerinde ne vakit güzel bir ses işitseler o hitabın lezzetini hatırlar-
lar. Mûsikiden zevk alınmasının sebebi budur. Bu bahse dair şarihi mes-
nevî İsmail Ankaravî (Kaddese Sırruhu)nun (Hüccetüssemâ) isimli ese-
riyle Gazâlî'nin İhyasında ve (Kimyâ-yi Saâdet)inde Kuşeyri'nin de
meşhur (Risâle)sinde tafsîlât vardır. Merak edenler oralara müracaat
buyursunlar.

13184

نالہ سرنا و تهدید دهل
چیزکی ماند بدان ناقرور کل

«Zurnanın figânı ile davul sesleri bir parçacık kıyamet gününde ça-
lınacak olan sûr'un sesine benzer.»

بس حکیمان گفته اند این لحنها
از دوار چرخ بگرفتیم ما

«Hâkimler, feylesoflar; biz mûsiki nağmelerini feleklerin devrinden
aldık demişlerdir.»

بانگ گردشهای چرخست این که خلق
می سرانیدش بطنبور و بخلاق

«Halkın tanbur ve ağızla terennüm ettikleri, feleğin devirlerinden çı-
kan seslerdir.»

مؤمنان گویند کاتار بهشت
نفر گردانید هرآواز زشت

«Mü'minler derler ki: Cennetin tesiri bütün çirkin sesleri güzelleş-
tirdi.»

ما همه اجزای آدم بوده ایم
در بهشت آن لحنها بشنوده ایم

«Bizim hepimiz, Âdem'in cüz'üyüz; Cennette iken o nağmeleri işit-
mişiz...»

آب چون آمیخت با بول و کمیز
گشت ز آمیزش مزاجش تلخ و تیز

«Su, idrar ve necasetle karışınca mizâcı acı ve keskin olur.»

چیز کی از آب هستش در جسد
بول گیرش آتشی را می کشد

«Cesedde bir parça su vardır, onu idrar farz et. Öyle iken yine ateş
söndürür.»

گر نجس شد آب این طبعش بماند
کاتش غم را بطبع خود نشاند

«Su necis olduysa bile, gam ateşini söndürmek yine onun tabiatin-
de kaldı.»

Cenâbı Pîr, mûsikinin insana olan tesirinden bahsederken diyor ki: Cennetin tesirâtı, her şeyi güzelleştirir. Ceddımız Hz. Âdem ve Hz. Havva (A.S.) da Cennette iken orada türlü güzel ses işitmişlerdi. Kendi sesleri de güzeldi. Oradan çıkıp da tabiat alemine geldiklerinde maişeti beşeriye icabınca yediler ve içdiler. O yeme ve içme onlarda olan ve su gibi saf bulunan güzel sesi kirletti. Maamafih su gibi olduğu için onda yine ateş söndürmek tabiatı vardı. İşte mûsiki nağmelerini dinlemeğe insanların rağbet göstermesi ve güzel sesin tabiatı beşeriyedeki gam ve keder ateşini söndürmesi bundandır.

بس غدای عاشقان باشد سماع
کندر و باشد خیال اجتماع

«O hâlde güzel ses dinlenilmesi âşıkların ruhi gıdasıdır. Zira onda kalb huzuru ve Hitâbı ilâhiyi hatırlama vardır.»

Yani güzel ses işitilince onun aslı bulunan Cennet sesleri tahattur ve tahayyül edilir. Kur'anı Kerim'de bildiriliyor ki Cehennemdeki halk yıl-larca şöyle dua edecek.:

رَبَّنَا

أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عَذَابَنَا ظَالِمُونَ ﴿٤٧﴾ قَالَ خَسَوْا فِيهَا وَلَا

تَكْمُلُونَ ﴿٤٨﴾

Yani : «Ey Rabbimiz, bizi buradan çıkar. Eğer (yine) küfre dönersek artık hiç şüphesiz ki biz zalimlerizdir. (Cenabı Hak onlara şöyle) buyuracak: “Yıkılıp gidin içerisine! Bana (bir şey) söylemeyin.”⁴⁷»

Bu cevap tekdir ve tevbih iken onun halâvet ve letâfetinden ehli cennem kendinden geçecek ve nice yıllar azab elemi duymayacak.

Şârihi Mesnevî İsmail Ankaravî (K.S.) bunu naklettikten sonra diyor ki: «(Ahsinû) hitabında bu kadar halâvet ve hâlet olursa ehli Cennet'e “Ey Cennette bulunanlar, benden dilediğinizi isteyiniz” hitabı vârid oldukça ne mertebe hâlet ve halâvet olmak lâzım gelir, fehm eyle!»

13193

قوتی گیرد خیالات ضمیر

بلکه صورت گردد از بانگ وصفیر

«Bu dinleyişten kalbdeki hayâlet kuvvet bulur. Belki o hayâlet ses vasıtasıyla sûret şekline girer.»

13194

آتش عشق از نواها گشت تیز

آنچنانکه آتش آن جوز ریز

«Suya ceviz atanın ateşi nasıl kuvvetlendiyse aşk ateşi de güzel seslerle kuvvet bulur.»

(47) Sûrei Müminûn: 107-108

«SUSAMIŞ BİR KİMSENİN, ÇUKURDA BULUNAN DEREYE YETİŞEMEDİĞİ İÇİN, SUYUN SESİNİ DUYMAK MAKSADIYLA CEVİZ AĞACI ÜSTÜNDEN SUYA CEVİZ SİLKELEMESİ VE SUYUN SESİNİN GÜZEL NAĞMELER GİBİ ONU NEŞELENDİRMESİ»

13195

در نفولی بود آب آن تشنه راند

بر درخت جوز جوزی می فشاند

«Dere derin bir çukurda idi. Susamış bir adam ceviz ağacına çıktı ve ceviz silkeledi.»

13196

می فتاد از جوز بن جوز اندر آب

بانگ می آمد می دید او حباب

«Ceviz ağacından suya cevizler düşüyor, düştükçe sudan ses geliyor ve su kabarcıkları görünüyordu.»

13197

عاقلی گفتش که بگذر ای فی

جوزها خود تشنگی آرد ترا

«Bir akıllı dedi ki; ey yiğit; bu yaptığından vaz geç! Cevizler, senin hararetini artırır.»

13198

بیشتر در آب می افتد ثمر

آب در بستیست از تو دورتر

«Ceviz meyvelerinden çoğu suya düşer, su ise senden uzakda ve alçakdadır.»

13199

تا تو از بالا فرو آیی بزور
آب جویش برده باشد تاب‌دور

«Sen, zorla ağaçdan ininceye kadar derenin suyu cevizleri uzağa götürür.»

13200

گفت قصدم زین فشاندن جوز نیست
تیز تر بنکر برین ظاهر مایست

«Ceviz silken dedi ki; benim bu işden, maksadım, ceviz değildir. Görünüşe bakma da maksadıma iyi dikkat et...»

13201

قصدم من آنست کآید بانگ آب
هم بینم بر سر آب آن حباب

«Benim maksadım: Cevizlerin düşmesiyle su sesini işitmek, hem de su üstünde kabarcıklar görmektir.»

13202

تشنه را خود شغل چه بود در جهان
کرد پای حوض گشتن جاودان

«Susamış kimsenin Dünya'da meşguliyeti ne olur? Daima havuzun etrafını dönüp dolaşmaktadır.»

Susamış kimse :

13203

گرد جوی و گردآب و بانگ آب
همچو حاجی طائف کعبه صواب

«Derenin, suyun ve su sesinin etrafındaki Hakikat Kâbesinin çevresini tavâf eden hacı gibidir.»

Buradaki susamışın maksadı: Mânâ Âb-ı Hayât'ına teşne olan sâlikdir. Dere, o Âb-ı Hayât'ın cereyan ettiği yer olan ârifî Billâh ve mürşidî Hallahdır. Susamışın ceviz silmesi,

لَزْنَا لَوْلَا الْبَرْحَةُ سَفَفُوا مِمَّا يَحْبُونَ

Yani : «Siz, sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamaya kadar asla iyiliğe ermiş (birr-ü taat etmiş) olmazsınız⁴⁸.»

Âyeti kerimesi mûcibince sâlikin infak ve tasadduku; suyun sesi de Mürşidi Kâmil'in kalbinden zuhur edecek maarif ve hakayık sadasıdır.

Hiz. Mevlânâ münasebet dolayısıyla Hüsâmeddin Çelebi'ye hitab ediyor :

13204

همچنان مقصود من زین مثنوی
ای ضیاء الحق حسام الدین تویی

«Bunun gibi ey Hak'kın ziyası olan Hüsâmeddin; benim Mesneviden maksadım da sensin.»

Yani bu beyitleri, senin, yazarken tekrar etmen, benim de senin sesini işitmem için söylüyorum.

13205

مثنوی اندر فروع و در اصول
جمله آن تست کردستی قبول

«Mesnevi fûrû'da olsun, usûlde olsun - yani şariat ve hakikat bahislerinde - hepsi senin ahvalini beyandır. Sen de o beyanatı kabul etmişindir.»

13206

در قبول آرند شاهان نیک و بد
چون قبول آرند نبود پیش رد

«Padişahlar iyi, kötü her takdimeyi kabul ederler. Bir şeyi onlar kabul edince de artık reddedilmez.»

چون نهالی کاشتی آبش بده
چون کشادش دادۀ بکشا کره

«Madem ki bir fidan dikdin, ona su ver. Madem ki o fidana çiçek açtırdın, düğümünü de çöz.»

Fidandan maksad: Mesnevi-i şerifdir ki Hüsâmeddin Çelebi'nin talebiyle meydana gelmiştir. Onun için Hz. Pir ona: madem ki bir fidan dikdin, suyunu eksik etme, diyor.

قصدم از الفاظ او راز تو است
قصدم از انشاس آواز تو است

«Mesnevînin elfazından maksadım: Senin sırrın; Onu şiir halinde söylemekteki muradım da senin sesindir.»

پیش من آوازت آواز خداست
عاشق از معشوق حاشا که جداست

«Benim indimde senin sesin Hak sesidir. Âşık, maşukundan ayrı olur mu? Hâşâ, olmaz.»

اتصالی بی تکلیف بی قیاس
هست رب الناسرا باجان ناس

«Nâsın Rabbi ile nâsın ruhu arasında keyfiyetsiz ve kıyasa gelmez bir birleşme vardır.»

İmam rükû'dan kalkarken (Semiallâhü limen hamideh) yani: «Allah kendisine hamd edeni işitti» der ki bu söz, imam lisânından söylenilmiş Kelâmı ilâhîdir. «Allah, kulunun lisaniyle (Semiallahü limen hamideh) der» mealinde bir hadisi şerif vardır. Kezâ kurb-i ferâizde kulun, Hak'kın aleti olduğuna dair Hz. Peygamber'den bir rivâyet vardır. Onun için Hz. Mevlânâ: «Ey Hüsâmeddin, Senin sesin, Allah'ın sesidir, yani

sende söyleyen Hak'dır» diyor. Ondan sonra da Cenâbı Hak ile insanla-
rın ruhu arasında bir irtibat ve ittisâl bulunduğunu, fakın o irtibatın key-
fiyetsiz ve kıyasa gelmez bir hâlde bulunduğunu söylüyor. Meselâ Enfal
suresinde;

وَاعْلَمُوا أَنَّا لِلَّهِ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ

Yani : «Bilin ki şüphesiz Allah kişi ile kalbi arasına girer⁴⁹.» bu-
rulmuştur.

Bu hulûl, şüphesiz vaki olmakla beraber kıyasa gelir ve şunun gi-
bidir, diye tarif edilir birşey değildir. İşte nâs'ın Rabbinin, nâs'ın ruhu-
na olan irtibatı da böyle keyfiyetsiz ve benzersizdir. Mevlânâ da diyor ki:

لیک گفتم ناس من نسناس نی
ناس غیرجان جان اشناس نی

«Lâkin ben nâs dedim, nesnâs demedim. Hatta nâs demekden mak-
sadım: Ruhun hakikatini bilenlerden başkası değildir.»

Nesnâs : Gûya Yemen taraflarında bulunan bir nevî mahlûk imiş ki
tek elli ve tek ayaklı olup yüzü insana benzermiş. Otlar ve yerden dane
toplarmış. Bunların Ad kavminden mesh olunan bir cemaatin ahfâdı ol-
duğu da rivâyet edilmiştir.

Bunu insan sûretinde olduğu hâlde insanlıktan haberi olmayan kim-
seler diye tevil etmek de mümkündür. Onların bir elli ve bir ayaklı ol-
ması, yalnız Dünya ile meşgul olmaları, otlayıp dane toplamaları da he-
lâl, haram ayırd etmeyip ne bulurlarsa yemeleri olabilir. Hz. Mevlânâ di-
yor ki: Allah'ın nâs ile keyfiyetsiz bir ittisâli vardır. Amma o ittisâl nâs
iledir, nesnâs olanlarla değildir. Çünkü :

ناس مردم، باشد و کومرد می
توسر مردم ندید سنی دمی

«Nâs: İnsan demektir. İnsan ise göz bebeğidir. Öyle göz bebeği gibi

aziz bir mahlûk nerede? Ey sâlik; sen, insanın başını bile bir an olsun görmemiştir.»

Gence'li Şeyh Nizâmî (Kaddese Sırruhu) diyor ki: «Gördüğün kimselerin hepsi insan değil, pek çoğu kuyruksuz sığır ve eşekdir. İnsanlardan marifeti, zamandan da insanları almış götürmüşlerdir. İnsan kalbinde irfan, Dünyada ise ehl-i irfan kalmamıştır.»

13213

مارمیت اذ رمیت خوانده
لیک جسمی در تحری مانده

«O toprağı sen atmadın, ancak Allah attı» âyetini okumuşsun ama, cisim ve cüzlerde kalmışsın»

Gazvei Bedir'de Hz. Peygambere hitabolan :

وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ

Yani : «Attığın zaman da (Habîbim) sen atmadın, ancak Allah (onları senin elinle) attı⁵⁰» âyetine işaret eder ve. «Kurb-i nevâfil ve kurb-i ferâize delâlet eden, bu âyeti okuduğun hâlde anlamamışsın, çünkü cisim kaydından kurtulamamış ve kurbiyyet mânâsını bulamamışsın» mânâsı nadir.

13214

ملك جسمت را چو بلقیس ای غی
ترك كن بهر سليمان نبی

«Ey budala herif; Süleyman Peygamber için mülkünü feda eden Belkis gibi, sen de cisim ülkeni terket.»

رَبِّ اِنِّی
ظَلَمْتُ نَفْسِیْ وَاَسْلَمْتُ مَعَ سُلَیْمٰنَ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ ﴿۵۱﴾

Yani : «(Belkis) Ey Rabbim, hakikat ben kendime yazık etmişim. Sü-

(50) Sûrei Enfal: 17

leyman'ın maiyetinde alemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum (müslüman oldum⁵¹.) dediği gibi, sen de öyle diyerek varlığını ve benliğini, zamanının Süleymanı bulunan mürşidi kâmil'in huzurunda terk eyle. Hz. Mevlânâ da burada bir istidrad yapıyor. Sözlerine kalben itiraz eylemiş olan bir münkire karşı: (La havle velâ kuvvete illâ billahil aliyyil azim) dedikten sonra onu niçin söylediğini beyan için diyor ki:

13215

من کنم لاحول نی از گفت خویش
بالکه از وسواس آن اندیشه کیش

«Ben (Lâ havle velâ kuvvete illâ billah) diyorum, lâkin bunu söyleyişim kendi sözüm için değil o düşünceli şahsın vesvesesindendir.»

13216

کوخالی میکند درگفت من
در دل از وسواس وانکارات وظن

«Çünkü o benim sözümde, kalbinde vesvese, inkâr ve zan gibi şeyler duymaktadır.»

13217

میکنم لاحول یعنی چاره نیست
چون ترا در دل بضدم گفتنیست

«Ben (Lâhavle) diyorum çünkü, senin kalbinde bana zıd olarak sözler bulunduğundan sana çare yoktur.»

13218

چونکه گفت من گرفت در گلو
من خنس کردم تو آن خودبگو

«Madem ki benim sözüm senin boğazında tıkdı kaldı, onu hazmedemedin; işte ben sustum, sen kendi sözünü söyle ve düşünceni anlat.»

Cenâbı Pîr buna dair bir misal de îrad ediyor:

(51) Sûrei Neml: 44

آن یکی نای که خوش تی می زدست
ناگهان از مقعدش بادی بچست

«Bir neyzen güzel üflüyordu. Ansızın alt tarafından bir yel zuhur etti.»

نای بر مقعد نهاد او که زمن
کرتو بهتر میزنی بستان بزن

«Ney'i alt tarafına tuttu ve: sen benden iyi üflersen al da üfle, dedi.»

Bu fıkracık, biraz kabaca söylenilmiş ise de, hâle ve makama münasib olduğu için, kemâl-i belâğati haizdir. Çünkü Mevlânâ gibi Nâtık-ı Bilhak olan bir zât, Hâkikat beyanında bulunurken ona kalben yahud lisanen itiraza kalkışan haddini bilmezsin ağzı ile, ney üfleyeninin alt tarafı arasında hiçbir fark yoktur.

ای مسلمان خود ادب اندر طلب
نیست الاحمل از هر بی ادب

«Ey Müslüman; edeb nedir dersin, bilki edeb, edebsizlerin tecavüzüne tahammülden ibarettir.»

Nitekim, «Edebsizden edeb öğren edib ol.» denilmiştir.

هر که اینی شکایت میکند
که فلان کس راست طبع و خوی بد

«Her kimi: filân kimse kötü huylu ve kötü tabiatlidir, diye şikâyet eder görürsen.»

این شکایتگر بدان که بد خوئیست
که مران بد خورا او بد گوئیست

«Malûmun olsun ki o şikâyetçi kötü huyludur. Zira o, bir kötü huyluya kötü söylemektedir.»

زانکه خوشخوان بود کو در حمول
باشد از بدخو و بد طبعان حمول

«Çünkü iyi huylu kimse, kendini gizliyerek, kötü tabiatlıların tecavüzlerine tahammül eder.»

لیک در شیخ آن گله ز امر خداست
نی بی خشم و ممارات و هواست

«Lâkin şeyhdeki şikâyet Emr-i İlâhî iledir; gazab, inad ve hevâ vü heveslerinden doğma değildir.»

آن شکایت نیست هست اصلاح جان
چون شکایت کردن پیغمبران

«Şeyhin şikâyeti şikâyet değildir. Peygamberlerin şikâyeti gibi ruhun ıslahı içindir.»

ناحوولی انبیا از امردان
ورنه حالست بدرا حلمشان

«Peygamberlerin sabırsızlık ve tahammülsüzlük göstermelerini Emr-i İlâhî icâbı bil. Yoksa onların hilmi, kötülüğe mütehammil idi.»

Meselâ Aleyhissâlât Efendimiz, Zeyd b. Hârise ile Tâif'e gittikleri vakit Tâifliler, Zat-i Akdesini taşla tutmuşlar ve mübarek ayaklarını ka-

natmışlardı. Yaralı, bereli bulunan Resûl-i Ekrem ise: (Yarabbi kavmi mi hidayet eyle! Onlar, hakkı hakikatı bilmiyorlar.) diye duâ ediyordu.

13228

طبع را کشتند در حمل بدی
تا حولی گر بود هست ایزدی

«Peygamberler, kötülüğe tahammül hususunda, tabiatlerini öldürmüşlerdi; kendilerinde bir tahammülsüzlük zuhûr ettiyse o, Allah tarafından ve O'nun emriyle idi.»

Hz. Nuh'un :

رَبِّ لَا تَذَرْنِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ ذَيَّارًا

Yani : «Ey Rabbim, yer yüzünde kâfirlerden yurt tutan hiçbir kimseyi bırakma⁵²» diye inkisar etmesi gibi...

Vaktin Süleymanı bulunan Hüsameddin Çelebi'ye hitab edilerek deniliyor ki:

13229

ای سلیان در میان زاغ و باز
حلم حتی شو با همه مرغیان بساز

«Ey zamanın Süleyman'ı, karga ve doğan arasında - yani kötülere ve iyilere karşı - Allah'ın hilmine bürün de bütün kuşlarla uzlaş!...»

13230

ای دو صد بلقیس حلمت را زبون
که اهد قومی انهم لا یعلمون

«Ey hilmine yüzlerce Belkis'in zebûn olduğu Süleymân-ı zaman, (ahd قومی) demek sana lâıykıdır.»

Kâdi İyâz'ın (Şifâ) sinda denilmiştir ki: Resûlullah (S.A.V.) in Uhud gazâsında yüzü yaralanmış ve bir dişi kırılmıştı. Bu hâl ashab-ı kirâmı

(52) Sûrei Nûh: 26

müteasir etti der: «Ya Resûlullah müşrikler aleyhine duâ buyursan - yâni inkisar etsen - » dediler. Aleyhissalât Efendimiz ise: «Ben lânet ve inkisar etmek için değil, davet etmek ve rahmet olmak üzere gönderildim» buyurduktan sonra : «Ya Rabbî kavmimi hidâyet eyle. Onlar hakikatı bilmiyorlar» diye dua etti.

«ŞİRKDE İSRAR ETME VE İMANDA GECİKME DİYE,
SÜLEYMAN (A.S.) IN, BELKİS'E TEHDİD GÖNDERMESİ»

13231

هین بیا بلقیس ورنی بد شود
لشکرت خصمت شود مهتد شود

«Ey Belkis, kendine gel, aklını başına topl... Yoksa fena olur. Askerin sana düşman olur ve itaatinden çıkar.»

13232

پرده دار تو درت را بر کند
جان تو با جان تو خصمی کند

«Senin perdecin, perdeni yırtar. Senin canın senin canına düşmanlık eder.»

13233

جمله ذرات زمین و آسمان
لشکر حقند گاه امتحان

«İmtihan ve ibtilâ vaktinde, yerde ve gökdeki bütün zerreler, Allah'ın ordularını teşkil ederler.»

Sûrei Feth'de buyurulmuştur ki:

وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ غَنِيًّا حَكِيمًا

Yani : «Göklerin ve yerin (azâb) orduları (da rahmet ve nusret ordu-

ları gibi) Allah'ındır. Allah mutlak kadirdir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir⁽⁵³⁾»

Ordular nasıl kumandanlarının emrine tabi iseler, Arz ve Semâda olanlar da öylece Allah'ın emrindedirler.

Hiz. Süleyman, elçiye :

ارْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنْ يَتَّبِعَهُمْ جُنُودِي لَاقِلَهُمْ
بِمَاؤَلَّخْتُمْ مِنْهَا إِدَّةً وَهَرَصَاعِرُونَ ﴿٥٤﴾

Yani : «Dön onlara. Andolsun önüne geçemeyecekleri ordularla onlara gelir, onları, hor ve hakir oldukları halde, oradan çıkarırım⁽⁵⁴⁾» demişti.

(Ordular) tâbirinden, Hiz. Süleyman'ın maiyyetindeki askeri ordular hatıra gelir ise de maksad; Arz ve Semâda olan cünûd-u İlâhiyedir. Hatta bu cünûd-u İlâhiye meleklerle insanlara da münhasır değildir.»

13234

باد را دیدی که بر عادآن چه کرد
آب را دیدی که در طوفان چه کرد

«Rüzgârın Âd kavmine ne yaptığını görmedin mi? Suyun tûfanda neler yaptığını işitmedin mi?»

13235

آنچه بر فرعون زد آن بحرکین
زانچه با قارون نمودست این زمین

«O, kin denizinin - yani Bahr-i Ahmer'in-Firavuna ne yaptığını, bu zeminin Kârûn'a ne işler gösterdiğini.»

(53) Sûrei Feth: 7
(54) Sûrei Neml: 37

13236

وآنچه بابل با آن پیل کرد
وآنچه پشه کله نمروود خورد

«Ebâbil kuşlarının fil-e ve ashab-ı fil-e yaptığını, Nemrûd'un başını sivri sineğin nasıl yediğini.»

13237

وآنکه سنگ انداخت داودی بدست
گشت شش صد باره و اشکر شکست

«Dâvud (A.S.) in sapan taşını nasıl attığını, onun altı yüz parça olup düşman ordusunu nasıl bozduğunu.»

13238

سنگ می بارید بر اعدای لوط
تا که در آب سیه خوردند غوط

«Lût (A.S.) in düşmanları üstüne taşın yağdığını ve onların kara bir suya, - yani Bahr-i Lût'a - daldığını bilmiyor musun?»

13239

گر بگویم از جادات جهان
عاقله یاری پیغمبران

«Dünyadaki cemâdâtın, insanlar gibi, akıllıca, peygamberlere yardım ettiklerini uzun uzadıya söylersem.»

13240

مشوی چندان شود که چل شتر
گر کشد عاجز شود از بار بر

«Mesnevi o kadar büyük ve o derece hacim peydah eder ki, kırk deve onu taşımaktan âciz kalır.»

دست برکافر گواهی می دهد
لشکر حق میشود سر می نه

«Bir el kâfirin aleyhine şahâdet için Allah'ın askeri olur ve emrine itaat eder.»

ای نموده ضد حق در فعل درس
درمیان لشکر اوینی بترس

«Ey fiil ve harekette Hak'kın emrine zıd olmayı kendine ders yapmış olan; sen de Hakkın ordusu içindesin kork!»

جزء جزمت لشکر او در وفاق
مرا ترا اکنون مطیعند از نفاق

«Senin cüz'ünün cüz'ü - yani vücudunun zerrelerinden herbiri - Allah'ın ordusundandır ve şimdi sana münâfıkâne muvâfakat göstermektedir. Eğer Allah, onların sana muhâlefetini irâde ederse herbiri sana muhâlif olur.»

گر بگوید چشم را کور افشار
در دچشم از تو برارد صد دمار

«Eğer gözüne seni sıkıştırmak için emir verirse, göz ağrısı senden yüz türlü intikam alır.»

ور بدنجان گوید او بنما وبال
پس بینی تو زدنجان گوشمال

«Eğer dişine seni muhtarib etmesini emreylese sen, dişinden ceza görürsün.»

باز کن طب را بخوان باب اعمال
تا بینی لشکرتن را عمل

«Tıb kitabını aç da, hastalıklar bahsini oku... Ten askerinin neler yaptığını gör.»

چونکه جان جان هر چیزی ویست
دشمنی باجان جان آسان کیست

«Madem ki herşeyin canının canı, Allah'dır; Canın canı ile düşmanlığa girişmek kolay mıdır?»

خود رها کن لشکر دیو و پری
گرمیان جان کنندم صفدری

«Belkis, şeytan ve cin askerini de bırak. Çünkü onlar benim için candan, gönülden harb ederler.»

ملك را بگذار بلیس از نخست
چون مرایابی همه ملك آن تست

«Ey Belkis: ibtida saltanatı bırakıb bana gel. Beni bulunca, bütün mülk ve devlet, senin olur.»

خود بدانی چون بر من آمدی
که تویی من نقش مگر مابه بدی

«Benim nezdime gelince, bensiz, kendinin hamamdaki resimler gibi cansız bir nakış olduğunu hakikaten anlayacaksın.»

نقش اگر خود نفس سامان یافت

صورتست از جان خود بی چاشنیست

«Naks, ister bir sultanın, ister bir zenginin resmi olsun, madem ki sürettir, ruhsuzdur, candan nasibi yoktur.»

13252

زینت او از برای دیگران

باز کرده بیده چشم و دهان

«Onun zineti, başkaları için faidesiz yere göz ve ağız açmaktan ibarettir.»

13253

ای تودر پیکار خود را باخته

دیگران را تو زخود نشناخته

«Ey ceng ü cîdâlde kendini feda eden; sen başkalarını kendinden ayırd etmemişsin.»

13254

تو هر صورت که آبی پیستی

که منم این والله آن تونستی

«Sen, rast geldiğin her sûret için; bu benim, diye duruyorsun. Halbuki Vallâhî sen o değilsin.»

13255

يك زمان تنها بمانی تو ز خلق

درغم وانديشه مانی تا بحلق

«Sen bir zaman halkdan hâlî kalacak olsan, boğazına kadar gam ve kedere, endişeye batarsın.»

13256

این تو کی باشی که تو آن او جدی

که خوش و زیبا ز سرمست خودی

«Halbuki bu nasıl sen olabilir? Sen, o tek kişisin; Sen kendinin güzeli ve kendinin sarhoşusun.»

Yâni, sende (Hakikat-ı insâniyye) denilen bir haslet var ki Sıfât ve Zât-ı İlâhîyye'nin mazharıdır. Tek olan o hakikat, gayriden zevk almaz, ondaki zevk ve lezzet kendisinin hoşluğundan ve güzelliğindendir.

13257

مرغ خویش و صید خویش دام خویش

صدر خویش فرش خویش بام خویش

«Sen kendinin kuşu, kendinin avı, kendinin tuzağı, kendinin sadrı, kendinin döşemesi, kendinin damısın.»

Yani maksud kuşunu, akıl tuzağıyla avlar ve hâfıza kuvvetiyle onu bağlarsın. Kezâ (Hakikat-ı insâniyye) itibariyle kendinin sadrı, süfli bulunan beşeriyetine nisbetle döşemesi, ruhuna ve aklına nazaran da kendinin damısın. Herşey senin vücudunda mevcuttur. Kendini bil ve hakikaten gayre muhtaç bulunmayan bir cevher olduğuna âgâh ol.

13258

جوهر آن باشد که قائم با خودست

آعرض باشد که فرع او شدست

«Cevher, kendi kendine kâim olan şeydir. Onunla var olan ve onun fer'i bulunan ise ârazdır.»

Meselâ cisimler cevherdir; onların rengi ve kokusu gibi, cevherle kaim olabilen fer'leri de ârazdır. Bir kimse de, gayriden istiğna gösterirse cevher, gayre muhtaç olursa âraz hükmüne girer.

گر تو آدم زاده چون او اشین
جمله ذریات را در خود بدین

«Eğer sen Âdem evlâdı isen onun gibi otur da cümie zürriyyetleri kendinde gör.»

Hız. Âdem, zürriyyâtı olan evlâd ve ahfâdını maddeten gördüğü gibi, onların meziyet ve mahiyetlerini de manen görmüştü. Sen de o Âdem'in evlâdı isen, büyük baban gibi, zürriyyâtını ve senden hâlde ve gelecekte zuhura gelmiş ve gelecek halleri gör.

13260

چیت اندر خم کاندز نهر نیست
چیت اندر خانه کاندز شهر نیست

«Su küpünde ne vardır ki nehirde yokdur, evde ne bulunur ki şehirde mevcut değildir.»

Yani, küpte olan su, nehirde fazlasiyle bulunur; evdeki her şey de şehirde fazlasiyle mevcuttur. Buradaki küp ve evden maksad, Âlem; nehirle şehirden murad da ârifin kalbidir. Âlemde her ne varsa ârifin kalbinde hepsi vardır. Bundan dolayı (İnsan-ı kâmil)e (Fihrist-i kâinat) denilmiştir.

Hız. Ali (K.V.) ye isnad olunan şöyle bir manzûme vardır ki bahsimizi teyid etmektedir.

«Ey insan; senin ilâcın sendedir, fakat bilmiyorsun. Derdin de yine sendedir, lâkin görmüyorsun. Sen öyle bir açık kitabsın ki harfleriyle gizli şeyler aşikâr olur. Sen kendini ufak bir cisimden mi ibâret sanıyorsun? Sûretâ büyük bir âlem olan Kâinat, sende gizlidir.»

Hız. Mevlânâ küp ve nehir ile, ev ve şehrin ne olduğunu izah ediyor:

13261

این جهان خمست و دل چون جوی آب
این جهان حجره ست و دل شهر عجب

«Bu dünya, küp gibidir; kalb ise nehir misâlidir. Bu âlem odadır. kalb ise acaib bir şehir misalidir.»

«SÜLEYMAN (A.S.) IN BELKİS'E: BENİM, SENİN İMANA GELMENİ İSTEMEM; ANCAK ALLAH RIZASI İÇİNDİR; NE NEFSİNDE, NE GÜZELLİĞİNDE, NE DE SALTANATINDA BİR ZERRE GARAZIM YOK... HAK NURUYLA GÖZÜN AÇILINCA, BÖYLE OLDUĞUNU SEN DE GÖRÜR VE ANLARSIN, DEMESİ...»

13262

هین بیا که من رسولم دعوتی
چون اجل شهوت کشم نی شهوتی

«Ey Belkis âgâh ol ve bu tarafa gel ki ben dâvete memur bir peygamberim. Ecel gibi, şehveti öldürdüm, şehvetperest bir şahıs değilim.»

13263

ور بود شهوت امیر شهوتم
نی اسیر شهوت و روی بتم

«Farazâ bende şehvet bulunsa bile şehvetin emîriyim; yoksa şehvet esiri ve güzel bir yüzün kölesi değilim.»

Helâle karşı olan şehvet de helâldir. Çünkü nesillerin devamı mümkündür. Bir insanda şehvet ve recûliyyetin bulunmaması bir eksikliktir ki hilkatte bir kusurdur. Enbiyâ ise yaratılıştaki kusur ve noksandan münezzehtir. Derler ki Dâvud ve Süleyman (A.S.) ın müteaddid zevceleri vardı. Zira Hız. Musa şeriatinde taaddüdü zevcat caizdi. Bundan dolayıdır ki, Yâkub (A.S.) âilesi yetmiş bu kadar kişi olarak Kenan diyarından Mısır'a gelmişlerdi. Bir iki asır içinde bu taaddüdü zevcat sayesinde o kadar çoğalmışlardı ki Hız. Musa ile Mısır'dan hicretleri esnasında altı yüz bin kişi olarak çıkmışlardı. Şeriatî Muhammediyede de nikâhlı olarak dört kadın alınmasına müsaade edilmiştir. Çünkü bir kadın her ay içinde on gün tabii olarak hastadır. O günlerde zevci ondan istifade edemez. Belki o müddet içinde başka bir sûretle teskini şehvete mecbur olur. Yahud kadın daimî sûrette hasta, meflûc ve yatalak bulunur. Öyle bir hâl vukuunda zevcinin diğer bir helâli bulunursa hem o kimse haram irtikâbinden kurtulmuş, hem hasta bulunan kadına yine bir kadın eliyle bakılmış olur, hem de pek ziyade muhtaç olduğumuz nüfus çoğalması husûle gelir. Koca bulamadığından dolayı sefâlete düşen kadınlar da barınacak bir yuva, yiyecek bir lokma ve giyecek bir elbise sahibi olur.

Şu da var ki Müslümanlığın dört zevce alınmasına müsaadesi, zevce-lerin sayısını artırmak değil, bilakis indirmek olmuştur. Çünkü Arabların

İslâmiyet devrinde dine, beline güvenen bir kimse istediği kadar evlene-
bilirdi.

Sûrei Nisa'da :

فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ

مِنَ النِّسَاءِ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَمَنْ جَاءَكُمْ مِنْ أَهْلِ الذِّمَّةِ فَمَا تَرَ عَلَيْهِمْ جُزَاءً فَتَزَوَّجُوا مِنْهُمْ

Yani : «Sizin için helâl olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâh edin. Şayet adalet yapamıyacağınızdan endişe ederseniz o zaman bir (tane ile iktifa edin)⁵⁵» diye buyrulmuştur.

Müteaddid zevcesi bulunan bir adamın onlara karşı adilâne davranmasına fıkıhda (Kasm) tabir olunur. İslâm fıkının bu bahse ait hükümleri tetkik olunursa, görülür ki İslâmiyet teaddüd-ü zevcatı teşvik etmediği gibi, bilâkis bir mükellefiyet ile sıkı bir kayd altına almıştır.

Bahse dönelim.

Süleyman (A.S.) ve cümle nebîler ve velîler lisânından deniliyor ki:

13264

بت شکن بودست اصل ما

چون خلیل حق و جمله انبیا

«İbrahim Halilullah ve cümle nebîler gibi, bizim aslımız, put kırıcıdır...»

Hiz. İbrahim (S.A.) bir gün puthaneye girmiş, oradaki putları balta ile kırmış, parçalamış, sonra baltasını, sağlam bıraktığı büyük putun boynuna asmış, bilâhare: «Bu putları kim kırdı?» diyenlere, «Büyükleri kırmış olmalı, baksanıza! balta onun boynunda asılı. Cevab verebilirlerse kendilerine sorun!» diye putperestleri mahcub etmişti. Keza, Sallâllâhü Aleyhi ve Sellem Efendimiz, Mekke fethinde Kâbe ve Harem-i şerif dahilinde bulunan ve muhtelif kabilelere aid olan putların hepsini kırdıracağı gibi, Kâbenin içine, gûyâ İbrahim (A.S.) ın tasvirî olmak üzere yapılmış resmi de, imha ettirmişti.

(55) Sûrei Nisâ: 3

13265

کردر آیم ای رهی در بتکده

بت سجود آرده ما در معبد

«Ey gaflet ve cehâlet esiri olan kimse; biz puthaneye girecek ol-
sak, puta secde etmeyiz, belki put bizim karşımızda yere kapanır.»

13266

احمد و بو جهل در بتخانه رفت

زین شدن با آن فرقیست ژرف

«Hz. Muhammed (S.A.V.) de, Ebûcehil de puthaneye gitmişti. Fakat bu gidişle o gidiş arasında büyük bir fark vardı.»

13267

این جهان شهوتی بتخانه ایست

انبیا و کافران را لانه ایست

«Bu Dünya bir şehvet alemleri, bir puthanedir ki, peygamberlerin de kâfirlerin de mekânıdır.»

13268

لیک شهوت بندۀ پاکان بود

زرنسوزد آنکه نقدکان بود

«Lâkin şehvet, pâk ve sâfi olan nebî ve velîlerin bendesi ve emrine tâbidir. Onun ateşi, hâlis altın gibi, o zevât-ı kirâmı yakmaz.»

13269

کافران قلبند و پاکان همجو

اندرین پوته درند این دو نفر

«Kâfirler kalp, pâk olanlar ise altın gibidir. Bu iki fırka da şehvet alemleri olan Dünya potasının içindedir.»

قلب چون آمد سیه شد در زمان
زر در آمد شد زری اوعیان

«Kalp olan şey o potaya girince derhal simsiyah kesilir. Lâkin altın girince onun altınlığı meydana çıkar.»

13271

دست و پا انداخت زر در پوته خوش
در رخ آتش همی خندد زکش

«Altın, pota içinde hoş kulaç atar ve güzellekle ateşin yüzüne güler.»
Kalp olanlar gibi kapkara olmaz.

13272

جسم ما روپوش ما شد در جهان
ما چو دریا زیر این که در نهان

«Biz, saman gibi olan bu tabiat âlemiyle örtülmüş mânâ deryâsıyız. Cismimiz, bizim ruhumuza, perde ve nikâb olmuştur.»

13273

شاه دین را منکر ای نادان بطین
کین نظر کردست ابایس لعین

«Ey câhil kimse; Din sultanı olan velilerin zahirine bakıp da çamurdan ibaret görme. Mel'un şeytan da Âdem'e böyle bakmış ve öyle görmüştü.»

Nitekim Hz. Âdem'e secde etmeğe memur olunca:

خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ

Yani : «Beni ateşten yaratdın, onu çamurdan yaratdın⁵⁶» diyerek secde etmemişti.

کی توان اندود این خورشید را
با کف گل تو بگو آخر مرا

«Nebî ve velilerin ruhları ve mâneviyatı güneş gibidir. O parlak ve sönmez güneşi bir avuç çamurdan ibaret olan cesedle sıvamak ve söndürmek nasıl mümkün olur? Bana haber ver.»

13275

گر بریزی خاک و صد خاکسترش
بر سر نور و بر آید بر سرش

«Eğer nûrun üstüne yüz küfe toprak ve kül döksen nûr kaybolmaz, yine o kül ve toprağın üstünde parlar.»

13276

که، که باشد کو بپوشد روی آب
طین که باشد کو بپوشد آفتاب

«Saman kim oluyor ki suyun yüzünü örtsün, çamur kim oluyor ki güneşin yüzünü setretsin?»

13277

خیز بلقیسا چو ادهم شاه و ار
دود ازین ملک دوسه روزه برار

«Ey Belkis; Şah Edhem gibi, kalk da, şu üç günlük saltanat dumanını dağıt.»

13278

بر سر تختی شنید آن نیک نام
تفتی وهای وهوی شب زبام

«O iyi adlı, iyi sanlı padişah, bir gece tahtı üstünde iken, damdan tak tak ve hay huy sesleri işitti.»

13279

گامهای تند بر بام سرا
گفت باخود اینچنین زهره کرا

«Sarayın damında sert adımlar atıldığını duydu. Kendi kendine: buna cesaret eden kim? diye sordu.»

13280

بانگ زد بر روزن قصر او که کیست
این نه باشد آدمی مانا پرست

«Sarayın penceresinden: Kimdir o? Bu insan değil, periye benzer! diye seslendi.»

13281

سرفرو کردند قومی بوالعجب
ما همی گردیم شب بهر طلب

«Acaib kimseler damdan aşağıya başlarını eğdiler ve: Biz bütün gece dolaşmış, aramaktayız, dediler.»

13282

هین چه میجوید گفتند اشتران
گفت اشتر بام بر که جست هان

«İbrahim: Ne arıyorsunuz? diye sordu. Deve arıyoruz dediler. Hazret: Dam üstünde deve aranır mı? Sualinde bulundu.»

13283

بس بگفتندش که تو بر تخت جا
چون همی جویی ملاقات آله

«Cevaben dediler ki: Sen saltanat tahtı üstünde oturup Allahı bulmayı nasıl arıyor ve umuyorsun?»

13284

خود هان بد دیگر اورا کس ندید
چون پری از آدمی شد نا بدید

«İşte bu oldu, o andan itibaren onu kimse görmedi, peri gibi insanların gözünden kayboldu.»

Peri : Cin demektir. Cinin vücudu Kur'anın şehâdetiyle sabittir. Ol-salar görünürlerdi, diye itirazın manası yoktur. Çünkü mevcut olanlar, görülenlerden ibaret değildir. Mikrob da gözle görülmez amma, varlığından kimsenin şüphesi yoktur. Eğer mikroskop gibi, cinleri de gösterecek bir alet bulunsaydı o vasıta ile görür ve inanırdık. O vasıta ve o alet de vardır. Ve Basar-ı basiret dedikleri manevî görüştür amma, yalnız (Hak Erleri) ne olduğundan herkes ondan istifade edemez.

13285

معنیش پنهان واو در پیش خلق
خلق که بینند غیر ریش ودلق

«İbrahim b. Edhem'in maneviyatı halkdan gizli idi. Zaten halk, sakal ile abadan - yani sûretten - başka ne görebilir?»

13286

چون ز چشم خویش وخلقان دور شد
همچو عنقا در جهان مشهور شد

«Halkın ve akrabasının gözünden kaybolunca, ankâ kuşu gibi Dünya'da meşhur oldu.»

Ankâ : Zümrüd-ü Ankâ denilen ve masallarda zikredilen gayet büyük bir kuşmuş. Adı vardır, kendi yoktur. İzzet Molla'nın şu beyti ne kadar güzeldir:

Bîvücud olmak gibi yokdu cihânın rahatı,
Gör ki simurğun ne dâmi var, ne de sayyadı var.

Simurg, yani zümürü anka; kuşların padişahı imiş, yuvası da Kaf dağında bulunuyormuş. Şeyh Attar (Kaddese Sırruhu) nun (Mantikut-tayr) isimli bir kitabı vardır ki seyrü sülukü tarif eder. Hüdhüd kuşu, kuşları, padişahları huzuruna çıkarmak için Kaf dağına götürmek ister. Kuşların bir kısmı, bu seferi kabul etmez. Kabul edib yola çıkanların çoğu da bir bahane ile geri kalır, Kaf dağına pek azı varabilir ki, Hüdhüd-den maksad enbiya ve evliya, kuşlardan murad da insanlardır ki içlerinden enbiya ve evliyaya tabi' olup Allah'a vâsıl olanları pek nadirdir.

13287

جان هر مرغی که آید سوی قاف
جمله عالم ازو یابند لاف

«Kaf dağına gelen her kuşun ruhundan bütün alem bahseder.»

Allah'a vâsıl oluş mertebesine eren bir zatın halk arasında adı zikredilir ve kendisinden hürmetle bahsolunur. Nitekim İbrahim Edhem ile emsâli âriflerin şöhreti zamanımıza kadar gelmiştir.

13288

چون رسید اندر سبا این نور شرق
غافل افتاد در باقیس وخلق

«Şarkın nuru olan Süleyman (A.S.)'ın haberi Sebâ şehrine vâsıl olunca, Belkis ile halk arasında bir kaynaşma oldu.»

13289

روحهای مرده جمله پر زدند
مردگان از گورتن سر پر زدند

«Ölmüş ruhlar, kanad çırpmaya; ölümler, beden kabrinden baş kaldırmaya başladılar.»

Yani cehalet ve gaflet ile ölmüş ve cesedleri ruhlarına mezar olmuş kimseler, Süleyman (A.S.)'ın gönderdiği haberle uyandılar ve dirildiler.

13290

یکدیگر را مژده می داد ندهان
نک ندایی می رسید از آسمان

«İşte semadan bir nida geliyor diye, biri birlerine müjde verdiler.»

Ve Süleyman Peygamberin davetini semavî bir nidâ telakkî eyledi-

13291

زان ندا دینها همی گردند کبر
شاخ و برگ دل همی گردند سبز

«Bu öyle bir nida idi ki, onun tesiriyle, dinler yükseliyor; gönüllerin dalları ve yaprakları yeşeriyordu.»

13292

از سلیمان آن نفس چون نفخ صور
مرد گارا وار هانید از قبور

«Süleyman'ın o davet nefesi, İsrâfil'in sûru gibi, ölümleri kabirlerinden kurtardı.»

Yani Sabâ halkını gafletten uyandırdı,

13293

مرترا بادا سعادت بعد ازین
این گذشت والله اعلم بالیقین

«Ey mânâ yolcusu! Allah daha iyi bilir ya, o devir geçti, bundan böyle, saadet senin olsun.»

Yani asrının Süleymanı bulunan bir (kâmil veli)nin davet ve irşadiyle sen de Sabâ halkı gibi cûş u hurûşa gelib mes'ud olasın.

«SEBÂ EHÂLİSİ KISSASININ BAKİYESİ, BELKİSİN KAVMİNDEN
HER BİRİNİN DİN VE KALB MÜŞKİLLERİ HAKKINDA SÜLEYMAN
(A.S.) IN NASHİHATİ VE İRŞADI, HER CİNS GÖNÜL KUŞUNU
O KUŞUN ÖTÜŞÜ VE YEMİ İLE AVLAMASI.»

13294

قصه گویم از سبا مشتاق وار
چون صبا آمد بسوی لاله زار

«Âşık ve müştak gibi, Sebâ şehrine ait hikâyeyi söylüyorum. Süleyman (A.S.) in emri ve daveti Sebâ ehâlisine sabâ rüzgârının lâle bahçesi-
ne gelmesi gibi, oldu.»

13295

لاقت الاشباح يوم وصلها
عادت الالاد صوب اصلها

«Cesedler; vuslat günlerine mülâkî oldular; çocuklar ise, asılları
olan, ana ve babalarına kavuştular.»

13296

أمة العشق الخفي في الالم
مثل جود حوله لوم السقم

«Ümmetler arasında gizli olan aşk ümmeti; etrafını, kınayanların ve
kınamaların kapladığı bir cömerdliğe benzer.»

13297

ذلة الارواح من اشباحها
عزة الاشباح من ارواحها

«Ruhların zelil ve hakir olması cisimleri yüzünden, cisimlerin aziz ve
şerif olması da ruhlardandır.»

13298

ايها العشاق السقيالكم
انتم الباؤون والبقياالكم

«Ey âşıklar; İlâhî aşk şarâbının içilmesi size mahsusdur. Siz Hak ile
bakisiniz, Bekâ da sizin içindir.»

13299

ايها السالون قوموا واعشقوا
ذاك ريح يوسف واستنشقوا

«Ey kalblerinde aşk derdi olmayanlar, kalkın ve âşık olun. İşte Ha-
kikat Yusûfunun kokusu gelmekte... Hemen koklayıp, o kokuyu alın!»

Böylece, gözünüz ve gönlünüz açılsın.

Malum ya, Yakub (A.S.) Yûsuf (A.S.) in ayrılığından ağlaya ağ-
laya gözleri görmez olmuştu. Sonra Hz. Yusuf, Mısır'a gelen kardeşlerine
gömleğini verdi: «Bunu götürün, babamın yüzüne sürün, gözleri açıla-
caktır» dedi. Gömlek Mısır'dan ayrılır ayrılmaz, Hz. Yakub, onun râyiha-
sını duydu. Sonra yüzüne sürülmekle de gözleri açıldı.

Hız. Mevlânâ: Süleyman Peygamberin mektubunu Sebâ'lılar için Yu-
suf'un gömleği misâli olduğu gibi, ey İlâhî Aşk'tan nasibeder olmıyan
kimseler, bir mürşidin daveti de, sizin için Yusuf'un gömleği mesâbesin-
dedir. Onu koklayın ki basarı besîretiniz açılsın, diyor. Kezâ buyuru-
yor ki:

13300

منطق الطير سليمانى بيا
بانك هر مرغى كه آيد مى سرا

«Ey mürşidi kâmil; sen de gel ve Süleyman'a mensub olan kuş dili-
ni söyle ve her kuşun ötüşü gibi öt!»

13301

چو بمرغان فرستادست حق
لحن هر مرغى بدا درستست سبق

«Allah seni kuşlara gönderdiği için, her kuşun ötüşünü sana ders ola-
rak vermiştir.»

مرغ جبر را زبان جبرگو
مرغ پراشکسته را از صبرگو

«Cebrî olan kuşa cebir dilini söyle, kanadı kırılmış kuşa da sabırdan bahset.»

Buradaki kuşlardan maksad : İnsanlardır. Kimi itikad bakımından (cebrî)dir, «Allah istemiş olsaydı bana ibâdet ettirirdi» diyerek mükellef bulunduğu tâât ve ibâdet vazifesini ifa etmez. Ona karşı (cebr-i mutavasıt)tan, yani: (İnsanda bir cüzi irâde vardır, kul onu sarf der; Hak isterse muvaffak olur) diyen Ehl-i sünnet velcemaat'ın akidesinden bahset. Kulların bir kısmı da bir derde uğramış, ibtilâsı dolayısıyla ye'se düşmüştür. Onlara da sabırdan ve ümidden söz söyle, manasına Hz. Pir bu beyti söylemiştir.

13303

مرغ صابر را تو خوش دار و معاف
مرغ عنقارا بخوان اوصاف قاف

«Sabreden kuşu hoş gör, affet... Anka kuşuna da Kaf dağının vasıflarını haber ver.»

Yani, zümrüdü Anka kuşu gibi, halvete çekilmiş olan ehl-i sülûke de Kaf dağından, yani (Kurb-i İlâhî)den bahs açarak onu teşvik eyle...

13304

مرکبو ترا حذر فرما ز باز
باز را از حلم گو و احتراز

«Güvercine Doğan'dan sakınmasını emret, Doğan'a da hilmi anlat ve zulümden kaçınma tavsiyesinde bulun.»

Güvercinden murad : Halkın zayıflarıdır, Doğandan maksad da zülmetmeğe iktidarı olanlardır.

وان حفاشی را که ماند او بی نوا
می کنش بانو رجفت و آشنا

«Nûr ve ziyâdan nasipsiz kalmış olan baykuşu nûr ile tāmıştır ve ziyâ ile çift et.»

13306

کبک جنگی را بیا موزان تو صلح
مرخرو سازا نما اشراط صبح

«Döğüşgen keklige sulh öğret, horozlara da sabahın alâmetlerini göster.»

Döğüşgen keklikle geçimsiz kimseler, horozlarla da gece vakti kalılab itâât ve ibâdât ile meşgul olanlar ifade ediliyor.

13307

همچنان می رو زهد ده تا عاقاب
ره نما والله اعلم بالصواب

«Böylece hüdhüd'den karakuşa kadar bütün kuşlara yol göster... Allah doğruyu en iyi bilir!»

«BELKİS'İN SALTANAT KAYDINDAN KURTULMASI VE İMAN
ŞEVKİYLE SÜLEYMAN'IN İLTİFATINDAN MEST OLMASI,
MEMLEKETİNDEN HAREKET ESNASINDA TAHTINDAN
BAŞKA HERŞEYDEN VAZGEÇİŞİ»

13308

چون سلیمان سوی مرغان سبا
یک صغیری کرد بست آن جمله را

«Süleyman (A.S.) Sebâ kuşlarına bir ıslık çalınca onların hepsini itaati altına aldı.»

جزمگر مرغی که بدی جان و پر
یا چو ماهی کنک بود از اصل کر

«Cansız ve kanatsız, yahud, balık gibi dilsiz ve sağır olan kuşdan maadası ona bağlandı.»

نی غلط کفتم که گر کر سر نهد
پیش وحی کبریا ستمش دهد

«Hayır... Yanlış söyledim. Eğer bir sağır, Hak vahyine karşı baş koyup secde etse lûtfu İlâhî ona işitmek hassası verir.»

چونکه بلقیس از دل و جان عنم کرد
بر زمان رفته هم افسوس خورد

«Belkis, Süleyman'ın nezdinde, Kudüs'e gitmek için azmetti ve geçmiş zamanı için teessüf etti.»

ترك مال وملك كرد او آنچنان
که بترك نام ونگك عاشقان

«Âşıkların şöhret ve haysiyyeti terk ettikleri gibi, o da malı ve mülkü bıraktı.»

آن غلام وآن کینزان بناز
پیش چشمش همچو پوسیده پیاز

«O nazlı köle ve cariyeleri, gözüne porsumuş, kokmuş çürümüş soğan gibi görünmeye başladı.»

باغها وقصرها وآب رود
پیش چشم از عشق کلخن می نمود

«Bağlar, köşkler ve nehirler, Süleyman'a olan aşkı dolayısıyla, küllhan gibi görünüyordu.»

عشق در هنگام استیلا وخشم
زشت کرداند لطیفاً ترا بخشم

«Aşk kalbi istilâ ederek orayı işgal eylediği zaman, lâtif olan şeyleri dahi âşıkın gözüne çirkin gösterir.»

هر زمره را نماید کندها
غیرت عشق این بود معنی لا

«Aşkın kıskançlığı, zümrüdü bile, insanın gözüne pırasa gibi değersiz gösterir (Lâilâhe İllallah) kelimesinin mânâsı da budur.»

لا آله الا هو اینست ای پناه
که نماید مه ترا دیک سیاه

«Ey sığınacak yer arayan talib; (Lâilâhe İllâ Hû) budur... Ay bile sana kara dipli çömlek gibi görünür!»

هیچ مال و هیچ مخزن هیچ رخت
می در یفش نامد الا جز که تخت

«Belkis'e hiçbir mal, hiçbir hazine, hiçbir değerli şeyden ayrılması tesir etmemiş ve fakat, tahtından geçememişti.»

پس سلیمان از دلش آگاه شد
کز دل او تادل اوراء شد

«Süleyman (A.S.), Belkis'in kalbindekini anladı. Zira onun kalbin-
den onun kalbine yol vardı.»

آن کسی که بانگِ موران بشنود
هم فغان سر دوران بشنود

«Karıncaların sesini bile duyan kimse, uzakdakilerin kalbindeki fer-
yadıda elbet işitir.»

آنکه گوید رازِ قالت نملة
هم بداند رازِ این طاقِ کهن

«(Kâlet nemletün) sırrını bilib söyleyen, bu eski kemerin - yani Dün-
yanın - sırrını da bilir.»

Neml sûresindeki şu âyetlere işaret buyuruluyor:

﴿وَحِثْرَ لُسُلَيْنِ جُنُودَهُ مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ
يُوزَعُونَ﴾ ﴿حَتَّىٰ إِذَا أَتَوْا عَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا
النَّمْلُ ادْخُلُوا مَعَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٌ وَجُنُودُهُ وَهُمْ
لَا يَشْعُرُونَ﴾ ﴿فَبَيَّنَّ صَاحِبُهَا مِنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ
أَوْزِعْنِي أَزْشُكْرَ نِعْمَتِكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ آلِي وَآلَتِ
أَعْمَلُ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ﴾

Yani : «Süleymanın cinlerden, insanlardan, kuşlardan orduları top-
landı. İşte bütün bunlar (onun tarafından) zabt ve idare ediliyorlardı.
Hatta Karınca Vâdisi üzerine geldikleri zaman (dişi) bir karınca dedi ki:
«Ey karıncalar, yuvalarınıza girin. Sakın Süleyman ve orduları, kendile-
ri bilmiyerek, sizi kırmayın.» (Süleyman) onun bu sözünden gülercesine
tebessüm etti de: «Ey Rabbim, dedi, bana ve ana ve babama lütfettiğin
nimetine şükretmemi ve (geri kalan ömrüm içinde) Senin razı olacağın
iyi (işler) yapmamı bana ilham et. Rahmetinle beni de (cennette) salih
kullarının arasına sok⁵⁷.»

دید از دورش که آن تسلیم کیش
تلخش آمد فرقت آن تخت خویش

«Hz. Süleyman; teslimiyyetkâr olan Belkis'e, tahtından ayrılmasının
tesir ettiğini uzaktan gördü.»

گر بگویم آن سبب گردد در از
که چرا بودش بخت آن عشق ساز

«Belkis'in tahtını neden sevdiğini söyleyecek olursam bahis uzar.»

Şöyle bir temsil ile anlatmış olmak için diyeceğim ki:

گرچه این کلمه قلم خود بی حیست
نیست جنش کاتب او را مونسیت

«Vakıa bu kâş kalem hissizdir, kâtibin cinsi değildir, fakat kâtib
ona munistir, eştir, arkadaşdır.»

Yani meyl ve muhabbette cinsiyet değil, ünsiyet şarttır. Belkis ile
tahtı arasında da cinsiyet birliği yoktu, fakat ünsiyet vardı. Ondandır dola-
yı Belkis de onu çok seviyordu.

همچنين هرات پدشه وري
هست بي جان مونس آن جانوري

«Bunun gibi, her sanat erbabının âletleri de, cansız olduğu hâlde, o canlı sanatkârın mûnisidir.»

اين سبب را من معين گفتمى
گر نبودى چشم فهمت رانى

«Eğer senin anlayış gözünde, yaşlık bulunub da hakkiyle görmene mani olmasaydı, bu sebebi daha açık söyledim.»

آن بزرگى تخت كز حد مى فزود
نقل كردن تخت را امكان نبود

«O tahtın büyüklüğü ve ağırlığı haddinden ziyade idi. Onu Sebâ'dan Kudüs'e nakletmeye imkân yoktu.»

خرده كارى بود و تفرقتش خطر
همچو اوصاف بدن با همد گر

«O taht, beden gibi, ince ve ufak parçalardan yapılmıştı. Onları ayırmak doğru değildi, kırılabilirdi.»

پس سليمان گفت كز چه فى الاخير
سرد خواهد شد برو تاج سرير

«Süleyman (A.S.) dedi ki: Gerçi sonunda taç ve tahtından mutlak soğuyacak.»

Çünkü :

چون ز وحدت جان برون آرد سرى
جسم را بافر او نبود فرى

«Can, vahdete ulaşip, oradan baş gösterince, onun nuru karşısında cismin ferr ve ziyası kalmaz.»

چون بر آید گوهر از قعر بحار
بنگرى اندر كف و خاشاك خوار

«İnci denizin dibinden çıkınca, onun yanında dalga köpüğü ile, çör-çöp ve süprüntüye hakâretle bakarsın.»

سر بر آرد آفتاب باشرر
دم عقرب را كه سازد مستقر

«Nurlar saçan Güneş doğub fezada yükselmeye başlayınca, akreb kuyruğunda kim yurt tutmak ister.»

ليك خود با اين همه بر نقد حال
جست بايد تخت اورا انتقال

«Lâkin, bütün bunlarla beraber, yine de onun tahtını nakletmek gerektir.»

تا نگردد خسته هنگام لقا
كودكانه حاجتش كرده روا

«Bizimle mülâkatı sırasında, çocuklar gibi, dileği yerini bulsun da, kalben müteessir olmasın.»

هست مارا سهل و ورا بس غلظ
تا بود بر خوان خوران دیو نیز

«O taht, bizim için ehemmiyetsiz, fakat Belkis'e göre çok azizdir. Varsın huriler sofrasında bir de şeytan bulunsun.»

عبرت جانش شود آن تخت ناز
همچو دلق و چارق پیش اياز

«Hem o nazlı taht, İyazın karşısında aba ile çarık gibi, ona can ibretti olsun.»

İyaz, Sultan Mahmud Gaznevî'nin sadık ve sevgili kölesidir. Saraya satıldığı vakit giymekte olduğu aba ile çarıkları hususî bir odada saklar, ara sıra oraya gidip onlara bakar, iki hâlî arasındaki farkı unutmaya çalışmış. Düşmanları: İyaz, topladığı mallar ile hazine yapıyor! diye Sultan Mahmud'a ihbar etmişler. O da, muhbirler ile İyaz'ı almış, hazine dedikleri odaya gitmiş, orada yamalı bir aba ile yırtık çarıklardan başka bir şey bulunmadığını görünce ve İyaz'ın bundan maksadının ne olduğunu anlayınca jurnal edenleri tekdir etmiş.

تا بداند درچه بود آن مبتلا
از کجاها در رسید او تا کجا

«Belkis'in tahtını getirmeli ki o, neye mübtelâ olduğunu ve nerelerden nereye erişildiğini görüb anlasın.»

Bunun gibi ve bize ibret vermek için:

خاك را ونطفه را ومضغه را
پیش چشم ما همی دارد خدا

«Cenâbı Hak toprağı, meniye ve kan pıhtısını daima bizim gözümüzün önünde bulundurur.»

Ve bize :

کز کجا آور دمت ای بدنیت
که از آن آید همی حفریقت

«Ey kötü niyetli; bak ki seni ne halden ne hale getirdim? Onları gördükçe şimdi sana nefret gelmektedir.» der.

Târik sûresindeki :

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ﴿١﴾ خَلَقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ ﴿٢﴾

Yani : «Şimdi, insan hangi şeydan yaratıldı? (İbretle) baksın. O, atılıp dökülen bir sudan yaratılmıştır⁵⁸.» âyetine işaretir.

تو بدان عاشق بدی در دور آن
منکر این فضل بودی آن زمان

«Sen o devirlerde toprak, nutfе ve et parçasına âşıktın... O zamanlar, bugünkü insanlığının münkiri idin; bu kerem ve ihsanı inkâr ediyordun!»

این کرم چون دفع آن انکار تست
که میاک خاك می کردی نخست

«Benim bu keremim - yani seni insanlık mertebesine getirişim - o vakit ki inkârımı gidermek içindir. O vakit, henüz toprakta devrediyordun.»

Âciz bir topraktan bir insan vücade getiren İlâhî Kudreti düşün de o kudretin, yine toprak olmuş bir bedeni yeniden halk edebileceğine iman et. Öldükten sonra tekrar dirilmeği inkâra kalkışma.

حجت انکار شد انشارتو
از دوا بدتر شر این بیمار تو

«Senin yeniden hayata getirilişin, evvelki inkârına karşı reddedilmez bir hüccet oldu. Senin hastalığının ilâcdan kötüleşti.»

خالک را تصویر این کار از جا
نطفه را خصمی وانکار از جا

«Toprağın bu işi yapmasına imkân mı var? Nutfe, düşmanlıkta bulunur, inkâra düşer mi hiç?»

Yani, ey ba's ü haşri - yani öldükden sonra dirilmeyi - inkâr eden insan; sen toprak ve meni devresinde iken, böyle bir düşünceye ve böyle bir inkâra muktedir değildin. Çünkü toprakta ve menide böyle bir düşünce, kabûl ve inkâr olamaz. Sen o devreleri geçib, insan mertebesine geldikten ve akıl ve temyize sahip olduktan sonra, haşrı inkâra kalkıştın. Bir kere eski hallerini düşünsene!

Sûrei Yâsin'de buyurulmuştur ki:

أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ
وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مِنْ مِثْلِي الْعِظَامُ وَهِيَ رَمِيمٌ
قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ

Yani : «İnsan, kendisini bir nutfeden yarattığımızı gör(ür gibi bil)medi mi ki şimdi o, açıktan açığa müfrit bir muhasım (kesilmekte)dir. O, kendi yaratılışını unutarak bize bir misal getirdi: "Bu çürümüş kemiklere kim can verecek miş?" dedi. (Habîbim) de ki: "Onları ilk defa yaratan diriltecek. O, her yaratmayı hakkıyla bilendir"»⁵⁹.

(59) Sûrei Yâsin: 77-79

Ba's ü haşre inanmayanlardan meşhur (Ubey b. Halef) birgün eline çürümüş bir kemik parçası alıb Resûlullah'ın yanına gelmiş ve:

«Ya Muhammed; bu çürümüş kemigi yeniden insan hâline kim getirilebilir?» diye istifham-ı inkârîde bulunmuş, onun üzerine bu âyetler nazil olmuştur.

چون در آن دم بی دل و بی سربدی
فکرت وانکار را منکر بدی

«Ey haşre inanmayan; sen toprak ve nutfe alemlerinde iken kalbsiz ve ruhsuz olduğun için fikre de, inkâra da mümkir idin.»

Yani, düşünmeye ve tasdik etmeye muktedir değildin.

از جادى چونکه انکارت برست
هم برین انکار جشرت شد در ست

«Cemad'ken insan olacağını inkâr ederdin. Vakta ki insan oldun, ondan sonra da ba's ü hasri inkâra kalkıştın.»

پس مثال تو چو آن حلقه زنیست
کز درویش خواجه گوید خواجه نیست

«Senin hâlin, kapıyı çalıp, içerdeki ev sahibinden : (Ev sahibi evde yok) cevabını alan kimseye benzer.»

حلقه زن زین نیست در باید که هست
پس زحلقه بر ندارد هیچ دست

«Kapı çalan bu (Yoktur) sözünden ev sahibinin içeride bulunduğunu anlar ve elini halkasından çekmez.»

Yani kapıyı çalmakta devam eder. Ev sahibinin ev içinde bulunduğunu inkâr etmesi; inkâr değil, aynıyle ikrardır. Zira, onun sesi, evde mev-

cud olduğunu bildirir. Binaenaleyh (ba's u haşr) inkâr eyleyenin, «İkinci bir hayat olamaz» demesi, kendi ilk hakedilişine nazaran tamamıyla bir ikrardır.

13348

بس هم انكارت مین می کند
کز جاد او حشر صدفن می کند

«Senin inkârın, Cenâbı Hak'ın cemâdâtın da yüz türlü haşr yaptığını beyan eder.»

Çünkü, sen toprak hâlinde bir camid iken seni sırayla, nutfe, et ve kemik hâline getirmiş, sonra da insan şeklinde meydana çıkarmıştır. Öyle iken senin (ba's ü haşr)i inkâr edişin, (ba's ü haşr)i isbat etmektedir.

13349

چند صنعت رفت ای انکارتا
آب و گل انکار زاد ازهل آتی

«Ey inkâr sahibi; Allah'ın ne kadar sanatı zuhûr etmiş, nihâyet (Hel Etâ) sûresinde beyan olunduğu üzere, su ve çamurdan, inkâr peydâ olmuştur.»

Dehr (insan) sûresine telmih ediliyor:

مَلَأْنِي عَلَى الْإِنْسَانِ حِينُ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا ۞
خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا
بَصِيرًا ۞

Yani : «İnsanın üzerine uzun devirden öyle bir zaman gel (ib geç) di ki (o vakit) o, anılmaya değer bir şey bile değildi. Hakikat, biz insanı birbiriyle karışık bir damla sudan yarattık. Onu imtihan ediyoruz. Bu sebeple onu işidici, görücü yaptık⁶⁰.»

(60) Sürei İnsan: 1-2

13350

آب و گل می گفت خود انکار نیست
بانگ می زد بی خبر اخبار نیست

«İşte, su ve çamurdan yaratılmış insan da inkâr da bulunuyor ama, hakikatte inkâr etmemekte... Yalnız o ev sahibi gibi (O haber veren içeride yok) diye bağırmakta!...»

Nitekim ev sahibinin ev içinden: Efendi burada yokdur, demesi varlığına delâlet etmekte idi.

13351

من بگویم شرح این از صد طریق
لیک خاطر لغزد از گفت دقیق

«Ben bunun şerhini yüz türlü söyler ve izah ederim. Lâkin korkarım ki derin sözlerden akıllar sürçer.»

Ve anlamayan kimseler delâlete düşer.

«BELKİS'İN TAHTINI SEBÂ'DAN KUDÜS'E GETİRMEK İÇİN
SÜLEYMAN (A.S.) IN ÇARE BULUŞU.»

Bu vak'a Sürei Neml'de şu suretle hikâye buyuruluyor:

قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُوْا إِلَيْكُمْ يَا بَنِي بَعْرِشٍهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُوْنِي ۞
مُسْلِمِينَ ۞ قَالَ عِيفْرِيتُ مِنَ الْجَحْرِ أَنَا أَيْتُكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُوْمَ
مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيْ أَمِيْنٌ ۞ قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ
مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا
رَآهُ مُسْتَقَرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوْنِي ۞
أَشْكُرُ أَمَّا أَكْفَرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ
فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيْمٌ ۞

Yani : «(Süleyman) dedi: "Ey ileri gelenler, onun tahtını, kendileri-
nin bana müslüman olarak gelmelerinden evvel, hanginiz bana getirir?"
Cinden bir ifrit: "Sen makamından kalkmadan ben onu sana getiririm.
Ben buna karşı herhalde güvenilecek bir kuvvete mâlikim." dedi. Ne-
zâinde kitabdan bir ilim bulunan (zât): "Ben, dedi, onu sana gözün kendi-
ne dönmeden (gözünü yumup açmadan) evvel getiririm." Vaktaki (Süley-
man) onu yanında durur bir hâlde gördü, "Bu, dedi, Rabbimin fazl(-u lutf)
undandır. Şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü edeceğim, beni imti-
han ettiği içindir (bu). Kim şükrederse kendi faidesinedir. Kim de nan-
körlük ederse şüphe yok ki Rabbim (onun şükründen) tamamen müstağ-
nidir, (hem O) hakkıyla kerem sahibidir"⁶¹»

Hız. Mevlânâ, Kur'ânı Kerim'in beyanını nazmen hikâye ediyor:

13352

گفت عفریتی که تختش را بفن
حاضر آرم تا نوزین مجلسی شدن

«Cinnilerden bir ifrit dedi ki: Belkis'in tahtını sen daha makamından
kalkmadan evvel ben fen ile getirir ve hazır ederim.»

13353

گفت آصف من باسم اعظمش
حاضر آرم پیش تو در یکدمش

«Süleyman (A.S.)'ın veziri olan Âsaf da dedi ki: Allah'ın İsm-i Âza-
mı kuvvetiyle ben, bir anda o tahtı buraya getiririm.»

13354

گرچه عفریت اوستاد سحر بود
لیک آن از نفخ آصف رونمود

«İfrit, sihirde üstad idi ama, o taht Âsaf'ın nefesi - yani İsm-i Âzam -
ile vukua geldi.»

Yani, Belkis'in tahtının Sebâ'dan Kudüs'e bir an içinde getirilmesi
ifritin sihriyle değil, Âsaf'ın kerâmetiyle oldu. Evliyâdan zuhûr eyleyen
kerâmet, tâbi' olduğu Nebinin mucizâtından sayılır.

(61) Sûrei Neml: 38-40

13355

حاضر آمد تخت بلقیس آن زمان
لیک ز آصف نرفن عفریتیان

«Belkis'in tahtı o anda hazır oldu. Lâkin ifritlerin sihriyle değil,
Âsaf'ın kerâmetiyle oldu.»

13356

گفت حمدالله برین و صد چنین
که بدید ستم ز رب العالمین

«Hz. Süleyman dedi ki: Allah'ın lûtfu kereminden gördüğüm bu ve
emsali yüz türlü nimete şükr ve hamd olsun.»

13357

بس نظر کرد آن سلیمان سوی تخت
گفت آری گول گیری ای درخت

«Sonra Süleyman Peygamber tahta baktı da dedi ki: Evet, ey ağaç-
dan mamûl taht, sen ancak ahmakları avlayabilirsin.»

Yani, üzerindeki oymalar, nakışlar ve mücevherat ile belki bir ta-
kım budalayı aldatırsın.

13358

پیش چوب و پیش سنگ نقش کنند
ای بسا گولان که سرهامی نهند

«Nakş edilmiş ağaç ve taşın önünde birtakım ahmaklar yerlere ka-
panırlar.»

13359

ساجد و مسجود از جان بی خبر
دیده از جان جنبشی و اندک اثر

«Secde eden de, kendisine secde edilen de candan habersizdir. An-
cak candan bir hareket ve azıcık bir eser görmüştür.»

دیدم در وقتی که شد حیران و دلگش
که سخن گفت و اشارت کرد سنگ

«O hareket ve eseri, taşın söz söyleyib işaret ettiği vakit görmüş, hayret ve taaccübe düşmüştür.»

Buradaki sâcidden maksad: puta secde eden, nâscüddan murad da : Secde edilen puttur. Asrı saadetten evvel, Şeytan, putun lisanından bazı sözler söyleyib, o sözleri put söylüyor vehmiyle putperesti hayrete düşürdü. Nitekim Halime kıssasında böyle bir hâdise zikredilecektir.

13361

نرد خدمت چون بنا موضع بباخت
شیر سنگین را شقی شیرى شناخت

«Şaki olan putperest, hizmet ve ibadet tavlasını yerinde oynamadığı için taştan yapılmış arslan heykelini hakiki arslan sanmıştır.»

Fakat putperestin niyazına karşı :

13362

از کرم شیر حقیقی کرد جود
استخوانی سوی سگ انداخت زود

«Cenâbı Hak, kerem ve sehavet gösterdi de hakiki ve cömerd bir arslan gibi, o aç köpeğe - yani putpereste - çabucak bir kemik fırlattı.»

Allah Sübhanehû, Rabbülâlemin olduğu için, mahlûkâtının rızkını vermekte mü'min ve kâfiri ayırd etmez. (Rahman) ismi şerifinin icâbı da budur. VeleVKi bir müşrik, rızkını ve muradının husûlünü cansız bir taş parçasından istesin. Nitekim Sürei İbrahim'de buyrulur ki:

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ
رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ
الْأَصْنَامَ ۖ رَبِّ إِنَّهُمْ ضَلُّوا كَثِيرًا ۚ وَمِنَ النَّاسِ مَن
يَتَّبِعُنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۖ
رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بُوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ
عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً
مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ
يَشْكُرُونَ ۝

Yâni : «Hatırla o zamanı ki İbrahim : "Rabbim, demişti, bu şehri Mekke-i Mükerrremeyi)emniyetli kıl. Beni de, oğullarımı da putlara tapmaktan uzak tut. Rabbim, çünkü onlar insanlardan bir çoğunu baştan çıkardılar. Bundan sonra kim bana uyarsa işte o, bendendir. Kim de bana karşı gelirse... Hakikat, Sen çok yarğılایıcı, çok esirgeyicisin. Ey Rabbimiz, ben evlâtlarımdan kimini Senin mukaddes olan evinin yanında ekinsiz bir vâdiye yerleştirdim. Sebebi şudur ki, Rabbimiz, dosdoğru namaz(larını) kılsınlar. Artık Sen insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir. Onların şükretmeleri memul olduğu için kendilerini bazı meyvelerle rızıklandır,,⁶²»

Mekke-i Mükerrreme kayalık, ziraata gayri müsait bir yerdi. Rivâyet olunduğuna göre hazreti Hâcer, hazreti Sâre'nin câriyesi idi. İbrahim Aleyhisselâma bağışlamıştı. Ondan, İsmail Aleyhisselâm Dünyaya gelince (hasbelbeşeriyye) kendisinde bir kıskançlık hasıl oldu. Onların nezdinden çıkarılmalarını ısrar ile istedi İbrahim Aleyhisselâm da kendilerini (Hz. Hâcer ile oğlu İsmaili) Mekke tarafına götürdü. Mekke susuz, çorak, kayalık bir yerdi. Cenab-ı Hak orada Zemzem suyunu meydana çıkardı. Bu suretle orası şenlendi. Cenab-ı Hak İbrahim Aleyhisselâm'ın

(62) Sürei İbrahim: 35-37

duasını kabul buyurdu. Mekke-i Mükerreme'yi emin bir yer kıldı. Ora-
da her mevsimde meyvelerin, mahsullerin envai toplanıp çoğaltıldı.

Sûrei Bakara'da bu hususa temas olunur:

وَإِذْ قَالَ

إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرِ مِنْ أَمْنٍ
مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا
ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَى عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٦٣﴾

Yani : «Hani İbrahim: “Ya Rab, burasını emniyetli bir şehir yap ve
ehâlisinden Allah'a ve ahiret gününe inananları (yemiş, hububat gibi)
mahsullerle rızıklandır” demişti. (Allah da:) “Kâfir olanı dahi kısa bir
zaman için (yaşadığı müddetçe) faidelendireceğim, sonra onu cehennem
azabına icar edeceğim. Varacağı yer ne kötüdür” buyurmuştu⁶³.»

Hiz. Mevlânâ, Allah'ın bu vâdine işaretle lisanı İlâhiden diyor ki:

13363

گفت اگر چه نیست آن سک بر قوام
لیک مارا استخوان لطیفست عام

«Cenâbı Hak dedi ki: O putperest köpeği doğru özlü değil ama, bi-
zim kemik verişimiz, umuma şamil olan lûtfumuz icabıdır.»

Şeyh Sadî (Kaddese Sırruhu) da bu mealde olmak üzere (Bûstân) da
der ki: «Yer yüzü Allah'ın umumî bir sofrasıdır. Bu yağma sofrasında
dost, düşman - yani mümin ve kâfir - müsâvidir.»

(63) Sûrei Bakara: 126

«RESÛLULLAH'IN SÛT NİNESİ HALİME NİN, ZAT-I RİSÂLETİ
SÛTTEN KESTİKDEN SONRA KAYBETMESİ VE PUTLARDAN
SORMASI, PUTLARIN SECDE EDEREK NEBİYY-İ EKREM'İN
YÜCELİĞİNE ŞEHÂDETTE BULUNMALARI»

Halime (R.A.), Arab kabilelerinin fasihlerinden bulunan (Benî Sâ'd)
a mensubdur. Aleyhissalât Efendimizi, Mekkelilerin usulü vechile, dede-
sinden alıp yurduna götürmüş, iki sene emzirdikten sonra Mekke'ye ge-
tirmiş ve fakat, süt oğlunda gördüğü bazı fevkalade hâller ve onun yü-
zünden nail olduğu bereket dolayısıyla bırakmak istememiş, Mekke'nin
havasının ağır ve sıcak olduğundan bahisle tekrar yurduna götürmüş,
Nebiy-i Ekrem (S.A.V.) Efendimizi dört yaşına girdiği sırada Mekke'ye
getirmiş ve şehir dahilinde Aleyhissalât Efendimizi kaybetmiş, sonra
ceddi Peygamberi Abdülmuttalib hazretleri torununu bulmuştu. Sûrei
Duhâ da:

أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَى ۖ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَى ۖ

Yani : «O ,bir yetim olduğunu bilip de (seni) barındırmadı mı? Seni
(çocukluğunda) gaaib olmuş bulup da yolunu doğrultmadı mı⁶⁴?» âyetle-
rinde buna işaret edilmiştir.

Hiz. Mevlânâ diyor ki :

13364

قصه راز حلیمه گویت
تاز داید داستان او غمت

«Sana Halime'nin esrarengiz kıssasını söyleyim de kalbinden gam ve
keder pasını izale etsin.»

13365

مصطفی را چون ز شیر او باز کرد
بر کفش بر داشت چون ریحان ورد

«Halime, Hiz. Mustafa (S.A.V.) i sütten kesince onu gül gibi ve reyhan
gibi el üstünde tutuyordu.»

(64) Sûrei Duhâ: 6-7

می گریز انیدش از هر نیک و بد
تا سپارد آن شه نشه رانجد

«O Risâlet sultanını büyük babasına teslim etmek için iyi, kötü herseyden kaçırıyor ve muhafazaya çalışıyordu.»

13367

چون همی آورد امانت را زیم
شد بکعبه و آمد او اندر حطیم

«Emaneti Mekke'ye getirince, kaybolmasın diye, korkusundan Kâbe'nin yanına gitti ve (Hatim) dahiline girdi.»

Hatim : Kâbe'ye bitişik kısa bir divardır ki içerisi Kâbe arsasındandır. Kureyşliler, Kâbeyi tamir ettikleri vakit paraları yetişmediği için o kadar arsayı hariçde bırakmışlar ve yeri belli olsun diye kısaca bir divar çekmişlerdi. Sonra onun dahilinde Kureyş'in eşrafı oturur, orasını makamı gibi kullanırdı. El'ân, tavaf esnasında, Hatim'in haricinden döşelir.

13368

از هوا بشنید بانگی کای حطیم .
تا فت بر تو آفتابی بس عظیم

«Halime havadan bir ses işitti: Ey Hatim senin üzerine azim bir güneş parladı, diyordu ve şöyle devam ediyordu:»

13369

ای حطیم امروز آید بر تو زود
صد هزاران نور از خور شید جود

«Ey Hatim, bugün sana cömerdlük güneşinden yüzbinlerce nur gelmektedir.»

ای حطیم امروز آرد در تورخت
مختشم شاهی که پیک اوست بخت

«Ey Hatim, bugün muazzam ve muhterem bir sultan sana yükünü indiriyor; baht ve saadet o Sultan'ın peykidir.»

13371

ای حطیم امروز بی شک از نوی
منزل جانهای بالایی شوی

«Ey Hatim, bugün şübhesiz yeniden, yücelikler alemine mensub ruhların konağı olacaksın.»

13372

جان پاکان طلب طلب وجوق جوق
آیدت از هر نواحی مست شوق

«Birtakım pâk ruhlara, şevklerinden sarhoş olarak, her taraftan çok çok sana geleceklerdir.»

13373

کشت حیران آن حلیمه زان صدا
نی کسی در پیش نی سوی قفا

«Halime bu sesden hayran kaldı. Çünkü ne önünde kimse vardı, ne ardında.»

13374

شش جهت خالی ز صورت وین ندا
شد پیایی وین ندارا جان فدا

«Altı cihette de kimse olmadığı hâlde nidâ devam ediyordu. O nidâya canlar fedâ olsun.»

13375

مصطفی را بر زمین بهاد او
تا کند آن بانگ خوشراجست وجو

«O güzel sesin sahibini aramak için Hz. Mustafa (A.S.) ı kucağından yere bıraktı.»

13376

چشم می انداخت آدم سوسبو
که بجا است این شه اسرار گو

«(Bu esrar söyleyen padişah nerede?) diye, her tarafa göz gezdirdi.»

13377

کاینچین بانگ بلند از چپ و راست
می رسد یارب رسانند بجااست

«Sağdan, soldan böyle yüce bir ses geliyor, acaba o sesi çıkaran nere dedir? diyordu...»

13378

چون ندید او خیره و نومید شد
جسم لرزان همچو شاخ بید شد

«Kimseyi göremeyince şaşdı ve görmekten ümidi kesti. Cismi de sö-güd dalı gibi titremeye başladı.»

13379

باز آمد سوی آن طفل رشید
مصطفی را بر مقام خود ندید

«O, akli başında olan çocuğu bıraktığı yere geldi. Fakat Mustafa (A.S.) mı koyduğu yerde bulamadı.»

13380

حیرت اندر حیرت آمد بر دالش
کشت بس تاریک از غم منزلش

Kalbine hayret üstüne hayret geldi; gam ve kederle, bulunduğu yer nimsiyah kesildi.»

13381

سوی منزلها دوید و بانگ داشت
تا که بر در دانه ام غارت گداشت

«Evlere doğru koştu koştu ve: inci dâneni kim alıb götürdü? diye feryad etti.»

13382

مکیان گفتند مارا علم نیست
ماندالستیم کاینجا کودکیست

«Mekke'liler; bilmiyoruz, orada bir çocuk bulunduğundan haberimiz yoktu, dediler.»

13383

ریخت چندان اشک کرد او بس فغان
که ازو گریان شدند آن دیگران

«Halime o kadar gözyaşı döktü, o kadar çok feryad etti ki, onun ağ-layib inlemesine karşı, diğerleri de ağlaştılar.»

13384

سینه کوبان آنجنین بگریست خوش
کاختران گریان شدند از گریه اش

«Göğsünü döğerek öyle ağladı ki onun ağlamasından yıldızlar da ağ-ladılar.»

13385

پیر مردی پیش آمد باعصا
کای حلیمه چه فتاد آخر ترا

«Eli asâlı bir ihtiyar, Halime'nin yanına geldi ve: sana ne oldu? diye sordu.»

Ve dedi ki:

13386

که چنین آتش زدل افروختی
این جگرهارا زمام سوختی

«Neden böyle ağlıyor, yasla ciğerler dağlıyorsun?»

13387

گفت احمد را رضیعم معتمد
بس بیاوردم که بسپارم بحمد

«Halime dedi ki: Ahmed'in itimad edilmiş süt ninesiyim. Onu ced-dine teslim etmek için getirmiştim.»

13388

چون رسیدم در خطیم آوازها
می رسید و می شنیدم رازها

«Hatim'in yanına gelince birtakım sesler duydum ve sırlar işittim.»

13389

من چو آن الحان شنیدم از هوا
طفل را بنهادم آنجا از صدا

«Ben havadan o nağmeleri işitince, o sadâ dolayısıyla çocuğu kucağımdan indirdim.»

13390

تا بینم این ندا آواز کیست
که ندایی بس لطیف و بس شهیدست

«Bu sözleri kim söylüyor, göreyim dedim. Çünkü çok lâtif ve çok mü-essir bir sesdi.»

13391

ترکسی دیدم بگر دخود نشان
نی ندایی منقطع شد يك زمان

«Ne etrafımda kimsenin bir nişanını gördüm, ne de bir an o ses ke-dildi.»

13392

چونکه وا گشتم زحیر تهای دل
طفل را آنجا ندیدم وای دل

«Çocuğu bıraktığım yere dönünce hayretler içinde kaldım. Çünkü çocuk orada yoktu. Vay benim başıma gelenler!..»

13393

گفتش ای فرزند تو انده مدار
که نمایم مسترا يك شهریار

«İhtiyar, Halime'ye dedi ki: Kızım, müteessir olma; sana bir pa-dişah göstereceğim.»

13394

که بگوید گر بخواهد حال طفل
او بداند منزل و ترحال طفل

«Eğer isterse çocuğun hâlini söyler. Çünkü o, onun gittiği ve bulun-duğu yeri bilir.»

بس حلیمه گفت ای جام فدا
مرترا ای شیخ خوب و خوش ادا

«Halime dedi ki: Ey kendi güzel ve edâsı hoş olan şeyh, canım sana feda olsun.»

هین مرا بنمای آن شاه نظر
کش بود از حال طفل من خبر

«Haydi bana çocuğumun hâlimden haberdar bulunan o yüce bakışlı padişahı göster.»

رداورا پیش عنزی کاین صنم
هست در اخبار غیبی مفتنم

«İhtiyar Halimeyi (Uzzâ)nın yanına götürdü ve dedi ki: bu put, kayıpları haber vermede tecrübe edilmiştir.»

ما هزاران گم شده زو یافتیم
چون بخدمت سوی او بشتافتیم

«Biz, onun nezdine gidib sormakla binlerce defa kaybımızı bulduk.»

پیرکرد اورا سجود و گفت زود
ای خداوند عرب ای بحر جود

«İhtiyar derhâl puta secde etti ve dedi ki: Ey Arab'ın serveri ve ey cömerdlük denizi!»

گفت ای عنزی توبس اکرامها
کرده تارسته ایم از دامها

«Ey Uzzâ; sen pekçok lûtuflarda bulundun da biz, birtakım tuzaklardan kurtulduk.»

بر عرب حقست از اکرام تو
فرض گشته تا عرب شد رام تو

«Senin Arab kavmine olan ikramın dolayısıyla onların sana ram olmaları farz olmuştur.»

این حلیمه سعد از امید تو
آمد اندر ظل شاخ بید تو

«Sa'd kabilesinden olan bu Halime, ümidvar olarak senin gölgene gelip sığındı...»

که ازو فرزند طفلی گم شد ست
نام آن کودک محمد آمد ست

«Onun (Muhammed) isminde küçük bir çocuğu kaybolmuştur.»

چون محمد گفت آن جمله بتان
سرنگون گشتند ساجد آن زمان

«İhtiyar, (Muhammed) ismini söyleyince o putların hepsi o anda baş aşağı secdeye kapandılar.»

Ve dediler ki:

که برو ای پیر این چه جست وجوست
آن محمد را که عنال ما ازوست

«Hey ihtiyar, haydi işine git. Muhammed'i bizden ne arıyorsun? Az-
fınız, hürmetten düşmemiz onun yüzündendir.»

ما نگون وسنکسار آیم ازو
ما کساد و بی عیار آیم ازو

«Biz onun yüzünden tepetaklak olacağız ve taşlanacağız, bizim onun
yüzünden ayarımız anlaşılıb kesâda uğrayacağız.»

آن خیالاتی که دیدندی زما
وقت فترت گاه گاه اهل هوا

«Hevâ ve heves erhâbının, cahiliyet devrinde bâzen bizden gördükleri
hayaller» yani işittikleri sesler.

کم شود چون بارگاه او رسید
آب آمد مر تیمم را درید

«Onun devri gelince yokolacak... Çünkü su görününce teyemmüm
bozulur.»

دور شو ای پیر فتنه کم فروز
هین زر شک احمدی مارا مسوز

«Hey ihtiyar, uzaklaş bizden... Fitne ateşini parlatma, bizi de Ah-
med'in ateşiyle yakma!»

دور شو پیر خدا ای پیر تو
تا نسوزی ز آتش تقدیر تو

«Hey ihtiyar, Allah rızası için çekil, uzaklaş ki Kazâ ve Kader ate-
şine bizimle birlikte yanmayasın.»

این چه دم از دهافشردنست
هیچ دانی چه خبر آور دلست

«Bu, adeta ejderhanın kuyruğunu sıkmaştır. Bu ne çeşit haber geti-
riştir?»

زین خبر جوشد دل دریائو کان
زین خبر لرزان بود هفت آسمان

«Bu haberden deniz ve madenin yüreği oynar; bu haberden yedi kat
gök titrer.»

چون شنید از سنگها پیر این سخن
پس عصا انداخت آن پیر کهن

«Taşlardan bu sözleri işitince, o gün görmüş ve çok yaşamış ihtiyar,
elindeki asayı attı.»

پس زلرزه وخوف و بیم آن ندا
پیر دندانها بهم بر میزد

«O sesin korkusundan ve titremekten ihtiyarın dişleri bir birine vu-
ruyordu.»

آنچنان کاندِر زمستان مرد عور
او همی لرزید و میگفت ای شور

«Çıplak bir adamın kışın titremesi gibi titriyor ve; (Ey sübûr) di-yordu.»

(Sübûr) kelimesi ölüm talebine dair nidâdır. (Ya sübûrah) derler ki: «Ey ölüm neredesin? gel yetiş de beni bu derdden kurtar» demektir.

«İhtiyar da, mûtekid bulunduğu putperestliğin zevâl bulacağını, put-lardan işittiği sözlerden anlayınca, o günleri görmeyim diye, böyle nidâ ediyordu.

چون دران حالت بدید آن پیر را
زان عجب کم کرد زن تدبیر را

«Halîme, ihtiyarı o hâlde görünce, büsbütün şaşırdı, ne yapacağını unuttu.»

گفت پیرا گرچه من در محنتم
حیرت اندر حیرت اندر حیرتم

«Kadıncağz dedi ki: Ey ihtiyar, ben de mihnet ve meşakkat içinde-yim ama, şimdi temelli şaşırdım kaldım.»

ساعتی بادم خطیبی میکند
ساعتی سنگم ادیبی میکند

«An olur, rüzgâr bana hatiblik eder, zaman gelir taşlar ediplik eder ve söz söyler.»

باد با حرفم سخنها میدهد
سنگ و کوهم فهم اشیا میدهد

«Rüzgâr, bana söz söyler, taş ve dağ eşyanın hakikatını anlatır.»

گاه طفلم را ربوده غیبیان
غیبیان سبز پوش آسمان

«Gâh olur gayb erleri, gökyüzünün yeşil giyinmiş melekleri, çocuğu-mu kaparlar.»

از که نالم با که گویم این گله
من شدم سودای اکنون صدله

«Bu şikâyeti kime inleyim ve kime söyleyim? Ben şimdi yüzlerce gö-nülle, sevdâlara kapılanlara döndüm şimdi!»

غیرتش از شرح غیم لب بدست
این قدر گویم که طفلم کم شدست

«O çocuğun gayreti, gördüğüm sırları söylemekden dilimi bağladı; ancak, çocuğum kayboldu diyebiliyorum.»

گر بگویم چیز دیگر من کنون
خلق بر بندم بزنجیر جنون

«Şimdi başka birşey söyleyecek olsam halk, beni delidir diye zencir ile bağlar.»

گفت پیرش کای حلیمه شاد باش
سجده شکر آر وروارم خراش

«İhtiyar dedi ki: Ey Halime; sevin. Secde-i şükran'a kapan da yüzü-
nü tırmalama!»

هر زمان از رشك غیرت پیش و پس
صد هزاران پاسبانست و حرس

«Her zaman onun önünde ve ardında muhafaza için yüz binlerce, bek-
çi ve muhafız vardır.»

آن ندیدی کان بتان ذوفنون
چون شدند از نام طفلت سرنگون

«Oğlunun adını işitince, o hünerli putların nasıl tepetaklak oldukla-
rını görmedin mi?»

این عجب قرنیست بر روی زمین
پیرگشتم من ندیدم اینجا

«Bu an, yer yüzünde acaib bir zamandır; ben ihtiyarladığım hâlde
böylesini görmedim.»

زین رسالت سنگها چون ناله داشت
تاچه خواهد برگهنگاران گماشت

«Benim verdiğim haberden taşlar nasıl inlediler? Onun emrini dinle-
meyen günahkârlara acaba neler olacaktır?»

سنگ بی جرمست در معبودیش
تونه مضطر که بنده بودیش

«Taş, mabûd tanıdığı için kabahatsizdir. Sen ise ona tapınıp kul,
köle olmakta mecbur değilsin!»

اوکه مضطر اینجا ترسان شدست
تا که بر مجرم چها خواهند بست

«Taş, mecbur iken bu kadar korkarsa, ona tapan suçluya neler ola-
cak, bir düşün!»

Burada, taşın mecbur oluşu; taş oluşu sebebiyle, kendisine mabud
diyerek yönelen ve tapınan insanın bu hareketine mani olma ve reddet-
me irâdesine sahip, bulunmayışı mânâsınadır

«MUHAMMED (S.A.V.) İ HALİME'NİN KAYBEDİŞİNDEN
MUSTAFA (S.A.V.) İN CEDDİ ABDÜLMUTTALİB'İN HABERİ OLMASI
VE ŞEHİRDE ARAMAYA ÇIKMASI, KÂBE'NİN KAPISI ÖNÜNDE
DUA EDEREK BULMASINI CENÂB-I HAK'DAN
İSTEMESİ VE BULMASI»

چون خبر یابید جد مصطفی
از حلیمه وز فغانش بر ملا

«Halime'nin kalabalıkta feryad ve figan etmesinden, Mustafa (S.A.
V.) in cediti Abdülmüttalib haber aldı.»

وز چنان بانگ بلند امرها
که بمیلی میر سد ازوی صدا

«Halime öyle yüksek nâralar atıyor ve feryâd ediyordu ki sesi bir mil-lik mesafeye kadar gidiyordu.»

زود عبدالمطلب دانست چیست
دست بر سینه همی زد میگريست

«Abdûlmüttalib hâdisenin ne olduğunu çabucak anladı ve elini göğ-süne vurup ağladı.»

آمداز غم بر در کعبه بسوز
کای خیر از سرشب وز راز روز

«Mükedder olarak ve yüreği yanarak Kâbe kapısına geldi ve dedi ki: Ey gece ve gündüzün esrarına vâkıf olan Allah!»

خوشتن را من نمی بینم فی
تا بود همراز تو همچون منی

«Benim gibi âciz bir kulun, senin gibi bir varlığın sırdaşı olabilmesi için gerekli liyâkat ve meziyeti ben kendimde göremiyorum.»

خوشتن را من نمی بینم هنر
تا شود مقبول این مسمود در

«Senin mübârek ve mes'ûd kapında makbûl olabilecek bir hüneri ben kendimde bulamıyorum.»

یا سر وسجده مرا قدری بود
یا باسکم دولتی خندان شود

«Yahud başımın ve secdemın bir değeri olacağını, yahud göz yaşımla bir devlet gülümseyeceğini ummuyorum.»

لیک در سیای آن دریشیم
دیده ام آثار لطف ای کریم

«Lâkin ey Kerîm olan Allah; O eşi bulunmaz tek incinin — Muham-med (A.S.) — ın yüzünde senin lûtfunun eserlerini görmüşüm.»

Dürr-i Yetim : Sadeft içinde tek olan incidir ki büyük ve o nisbet-te kıymetli olur. Aleyhissalât Efendimiz de öksüz büyüdüğü ve bütün peygamberler arasında tek olduğundan kendisine (Dürr-i Yetim-i Risâ-let) denilmiştir.

که نمی ماند بما گرچه زماست
ما همه مسیم واحد کیمیاست

«Ahmed bizden olmakla beraber bize benzemiyor, biz hepimiz bakı-rız, o iksirdir.»

آن عجایب تا که من دیدم ازو
من ندیدم در دلی و در عدو

«Ben onda gördüğüm fevkalâde halleri, dostta ve düşmanda görme-dim.»

آنکه فضل تو درین طغایش داد
کس نشان ندهد بصد ساله جهاد

«Senin fazl u kereminin ona çocuk yaşımda verdiği kemâlâta, yüz senelik mücâhede ile kimse nail olamaz.»

چون یقین دیدم عنایتهای تو
بروی او دریست از دریای تو

«Senin O'na olan inâyetlerini yakînen görüb anladım ki O, senin derya-yi muhitinin biricik incisidir.»

من هم او را می شفیع آرم بتو
حال او ای حال دان بامن بگو

«Ey hâl âşinâ ve gaybi bilen Allah; O'nu sana şefâatci getiriyorum, - O'nun hürmetine - O'nun hâlini bana haber ver.»

«MUSTAFA (S.A.V.) İN CEDDİ ABDÜLMÜTTALİB'E KÂBE'DEN
CEVAB GELMESİ»

از درون کعبه آمد بانگ زود
که هم اکنون رخ بتو خواهد نمود

«Derhâl Kâbe dahilinden bir ses geldi ki: O, şimdi sana yüz gösterecektir.»

با دو صد اقبال او محظوظ ماست
با دو صد طلب ملک محفوظ ماست

«O, yüzlerce ikbâl ve saadetle bizden nasip almıştır. Yüzlerce bölük melek, O'nu korumaktadır. Bizim hıfzımızdadır.»

ظاهرش را شهره گهان کنیم
باطنش را از همه پنهان کنیم

«Onun zahirini, Aleme meşhur edeceğiz, lâkin bâtınını cümleden gizli tutacağız.»

زرکان بود آب و گل مازر گریم
که گمش خلخال و گه خاتم بریم

«Su ve toprak, altın madenidir, biz de kuyumcu gibiyiz; ondan bazen halhâl, bâzen yüzük yaparız.»

که حائلهای شمشیرش کنیم
گاه بند کردن شیرش کنیم

«O altın mâdeni olan (su ve çamur) dan bâzan kılıç bağı, bâzan da arslan, bahâdır kimselere gerdanlık imâl ederiz.»

که ترنج نخت بر سازیم ازو
گاه تاج فرقه‌های ملک جو

«Yine o altından bâzan, tahtların süsü olmak üzere turunc şekilleri, bâzan da saltanat tâlibi hükümdarlara tac yaparız.»

عشقها داریم با این خاک ما
زانکه افتاده است در قعده رضا

«Biz, bu toprağı - yani Arz'ı - severiz. Zirâ o rızâ kaadesine oturmuş-
tur.»

Yani kazâ ve kaderimize rızâ gösterib diz çökmüşdür.

13451

که چنین شاهی ازو پیدا کنیم
که هم او را پیش شه شیدا کنیم

«Bâzan o topraktan böyle bir şâh-ı risâlet peydâ ederiz... Bâzan onu
da vahdet şâhı ve Hakikat mülkünün mâliki huzurunda âşık-ı şeydâ kı-
larız.»

13452

صد هزاران عاشق معشوق ازو
در فغان در فخر وجست وجو

«O topraktan yaratılmış yüzbinlerce âşık ve mâşuk, feryâd ü figan
etmekde, matlub ve mahbubu aramaktadır.»

13453

کار ما اینست در کوری آن
که بکار ما ندارد میل جان

«Bizim fiilimize candan rızâ göstermeyenin körlüğüne işimiz budur.»

Yani : Şeytan, topraktan yaratılmış olan Âdem'e secde etmemiş ve
emrimize mutî olmamıştı. Ona rağmen topraktan Zât-ı Muhammedî gibi
bir şâh-ı mânevî yarattık.

این فضیلت خاک را زان زودهم
زانکه نعمت پیش بی برکان نسیم

«Biz, nîmeti âciz ve mütevâzî olanlara verdiğimiz için, toprağa bu
fazîleti ihsan ettik.»

13455

زانکه دارد خاک شکل اغبری
وز درون دارد صفات انوری

«Çünkü toprak zâhiren karanlık renklidir; fakat, derûnunda parlak
sıfatlar vardır.»

13456

ظاهرش با باطنش گشته بجنک
باطنش چون گوهر و ظاهر چوسنگ

«Onun dışı içine muhâlifdir. Zâhiri taş, bâtını inci gibidir.»

13457

ظاهرش گوید که ما اینیم و بس
باطنش گوید نکوبین پیش و بس

«Zâhiri; biz ancak buyuz, der. Bâtını ise; sûret ve sûretime iyice
bak! ihtarında bulunur.»

13458

ظاهرش منکر که باطن هیچ نیست
باطنش گوید که بنمایم بدست

«Zâhiri; içimizde hiçbirşey yoktur, diye inkâr ederken, bâtını; hele
durd da sana hakikatimizi gösterelim der.»

ظاهرش با باطنش در حال شد
لاجرم زین صبر نصرت می کشند

«Toprağın zâhiri ile bâtını arasında uğraşma vardır. Şüphesiz bu sabırlarından dolayı Allah'ın nusretini kazanırlar.»

Toprağın bâtını, zâhirinin inkârına, zâhiri de üstündeki mahlûkâtın basıp çiğnemesine sabr eylediğinden dolayı Allah'ın yardımına mazhar olurlar.

زین ترشرو خاک صورتها کنیم
خنده پنهانش را پیدا کنیم

«Biz bu somurtmuş topraktan güzel yüzler yaratırız da, toprağın gizli gülümseyişini onlarda peydâ ederiz.»

زانکه ظاهر خاک اندوه و بکاست
در درویش صد هزاران خنده هاست

«Çünkü toprağın zâhiri; gam, kasâvet ve ağlamadır ama, dâhilinde yüz binlerce gülmeler vardır.»

کاشف السیرم و کار ما همین
کین نها نهارا بر آریم از زمین

«Biz sırları keşfediciyiz. Bizim işimiz bir takım gizli şeyleri topraktan meydana çıkarmaktır.»

Evet, toprağın zâhirine bakılınca, somurtmuş bir yüz gibi, gamlı ve kasâfetli görünür. Fakat ondan yetişen türlü ve renk renk çiçekler ve meyveler âdetâ neş'eli bir yüzde zuhûra gelen tebessüm gibidir. Hakikatte ise o tebessümler, toprağın bâtınındaki neş'e eserleridir ki Cenâbı Hak o gizli neş'eleri; çiçekler, meyveler ve güzel yüzlü insanlar ve hayvanlar sûretinde meydana çıkarır.

گرچه دزد از منکری تن می زند
شحنه آن از عصر پیدا میکند

«Hırsız çaldığı malı inkâr ederse de zâbıta memuru onu sıkıştırır ve çaldığını meydâna çıkarır.»

فضله دزد دیده اند این خاکها
ما مقرر آری ایشان از ابتلا

«Bu topraklar da bir takım fazl u kerem çalmış ve gizlemişlerdir. Biz onları ibtilâ ve imtihan ile ikraz ettiririz.»

Bir hırsız, girdiği evlerden bir takım eşyâ çalar götürür; ya satar, yahud satmak üzere bir yere saklar. Zâbıta memurları, polisler, jandarmalar onu yakalarlar. Çaldığı eşyayı sorarlar; herif: ben almadım der, yahud sükût eder. Onu söyletmek için biraz okşarlar ve itiraf ettirirler. Böyle, hırsızı yakalayıp, dövmek sûretiyle çaldığı malların yerini öğrenmek ve onları sahiblerine teslim etmek eski zamanlarda olurmuş ki Hz. Mevlânâ hikâye ediyor ve diyor ki: Toprak da Allah'ın bir takım fazl u keremini, yani ona verdiği nebâtat yetiştirmek kabiliyetini gizler. Cenâbı Hak da eski zâbıta memurları gibi onu kışın soğuğu, yazın fazla sıcaklığıyla sıkıştırır ve toprağı, kendisine verilen kâbiliyeti izhar etmeye, yani ot, çiçek ve meyve yetiştirmeye mecbur eder. İşte bütün nebatat, hat-ta hayvanlar ve insanlar da bir bakıma o toprağın evlâdı demekdir.

بس عجب فرزند کورا بوده است
لیک احمد بر همه افزوده است

«Toprağın - enbiyâ ve evliyâ gibi - nice şaşılabacak çocukları vardır. Lâkin Hz. Ahmed (S.A.V.) hepsinin fevkindedir.»

شد زمین و آسمان خندان و شاد
که چنین شاهی ز مادر جفت زاد

«Bizim gibi iki çiftten böyle bir (Şah-ı mânevî) doğdu diye, Yer de, Gök de sevinmiştir.»

Eskiler, göklere (Âbâ-i tis'a) yani (dokuz baba), yere ve (Anâsır-ı arbaa) tâbir ettikleri toprak, su, ateş ve hava'ya (Ümmehât-ı arbaa) yani dört ana derler, zemindeki cemâdât, nebâtât, hayvânât ve insana (Mevâlid-i tabiiyye) yani tabiatın doğurdukları diyerek onları semâ ile zeminin çocukları sayarlardı.

İşte Gök baba ile Yer anadan doğan tabiat çocuklarının en kâmil ve faziletlisi (Vücut-i akdes-i Muhammedî) olduğu için, onun Dünyaya gelişinden Semâ da, Zemin de sevinmiş, hattâ: (Levlâke lemâ halaktül'ef-lâk) yani: «**Habibim; sen olmasaydın felekleri yaratmazdın**» hadis-i kud-sisi muktezasınca Yer ve Gökler o Habîb-i İlâhının yüzü suyuna yaratılmıştır.

13467

می شکافت آسمان از شادیش
خاک چون سوسن شده ز آزادیش

«Vücut-i Muhammedî şevkiyle gökler gonce gibi açılmış, toprak da (Susen-i âzâd) misali ter ü tâze olmuştur.»

Susen : Bizim susam dediğimiz beyaz ve mavi renklerde açan çiçektir. Yaprakları yaz, kış yeşil durduğu için, kışın kurumaktan kurtulmuş demek olmak üzere (Âzâd) kelimesiyle tavsif edilmiştir.

13468

ظاهرت با باطن ای خاک خوش
چونکه در جنگند اندر کش مکش

«Ey latîf toprak; mademki senin zâhirinle bâtının çekişmekte ve ceng etmededir.»

هر که ما خود هر حق باشد بجنگ
تا بود معنیش خصم بو و رنگ

«Kim Allah için nefsiyle savaşa girişirse, nihâyet onun da hakikati, rengin ve kokunun (şekil ve görünüşün) düşmanı olur.»

13470

ظلمتش بانور او شد در قتال
آفتاب جانش را نبود زوال

«Onun zulmeti, nuru ile harb eder, lâkin ruh güneşine zevâl olmaz.»
Nuru da zulmetine galib gelir.

13471

هر که کوشد بهر مادر امتحان
بشت زیر بایش آرد آسمان

«Her kim Bizim - yani Âlîah - için riyâzet çeker ve ibtilâya tahammül ederse asüman sırtını onun ayakları altına getirir.»

13472

ظاهرت از یترگی افغان کنان
باطن تو کلستان در کلستان

«Senin zâhirin karanlıklardan feryad ettiği hâlde, bâtının gülistan içinde gülistan olur.»

13473

قصد او چون صوفیان روترش
تا نیامیزند باهر نور کش

«Zâhirin, nur söndüren yabancı kimselerle ihtilât etmemek için, so-filer gibi ekşi suratlı olmuştur.»

عارفان روترش چون خار پشت
عیش پنهان کرده در خار ترش

«Yüzü gülmeyen ârifler, kirpi gibi, sert dikenler içinde zevku safa eder ve gizlice yaşarlar.»

باغ پنهان گرد باغ آن خار فاش
کای عدو دزد زین رز دور باش

«Bağın etrafında dikenden duvar meydanda olduğu hâlde, bağ onun arkasında gizlidir. O diken duvar, hâl diliyle, ey düşman hırsız, bu bağdan uzak ol! der.»

Sofiyyeden bâzıları neş'eli ve mütebessim çehreli olur. Bâzıları da bil'akis somurtmuş bir hâlde bulunur. Zâhirî olan bu somurtma, yabancıları uzaklaştırmak içindir. Çünkü münkir ve münâfıklarla ihtilât etmek kalbi öldürür. Onun için mütesavviflerin yeni sülûk edenlerinden çoğu, böyle ekşi bir çehre göstermekle, mânâyâ yabancı ve düşman olanları ürkütüb def'ederler.

Bunların şu hâli kirpinin dikenleri içinde, üzüm bağının çalı duvar arkasında gizlenib mütecavizlerden emin kalmasına benzer.

خار پشتا خار حارس کرده
سرچو صوفی در گریبان برده

«Ey kirpi; dikenî kendine bekçi yapmışsın - yani: ey hakikat yolunun sâlikî; surat etmeyi kendine siper itti haz etmişsin - başını mürâkabe yapan bir sofi gibi yakana çekmişsin.»

تا کسی دوجار داند عیش تو
کم شود زین گلرخان خارخو

«İstiyorsun ki şu gül yüzlü, fakat diken huylu kişilerden hiç kimse, senin azıcık bir zevkine bile ilişmesin.»

Hız. Mevlânâ nakl edilen hakikatlerin beyanından sonra kıssanın devamını anlatmak için diyor ki:

طعل تو گرچه که کودک خوبد ست
هر دو عالم خود طفیل او بد ست

«Ey Abdülmuttalib; senin çocuğun henüz çocuk tabiatlı ise de, iki âlem, - yani Dünya ve Ahiret - onun şâyesinde yaratılmıştır.»

گفت عبدالمطلب گین دم بجاست
ای علیم السر نشان ده راه راست

«Abdülmuttalib dedi ki: Ey gizli sırları bilen Rabbim; şimdi o nerede dir. Doğru yolu târif et!»

«ONU NEREDE BULAYIM? DİYE MUHAMMED ALEYHİSSALÂTÜ VESSELÂM'IN BULUNDUĞU YERDEN, ABDÜLMUTTALİB'İN NİŞAN İSTEMESİ VE KÂBE DAHİLİNDEN CEVAP GELİB NİŞAN BULMASI»

از درون کعبه آوازش رسید
گفت ای جوینده طفل رشید

«Kâbe dahilinden bir ses geldi ki: Ey o akli başında, çocuğu arayan.»

در فلان وادیست زیر آن درخت
پس روان شد زو دیر نیکبخت

«O, Filân vâdide ve bir ağacın altındadır. Bunun üzerine o iyi bahıtlı muhterem ihtiyar o vâdiye teveccüh etti.»

در رکاب او امیران قریش
زانکه جدش بود زاعیان قریش

«Abdūlmuttalib'in ardında Kureyşin emirleri de gidiyorlardı. Çünkü Hz. Peygamberin cediti, Kureyş kabilesinin ulularından idi.»

13483

تابیشت آدم اسلافش همه
مہتران بزم ورزم و ملحمه

«Âdem'in sulbüne varıncaya kadar Resûlullah'ın bütün ecdadı, hem meclislerin hem de harb meydanlarını ileri gelenlerinden idi.»

13484

این نسب خود پوست اورا بوده است
کز شہنشاہان مہ پالوده است

«Bu asıl neseb, Nebiyy-i âzâmın postu, yani cism-i şerifinin aslı olmuştur ki büyük reislerden süzülegelmıştır.»

Bir hadis-i şerifde: Cenâbı Hak, İbrahim oğullarından İsmail'i intihab etti, İsmail oğullarından Benî Kinâne'yi, Kinâne oğullarından Kureyş'i, Kureyş'den Benî Hâşimi, Benî Hâşimden de Beni seçti» buyurulmuştur.

Aleyhissalât Efendimizin silsile-i şerifesi şu sûretledir:

Muhammed (S.A.V.) Bin Abdullah b. Abdūlmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf b. Kussay b. Kilâb b. Murre, b. Kâ'b b. Luvey b. Gâlib b. Fihr b. Mâlik b. Nefr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyas b. Muzar b. Maadd b. Adnan. Adnan'ın İsmail (A.S.) neslinden bulunduğu şek ol-mamakla beraber Adnan ile İsmail arasındaki isimler tamamiyle mazbut değildir. Resûlullah Efendimiz neseb-i kerimini Adnan'a kadar sayar, üst tarafı için: (Neseb ilmi mütehassısları Adnan'dan sonrası için yalan söylerler) buyururdu.

مغز او خود از اسب دورست و پاک
نیست جنبش از سمک کس تا سہاک

«Resul-i Ekrem'in içi ve özü ise soy ve sopdan uzak ve pâkdir. Balıktan (simak) denilen yıldız kadar onunla cins ve eşit olacak kimse yoktur.»

13486

نور حق را کس نجوید زاد و بود
خلعت حق را چه حاجت تار و بود

«Hak Nur'unun kimden ve nasıl doğduğunu kimse aramaz. Allah'ın halkının nescini arayıp sormaya ne lüzum var.»

13487

کمترین خلعت کہ بدهد در ثواب
بر فزاید بر طراز آفتاب

«Allah'ın sevab karşılığı olarak bir kuluna verdiği en basit bir hil'at parlaklık itibariyle Güneşin şualarından daha üstündür.»

Böyle olunca Nur-u Muhammedinin ne derece parlak olacağı ve o nurun haseb ve nesebden ne kadar müstağni bulunacağı şüphe götürmez.

«BELKİS'İ RAHMETE DÂVET KISSASININ GERİSİ»

13488

خیز بلقیسا بیا و ملائک بین
رب لب دریای زردان در بحین

«Ey Belkis; kalk, gel de mülk ve hükûmet gör, Deryay-i İlâhî kıyısının da inci topla.»

Yani : «(Habibim) onlara, o şehir yârânını misâl getir. Hani oraya elçiler gelmişti. Biz o zaman kendilerine iki (elçi) göndermiştik de onları tekzib etmişlerdi. Biz de bir üçüncü ile (bunları) takviye etmiştik de "Biz size gönderilmiş elçileriz" demişlerdi. Onlar: "Siz, dediler, bizim gibi insandan başka (kimseler) değilsiniz. Hem Rahman hiçbir şey indirmemiştir. Siz yalan söyler (kimse)lerden başkası değilsiniz." (Elçiler şöyle) dediler: "Rabbimiz biliyor ki biz hakikaten size gönderilmiş elçileriz. Bizim üzerimize (düşen vazife) apaçık tebliğden başkası değildir." Dediler: "Doğrusu biz sizin yüzünüzden uğursuzlandık. Eğer vaz geçmezseniz, and olsun, sizi mutlak taşlarız. Bizden size muhakkak acıklı bir işkence de dökünür." (Onlar da): "Sizin uğursuzluğunuz, dediler, kendi beraberinizdedir. Size nasihat edilirse mi? Hayır, siz haddi aşıp taşanlar gürûhusunuz"⁶⁵»

Naklederler ki: Şem'un bir gün puthaneye girdi ve Allah'a secde etti. Görenler, puta secde etti sandılar. Hükümdar ona tamamiyle itimad etti, ona danışmadan bir iş yapmaz oldu. Birgün Şem'un ile hükümdar arasında şöyle bir muhâvere geçti:

— Yabancı iki adamı zindâna attırmışsınız, hapsedilmelerine sebep ne idi?

— Putlarımızdan başka bir Mâbud olduğunu iddia ediyorlar.

— Acaib! Şunları getirtseniz de konuşsak.

Hükümdar, iki havâriyi zindandan getirtti. Onlar Şem'unu görünce sevindiler, cesâretleri arttı. Şem'un onlarla şöyle konuştu:

— Siz kime ibâdet ediyor sunuz?

— Yeri, göğü yaratmış olan Allah'a.

— Sizin Mâbudunuz ne yapar?

— Körlerin gözlerini açar.

Şem'un, birkaç tane kör getirilmesini hükümdardan rica etti. Bulub getirdiler. Havârilere dua edince bunların gözleri açıldı. Şem'un hükümdara:

— Biz de böyle birşey yapmalarını putlarımızdan rica edelim dedi. Hükümdar, yavaşça:

— Putların görmediklerini, işitmediklerini hiç bir şeye muktedir olmadıklarını bilmiyor musun? Cevâbını verdi. Şem'un havârilere hitâben:

— Sizin İlâhınız daha başka ne yapar? diye sordu.

— Ölüyü diriltir, dediler.

— Eğer Mâbudunuz bunu yaparsa hepimiz ona iman ederiz, dedi.

Hükümdarın epeyce bir zaman evvel ölmüş, yahud yedi gün evvel vefat etmiş, bir kızını dirilttiler. Hükümdar, kendisine tâbi olanlarla birlikte imana geldi. Ahâliden bir kısmı ise iman etmemekle beraber havâriyle-

re kasdettiler. Bunu haber alan Habib Neccar, şehrin bir ucundaki menzilden koşarak geldi. Bu hâdise de Kur'anda ve yine (Yâsin) sûresinde şu şekilde naklediliyor:

وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا
الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ۝۱
مَنْ لَا يَسْئَلْكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ ۝۲ وَمَالِيَ لَا أَعْبُدُ
الَّذِي فُطِرَ لِي وَالِئِهْ تُرْجَعُونَ ۝۳ اتَّخِذْ مِنْ دُونِ اللَّهِ
إِنْ يَرِدْكَ مِنَ الرِّحْمَنِ نُصْرَةٌ لَّا تَفْنَىٰ عَنْ شِفَا عَثَمَةَ شَيْئًا
وَلَا يَنْقُذُونَ ۝۴ إِنِّي إِذًا لِّبِضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝۵ إِنِّي آمَنْتُ
بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ ۝۶ قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي
يَسْمَعُونَ ۝۷ يَا عِزِّي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمَكْرُمِينَ ۝۸

Yani: «O şehrin en uç (kenar)ından koşarak bir adam geldi: "Ey kavmim, dedi, uyun o gönderilmiş olanlara. Uyun sizden hiçbir ücret istemiyen o kimselere. Onlar hidâyete ermiş (zâtler)dir. Ben, beni yaratana neden kulluk etmiyecek mişim? Siz (hepiniz) ancak Ona döndürü (lüb götü-rü)leceksiniz. Ben Ondan başka Tanrılar edinir miyim? Eğer O çok esirgeyici (Allah) bana bir zarar (yapmak) isterse onların (iddiâ ettiğiniz) şefââtî bana hiç bir fâide vermez. Onlar beni aslâ kurtaramazlar. Şüphesiz ben o takdirde mutlak apaçık bir sapıklık içindeyim (demek)tir. Gerçek, ben Rabbinize iman ettim. İşte bunu benden duyun." (Ona) "Gir cennete" denildi. (O da) «Nolurdu, dedi, kavmim bilselerdi. Rabbimin beni yargıladığını, beni (cennetle) ikram edilenlerden kıldığını"⁶⁶»

İşte Cenâbı Pir'in «Kale yâ leyte kavmi ya'lemûn» diye na'ra atan dediği zevât, Habib Neccar ile emsâlidir.

(65) Sûrei Yâsin: 13-19

(66) Sûrei Yâsin: 20-27

13492

آن سکی در کو گدای کوردید
حمله می آورد و دلش می درید

«Bir köpek köyde kör bir dilenci gördü. Üstüne saldırdı ve abasını yırttı.»

13493

گفته ایم این را ولی باردگر
شد مکرر بهر تائ کید خبر

«Bunu evvelce de söylemiştik. Lâkin haberin tekîdi için tekrar zikre-
diyoruz.»

13494

کور گفتش آخر آن یاران تو
بر کهند این دم شکاری صید جو

«Kör dedi ki: Senin cinsin olan arkadaşların şimdi dağda av peşinde
koşmaktadır.»

13495

قوم تو در کوه می گیرند کور
در میان کوی می گری تو کور

«Senin cinsinden olanlar, dağda yaban eşeği avlıyorlar, sen ise köyün
ortasında kör yakalyorsun.»

Bu fıkrayı naklettikten sonra Cenâbı Pir, kör yakalayan köpekden
muradın gâfil avlayan müteşeyyihler (sahte mürşitler) olduğunu beyân
için diyor ki:

13496

ترك این تزویرکن شیخ نفور
آب شوری جمع کرده چند کور

«Ey Allah'ın rızasından nefret eden sahte şeyh; Sen, başına birkaç kö-
rü toplamış acı suya benziyorsun.»

13497

آب خود شیرین کن از بخریدن
آب بدرا دام این کوران مکن

«Kendi suyunu, Bahr-i İlâhîden tatlılaştır. Kötü ve acı bir suyu bir-
takım körlere tuzak yapma!»

Yani senin hâle uygun olmayan sözlerin acı bir su gibidir. O sözleri
bir guruh gâfilleri avlamak için tuzak yapma!...

13498

لج شیران خداین کورگیر
توچوسك چونى بزرقى کورگیر

«Kalk, Allah arslanlarımı - yani evliyaullah-ı - gör de sen de onlar gi-
bi yabanî merkeb avla. Sen nasıl oluyor da köpek gibi kör yakalyorsun?»

13499

گورچه از صید غیر دوست دور
حمله شیر و شیرگیر و مست نور

«Yaban eşeği de nedir ki? Onlar dost'un gayrisini avlamakdan uzak
olan arslanlardır. Hepsi de arslandır, arslan avcısıdır, nur sarhoşudur.»

13500

در نظاره صید و صیادی شه
کرده ترك صید و مرده دروله

«Avı ve Padişahın avcılığını seyrederken hepsi de avlamayı bırak-
mışlar, temaşa hayretiyle adeta ölmüşlerdir.»

همچو مرغ مرده شان بگرفته یار
تا کند او جنس ایشان را شکار

«Yâr-i Hakiki, onlar vasıtasıyla, onlar gibileri avlamak için kendilerini ölü bir kuş gibi tutmuştur.»

Kuşbazlar ölü bir kuşu tuzağın yanına koyub kuş ötmesi taklidi yaparlardı. Kuşlar o sesi işitir ve ölü kuşu görüb yanına gelirler. O vasıta ile ökseye yapışır, yahud kapana tutulurlar. Cenâbı Hak da hidâyete müstaid olanları, evliyaullahı vasıta ederek böylece avlar.

13502

مرغ مرده مضطرب و صل بین
خوانده القلب بین الاصبین

«Ölmüş kuşun, vuslat ve firkat arasında, ihtiyar ve irâdesi yoktur. Allah'ın kudret eliyle şekillerini alırlar. (Kalb Allah'ın iki parmağı arasındadır) hadisini okumadın mı?»

13503

مرغ مردش را هرآنکه شد شکار
چون ببیند شد شکار شهریار

«Onun ölü kuşuna her kim av olur ve tuzağına tutulur da dikkat ederse padişahın avı olduğunu görür.»

Yani, mürşid-i kâmil benliğinden ölmüş ve Allah'ın kudret eliyle hâlden hâle girmiş bir kuş gibidir. Onun vasıtasıyla seyr ü sülûke girmiş olan kimse, hakikatte Allah'a av olmuş demektir. Nitekim Kur'an'da:

مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ

Yani : «Kim o peygambere itaat ederse muhakkak Allah'a itaat etmiştir⁶⁷» buyurulmuştur.

Mürşid-i kâmil de Peygamberin mânevî vârisi ve nâibidir.

(67) Sûrei Nisa: 80

هر که از این مرغ مرده سربازافت
دست آن صیادرا هرگز نیافت

«Her kim bu ölü kuşdan - yani mürşid-i kâminden baş çekerse hakiki avcı olan Cenâbı Hak'ın kudret elini aslâ bulamaz.»

13505

گوید او منگر بمررداری من
عشق شه بین در نکهداری من

«Ölü kuş der ki: Benim münkirler nazarında murdar olduğuma hakma. Beni muhâfaza hususunda şahın muhabbetine bak!»

13506

من نه مردارم مراشه کشته است
صورت من شبه مرده گشته است

«Ben murdar değilim, çünkü beni şah öldürmüştür. Suretim ölüye benzemiş.»

Mâneviyatım ise ebedi bir hayat bulmuştur.

13507

جنبش زین پیش بود از بال و پر
جنبش اکنون دست دادگر

«Önce hareketim kanad kuvvetiyle idi. Şimdi ise âdil olan Allah'ın eliyle hareket ediyorum.»

13508

جنبش قائم بیرون شد ز پوست
جنبش باقیست اکنون اکنون چون از پوست

«Benim fânî hareketim kalıbımdan çıktı gitti... Şimdiki hareketim ise bâkidir, çünkü O'ndandır.»

هر که کز جنبد به پیش جایشم
کرچه سیمرغست زارش می کنم

«Benim hareketim karşısında her kim eğri büğrü kııldarsa onu kahr ile öldürürüm.»

هین مرا مرده مبین گر زنده
در کف شام نگر گر بنده

«Eğer hakikatte diri isen beni ölü görme. Hakiki bir kul isen benim şah avucunda bulunduğuma bak.»

مرده زنده کرد عیسی از کرم
من بکف خالق عیسی درم

«Hz. İsa, Allah'ın kulu iken Hak'ın lûtf ve keremiyle ölüyü diriltti. Bense İsa'yı yaratmış olan Allah'ın avucundayım.»

کی بمانم مرده در قبضه خدا
بر کف عیسی مدار این هم روا

«Kabza-i İlâhiyye içinde nasıl olur da ölü kalırım. İsa'nın elinde bile olsam buna imkân yok.»

عیسی ام لیکن مرا نکو یافتم
اردم من او بنام جاودان

«Ben de bir İsa'yım, lâkin benim nefesimden can bulan ebedî kalır.»

شد ز عیسی زنده لیکن باز مرده
شاد آن کوجان بدین عیسی سپرد

«Ölü, İsa'nın duasıyla dirildi, lâkin yine öldü. Benim gibi bir İsa'ya can veren ise şad olur ve ebedî kalır.»

من عصا ام در کف موسی خویش
موسیم پنهان و من پیدابه پیش

«Ben kendi Mûsa'mın elinde asâ gibiyim. Lâkin benim Mûsâ'm gizlidir, meydanda olan ben'im.»

بر مسلمانان پل در یاشوم
باز بر فرعون اژدرها شوم

«Ben müslümanlara deniz köprüsü, Firavn'a da ejderhâ olurum.»

این عصا را ای پسر تنها مبین
که عصای کف حق نبود چنین

«Oğul; bu asâyı yalnız görme. Zira Hak'ın kudret eli olmayınca hiç bir asâ böyle olmaz.»

موج طوفان هم عصابد کوز درد
طنطنه جادو پرستارا بخور

«Tûfan dalgası da asâ kesildi ve sihirbazlara taparcasına hürmet eden Firavn'ilerin şevket ve kudretini yuttu.»

Buradaki tûfan dalgasının Şap denizine aid olması, Nuh tufanından daha münâsibdir. Çünkü Firavn ile ordusu Şap denizinde boğulmuştur.

گر عصاهای خدارا بشمرم
زرق این فرعونیا را بر درم

«Eğer Allah'ın asâlarını - yani kahr vasıtalarını - sayacak olursam, bu Firav'nilerin hilelerini meydana çıkarırım.»

13520

لیک زین شیرین گیاهی زهرمند
ترك کن تا چند روزی می چرند

«Lâkin bırak da o Firav'niler, bu zehirli ve tatlı ottan - yani Dünya nimetlerinden - birkaç gün otlansınlar.»

Cenâbı Hak; ihmâl etmez, imhâl eder, yani mücrim bir kuluna bir müddet ve mühlet verir de ondan muâhaze eyler. Nitekim Sûre-i Hicr de buyurur ki:

ذَرَهُمْ يَٰكُلُوا وَشَبِّهُوا وَلَهُمْ أَمَلٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾

Yani : «Bırak onları (kendi hallerine): Yesinler, eğlensinler, onları amel oyalaya dursun. Sonra bilecekler onlar⁶⁸.»

13521

گر نباشد جاه فرعون و سری
بس بجایابد جهنم پروری

«Eğer Fir'avn ve emsalinin mansıbı ve riyâseti olmasaydı cehennem nasıl gıda bulur ve beslenirdi?»

13522

فرهش کن انگس کش ای قصاب
زانکه بی بر کند در دوزخ کلاب

«Ey kasab onları besle, semizlet de öyle kes. Çünkü Cehennem köpekleri azıksızdırlar.»

Hâfız Şirâzi der ki : «Aşk fabrikasında kâfirin bulunması da zarurîdir. Ebuleheb olmazsa ateş kimi yakar?»

İşte Fir'avn ve emsâli herifler, Cehennemın gıdasını teşkil ederler. Azgınlıklarına bir müddet mûsâmaha edilmesi de beslenib semirmeleri ve Cehenneme öylece girmeleri içindir.

13523

گر نبودی خصم و دشمن در جهان
بس بتردی خشم اندر مردمان

«Eğer Dünyada düşman ve düşmanlık olmasaydı, insanlarda gazab ve hiddet ölmüş bulunurdu.»

13524

دوزخ آن خشم و خصمی بادش
تا زید ورنی رحیمی بکشدش

«Cehennem, o hiddet ve gazab gibidir. Ona bir düşmanlık lazımdır ki yaşayabilsin. Yoksa Allah'ın merhameti onu söndürür.»

13525

بس نمادی لطف بی فھر و بدی
بس کالی بادشاهی کی شدی

«O vakit, gazabsız ve kahırsız lûtf kalırdı. Bu takdirde, nasıl kemâl-i saltanat olurdu?»

Saltanatın kemâli iyilere lûtf ve kötülerini kahr etmekledir. Yalnız iyilere lûtf edib kötülerini cezasız bırakmakta eksiklik vardır. Binaenaleyh Allah lûtf için Cenneti, kahr için Cehennemi yaratmıştır.

13526

ریشخندی کرده اند آن منکران
بر مثلهای بیان ذا کران

«O münkirler, öğütçülerin sözlerine, getirdikleri misallere aldırış etmediler.»

يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ
يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمْ يَرَوْا كَمَا أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ
إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٧٠﴾

Yani : «Ey kullarım üzerine (çöken büyük) hasret (ve nedâmet, hazır ol! Çünkü) onlar kendilerine herhangi bir Peygamber (ve elçi) gelmeye dursun, ille onunla istihzâ ederlerdi. Kendilerinden evvel nice nesilleri helâk ettiğimizi, bunların bir daha onlara dönmez (ümme'tler) olduklarını (müşrikler) gör(ür gibi bil)mediler mi⁶⁹?»

13527

تو اگر خواهی بکن هم ریشخند
چند خواهی زیست ای صمدار چند

«Ey murdar münkir; istersen sen de eğlen. Bakalım ne kadar yaşayacaksın?»

13528

شاد باشید ای عجبان در نیاز
برهمن در که شود امروز باز

«Sevenler; size karşı bugün açılan şu vâ'z u irşad kapısı dolayısıyla şad olun ve niyazda bulunun.»

Peygamberleriyle eğlenen kavimler içerisinde mü'minler de vardı. Onlar peygamberlerinin vâ'z u nasihatinden feyz alırlardı. Ümmet-i Muhammediyede ise birçok ulemâ ve urefâ yetişti. Onlar vâ'z u nasihat kapılarını açtılar, o kapılara gelen muhibleri tenbih ve irşad ettiler ki, onlardan biri de şüphesiz ki Hz. Mevlânâ (Kaddese Sırruhu)dır.

(69) Sûrei Yâsin: 30-31

13529

مرحوبی باشدش کردی دگر
درمیان باغ از سیرو کبر

«Bir bahçede sarmısak, soğan vesaire gibi sebzelerin ayrı yerleri vardır.»

13530

مربیکی باجنسی خود در گرد خود
از برای پختگی نم می خورد

«Bu sebzelerden herbiri, kendi cinsi etrafında yetişib kemâle gelmek için rû tubet cezb eder.»

13531

تو که گرد زعفرانی زعفران
باش و آمیزش مکن باد دیگران

«Ey Allah'ın velilelerini seven kimse; Sen safran çiçeğinin yanbaşımdasın. Safran ol da başka cinslerle ihtilât etme!»

Yani : Madem ki evliyâ muhibbisin, velileri inkâr edenlerle görüşüb konuşma.

13532

در مکن در گرد شلغم پوز خویش
که نگردهد باتو او هم طبع و کیش

«Ey safran tabiatli sâlik; ağzını şalgam tabiatlilerin ihtilâtiyle bulaşdırma ki onunla bir tabiatte ve bir mâhiyyette olmayasın.»

13533

توبگردی او بگردی مودعه
زانکه ارض الله آمد واسعه

«Ey safran gibi olan; sen bir tarafa, o şalgam tabiatliler de bir tarafa konulmuştur. Çünkü Allah'ın arzı geniştir.»

Arzullah geniş olduğu için yağam gibi olanlardan uzaklaşmalıdır. Çünkü sohbet tesir eder, tabiat taklide kalkışır. Bâzı çiçekler var ki yanına dikildiği başka bir çiçeğin rengini alıyor. Meselâ kırmızı ve beyaz sardunyalar yan yana dikilince beyaz penbe oluyor, kırmızının da rengi açılıyor. Hulâsa: tabiatı bozuk olanlardan uzaklaşmalıdır. Çünkü Dünya geniştir.

13534

خاصه آن ارضی که از بهنا وری
در سفر گم می شود دیو و پری

«Hususiyle, öyle bir Arz ki orada sefere çıkan Şeytan ve Cinnî bile kaybolur.»

13535

اندران بحر و بیابان و جبال
منقطع می گردد اوهام و خیال

«O denizde, o ovada, o dağlarda vehimler ve hayaller bile yol almaz.»

Yani o misâl âleminde de burada olduğu gibi denizler, ovalar ve dağlar vardır. İbn-i Abbas (R.A.) «Orada da bu Kâbe gibi bir Kâbe ve benim gibi İbn-i Abbas vardır» demiştir.

13536

آب استاده که سیرشتش نهان
تازه ترخوشت ز جویهای روان

«Orada ki akışı gizli olan durgun su, akan nehirlerden daha taze ve daha hoşdur.»

O misâl âleminde de burada olduğu gibi denizler ve nehirler vardır ki akıp gittikleri hâlde durgun görünürler, onların suları Arz üzerinde akan nehirlerden daha tazedir.

13537

مستمع حقت ست کوته کن خطاب
ای خطیب این نقش کم کن تو برآب

«Ey hatib, su üstüne nakış yapma - yani herkesin anlayamayacağı sözleri söylemede - kısa kes; çünkü dinleyen uyumuştur.»

Burada: «Gâfillere nasihat veren, su üstüne nakış yapan gibidir» meseline işaret edilmiştir. Bundan sonra yine kıssanın beyanına dönülerek Belkis'e hitâb olunuyor:

13538

خیز بلقیسا که بازاربست تیز
زین خسیسا کساد افکن گریز

«Ey Belkis: kalk! Bu revaçlı pazara kساد vermek isteyen hasislerden kaç.»

Dünya, Âhiretin mezrecisi, yani tarlası ve ticaret pazarıdır. O ticarete kساد vermeye çalışan bir takım cin ve insan şeytanları da vardır ki onlardan kaçmak gerektir.

13539

خیز بلقیسا کنون با اختیار
پیش از آنکه مرگ آرد گیر و دار

«Ey Belkis: ölüm hengâmesi gelmeden evvel ihtiyarınla kalk!»

Ve Hak'kın dâvetine icabet eyle...

13540

بعد ازان گوشت کشد مرگ آنچنان
که چو دزد آیی بشحنه جان کنار

«Ölüm geldikten sonra senin kulağını öyle çeker ki, hırsızın can çekişerek zabıta memurunun karşısına geldiği gibi gelirsin.»

زین خزان تاجند باشی نعل دزد
گرهی دزدی بیا ولعل دزد

«Ne vakte kadar bu eşeklerden nal çalacaksın? Çalacaksan gel de lâl çal.»

Belkis bir hükümdardı her hükümdar gibi o da tebeasından vergi alıyordu. İşte o vergi almayı, Mevlânâ, eşekden nal çalmaya benzetiyor ve eğer birşey almak istiyorsan buraya gel de lâl ve mücevher al diyor.

13542

خواهرانا یافته ملک خلود
تو گرفته ملک کور و کبود

«Hemşirelerin - yani iman ve salâh sahibi olan kadınlar - ebedî bir saltanata nail olmuşlardır. Sen ise burada fânî ve değersiz bir hükûmet sahibisin.»

13543

ای خنک آنرا کزین ملک بجست
که اجل این ملک را ویرانگست

«Bu mülk ve hükûmetten sıçrayıp kurtulana ne mutlu. Çünkü, ecel bir gün tahrib edecektir.»

13544

خیز بلقیسا بیا باری بدین
ملکت شاهان و سلطانان دین

«Ey Belkis kalk, gel de din sultanlarının mülkünü gör.»

13545

شسته در باطن میان کلستان
ظاهرا حادی میان دوستان

«O sultanlar, görünüşte dostlar arasında nağmelerle deve sürüyorlar ama iç aleminde gülbahçesinde oturmuşlar zevk u safa ediyorlar.»

بوستان با او روان هر جا رود
لیک آن از خلق پنهان می شود

«Nereye giderlerse bâtımda oturdukları gül bahçesi de onlarla beraber gider, lâkin o bahçe, halkın gözünden gizli kalır.»

13547

میوه‌ها لایه کنان از من بچر
آن حیوان آمده از من بخور

«O bahçelerin meyveleri: bizi topla, diye yalvarır; ab-ı hayat, yârlarına gelib benden iç diye niyaz eder.»

13548

طوف میکن بر فلک بی پرو بال
همچو خورشید و چو بدر و چون هلال

«Gel de, kanatsız olarak hilâl gibi, dolunay gibi, Güneş gibi felekte cevelân et.»

13549

چون روان باشی روان وبای نی
می خوری صدلوت و لقمه خای نی

«Ayaksız olarak ruh gibi yürürsün, lokma çiğneyen olmadığı hâlde yüzlerce mânevî lokma yersin.»

Yani edeceğin sefer ve cevelân mânevî olduğu için o seferi ayaksız ve kanatsız olarak icra edersin; yiyeceğin lokmalar da mânevî bulunduğu için, onları ağızsız ve çiğnemeksizin yersin. Hülâsa: Seferi ruhun eder. Gıdâyı da yine ruhun yer.

نی نهنگ غم زند بر کشتیت
نی بدید آید زمردن رشتیت

«Ne gemine gam timsahı çarpar, ne de ölümden kötüleşir, çirkinleşirsin.»

Burada insan vücûdu gemiye, gam ve keder de timsaha benzetilmiş, timsahın bâzan gemilere çarpıp onları batırdığına îma edilmiştir...

13551

هم توشاء و هم تولشکر هم توخت
هم تونیکو بخت باشی هم تو بخت

«Ey Belkis - yani ey sâlik! - sen seyr ü sülûkde cem' mertebesine vusûl bulunca bir cihetten şah, bir cihetten ordu, bir cihetten taht, bir cihetten bahtı yaver ve bir cihetten de baht ve tâlih kesilirsin.»

Denize dalmış olan kimsenin her şeyi kayb edib yalnız suyu gördüğü gibi o mertebeye varanlar da her şeyi, hattâ kendisini Haktan ibâret görür, fakat bu bir hâldir, o hâl geçince Hak Hak'dır, eşya eşyadır.

13552

گرتونیکو بختی و سلطان زفت
بخت غیرتست روزی بخت رفت

«Eğer sen talih-i yâver ve büyük bir hükümdar isen de, tâlih senin gayrın olduğu için birgün senden ayrılır, devlet ve ikbâl başkasına gider.»

13553

تو بتائی چون گدایان بی نوا
دولت خودهم تو باش ای بختیا

«Ey seçilmiş hükümdar; o vakit dilenciler gibi muhtaç bir hâlde kalırsın. Binâenaleyh sen devletin kendisi ol ki senden ayrılıb gitmesin.»

چون تو باشی بخت خودای ممنوی
بس توکه بختی زخودکی کم شوی

«Ey mânevi er; senin talihin, senin zatın olursa o vakit bahtın senden nasıl ayrılır?»

13555

تو زخودکی کم شوی ای خوش خصال
چونکه عین تو تراشد ملک و مال

«Ey güzel ahlâklı, senin zatın, senin mülk ve malın olunca, kendinden nasıl ayrılırsın?»

«SÜLEYMAN (A.S.) IN MESCİD-İ AKSÂ'YI YAPTIRMASI»

13556

ای سلیمان مسجد اقصی بساز
لشکر بلقیس آمد در نماز

«(Ey Süleyman; Mescid-i Aksâ'yı bina et, Belkis'in ordusu namaz için geldi) diye kendisine vahy nâzil oldu.»

13557

چونکه او بنیاد آن مسجد نهان
جن و انس آمد بدن درکار داد

«Süleyman (A.S.) o mescidin temelini atınca cin ve ins gelib orada çalışmaya başladı.»

13558

يك گروه از عشق و قومی بی مراد
همچنانکه در ره طاعت عباد

«Kulların, tâat ve ibâdet hususunda oldukları gibi, mescid binasında

çalışanların birtakımı aşk ve şevk ile, birtakımı da isteksiz ve mecburî uğraşıyordu.»

13559

خلق دیوانند و شهوت سلسله
می کشدشان سوی دکان و غله

«Halk da cinlere benzer... Şehvet, onları dükkâna, alış verişe, mahsûle ve yiyeceğe çeken zincirdir.»

13560

هست این زنجیر از خوف و وله
تومین این خلق را بی سلسله

«Bu zencir, korkudan ve şaşkınlıktan yapılmadır... Sen bu halkı zencirsiz görme.»

13561

می کشاند شان سوی کسب و شکار
می کشاند شان سوی کان و بحار

«O zencir, onları kazanca, ava, mâdene ve denize çeker.»

Yani halkın boynundaki korku ve hayret zenciri, onları ticarete ve kazanmaya mecbur eder.

13562

می کشد شان سوی نیک و سوی بد
گفت حق فی جیدها جبل مسد

«Yine o korku, onları iyilik ve kötülük tarafına çeker. Cenâbı Hak Kur'an'da: (Fi cidihâ hablüm min mesed) = (Boynunda liften örülmüş bir ip var) buyurmuştur.»

Bu âyet-i kerîme, Ebûleheb'in karısı ve Ebusüfyan'ın kız kardeşi Ümm-i Cemil hakkında nâzil olmuştur. Bu kadın, kocası gibi Resûl-i Ekrem'in en şiddetli düşmanlarından idi. Çölden çalı ve diken toplar, onları ipile bağlayıp yüklenir ve Aleyhissalât Efendimizin kapısı önüne dökerdi.

Âyet-i kerîme kadının hâlini tasvir etmektedir. Ona başka türlü mânâ ve renkler de olmuştur. Hz. Mevlânâ da bunu bütün nefslere teşmil ediyor.

13563

قد جعلنا الحبل فی اعناقهم
واتخذنا الحبل من اخلافهم

«Biz, insanların boyunlarına, onların ahlâkından ip bağladık.»

Bu beyt'te Yâsin sûresindeki şu âyete işâret vardır:

إِنَّا جَعَلْنَا فِيْ أَعْنَاقِهِمْ
أَغْلَالًا يُّهْرَأُ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُّقْحَوْنَ

Yani: «Hakikat biz onları boyunlarına öyle lâleler geçirdik ki bunlar çenelerine kadar (dayandı). Şimdi onlar, kafaları ve burunları yukarı kaldırılmış haldedirler⁷⁰.»

13564

ليس من مستفذر مستنقه
قط الا طأثره في عنقه

«Murdar ve temiz hiçbir kimse yoktur ki onun amel defteri boynunda bulunmasın.»

(Müstakzer) pis, murdar, ahlâkı bozuk demektir. (Müstenkah) da hastalıktan iyileşmiş nekâhat devrine girmiş, ahlâksızlık hastalığından kurtulmuş mânâsınadır. (Tair) ise herkesin amel defteridir ki kıyamette uçarak sahibinin eline vâsıl olacağı cihetle ona (Tair) tâbir edilmiştir.

Sûrei Esrâ'da buyuruluyor ki:

وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَةً

فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا
إِذَا كُتِبَ عَلَيْكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا

¶am : «Herkesin (dünyadaki) amel ve hareket)ini kendi boynuna doladık. Kıyamet günü onun için bir kitap çıkaracağız ki neşredilmiş olarak kendisine kavuş(ub şöyle çat)acak: "Oku kitabımı, bu gün sana karşı, bir hesap görücü olmak bakımından, nefsin yeter"⁷¹»

13565

حرص تو در کار بد چون آتش است
اخلاز رنگ خوش آتش خوش است

«Ey haris olan kimse; senin kötülüklerdeki hırsın ateş gibidir. Hat ta kor hâline gelmiştir ki korun rengi ateşin renginden hoşdur.»

Çünkü ateşte yanmamış yerler de bulunabilir. Fakat kor tamamıyla yanmış ve serâpa ateş kesilmiştir. İşte senin haris olan nefsin de bu hale gelmiştir, denilmektedir.

13566

آن سیاهی خم در آتش نهان
چونکه آتش شد سیاهی شد عیان

«Kömürün karalığı ateşte gizlidir. Ateş sönünce o karalık meydana çıkar.»

Malûm ya kömür karadır, fakat yanınca kızarır ve ateş rengi alır. O vakit karalığı belli olmaz. Lâkin ateş sönünce kömürün siyahlığı tekrar meydana çıkar. Dünyadaki kötü ameller, hakikatte kömür gibi zulmânîdir. İnsandaki hırs ve tamâ ateşi onun karalığını saklar ve kıpkızıl gösterir. Hırs-ı ateşi sönecek olursa kötü amellerin kömür rengi meydana çıkar.

13567

اخلاز از حرص توشد خم سیاه
حرص چون شد ماند آن خم تباہ

«Kömür, senin hırsından ateş haline geldi, ateş halinde göründü. Hırs gecince o kömürün karalığı kalır.»

(71) Sürei Esrâ: 13-14

13568

آن زمان آن خم اخلازمی نمود
آن نه حسن کار نار حرص بود

«Hırs ve tamâ zamanında kömür, kor gibi görünür. Fakat o görünüş, ışın güzelliğinden değil hırs ateşindendir.»

13569

حرص کارت را بیار ایمنه بود
حرص رفت و ماند کار تو کبود

«Hırs ve tamâ ve şehvet, senin işini süslemiş ve sana kömürü, kor gibi göstermişti. Hırsın geçince işin çirkin olduğu ve kor gibi parlak görünenin, kömür gibi kapkara bulunduğu meydana çıkar.»

13570

غولۀ را که بیاراید غول
بختہ بدارد کسی که هست گول

«Şeytanın bezediği ekşi otu, ahmak bir şahıs pişmiş ve tatlı sanır.»

13571

آزمایش چون نماید جان او
کند گردد ز آزمون دندان او

«O ahmak'ın ruhu o ekşi otu çiğneyerek tecrübe ederse dişleri kamaşır.»

13572

لرز هوس آن دام دانه می نمود
عکس غول حرص و آن خود دام بود

«Gülyabani gibi olan hırsın aksi tuzakdan ibaretti; hırs ve hevesi, o tuzak yem gibi gösterdi.»

خیرها نغزندنی از عکس غیر
تاب حرص از رفت ماند تاب خیر

«Hayır olan işler, başka bir şeyin aksiyle güzel görünmüş değil, kendiliklerinden lâtifdir. Hırsın harareti geçmiş olsa bile onların parlaklığı ve letâfeti kalır.»

تاب حرص از کار دنیا چون برفت
ختم باشد مانده از اخگر بتفت

«Halbuki, dünya işinden hırsın parlaklığı gidince, korun soğuyub kömür kaldığı gibi, kapkara kalır.»

کودکانرا حرص می آرد غمناک
تا شوند از ذوق دل دامن سوار

«Çocukları oyuna olan hırsı aldattır da eteklerini bükerek ata binmiş vehmine düşerler.»

چو زکودک رفت آن حرص بدش
بر دگر اطفال خنده آیدش

«Çocuğun o kötü hırsı geçince diğer çocuklara güleceği gelir.»

Ve der ki:

که چه می کردم چه می دیدم درین
خل ز عکس حرص بنمود انگین

«Ben ne yapmışım, ne işlere girmişim... Sirke bana hırsımdan bal görünmüş.»

آن بنای انبیای حرص بود
زان چنان پیوسته رونقها فزود

«Peygamberlerin binası hırsın ârî olduğu için daima revnak ve letâfeti artmaktadır.»

ای بسا مسجد بر آورده کرام
لیک نبود مسجد اقصا نام

«Zengin ve kerîm olan kimseler, birçok mescid yaptırmışlardır. Fakat o mescidlerden hiç biri Süleyman (A.S.) ın yaptırdığı gibi Mescid-i Aksâ namını almamıştır.»

Çünkü bu bina hırs ve tamâ eseri değildi. Diğerlerinin mescidlerinde ise hayr ve hürmetle yâd edilmek hırsı vardı. Belki de «Allah için bir mescid yapan kimseye Allah cennette bir ev yapacaktır» Hadis-i şerifinde vâad olunan eve sahip olmak tamâiyle yaptırılmıştı.

کعبه را که همدی عنی فزود
آن ز اخلاصات ابراهیم بود

«Kâbe'nin her an izzet ve hürmetinin artması onu yapan İbrahim (A.S.) ın ihlâsından ileri gelmiştir.»

فضل آن مسجد ز خاک و سنگ نیست
لیک در نباش حرص و جنگ نیست

«Mescid-i Aksâ ve Kâbe-i Mükerreremin fazîleti toprağından ve taşından değildir. Onu bina eden Süleyman ve İbrahim (A.S.) da hırs ve savaşı olmadığındandır.»

Yani o binaları şahsî ve dünyevî bir emel ile değil, ancak Allah rızası için yaptırmış olmalarındandır.

نی کتبشان مثل کتب دیگران
نی مساجدشان نه کتب خان ومان

«Ne onların kitablari, başkalarının kitablari gibidir, ne de onların mescidleri ve hânümanlari, başkalarının mescidlerine ve hânümanlarına benzer.»

Onların kitablari Allah tarafından nâzil olmuştur ve onlardan maksad halkın hidayetidir. Sair müelliflerin kitablari ise fikir mahsulüdür, telifden maksad ise ekserisinde şöhret kazanmaktır.

13583

نی ادبشان نی غضبشان نی نکال
نی نغاس ونی قیاس ونی مقال

«Onların ne edebleri, ne gazabları, ne azabları, ne uykuları, ne kıyasları, ne sözleri halkınkilere benzer.»

13584

مهریکی شانرا یکی فردگر
مرغ جانسان طائر از پر دگر

«Onlardan herbirinin ayrı bir parlaklığı vardır. Ruh kuşları başka bir kanadla uçmaktadır.»

13585

دل همی لرزد ز ذکر حالشان
قبله افعال ما افعالشان

«Gönül, onların hâlini andıkça titrer durur. Onların işleri, bizim işlerimiz için kıbledir.»

Nasıl ki Aleyhissalât Efendimizin ef'âl-i seniyyesinden herbiri, bizim için sünnet-i fi'liyyedir.

Sûrei En'am'da buyurulmuştur ki:

أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدِيهِمْ وَقَدْ

Yani : «Onlar (o Peygamberler) Allah'ın hidâyet ettiği kimselerdir. O halde sen de onların gittiği doğru yolu tutup ona uy⁷².»

Hitap Hz. Peygambere olmakla beraber «Uy» emri ümmetin fertlerinedir.

13586

مرغشانرا بیضم ازین بدست
نیشب جانسان سحر که بین شدست

«Onların tavukları altın yumurta yumurtlar, onların ruhu gece yarısı sabah vaktini görür.»

Yani onların işleri ve halleri ihlâs ile müzeyyendir. Onlar beşeriyet zulmeti içinde hakikat sabahının nurunu müşâhede ederler.

13587

مرچه گویم من بجان نیکوی قوم
نقص گفتم کشتا ناقص گوی قوم

«O kavmin - yani enbiya ve evliyanın - iyiliğine dair can ve gönülden ben ne söylesem noksan söylemiş olurum.»

13588

مسجد اقصی بسازید ای کرام
که سلیمان باز آمد والسلام

«Ey kerîm olan kimseler Mescid-i Aksâ yapınız zirâ, Süleyman (A.S.) tekrar gelmiştir vesselâm.»

Yani, ey sâlikler, iyi niyetler ve sâlih amellerle kalbinizi Mescid-i Ak-sâ hâline getiriniz. Çünkü, Süleyman, yani Allah'ın halifesi olan insân-ı kâmil gelmiştir. Cenâbı Pir, «Süleyman tekrar gelmiştir» demekle belki de kendini murad etmiştir.

ور ازین دیوان و پرین سر کشند
جمله را املاک در چنبر کشند

«Eğer bu mescidin inşasında cinler ve şeytanlar serkeşlik edecek olurlarsa; melekler, onların hepsini de zencire vururlar.»

دیو یکدم کثر رود ازمکر وزرق
تا زیانه آیدش بر سر چو برق

«Şeytan mekr ve hile ile aksine hareket edecek olursa başına şimşek gibi bir kamçı vurulur.»

چون سلیمان شوکه تا دیوان تو
سنگ برند از پی ایوان تو

«Sen Süleyman gibi ol ki şeytanların sana köşk ve saray yapılması için yardımcı olup, taş kessinler.»

چون سلیمان باش بی وسواس وریو
تا ترا فرمان برد جانی و دیو

«Süleyman gibi hilesiz, vesvesesiz ol ki, cinler ve şeytanlar senin fermânını dinlesinler.»

خاتم تو این دلست وهوش دار
تا نگر دد دیورا خاتم شکار

«Şu gönül, sihirli yüzüğüdür; aklını başına topla ve ihtiyatlı bulun ki, bu yüzük, ifritin avı olmasın.»

Derler ki; Süleyman (A.S.) ın bir yüzüğü vardı ki kaşının üstünde iç içe iki müselles resmedilmişti. Cenâbı Hak, o yüzüğe bir teshir hassası

vermişti. O hassa dolayısıyla insanlar, şeytanlar, devler, periler Süleyman Peygambere mutî' olmuşlardı. Birgün Süleyman (A.S.) abdesthaneye giderken yüzüğü parmağından çıkarmış, bir câriyeye teslim etmişti. O hâlâda iken onun şekil ve kıyâfetine giren bir cinnî câriyeden yüzüğü almış, Süleymanlık etmeye kalkışmıştı. Hz. Süleyman ise saraydan çıkarılmış, ötede beride dolaşmaya mecbur olmuştu. Yüzüğü çalan cinnin saçma sapan harekâtından onun Süleyman olmadığı anlaşılmış ve kaçırılmış, o da parmağındaki yüzüğü çıkarıp denize atmış, sonra Süleyman Peygamber deniz kenarında balık tutan balıkçıların yanına gitmiş, onlar Hz. Süleyman'a bir balık vermişler, Süleyman, balığı yadığı gibi yüzüğünü onun içinde bulmuş ve onunla sarayına gelib saltanatını elde etmiş.

Bu hikâyenin aslı olup olmadığı şüphelidir. Çünkü bir cin veya şeytan, bir Peygamberin şekline giremez. Hadis-i şerifde: «Şeytan, benim sûretime giremez» buyurulmuştur. Kezâ hâdis Kudüs'de cereyan ediyor. Yüzüğü çalan cinnî onu denize attığı gibi, Süleyman (A.S.) da deniz kenarına ve balıkçıların yanına gidiyor. Hâlbuki Kudüs'te deniz yoktur. Belki bu rivâyet, Süleyman (A.S.) aleyhine masonların çıkardıkları bir ihtilâlden kinâyedir. Hz. Mevlânâ'nın; «Şu gönül senin yüzüğüdür. Aklını başına topla ve ihtiyatlı bulun ki, yüzük ifritin avı olmasın» buyurması ve kalbi yüzüğe benzetmesi de nüktelidir. Evet, cin senin yüzüğünü avılayacak olursa, o zaman:

بس سلیمانی کند بر تو مدام
دیو با خاتم حذر کن والسلام

«Cin, sana karşı o yüzükle Süleymanlık eder, ondan sakın!»

آن سلیمانی دلا منسوخ نیست
در سرو سرت سلیمانی کنیست

«Ey gönül, o Süleymanlık, o mahlukatı teshir kuvveti yok edilmiş değildir; hâlâ mevcuddur ve senin başınla kalbinde Süleymanlık etmektedir.»

Hadis-i şerifde: «Hepiniz çobansınız ve hepiniz sürüsünden mes'uldür» buyurulmuştur.

Bu raiyye; aile efradından, bir memleket halkına kadar çıkar, onların

çobanı da aile reisinden devlet reisine kadar yükselir. Her çoban güttüğü sürünün hesabını vermeye mecburdur.

Çobanlar da sürülere karşı bir hükûmet kuvveti olduğu için Hz. Mev-lânâ o kuvveti Süleymanlığa benzetiyor ve: «Süleymanlık mensuh değildir, hâlâ mevcuddur» diyor.

13596

دیوم وقتی سلجانی کند
لیک هر جو لاهه اطلس کی تند

«Şeytan da bir aralık Süleymanlık eder, fakat her çulha nasıl atlas dokur?»

Buradaki şeytandan maksad mürâî, Süleymandan murad olan da ehl-i ihlâs'dır ki birincisi meselâ kaba hasır, ikincisi atlas dokuyan tezgâh-lara benzer. Hasır dokumakla atlas dokumak arasında pek çok fark oldu-ğu gibi riyâkârâne yapılan amel ile muhlisâne işlenen amel arasında da öyiece farklar vardır.

«BİR ŞÂİR'İN BİR HÜKÜMDÂRA KASİDE GETİRMESİ İLE ŞÂH'IN
ONA CÂİZE VERMESİ, EBULHASAN NAMINDAKİ VEZİRİN DE
O CÂİZEYİ KAT KAT ARTIRMASI»

13597

شاعری آورد شعری پیش شاه
بر امید خلعت واکرام وجاه

«Hil'at, ikram ve mansıb ümidiyle bir şâir, hükümdârın huzuruna bir kasîde getirdi»

Kasîde : Birinin medhi için tertib edilmiş manzûmeye derler. En azı on beş beyitten fazla, çoğu ise mahdud değildir. (Câize) de kasîde mu-kâbilinde verilen mükâfattır.

13598

شاه مکرم بود و فرمودش هزار
از زر سرخ و کرامات و نثار

«Padîşah kerem sahibi idi. Şâire bin tâne kırmızı altın ve bundan başka daha da ihsanlarda bulunmalarını emretti.»

13599

پس وزیرش گفت کین اندک بود
ده هزارش هدیه واده تارود

«Sonra vezîri dedi ki: Bin altın azdır, on bin altın ihsan et ki memnu- niyyetle gitsin.»

13600

از چون اوشا عربس از تو بحدست
ده هزاری هم که گفتم اندکست

«Onun gibi bir şâire senin gibi eli deniz kadar cömerd bir hüküm- dar için, on bin altın verilmesini tavsiye edişim bile azdır.»

Çünkü medhiyye, hicviyye ve mersiyye söylemek, eski şâirlerin âdet- leri idi. Birini evvelâ medh ederler, mükâfat alamazlarsa hicvederler, iyilik gördükleri bir kimse, yahud onun mensublarından biri ölecek olursa onun için de teessüf ve teessürü hâvî bir mersiye yazarlardı. Bilhassa Arablar hicv olunmaktan çekinirlerdi. Çünkü o sözler halk arasında ya- yılır ve hicvedilmiş olanı mahcub ederdi.

Sallallahu Aleyhi ve Sellem Efendimize bir şâir gelmiş, medh-i Ne- beviyi hâvî birkaç beyt okumuş, huzur-i Peygamberîde bulunan Cenâbı Fâruk'a taraf-ı Risâletten: «Yâ Ömer, şunun dilini kes» buyurulmuşdu. Hz. Ömer, şâiri dışarıya çıkarmış, adamcağızın dilini kesmeye kalkışmış- tı. Bereket versin ki Hz. Ali yetişti. Emr-i Nebevinin, mecâzen: «ona bir- şey ver de fazla söz söylemesin» demek olduğunu Hz. Ömer'e anlattı. İslâm'dan sonra medholunmaya râğbet gösteren ve kendilerini medh edenlere avuç dolusu para veren Emeviyye hükümdarlarıdır. Tabîî Ömer b. Abdül'aziz (R.A.) müstesna. Çünkü Emevîler, hükûmeti gasb etmiş ol- duklarını unutturmak ve kendilerini halka sevdirmek için medh olunma- ya lüzûm görüyorlardı. Ne ise...

قصه گفت آن شاهر و فلسفه
تا بر آید عشر خرمن از کفه

«Vezîr, padişaha, harmanın onda biri şaire verilsin diye, geçmiş padişahların ihsanlarına dair hikâyeler söyledi, hikmetlerden bahsetti.»

ده هزارش داد و خلعت در خورش
خانه شکر و ثنا کرد آن سرش

«Hükümdâr da şaire on bin altın ve hâline münâsib elbiseler verdi... Şâirin içini şükür ve senâ yurdu haline getirdi.»

بس تفحص کرد کین سی که بود
شاه را اهلیت من که نمود

«Şair: bu fazla ihsan, kimin gayretiyle oldu, şaha benim ehliyetimi kim anlattı? diye araştırdı.»

بس بگفتندش فلان الدین وزیر
آن حسن نام و حسن خلق و ضمیر

«Ona dediler ki: adı da, ahlâkı da, kalbi de Hasan olan vezir Fülânüddin'in tavsiyesi ile böyle bir ihsâna nâil oldun.»

Bir aralık şarkdaki Müslümanlar arasında Din'e nisbetle bir lakab almak âdet olmuştu. Şemseddin, Ziyâeddin, Celâleddin, Kemâleddin gibi. Onun için lakabı bilinmeyen bir kimse için Fülânüddin derlerdi.

Dinsiz, imansız bir herif de bu âdete uyarak dinli bir lakab almak istemiş, bir âlime nasıl bir lâkab alayım? diye sormuş, o zat da (Adüvvüddin) lakabı sana pek münâsibdir cevâbını vermiş. Adüvvüddin: Din düşmanı demektir. Doktor Abdullah Cevdet'e de hocalar (Adüvvullah) diyorlardı.

Şair, vezirin bu hayırhâhlığını öğrenince :

در ثنای او یکی شعری در از
بر بنشت و سوی خانه رفت باز

«Onun medhine dair uzun bir kasîde yazdı, vezîrin konağına götürdü.»

بی زبان و لب همان نغمای شاه
مدح شه می کرد خلعتهای شاه

«Gene de, dilsiz, dudaksız padişahın nîmet ve hil'atlerini zikr etti.»

Yâni, kasîde, vezirin senâsında olduğu için, onu medh ediyordu. Fakat: (Senin himmetinle padişah bana şunları ihsan etti) diye aldığı câizeleri sayıp döktüğü için dolayısıyla padişahı medh etmiş oluyordu.

«ŞÂİRİN AYNİ CÂİZEYİ ALMAK ÜMİDİYLE BİRKAÇ SENE SONRA TEKRAR GELMESİ, PADİŞAHIN ÂDETİ VECHİLE, BİN ALTIN VERİLMESİNİ EMR ETMESİ; YİNE HASAN NAMINDAKİ BAŞKA BİR VEZİRİN; BU MİKDAR ÇOK FAZLADIR, BİZİM MASRAFIMIZ ÇOK, HAZİNEMİZ İSE BOŞTUR. BEN ONU, İHSAN BUYURDUĞUNUZUN ONDA BİRİNE, RÂZİ EDERİM DEMESİ»

بعد سالی چند بهر رزق و کشت
شاعر از فقر و عوض محتاج گشت

«Şâir birkaç sene sonra rızık ve ekine muhtac oldu ve fakr ve zarurete uğradı.»

گفت وقت فقر و تنگی دودست
جست و جوی آز موده بهترست

«Dedi ki: Fakirlik ve el darlığı zamanında, tecrübe edilmiş bir zâtı aramak evlâdır.»

در گهی را ز مردم در کرم
حاجت نوراهم آن جانب برم

«Yine ihtiyacımı, evvelce tecrübe etmiş olduğum bir kapıya götürmeli, yâni oraya gidib hâlimi arz etmeliyim.»

Lutuf ve kerem sahibleri tecrübe ile anlaşılır ve ihtiyac zamanında ona ilticâ edilir. Rabbülâlemîn ve Rezzakülmahlukîn olan Cenâb-ı Hakkın lütuf ve ikrâmı ise umumun mâlûmu olduğu için, sıkıntıya uğrayan her mahlûk O Kerimler Keriminin dergâh-ı âtîfetpenâhına mürâcaat eder. Hattâ Arap dili mütehasısları (Allah) İsm-i Celâlinde ilticâ mânâsı bulunduğunu söylemişlerdir.

H. Mevlâna bunu nakl için diyor ki :

13610

معنی الله گفت آن سیویه
یولہون فی الحوایج ہم لیدہ

«Sibeveyh, (Allah) lafzının mânâsını söylemiş: Bütün mahlûkat, ihtiyac hususunda ona ilticâ eder, demiştir.»

Lafza-i Celâl hakkında ulemâ birçok sözler söylemiş, kimi müştâk, kimi gayr-i müştak olduğunu beyan etmiştir. Bunlardan biri de Sibeveyh'dir ki ilticâ mânâsından isticlak ettirib: mültecâ, yâni umumun sığınağı demektir, demiştir.

H. Mevlâna Sibeveyh'in sözünü nakl ile diyor ki:

13611

گفت الہنا فی حوائجنا الیک
فالتمسناہا وجدناہا لیدیک

«Sibeveyh dedi ki: biz ihtiyaçlarımızı sana arzeder, sana sığınırız... Hâcetlerimizi senden diler, senden buluruz.»

سد هزاران عاقل اندر وقت درد
جملہ نالان پیش آن دیان فرد

«Yüz binlerce akıllı kimse bir derde uğradıkları vakit o yegâne Deyyân'ın huzurunda yalvarır ve yakarır.»

(Deyyân): hâkim mânâsıdır. Adâletle hükmederek, kullarının amel-lerini mükafatlandırır veya cezalandırır.

13613

هیچ دیوانہ فلیوی این کند
بر بخیلی عاجزی کدیہ کند

«Şuursuz ve idraksiz bir deli, hasis bir herife gidib dilenir mi?»

13614

گر نبینند هزاران بار پیش
عاقلان جان کی کشیدندیش پیش

«Eğer akıllı olanlar binlerce kerre Allah'ın lutuf ve keremini görmeseldi canlarını onun yolunda fedâ ederlermi idi?»

Sâde insanlar değil:

13615

بلکہ جملہ ماہیان در موجها
جملہ پرندگان در اوجها

«Dalgalar arasındaki bütün balıklar, yücelerde uçan bütün kuşlar;»

13616

پیل و گرك و حیدر اشکارینیز
اژدهای زفت و مور و مارینیز

«Fil, kurd, avlanan arslan, iri ejderha, karınca ve yılan.»

بلكه خاك و باد و آب و هر شرار

مايه زو يابند هم دى، هم بهار

«Hatta toprak, rüzgâr, su ve ateş, hem kışın, hem baharda ondan kuvvet bulurlar.»

Yâni insan, hayvan, nebâtât ve cemâdât, hulâsa bütün mevcûdât, O Rabbül 'âlemin'in lutuf ve keremine mazhar olur.

هر دمش لایه کند این آسمان

که فرو مگذارم ای حق يك زمان

«Bu semâ: Yâ Rabbî; beni bir an bile sukut ettirme, diye Cenâb-ı Hak'ka yalvarır.»

استن من عصمت و حفظ تو است

جمله مطوی بین آن دودست

«Benim direğim ve mesnedim, senin hıfz ve himâyendir. Bütün gökler senin elinle dürülmüş, yayılmıştır, der.»

İbn-i Abbas (R.A.) den rivâyet edildiğine göre Yahudi hahamlarından biri huzur-u Peygamberiye gelmiş :

— Yâ Muhammed; bilir misin? Allah kıyâmet gününde gökleri bir parmağına, yeri bir parmağına, dağları bir parmağına, suyu ve toprağı bir parmağına, sâir mahlûkatı bir parmağına takıp parmaklarını oynatacak ve: Asıl hükümdar benim, diğer padişahlar nerede? diyecek, demişdi. Resûl-i Ekrem (S.A.V.), bu söze karşı tebessüm etti ve dolayısıyla şu ayet nâzil oldu:

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ

جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ

بِيَمِينِهِ سُجَّانُهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٧٣﴾

Yâni : «(Müşrikler) Allahı hak (ve lâıyk) olduğu vech ile takdir etmediler. Halbuki kıyâmet günü (kıyâmet) arz topdan (ancak) Onun bir kabzasıdır. Gökler de Onun sağ eliyle (toplamp) dürülmüşlerdir (dürülmüşlerdir). O, (müşriklerin kendisine) katmakta devam ettikleri ortaklardan münezzehtir, çok yücedir⁷³.»

Bahrülhakâyık sâhibi diyor ki: Bu âyetin tahkiki hususunda benim mezhebim, onun mânâsını Muradullah'a bırakmak, yâni: «Arzı kabzasına almak, semâyı eli içine toplamak»dan maksadı ne ise odur demektir. Zira bu ve emsâli kelimâtı müteşâbihâtan saymışlardır, müteşâbihâta iman etmek ve onların ne olduğundan bahsetmemek lâzımdır. Evet, eski âlimler, müteşâbihâtın mânâsını İlm-i İlâhiye havâle etmişler, sonradan gelenler ise birtakım kâfirâna te'vilâta meydan vermemek için onları münâsib kelimatla izâha çalışmışlar, meselâ (Yed) yâni (el) kelimesine kuvvet ve kudret mânâsını vermişler : «Rabbimin iki elide sağdır ve mübârektir» hadîsini bu sûretle te'vil eylemişlerdir.

Kezâ :

این زمین گوید که دارم استوار

ای که بر آیم تو کردستی سوار

«Bu Arz da der ki: Ey beni su üstüne bindiren; beni hervakit sakın kıl.»

Zemin su üstüne konulmuştur denilmesi: Allahü Âlem bimuradihi onun yevmî ve senevî hareketleriyle arasına vukua gelen zelzeleler dolayısıyla olsa gerektir. Çünkü su üstüne konulan bir cisim, sabit kalmaz, daima kımıldanır. Nitekim bu mevzuda şöyle bir ayeti kerîme de vardır:

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ۖ وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ۖ

Yâni : «Biz yeri bir beşik, dağları birer kazık yapmadık mı⁷⁴?»

Şeyh Sâid (rahmetullahi aleyh) de bu mânâya işâret edib buyuruyor ki: «Zemin sıtma titremesi gibi hareketten âciz kaldı da onun eteğine dağlar kazığını sapladı.» Bu şerhinde Şarih Şeyh İsmail Ankaravî diyor ki: «Her dem Arzı ve Semâyı kayyumiyetile O hıfz eylemekdedir. Bu ikisini hıfzeylemek,

(73) Sûrei Zümer: 67

(74) Sûrei Nebe': 6-7

وَلَا تُؤْذِهِ خُفْيُهَا

Yâni : «Arz ve Semânın muhâfazası Onu yormaz⁷⁵.» âyetince aslâ ol kaadir ve kayyûma sıklet ve meşakkat vermez.»

13621

جملگان کیسه ازو بردو ختند
دادن حاجت ازو آموختند

«Mahlûkâtın cümlesi de keselerini Allah'ın ihsânından döldurub diktiler. Hepsi hâcet vermeyi O'ndan öğrendiler.»

13622

هر نبی زو بر آورده برات
استعنوآمنه صبراً اوصلات

«Her Peygamber, (sabır ve salât ile Hakdan isteyiniz) meâlinde âyet getirmiştir.»

Sûre-i Bakara'daki:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا

بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٢﴾

Yani : «Ey îman edenler, (taate ve belâye) sabr ile, bir de namazla (Hakdan) yardım isteyin. Şüphesiz ki Allah'ın yardımı) sabredenlerle berâberdir⁷⁶.»

âyetine işaretir.

Bu âyet-i kerimenin mefhumu bütün peygamberler tarafından kendi lisanlariyle ümmetlerine tebliğ edilmiştir.

(75) Sûrei Bakara: 255

(76) Sûrei Bakara: 153

13623

هین ازو خواهید نه از غیر او
آب ازیم جو مجو از خشک جو

«Aklınızı başınıza alın da muradlarınızın husule gelmesini, başkasından değil, Allah'dan isteyin. Suyu kurumuşu bir dere den değil, Allah'dan temennî eyleyin.»

Çünkü Vehhâb, Mutî ve Rezzâk olan ancak Allah'dır. Onun ihsanı deniz, sairlerinin ikramı kurumuş dere yatağı gibidir.

13624

ورنجواهی از دگر کس او دهد
بر کف میلش سخا هم او نهد

«Eğer başkasından birşey istersen verecek olan Allah'dır; çünkü onun cline cömerdlik meyli veren yine odur.»

13625

آنکه معرض را زرر فارون کند
رو بدو آری بطاعت چون کند

«Zât-ı Sübhânisine itaat etmekden yüz çevireni bile verdiği altınlarla Kârûn yapan Allah, ona tâat ve ibâdetle teveccüh edersen sana neler vermez.»

Kârûn, Benî İsrâilden biri idi. Altın hazinelerinin anahtarlarının güçlük ile taşındığını Kur'an haber veriyor. Bu herif Hz. Mûsâ'ya hased ederek ve onun yerine geçib Benî İsraili emri altına almak isteyerek Keli-mullah hazretlerine iftirâda bulundu. Bir fahişeye birkaç altın verib Mûsâ'nın kendisiyle zinâ ettiğini söyletmek istedi. Fakat kadın, hakikati söyledi ve Kârûn'un verdiği altınları gösterdi. Bunun üzerine Hz. Mûsâ'nın duâsiyle Kârûn ve hazineleri yere geçdi. Buna işaret olmak üzere şu rubai söylenilmiştir: «İsa parasızlıktan semâyâ çıkı. Kârûn akılsızlıktan yere geçti. Eğer altın ve gümüşle bir kimse adam olsaydı; İsa yere geçer. Kârûn gök yüzüne çıkardı.»

Bundan sonra hikâyenin nakline avdet ediliyor.

بار دیگر شاعر از سودای داد
روی سوی آن شه محسن نهاد

«Şâir, ihsan ve câize ümidiyle o ihsankâr şahın nezdine bir kerre da-
ha teveccüh etti.»

13627

هدیه شاعر چه باشد شعر نو
سوی محسن آرد و بنهد گرو

«Şâirin hediyyesi ne olur? Yeni bir şiir. Onu câize veren zâtın huzu-
runa getirir, adetâ rehin bırakır.»

13628

محسنان با صد عطا وجود و بر
رخ نهاده شاعرانرا منتظر

«İhsan sahipleri, yüzlerce kerem ve cömerdlikle altınlar yığarlar, şair-
leri beklerler.»

13629

پیش شان شعری به از صد تنگ شعر
خاصه شاعر کو گهر آرد ز قعر

«Onların indinde bir şiir, yüz denk yün kumaştan evlâdır; Hele, deniz
dibinden inci çıkaran - yâni o vakte kadar söylenilmemiş söz bulub söyle-
yen - bir şairin şiiri olursa!»

13630

آدمی اول حریصی نان بود
زانکه قوت و نان ستون جان بود

«Âdem evlâdı evvelâ ekmeğe harisdir. Çünkü ekmek ve katık, canın
direğidir.»

سوی کسب و سوی غصب و صد حیل
جان نهاده بر کف از حرص و امل

«Ticâret, gasb ve yüz türlü hile etmek için, hırs ve emel sevkile ca-
nını avucuna - yâni kellesini koltuğuna - almıştır.»

13632

چون بنادر گشت مستغنی زنان
عاشق نامست و مدح شاعران

«Fakat, az bir şey elde eder de ekmek için çalışmaya ihtiyacı kalmaz-
na artık şöhrete, ada, sana ve şairlerin methine aşık olur.»

13633

تا که کرو فر زر بخشی او
همجو انبر بود در گفت و گو

«İster ki onun azameti ve cömerdliği halkın konuşması arasında zikr
edilsin ve anber gibi râyiha versin.»

13634

خلق ما بر صورت خود کرد حق
وصف ما از وصف او گیرد سبق

«Cenâb-ı Hak, bizim sûretimizi kendi sûreti üzere halk eyledi. Bizim
vasfımız, O'nun vafından ders alır.»

Resul-i Ekrem (S.A.V.): «Allah, Âdem'i kendi sûreti üzere yarattı»
buyurmuş; buradaki sûretin sıfât mânâsına olduğu muhakkikler tarafın-
dan beyan kılınmıştır. Meselâ Allah, Hayy'dir, Alîmdir, Semî'dir, Basîr'-
dir... Âdem'i ve evlâdını da (diri), (bilir), (iştir) ve (görür) olarak ya-
ratmıştır. Yoksa (Âdem'in yüzü, Allah'ın yüzü gibidir) demek değildir.

چونکہ آن خلاق شکر و حمد جوست
آدمی را مدح جوی نیز جوست

«O yaradan, kullarından şükür ve hamd istediği için insanda da medh edilmek arzusu fitridir.»

Cenâb-ı Hak:

اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَفَلْيَلْ مِنْ عِبَادِيَ الشَّاكِرِينَ ﴿٧٧﴾

Yani : «Ey Dâvud hânedânı, siz (Allah'a) şükür için çalışın. Kullarımdan (hakkiyle) şükreden azdır⁷⁷.»

Buyurduğu gibi, Rasûlullah'da «Hakikaten Allah, kendisine hamd olunmasını sever» demiş. Kur'an-ı Kerim:

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْمَالِكِينَ ﴿٧٨﴾

Yani : «Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun⁷⁸» diye hamd-i ilâhî ile başlamıştır.

Hamd ü senâ olunmasını seven Allah'ın kullarında da bu sıfat yani medh ü sena olunmak arzusu vardır. Hakkında iyi sözler söylenilmesini ister.

Aleyhissalât vesselâm Efendimiz, Kâ'b b. Züheyr'in huzur-u Nebevî-de okuduğu (Kaside-i Bürde) yi dinlemiş ve câize olarak (Bürde) yâni hırkasını ihsan eylemiştir. Keza Resulullah'ın amcası Abbas b. Abdülmuttalib'in medh-i Peygamberîye dair bir kasîde nazmını istizan etmesi üzerine taraf-ı Nebevîden müsaâde olunmuştur. Daha evvel de Zat-i Risâletin muhterem ve fedakâr amcası Ebûtalib sitayiş-i Muhammediyi havî bir kasîde nazm eylemişti. Fakat bu türlü sözler kendisine gurur veren ve kibr ü azamet getiren kimseler için mezmumdur. Nitekim, Risâletpenah Efendimiz: «Lâyık olmayan kimseleri medh ü sena eyleyenleri gördüğünüzde onların yüzüne toprak saçınız» buyurmuştur.

(77) Sûrei Sebe': 13

(78) Sûrei Fâtîha: 2

خاصه مرد حق که در فضیلت جست
پر شود زان باد خیک درست

«Husûsiyle, fazilette çevik ve üstün olan ricâlullah, o medh ü sena rüzgârından sağlam bir tulum gibi dolarlar.»

Yâni ondan hazzederler, iman ve irfanları fazlalaşır.

ورنباشد اهل زان باد دروغ
خیک بدریده ست کی گیرد فروغ

«Eğer medh edilen medhe ehil ve lââyık değilse o yırtık tulum gibidir; o yalan rüzgârından nasıl dolar?»

Yâni o yalan medihleri dinlemekle iman ve irfanı nasıl ziyade olur?

Huzûr-u Peygamberîde bulunan iki kişiden biri, diğerini yüzüne karşı medhetmişti. O âdem, o medhe lââyık olmadığı ve o sözlerin kendisine gurur vereceği cihetle Aleyhissâlât Efendimiz, medh eden kimseye: (Vay sana! Din kardeşinin boynunu kestin) buyurdu.

این مهل از خود نگفتم ای رفیق
سرسری مشنو چواهل و مفیق

«Arkadaş; bu tulum meselini kendimden söylemedim. Eğer lâkırdı anlamaya ehliyetli ve aklın başında ise yanlış dinleme!»

این پیمبر گفت چون بشنید قدح
که چرا فربه شود احمد زمدح

«Müşriklerin, (Muhammed niçin medihden şişiyor?) diye zemmettiklerini işitince bu meseli Hz. Peygamber söyledi.»

Hız. Ayşe (R.A.) dan rivâyet olunuyor ki:

Yâni Resûlullah (S.A.V.) Hazretleri mescide Hüssan için bir kürsü koy-

durdu. Hüsnan, onun üstüne çıkar, ayakta olduğu hâlde Zat-i Risâleti zemmeyleyenleri bileverdi. Aleyhissalât Efendimiz de: **Hüsnan, Resulullah'ı müdafaa ettikçe Ruhülkudüs onunla beraberdir**» Buyurdu. Bâzan: «Allah seni Ruhülkudüs ile te'yid ve takviye etsin», bâzan da gâibâne olarak: «**Yâ Rabbi Hüsnân Ruhülkudüs ile te'yid eyle**» diye duâ ederdi. İşte sağlam ve yatkın tulum meseli bu münâsebetle taraf-ı Risâletten söylenmişti.

Hiz. Mevlâna bu hakâyıkın beyânından sonra şair hikâyesine avdetle diyor ki:

13640

رفت شاعر سوی آه شاه و ببرد
شعر اندر شکر واحسان کان نمرد

«Şair, o şahın nezdine gitti. Şükre ve ihsânın daha ölmediğine dair bir de kasîde götürdü.»

13641

محسان مہرند احسانہا بناند
ای خنک آنها کہ این مرکب براند

«İhsan verenler ölür, lâkin ihsanları kalır. Bu ihsan merkebinî sürenlere - yâni lutuf ve kerem meydânında at oynatanlara - ne mutlu.»

13642

ظالمان مہرند و ماند آن ظلمہا
وای جانی کو کند مکر و دہا

«Zâlimler öldüler, o zulümleri kaldı. Mekk ve hile eden bir şahsın vay hâline!»

Ki hem halkın lânetine, hem de Hakkın azâbına duçar olur. İşte meşhur Haccac-ı Zâlim, göz önünde bir misâldir.

13643

گفت پیغمبر خنک آنرا کہ او
شد زدنیآ ماند ازو فعل نکو

«Hz. Peygamber buyurmuştur ki: Dünyâdan çekilib gittiği hâlde kendisinden iyi bir fiil kalmış kimseye ne mutlu.»

Sahih-i Müslimde Cerir b. Abdullah'dan şu hadîs rivâyet edilmiştir:

«Bir kimse Din-i İslâm'da güzel bir âdet ihdas eylese onun sevâbı ona âid olduğu gibi, o âdetle amel edenlerin ecirinden bir şey eksilmeksizin o kimseye de ayrıca sevâb verilecektir. Din-i İslâm'da kötü bir âdet ihdas eyleyen kimseye de onun günahı verileceği gibi, o âdetle amel edenlerin günahından da bir şey eksilmeksizin o kimseye ayrıca günah yazılacaktır.»

Emevîler, halkı Hz. Ali ve evlâdından nefret ettirmek için minberlerde cenâbı Murtazâ'ya lânet ederler ve ettirirlerdi. Bu kötü âdet Muaviye zamanında başladı, Ömer b. Abdül'azîz'in hilâfetine kadar sürdü ve onun irâdesiyle kaldırılıp, Nahl sûresindeki :

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ

Yani : «Şübhesiz ki Allah adâleti ve iyiliği emreder⁷⁹.»

âyeti okunmaya başladı.

İşte bu hareketlerin birincisi (âdet-i seyyie), ikincisi (sünnet-i hasene) ihdâsına misâldir.

13644

مرد محسن لیک احسانش نمرد
زد یزدان دین واحسان نیست خور

«İhsan eden kimse ölür, fakat ihsanı ölmez. Daima yâd edilir. Allah indinde Din ve ihsan küçük bir şey değildir.»

Nitekim Rahman sûresinde:

هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ

Yani : «İyiliğin mükâfâtı iyilikten başka mıdır⁸⁰» buyurulmuştur.

(79) Sûrei Nahl: 90

(80) Sûrei Rahman: 60

وای آن کومرد و عصیانگر
تا نپنداری بمرک او جان ببرد

«Kendi ölüb de isyânı ve zulmü yaşayan kimsenin vay hâline! Öyle bir kimseyi ölmekle kurtulur sanma!»

Ki ölümünden sonra da halkın lânetinden kurtulamaz.

Cenâbı Pîr nefsine hitâben diyor ki:

13646

این رهاکن زانکه شاعر برگذر
وامدارست وقوی محتاج زر

«Şimdi bu bahisleri bırak. Şair yoldadır, borçludur ve paraya çok ihtiyacı vardır.»

Yani onun kıssasını anlat.

13647

برد شاعر شعر سوی شهریار
بر امید بخش واحسان یار

«Geçen sene aldığı bahşiş ve ihsan ümidiyle şair, padişahın nezdine kâsîdeyi götürdü.»

13648

نازنین شعری پراز در درست
بر امید بوی اکرام نخست

«O kasîde, inci gibi kıymetli mısralarla dolu nâzenin bir şiir idi ki evvelki aldığı câizenin tekrarını ümid ederek yazmıştı.»

شاه هم بر خوی خود گفتش هزار
چون چنین بد عادت آن شهریار

«Hükümdarın âdeti şairlere bin altın vermektir; bu şaire de âdeti ve tabiatı mucibince, bin altın verilsin, dedi.»

13650

لیک این بار آن وزیر پرزجود
بر براق عز دنیا رفته بود

«Lâkin bu sefer o cömerd vezir, izzet ve saadet bürâkına binmiş, dünyadan göçüp gitmişti.»

Bürak : Âhirette binilecek bir hayvan imiş ki atdan küçük, merkebden büyükmüş. Gayet sür'atlı yürür, gözünün gördüğü yere adımını atarmış. Mîraç gecesinde Nebiyy-i Ekrem (S.A.V.) efendimize böyle bir bürak getirilmiş ve onun üstünde Kudüs'e götürülmüştü.

13651

بر مقام او وزیر نورئیس
گشته لیکن سخت بی رسم و خسیس

«Eski vezirin yerine yeni birisi vezir olmuştu. Lâkin çok merhametsiz ve hasis bir şahıstı.»

13652

گفت ای شه خرجها داریم ما
شاعیرا نبود این بخش جزا

«Dedi ki: Şahım; bizim birçok masrafımız var. Bin altın bahşiş bir şairin mükâfatı olamaz.»

Yâni çoktur.

من ربع عشر این ای مفتتم
مرد شاعر را خوش و راضی کم

«Ey ganimet sahibi olan padişah; ben, bin altının onda birinin dörtte biri olan yirmi beş altın ile şâirin gönlünü hoş, kendisini razı ederim.»

خلق گفتندش که او از پیش دست
ده هزاری زان دلاور برده ست

«Oradakiler dedi ki: Şair, eski vezir zamanında bu dilâver padişah'tan on bin altın alıp götürmüştür.»

بعد شکرکک خای چون کند
بعد سلطانی گدایی چون کند

«Şeker yedikten sonra nasıl olur da şeker kamışı çiğner; sultanlıktan sonra nasıl dilencilik eder?»

گفت بفشارم ورا اندر فشار
تا شود زار و نزار از انتظار

«Vezir dedi ki: onu tazyik içinde tazyike uğrattırım da beklemekten zaafa düşer ve hasta olur inler.»

آنکه ار خاکس دهم از راه من
در ریاید همچو گلبرگ از چمن

«O vakit, ona yol toprağını da versem çemendeki gül yaprağı gibi kapar.»

این بن بگذار کاستادم درین
گرتقاضاگر بودهم آهنین

«Bu işi bana bırakın, şâirin talebi demir gibi sert olsa da ben onu yumuşatırım. Çünkü bu işin ustasıyım.»

از ثریاگر ببرد تا را
رم گردد گوبیند او مرا

«Süreyya yıldızından, Arza kadar uça bile, beni görünce yumuşar!»

گفت سلطانی برو فرمان تراست
لیک شادش کن که نیگو گوی ماست

«Sultan ona dedi ki: Haydi git, ferman senindir, lâkin onu sevindir ki bizim medhedicimizdir.»

گفت او را و دو صد امید لیس
تو بن بگذار و این بر من نویس

«Vezir dedi ki: Onu ve onun gibi iki yüz tane ümid yalayıcıyı sen bana bırak.»

بس نگنمش صاحب اندر انتظار
شد زمستان و دی و آمد بهار

«Ondan sonra vezir şâiri bekletmeye başladı. Okadar ki kış geçti, bahar geldi.»

شاعر اندر انتظارش پیرشد
پس زبون این غم وتدیرشد

«Şâir, câizeyi beklemekten ihtiyarladı, vezirin yaptığı tedbirin zebûnu oldu.»

گفت اگر زرنی ودشنام دهی
تا رهد جام زتو باشم دهی

«Eğer altın yoksa, bari bana, söv de canım senin elinden kurtulsun, ben de kalkıp gideyim, dedi.»

بعد از اتش داد ربع عشرآن
ماند شاعراندر اندیشه گران

«Nihâyet vezir şâire câizinin onda birinin dörtte birini, yâni 25 altını verdi. Şâir bundan dolayı ağır ve derin bir tefekküre daldı.»

Şöyle diyerek ki :

کان چنان نقد وچنان بسیار بود
این که دیر اشکفت دسته خار بود

«Evvelki câize, hem peşindi, hem de o kadar çoktu. Şimdiki ise geç açılmakla beraber bir deste dikenden ibaret.»

پس بگفتندش که آن دستور راد
رفت از دنیا جدا مرادت دهاد

«Şâire dediler ki: O kerim olan vezir, Dünya'dan çekilib gitti. Allah sana mükâfatını versin.»

که مضاعف شد زوهمی آن عطا
کم همی افتاد بخشش راخطا

«Evvelce sana verilen câizenin kat kat olması onun te'siriyle idi. Onun zamanında bahşişlerde böyle hatâ vâki' olmazdı.»

این زمان او رفت واحسانرا ببرد
او ببرد الحق، بلی احسان نبرد

«Şimdi ise o kerim vezir gitmiş, ihsanı da beraber götürmüştür. Evet, o ölmüş, fakat lutuf ve ihsanı ölmemiştir.»

رفت ازما صاحب رادو رشید
صاحب سلاخ درویشان رسید

«O kerim ve akıllı vezir gitti, yerine, fukarayı soyan bu vezir geldi.»

رو بگر این را و شب زینجا گریز
تا نگردد باتو این صاحب ستیز

«Verdiği parayı al da gece buradan savuş ki bu vezir seninle uğraşmasın.»

ما بصد حیل ازو این صله را
بستدیم ای بی خبر از جهد ما

«Ey bizim çalışmamızdan haberi olmayan; bu yirmi beş altını da biz ondan yüz türlü hîle ile kurtarabildik.»

رو بایشان کرد و گفت ای مشفقان
از بجا آمد بگوید این عوان

«Şâir onlara teveccüh ederek dedi ki: Ey şefkatli arkadaşlar; bu herif nereden geldi söyleyin?»

چیست نام این وزیرجان کن
قوم گفتندش که نامش بوالحسن

«Bu elbise soyan vezirin adı nedir? Maiyyet halkı cevap verdiler! Adı Ebulhasan'dır.»

گفت یارب نام آن و نام این
چون یکی آمد دریغ ای رب دین

«Şair dedi ki: Ey Rabbül' âlemin ve Mâlik-i Yevmüddin olan Allah; diğer vezir ile bu vezirin adı nasıl oldu da bir oldu?»

آن حسن نامی که از یک کلک او
صد وزیر و صاحب آید جودخو

«Hasan isimli obir vezir ki kaleminin bir işaretleriyle cömerd tabiatli yüz vezir meydana gelirdi.»

اینچنین کرریش زشت این حسن
می توان بافید ای جان صد رسن

«Bu Hasan isimli vezirin ise çirkin sakalından yüz tane halat örmek mümkündür.»

تاچنین صاحب چوشه اصفا کند
شاه ملکش را بدو رسوا کند

«Padişah böyle bir vezirin sözünü dinleyecek olursa mülkünü ve hükümetini onunla rüsvay eder.»

· Ebû Dâvud ile Beyhaki Hz. Ayşe (R.A.) den şöyle bir söz naklediyorlar: «Cenâb-ı Hak, bir emir hakkında hayır murad ederse, ona, doğru ve sadık bir vezir verir ki emîrin unuttuğunu hatırlatır, hatırladığının meydana gelmesi için yardım eder. Eğer Allah bir emir için hayırdan başka bir şey murad ederse ona kötü bir vezir verir ki emîrin unuttuğunu hatırlatmaz, hatırladığının meydana gelmesi için ona yardım etmez.»

Buna misâl olmak üzere Hz. Mevlânâ Firavn'ın veziri Hâmân'dan bahs ediyor:

«PADİŞÂHIN MÜRÜVVETİNİ İFSÂD ETMEK HUSUSUNDA, BU
ALÇAK VEZİR, KÖTÜ DAVRANIŞI İLE, FİRAVNIN VEZİRİ
HÂMÂN'A BENZERDİ»

چند آن فرعون می شد نرم و رام
چون شنیدی او زموسی این کلام

«Fir'avn Hz. Mûsâ'nın kelâmını işitince kaç def'a yumuşamış ve Kelimullah'ın teklifini kabûle meyl etmişti.»

آن کلامی که بدادی سنگ شیر
از خوشی آن کلام بی نظیر

«Mûsâ'nın sözleri okadar latîf ve o derece müessirdi ki taş söylese taş süt verirdi.»

چون بهامان که وزیرش بود او
مشورت کردی که کینش بودخو

«Fir'avn, kindar bir şahıs olan vezîri Hâman ile meşveret edince.»

بس بگفتی تاکنون بودی خدیو
بسنده کردی ژنده پوشی را بریو

«Hâman ona derdi ki: Şimdiye kadar padişah idin, şimdiden sonra es-ki püskü giyinmiş bir adama bende mi olacaksın?»

همچو سنگ منجنیق آمدی
ان سخن برشیشه خانه او زدی

«Bu söz, Fir'avn'ın sırçadan yapılma kalbine mancınıkla atılan taş gibi gelirdi.»

Mancınık : İki tane dikey, bir tane de onları rabt eden yatay direkden ibâret bir âlet idi ki yatay direğe ipler bağlanır ve uçlarına taş doldurulacak bir tabla takılır, tablanın üstüne taş doldurulduktan sonra geriye doğru çekilib salıverilir, tablanın üstündeki taşlar hızla oradan kurtulur, gidib düşman kal'ası ve istihkâmı üzerine düşer ve tahrib ederdi.

هرچه زان رو آن کلیم خوش خطاب
ساخی دریکدم او کردی خراب

«Güzel sözlü olan Kelimullah'ın yaptığını, Hâman'ın tezvîrâtı biran içinde harâb ederdi.»

Hız. Mevlânâ, bu münasebetle nasihate şürû' ederek diyor ki, Ey ga-fil :

عقل تود ستور و مغلوب هواست
در وجودت رهزن راه خداست

«Senin aklın da hava ve hevesine mağlûb olan bu vezir gibidir. O Allah yolunun, senin vücûdundaki kesicisi demektir.»

ناصر ربانی پندت دهد
آن سخن را او بفن طرحی نهد

«Rabbanî bir nasihatçi sana öğüd verse, şakî aklın o öğüdü fen ve hile ile çürütmeye kalkar.»

Ve sana der ki :

کین نه برجاست هین از جامشو
نیست چندان باخود آشیدا مشو

«Bu söz, yerinde değildir. Aklını başına al da yerinden ayrılma. Kezâ bu söz okadar makbûl de değildir. Kendine gel, deli olma!»

وای آن شه که وزیرش این بود
جای همدو دوزخ پر کین بود

«Vezîri böyle olan pâdişahın vay hâline! Her ikisinin de yeri Cehen-nem olur.»

شان آن شاهی که اورا دستگیر
باشد اندر کار چون آصف وزیر

«Ne mutlu O pâdişaha ki müşkül işe düştü mü Âsaf gibi bir vezir onun yardımcısı olur.»

شاه عادل چون قرین او شود

نام آن نور علی نور این بود

«Adâletli bir pâdişah, Âsaf gibi müdebbir ve hayır gözetken bir vezîre nail olursa (Nurunâlânur) yâni nur üstüne nur olur.»

Asaf : Süleyman (A.S.) ın veziri bulunan zâtın adıdır. Asaf'da hem hüsn-ü tedbir, hem de kutsî bir kuvvet vardı. Nitekim, Hz. Süleyman'ın arzusu üzerine, Belkîs'in tahtını biran içinde Yemenden Kudüs'e getirmişti.

13691

چون سلیمان شاه و چون آصف وزیر

نور یر نورست و عنبر بر عنبر

«Süleyman peygamber gibi bir pâdişah ile Âsaf misâli bir vezîrin birlikte bulunması, nur üstüne nur, anber üstüne anber olur.»

13692

شاه چون فرعون و هامان وزیر

مردورانبود ز بدبختی گریز

«Şah, Fir'ayn, vezir de Hâman gibi olursa her ikisi için de bedbahtlıktan kurtuluş yoktur.»

13693

بس بود ظلمات بعض فوق بعض

نه خردیار و نه دولت روز عرص

«Böyle bir devlet, biri biri üstüne yığılmış karanlıklar gibi olur. Ne akıl, onlara yar olur, ne de kıyamet günü devlete erişirler.»

Nûr sûresindeki şu âyetlere işâret ediliyor :

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ

بَقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمَانُ مَاءً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ

اللَّهُ عِنْدَهُ فَوْقَهُ حِسَابُهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٨١﴾

Yâni : «O küfr edenler(e gelince:) Onların amelleri (etrâfında dağlar ve tepeler görünmeyen) dümdüz ve engin çöllerdeki bir serab gibidir ki susayan onun bir su olduğunu sanır. Nihâyet o, buna vardığı zaman onu bir şey olarak bulamamıştır. Kendi (ameli) yanında (yalnız) Allah'ı bulmuştur. O da onun hesâbını tastamam vermiştir. Allah, hesâbı çok sür'atli olandır⁸¹.»

Allah'a iman ve peygamberini tasdik etmemiş olanların da bâzı iyi amelleri vardı.

Meselâ kul âzâd ederler, sadaka verirler, fukârayı doyururlardı. Kâfirler ve müşrikler, yaptıkları bu işlere îtimad ederler onların kendilerini kurtaracağını sanırlardı. Fakat bu amellerin kabulü, iman ve tasdike bağlı idi. Bunlarda ise o yoktu. Cenâb-ı Hak, o amellerini serâba, kendilerini de susamış olanlara benzettiler. Kırdâ, bayırdâ dolaşmış fevkalâde susamış bir kimse uzakdan gördüğü bir su parıltısına nasıl koşarsa, bu kâfirler de mahşerde o amellere öyle koşacaklar, fakat su zannettiklerinin serabdan ibâret, yâni faydasız olduğunu görecektir.

أَوْ كَظُلُمَاتٍ

فِي بَحْرِ لُجِّي يَنْشِبُهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ

بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدُهُ لَمْ يَكَدْ يَرُهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ

لَهُ نُورًا فَلَا لَهُ نُورٌ ﴿٨٢﴾

Yani : «Yahud (kâfirlerin ameli) öyle derin bir denizdeki karanlıklar gibidir ki onu (o denizi) bir dalga kaplayıp hürûmektir. Bunun üstünde

bir dalga, onun üstünde de bir bulut. (Hulâsa) birbirini üstüne (yığılmış tabaka) karanlıklar. (Hani) o (raya düşen bir kimse) elini çıkardı-
ğı vakit hemen hemen bunu bile göremez. Allah kime nûr vermemişse ar-
tık onun için bir ışık yoktur⁸²»

Bu âyetlerde küfür ve şirk serâb ile zulümâta benzetildiği gibi, zulmün
de mahşerde, zulümât olarak zuhûr edeceği: «Zulüm, kıyâmette zulûmat
olarak zuhur edecektir» hadisinde de haber verilmiştir.

13694

پس بود ظلمات بعض فوق بعض
نه خردیار و نه دولت روز عرض

«Müşrik ve kâfirlerin amelleri üst üste zulmetlerdir. Kıyâmet günün-
de onlar için ne akıl yardımcısıdır, ne de devlet ve saadet vardır.»

Diğer taraftan Fir'avn ve Hâman gibi zâlim bir hükümdar ile zâlim bir
vezirin bir arada bulunması da, (zulümâtün ba'zuhâ fevka ba'zın) âyetine
mânevî bir misal olur.

13695

من ندیدم جز شقاوت در لثام
گرتودیدستی رسان ازمن سلام

«Ben kötülerde, kötülükten başka birşey görmedim. Eğer sen görür-
sen, var selâm söyle!»

13696

همچو جان باشد شه و صاحب چو عقل
عقل فاسد روح را آرد بنقل

«Ceseddeki ruh, hayat padişahı, akıl da veziri gibidir. Fesatçı akıl ruh'u
kötülüklere götürür.»

(82) Sûrei Nur: 40

Fir'avnın vezîri bulunan Hâman gibi ki Fir'avn'ın yaptığı zulümlerin
çoğu, vezirinin tavsiyesi ve teşvikiyle olmuştur.

(Vezir) kelimesinde müteaddid mânâ vardır. Bir mânâsı «Yüklenmiş»
tır ki hükûmet yükünü uhdesine alan demektir. Diğer bir mânâsı (Günah-
kâr) dır ki hükümdarı şerre teşvik etmesinden ve onun zulüm icrasına
mâni olmamasındandır.

Beyhakî ve Camiüssagîrde Ebuhüreyre'den şöyle bir hadis rivâyet
olunmuştur: «Kalb, cesedin hükümdarıdır. Onun orduları vardır ki bede-
nin âzalarıdır. Hükümdar salih olursa orduları da salih olur. Hükümdar
fâsık ve fâsîd olursa orduları da fâsık ve fâsîd olur.»

13697

آن فرسته عقل چون هاروت شد
سحر آموزدو صد طاغوت شد

«Akıl meleği Hârut gibi olunca yüzlerce kötü kişiye sihir öğretir.»

Hârut ile Mârut gûya iki meleğin adı imiş. Melekler insanların Al-
lah'a isyanına i'tiraz etmişler. Cenab-ı Hak: «Onlarda nefis vardır, bu is-
yanları ondandır. Eğer o nefis sizde olsaydı siz onlardan beter olurduunuz»
buyurmuş. Melekler: «Olmazdık yâ Rabbenâ» demişler. Sonra içlerinden
iki meleğin intihab edilmesi emr olunmuş. Hârut ile Mârut'u seçmişler.
Allahü Teâlâ bunları İnsan görünüşüyle Babil'e indirmiş. O vakit Babil'de
sihir çok müteber imiş. Bunlar da sihirbazların yaptıkları sihre mukâbele
etmek için sihir öğretiyorlar, akşamüstü gökyüzüne çıkıyorlarmış. Sonra
Zühre namında güzel bir kadına âşık olmuşlar. Onun teklifiyle şarab iç-
mişler, sarhoş oldukdan sonra ona (İsm-i Âzam)ı öğretmişler. Kadın (İsm-i
Azam)ı okumuş, gökyüzüne çıkmış, fakat Cenâb-ı Hak onu yıldız hâline
getirmiş ki bugün Zühre denilen seyyâre o imiş; Hârut ile Mârut'u da Ba-
bil'de baş aşağı olmak üzere asmış. Kıyâmete kadar orada kalacaklarmış.

Kur'an'da Hârut ve Mârut ismi vardır. Fakat anlattığım masal yok-
tur. Onun için müfessirlerin çoğu bu masalın aslı yoktur, demişlerdir.

Burada onları Hz. Mevlânâ meşhûra göre zikr etmiş, sonra da buyur-
muştur ki:

عقل جزئی را وزیر خود مگیر
عقل کل را ساز ای سلطان وزیر

«Ey Ruh Sultani, cüz'i aklı değil, kendine külli aklı vezir yap.»

Yâni akl-ı meaş'ı değil kendine akl-ı maadî vezir ittihaz eyle ki seni, Hâman'ın Fir'avnı sapıttığı gibi yoldarı çıkartmasın.

Akl : İkâl kelimesinden müştakdır. Deveyi çökertirler. Kalkıp gitmesin diye bir dizini ipe bağlarlar. İşte o ipe (İkâl) derler. İnsanı tehlikeli bir yere gitmekden men eylediği için insandaki idrak ve şuura da akıl denilmiştir. Aklın bir Dünya işlerine, bir de Âhîret umûruna ereni vardır. Birincisine (Akl-ı meaş), ikincisine (Akl-ı mead) derler. Her biri erdiği işleri tavsiye eder.

مرهوا را تو وزیر خود مساز
که بر آید جان پاکت از نماز

«Heva ve hevesi kendine vezir tâyin etme ki mübârek ruhun namazdan kalmasın.»

Hadis-i şerifte: «Heva ve hevesden sakınınız. Çünkü heva ve heves, sahibini kör ve sağır eder.» buyurulmuştur.

کین هواپر حرص حالی بین بود
عقل را اندیشه یوم دین بود

«Zira bu heva ve heves harisdir ve yalnız içinde bulunduğu hâli görür. Akl-ı maad ise din gününü, kıyâmet gününü düşünür.»

عقل را دو دیده در پایان کار
بهر آن گل میکشد او رنج خار

«Aklın iki gözü de işin sonuna bakar. Âhîret gülünü elde etmek için Dünya dikenlerine tahammül eder.»

Hevâ ve heves içindeki hâli, akl-ı maad ise geleceği ve son'u düşünür. Bir bahçevanın, gül yetiştirmek için fidânını dikib onun dikenlerine tahammül ettiği gibi, akıl da Cennet güllerine kavuşmak ve onları koklamak için, Dünyanın diken gibi olan felâketlerine ve musibetlerine sabr eder.

که نه فرساید نه ریزد در خزان
باد مر خرطوم اخشم دور ازان

«Aklın, dikenine tahammül ederek beklediği gül, öyle bir güldür ki ne solar, ne dökülür. Koku almayan her burun o gülden uzak olsun.»

Uzak olsun, zirâ, koklamaya lâıyk değildir.

«CİNNÎ'NİN SÜLEYMAN (A.S.) IN MAKÂMINA OTURMASI VE ONUN HAREKÂTINA KENDİNİ BENZETMEYE ÇALIŞMASI, İKİ SÜLEYMAN ARASINDA GÖRÜNEN FARK VE CİNNÎNİN KENDİNİ SÜLEYMAN OLARAK TANITMASI»

ور چه عقلت هست با عقل دگر
یار باش و مشورت کن ای پدر

«Aklın varsa diğer bir akıl sahibi ile dost ol görüş, istişârede bulun.»

دیوگر خود را سلیمان نام کرد
ملك برد و مملکت را رام کرد

«Cinnî kendine Süleyman adını koydu, hükûmeti elde edib, memleketi hükmü altına aldı ise de;»

صورت کار سلیمان دیده بود
صورت اندر سر دیوی می نمود

«O cinnî, surettâ, Süleyman'ın idâre tarzını taklid ediyor; lâkin, onun içyüzü ve ifritliği dışına vurmaktaydı.»

Derler ki (Sahre) isminde bir cinnî, Süleyman (A.S.) ın makâmına göz dikmiş, oraya geçmek çaresini aramakta bulunmuşdu. Hz. Süleyman Abdesthaneye gideceği sırada yüzüğünü çıkarır, câriyelerden emin olduğu birine verirdi. Birgün böyle yaptığı sırada cinnî Süleyman (A.S.) kıyafetine girib yüzüğü almış ve parmağına takıp tahta oturmuştu. Hz. Süleyman abdestden çıkıp yüzüğü isteyince câriye: «Şimdi Süleyman yüzüğü aldı, sen kim oluyorsun?» diye sert cevap vermiş, hattâ saraydakiler onu Süleyman şekline girmiş bir cinnî zannederek dışarıya çıkarmışlardı. Kırk gün Hz. Süleyman böyle bir sefâlet çekti. (Sahre)'nin de Süleyman olmadığı anlaşıldı. Öldürmek için üstüne hücum edileceği sırada yüzüğü denize attı. Amma hangi denize? Kudüs'de deniz yokdur. Ne ise masallarda pek hakikat aranmaz. Yüzüğü bir balık yuttu ve balıkçıların ağına tutuldu. O balığı Hz. Süleyman'a verdiler. O da karnını yardı ve yüzüğü buldu. Parmağına takıp sarayına geldi ve makâmına oturdu. Bunun aslı yoktur. Yahudi efsânelerindendir.

13706

اوچو بیدارست این همچون وسن
همچنانکه آن حسن با این حسن

«Süleyman peygamber uyanıklık gibidir, uydurma Süleyman ise uyuklamak kabilindendir. Ebulhasan künyeli iki vezir arasındaki fark gibi.»

Yani birinci vezir Süleyman idi. İkinci vezir de cinnî misali idi.

13707

دیوی گفتی که حق بر شکل من
صورتی کردست خوش براهرمن

«O Sahre diyordu ki: Allah benim şeklimde bir şeytan yaratmıştır.»

Böyle demekle Süleyman peygamberi kasd ediyordu.

دیورا حق صورت من داده است
تاندیداز دشارا او بشت

«Allah, o şeytana benim sûretimi vermiştir. Dikkat ediniz ki o şeytan sizi ağa, tuzaga düşürmesin.»

13709

گر بدير آيد بدعوى زينهار
صورت اورا مداريد اعتبار

«Eğer O; Süleyman hen'im, diye dâvâ ederek ortaya çıkarsa onun sûretine. - yâni bana benzer olmasına - itibar etmeyiniz.»

13710

دیوشان از مکر این می گفت لیک
می نمود این عکس در دلهای نیک

«O ifrit, bu sözleri halkı aldatmak için söylüyor, lâkin anlayanların kalbine aks-i tesîr yapıyordu.»

13711

نیست بازی با من خاصه او
که بود تمیز و عقلش غیب گو

«Hak ile batılı fark edebilen bir kimseye oyun edilemez; husûsiyle o kimsenin akli ilhama mazhar olarak gaybden haber verirse...»

13712

هیچ سحر و هیچ تلبیس و دغل
می نبندد برده بر اهل دول

«Hiçbir sihir, hiçbir hîle ve mekr, devlet ve saâdet erbâbı olan ehlul-lâhı şaşırtıp aldatamaz.»

بس همی گفتند باخود در جواب
باز گونه میروی ای کز خطاب

«Cinnî'nin hitab ettiği kimselerden aklı erenler, kendi kendilerine! ey tersine söyleyen; tersine gidiyorsun.»

Yâni hakîkatin hilâfı söz söylüyorsun diyorlardı.

13714

باز گونه رفت خواهی همچنین
سوی دوزخ اسفل اندر سافلین

«Böylece, sözlerin gibi, tersine olarak Cehenneme ve esfel-i sâfiline kadar gideceksin.»

13715

او اگر معزول گشتست و فقیر
هست در پیشانیش بدر منیر

«Eğer hakikî Süleyman, saltanattan kalıp, fakîr düşdüyse, gene de onun alnında parlak bir saadet kameri parlamaktadır.»

13716

تو اگر انگشتیرا برده
دوزخی چون زمهریر افسرده

«Sen onun yüzüğünü ele geçirmiş isen, o Cennet gibi lâtifdir, sen ise Cehennemin soğuk tarafı misilli buz tutmuşsun.»

13717

مابوش و عارض و طاق و طرب
سرکجا که خودهمی تنیم سنب

«Biz, saltanat ve saray, gibi zâhirî şeylerle bu uydurma Süleyman'a baş eğib itaat etmek değil, onun önüne bir hayvan tırnağı bile koymayız.»

ور بغفلت مانیم اورا جبین
بچه مانع برآید از زمین

«Gafletle, onun karşısında yere kapanacak olsak, yerden bir pençe zuhur eder de bizim yer öpmemize mânî olur.»

Söyle diyerek ki:

13719

که منه آن سرمه‌ین سر زیر را
هین مکن سجده مرمین ادبیر را

«Bu baş aşağı olası habîse karşı başını eğme ve aklını başına al da bu bayağı adama secde etme!»

13720

کردی من شرح این بس جافزا
گر نبودی غیرت و رشک خدا

«Eğer Hakkın gayreti, - yâni kıskanması - olmasaydı, ben bu kıssayı cana canlar katan bir sûrette şerh ederdim.»

13721

هم قناعت کن تو بپذیر این قدر
تا بگویم شرح این وقتی دگر

«Şimdilik bukadara kanaat et. Bunun geniş şerhini başka bir vakit söylerim.»

13722

نام خود کرده سلیمان نبی
روی پوش میکند بر هر صبی

«O Sahre-i cinnî, adını Süleyman peygamber koymakla, çocuk gibi akli ermez olanları aldatıyordu.»

در گذر از صورت و از نام خیر
از لقب و زنام در ممی کرر

«Ey sâlik; sen sûretten geç ve şöhetten kaç. İsim ve lakabdan mânâ-ya sığın.»

بس پیرس از حداو و فعل او
در میان حد و فعل او رانجو

«İktida edilecek, uyulacak, kimseyi halinden ve amelinden sor; Onun mahiyyetini halinde ve amelinde ara!»

«SÜLEYMAN (A.S.) IN, MESCİD-İ AKSÂ YAPILDIKDAN SONRA, İBADET ETME VE ORADA İTİKÂFA GİRMİŞ OLANLARLA ÂBİDLERİ İRŞAD İÇİN HERGÜN MESCİDE GELMESİ VE MESCİTTE BÂZİ OTLAR BİTMESİ»

هر صبحی چون سلیمان آمدی
خاضع اندر مسجد اقصی شدی

«Süleyman (A.S.) her sabah huzû' ve huşû' ile Mescid-i Aksâ'ya girince,»

نوکیاهی رسته دیدی اندرو
بس بگفتی نام و نفع خود بگو

«Orada yeni bir ot bittiğini görür; adın nedir, neye faîden vardır? diye sorardı.»

توجه دارویی چه نامت چه است
توزیان که و نفعت برکتست

«Sen ne ilâcısın, nesin, adın nedir, kime zararın, kime faîden dokunur?»

بس بگفتی هر گیاهی فعل و نام
که من آرا جام و این را جام

«Her ot, hassasını ve adını söyler; ben filâna hayat'ım, filâna ölüm'üm.»

من صرین را زهرم و او را شکر
نام من اینست بر لوح قدر

«Ben, buna zehr'im, ona şeker'im. Benim adım, (Kader Levhası)nda şöyle yazıdır, derdi.»

بس طبیبان از سایان زان کیا
حالم و دانا شدندی مقتدا

«Hekimler, o otlar hakkında Hz. Süleyman'dan mâlûmat alırlar ve mesleklerinde âlim ve kendisine uyulan kimseler olurlardı.»

تا کتبهای طبیبی ساختند
جسم را از رنج می پرداختند

«Bu sûretle tıb kitabları yazdılar ve cisimleri hastalıklardan tedâvi ettiler.»

این نجوم وطب وحی انبیاست
عقل وحس را سوی بی سوره کجاست

«Bu nûcum ve tıb ilimleri, peygamberlere olan vahy cümlesindendir. Yoksa aklın ve hissin o tarafa nerden yolu olacak?»

Yâni nebâtâtın hassalarını ve neye faydalı, neye zararlı olduklarını akıl ve his nasıl bulurdu?

عقل جزئی عقل استخراج نیست
جز پذیرای فن و محتاج نیست

«Cüz'î olan akıl, bir şeyden hüküm çıkaracak akıl değildir. O akıl, ancak, fenni kabûl eder ve öğrenmeğe muhtacdır.»

قابل تعلیم وفهمست این خرد
لیک صاحب وحی تعلیمش دهد

«Bu akl-ı cüz'î, öğrenmeye ve anlamaya kabiliyetlidir. Ama vahiy sahibi ona öğretir.»

جمله حرقها یقین از وحی بود
اول اولیک عقل آفرافزود

«Bütün san'atlar, evvelâ vahy ve ilham ile bilindi, sonra akıl onları ilerletti.»

هیچ حرقها بدین کین عقل ما
تاند او آموختن بی اوستا

«Dikkat et de bak! Aklımız; hiçbir san'atı ustasız öğrenebilir mi?»

گرچه اندر مکر مواشکاف بد
هیچ پیشه رام بی اوستانشد

«Akıl, mekr ve hile yoluyla kılı kırk yarar, ama hiç bir sanat ustasız elde edilemez.»

دانش پیشه ازین عقل اربدی
پیشه بی اوستا حاصل شدی

«Eğer san'at bilmek bu akılla mümkün olsaydı, ustasız san'at elde edilirdi.»

«ÂLEMDE MEZAR KAZMAK SAN'ATI YOKKEN, ONU, KÂBİL'İN KARGADAN ÖĞRENMESİ»

کندن گوری که کتر پیشه بود
کی ز فکر وحيله واندیشه بود

«Mezar kazmak âdî bir san'attır; bu san'at, nasıl düşünce ve hile ile bulunmuşdur.»

Hazret-i Havvâ ilk defa (kaabil) ismindeki oğlu ile (İklîmâ) nâmındaki kızını, sonra (Hâbil) isimli oğlunu ve ikinci kızını doğurmuştu. Bunlar büyüyünce Âdem (A.S.), Kâbil ile doğan kızı Hâbil'e, Hâbil ile doğan Kâbil'e vermek istedi. İklîmâ daha güzel olduğundan Kaabil babasının hükmüne razı olmadı. Sen (Hâbil)'i daha ziyâde seviyorsun da (İklîmâ)'yı ona vermek istiyorsun dedi.

Hız. Âdem: «Allah'ın emri böyledir. İnanmıyorsanız Cenab-ı Hak'ka birer kurban arz ediniz. Kimin kurbanı kabûl edilirse (İklîmâ) yı o alsın» dedi.

Kâbil çiftçilik, Hâbil çobanlık ediyordu. Onun için Kâbil bir destе başağı, Hâbil de çok sevdiği güzel bir kuzuyu bir dağ başına koydular.

وَأَنذَرْتَهُمْ نَارَ ابْنِ
 آدَمَ بِالْحَقِّ أَذَقْنَا قُرْبَانًا فَتَقَبَّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ
 مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٧﴾
 لَئِن بَسُطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ
 لَأَقْتُلَنَّكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٨﴾ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ نَبُنَّ
 بِاتِّمَامٍ وَإِنَّمَا كُنَّا مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ وَذَلِكَ جَزَاءُ
 الظَّالِمِينَ ﴿٩﴾ فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ
 مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿١٠﴾ فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحِثُ فِي الْأَرْضِ لِيرِيَهُ كَيْفَ
 يُؤَادِي سَوَاءَ أَخِيهِ قَالَ يَا وَيْلَتَى أَعَجَبْتُ أَنَا كُونُ مِثْلَ
 هَذَا الْقُرَابِ فَأُوَادِي سَوَاءَ أَخِي فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ ﴿١١﴾

Yâni : «Onlara Âdemin iki oğlunun gerçek olan haberini oku: Hani on-
 lar (Allâha) yaklaştıracak birer kurban takdim etmişlerdi de ikisinden bi-
 rininki kabul olunmuş, öbürününkü kabul olunmamıştı. O (evvelkisi, kar-
 deşine): “Seni elbette öldüreceğim” demişti. (Beriki de şöyle) söylemişti:
 “Allah, ancak (kendisinden) korkanları (nkini) kabul eder. Andolsun ki
 beni öldürmen için elini bana uzatırsan ben seni öldürmem için elimi sa-
 na uzatıcı değilim. Çünkü ben kâinâtın Rabbi olan Allah’dan korkarım.
 Şüphesiz dilerim ki sen kendi günâhınla birlikte benim günâhımı da yük-
 lenesin de o ateşin yârânından olasın. İşte zâlimlerin cezası budur.” Ni-
 hâyet nefsi, kardeşini öldürmeye (isteyerek) uymuş da onu öldürmüştü,
 bu yüzden (maddî, mânevî) ziyana uğrayanlardan olmuştu. Sonra Allah
 bir karga gönderdi. O, yeri eşiyordu ki ona kardeşinin ölü cesedini nasıl

örteceğini gösterebilir. “Yazıklar olsun bana, dedi, ben şu karga gibi bile olup
 da kardeşimin cesedini örtmekten âciz mi oldum?” Artık o, (ettigine) pe-
 şimanlığa düşenlerden olmuştu⁸³»

Kâbil, anası babası tarafından kovulmuş, kardeşini öldürdüğüne nâ-
 dim olmuş, kız kardeşi (İklîma) yı alıp pederinin yurdundan uzaklaşmış,
 Hâbil’in kurbanını yakan ateşte ulûhiyyet vehm ettiğinden, ateşe tapın-
 maya başlamış, ilk cinâyeti o icra eylediği gibi müşrikliği de o meydâna
 çıkarmıştı. Sonra âmâ doğan bir oğlu tarafından öldürüldüğü tefsir-i Hü-
 seynî’de beyan edilmiştir.

Dikkat buyuruldu mu? Dünyâ’da ilk kavga ve ilk cinâyet kadın yü-
 zünden olmuş ve garibdir ki o cinâyeti Dünya’da ilk doğan insan yapmış-
 tır. Kâbil’in evlâdı ve torunları babaları gibi ateşperestlikde devam etmiş-
 ler ve Âdemzâde Şit (A.S.) ve evlâdı ile muhârebelerde bulunmuşlardır.
 Tivratta, Şit Peygamber evlâdına (Ebnaullah) Yâni (Allah’ın çocukları),
 Kâbilzadelere (Ebnaüşşeyatin) yâni (şeytan oğulları) denilmektedir. İş-
 te Hz. Mevlânâ’nın buyurduğu gibi mezar kazmak, âdi bir sıfat iken o bi-
 le kendiliğinden bulunamamış, Allah’ın tâlim için gönderdiği bir karga-
 nın gagasıyla toprağı kazmasından öğrenilmişti.

13740

گریدی این فهم مر قایل را
 کی نهادی بر سر او هایل را

«Eğer Kabil’de bu anlayış olsaydı Hâbil’in cesedini bir müddet başın-
 da taşımaz.» Ve :

13741

که کجا غائب کنم این کشته را
 این بخون و خاک در آغشته را

«Ölmüş ve kan ile toprağı bulaşmış cesedi nereye saklayım diye hay-
 rette kalmazdı.»

(83) Sûrei Maide: 27-31

13742

دید زانگی مرده در دهان
بر گرفته تیزی آمد چنان

«Kâbil, gördü ki, bir karga, gagasında ölü bir karga bulunduğu hâlde, sür'atle geldi.»

13743

از هوای آمد و شد او بن
از پی تعلیم او را گور کن

«Havadan indi ve Kâbil'e ölü gömmeyi öğretmek için mezâr kazıcı oldu.»

13744

پس بچنگال از زمین انگنجهت کرد
زود زاغ مرده را در گور کرد

«Gagası ve ayaklarıyla yerden toprak kaldırdı ve açtığı çukura ölü kargayı çabucak gömdü.»

13745

دفن کردش پس بیوشیدش بخاک
زاغ از الهام حق بد علمناک

«Onu gömdü ve toprakla örttü. Çünkü karga, Hakkın ilhâmiyle bilgi sahibi idi.»

13746

گفت قایل آه شه بر عقل من
که بود زانگی زمن افزون بن

«Kâbil dedi ki: Vay benim aklıma ki bir karga, ilim ve fen itibariyle benden yüksek bulunuyor.»

13747

عقل کل را گفت ما زاغ البصر
عقل جزئی می کند مرسو نظر

«Cenâb-ı Hak Akl-ı Kül için: (ما زاغ البصر) dedi. Akl-ı cüz'î ise her tarafa bakar durur.»

Akl-ı Kül'den maksad Hz. Peygamber (S.A.V.) dir. Cenâb-ı Hak Necm sûresinde buyuruyor ki:

إِذْ يَغْشَى

السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى ۚ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى ۚ لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ

رَبِّهِ الْكُبْرَى ۚ

Yâni : «O (gördüğü) zaman Sidreyi bürüyordu onu bürümekte olan (melekler veya Nûr-u İlâhi). (Peygamberin) göz(ü, gördüğünden) ağmadı, (onu) aşmadı da. Andolsun ki o, Rabbinin en büyük âyetlerinden bir kısmını görmüştür⁸⁴.»

İşte Akl-ı Kül olan Rasûl-ü Ekrem (S.A.V.) noktayı maksûda bakmış, gözünü ondan ayırmamıştır. Akl-ı cüz'î ise noktayı maksûdu bulamadığı için her tarafa bakmaktan hâlî kalmaz.

13748

عقل ما زغست نور خاصکان
عقل زاغ استاد گورمر دکان

«Has kişilerin nûru, (mazagalbasar) aklıdır... Karga aklı ise ölümlere mezar kazma üstâdı!»

Hz. Mevlâna (Mazağ) ile (Zağ) kelimeleri arasında lâtif bir cinas yapıyor. Ma'lumya cinas: Mûteaddid mânâya delâlet eden lâfızları bir söz-de birlikte kullanmaktır. İsmail Safa merhumun:

«Beklerim haftadabir nâme bu yaz,
Yazacaksan dediğim vechile yaz!»

(84) Sûrei Necm: 16-18

beytindeki (Yaz) kelimeleri gibi ki birincisi: Kışın mukabili olan sıcak mevsim, ikincisi de (tahrir et) demektir.

(Mâzâğ) lafzı da meyl etmedi mânâsına olub (Zağ) ise farîside karga mefhumundadır. Arabçada ise meyl etti meâlini ifâde eder. Binâenaleyh bu beyitte hem cinas, hem de tezaat san'atları vardır.

13749

جان که او دنباله زانغان پرد
زاغ او را سوی کورستان برد

«Karga arkasında uçan ruhu, nihâyet kabristana götürür!»

Arabcada meşhur meseldir: «Karga bir kavmin delili olursa, onları helâk yerine götürür.» Çünkü karga leş yer. Helâk yerinde, meselâ muharebe mahallinde leşler bulunacağı, karga da oraya gideceği için, kendisine uyan kimseleri de oraya götürür.

13750

هین مرو اندر پی نفسی چوزاغ
کوبگورستان بردنی سوی باغ

«Aklını başına al da, karga gibi nefsin peşine düşme. Zira o, seni bağ tarafına değil, mezarlığa götürür.»

13751

کرووی رو در پی عنقای ذل
سوی قاف ومسجد اقصای دل

«Eğer gideceksen gönül ankâsının izinde yürü. O, seni kalb demek olan Kaf dağı ile gönül Mescid-i Aksâsına götürür.»

13752

نو گیاهی مردم از سودای تو
می دمد در مسجد اقصای تو

«Senin gönül Mescid-i Aksanda, türlü türlü düşüncelerinden, yeni yeni otlar biter.»

13753

تو سلیمان وار داد اوبده
پی برازوی پای رد بروی منه

«Sen de, Süleyman gibi, onun hakkını ver. Ondan ilham al, üstüne red ayağıyla basıp geçme!»

13754

زانکه حال این زمین باثبات
باز گوید باتو انواع نبات

«Çünkü bu sâbit zeminin hâlini onda biten türlü nebâtât sana söyler.»

13755

در زمین گرنیشکر ورخودنیست
ترجمان هر زمین نبت ویست

«Zeminde şeker kamışı, yahud sarı kamış bulunabilir. Her zeminin nebâtâtı oranın tercümanıdır.»

Yâni bir arazinin münbit olup olmadığı yetiştirdiği nebâtâtın belli olur.

13756

بس زمین دل که نبتش فکر بود
فکرها اسرار دل را وانمود

«Gönül tarlasının nebâtı da fikirdir ve bu fikirler, gönül esrârını gösterir.»

13757

گر سخکش یایم اندر انجمن
صد هزاران گل برویم درجن

«Eğer meclisde söz çekici - yâni bana söz söyletici - bir kimse bulsam, hakikat bağından yüz binlerce gül bitiririm.»

ورسختکش یام آن دم زن بزد
می گریزد نکتا ازدل چو دزد

«Eğer meclisde söz öldüren bir gidi bulursam, gönüldeki nükteler hırsız gibi kaçarlar.»

جنبش هرکس بسوی جاذبست
جذب صادق نی چو جذب کاذبست

«Herkesin hareketi kendisini çeken ne yanda ise otaraftadır. Sadık olan çekiş yalancı çekiş gibi değildir.»

میروی که کمره و گه در رشد
رشته پیدانی وانکت می کشد

«Sen bâzan yolunu sapıtır, bâzan doğru yolda gidersin. Ne seni sürükleyen ip meydandadır, ne çeken kudret!»

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يَضِلُّ مَنِ شَاءَ
وَيَهْدِي مَنِ شَاءَ وَلَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾

Yâni : «Allah dileseydi hepinizi bir tek ümmet yapardı. Şu kadar ki O, kimi dilerse onu sapıklıkta bırakır, kimi de dilerse onu hidayete iletir. Yapageldiğiniz işlerden elbette mes'ul olacaksınız⁸⁵.»

Ayet-i kerimesi muktezâsınca Allah, kulunun dalâleti ihtiyar edeceğini bilerek ona o yolu, yahud Hakkı ihtiyar edeceğini bilerek ona da bu yolu kolaylaştırır.

(85) Sûrei Nahl: 93

اشتر گوری مهار تو امین
تو کشش می بین مهارت را مبین

«Sen kör bir deve gibisin, boynundaki yular seni çeker durur; Fakat Sen o yulara bakma, onu çeken Yed-i Kudrete bak!»

گرشیدی محسوس جذاب و مهار
پس نمادی این جهان دارالفرار

«Eğer yularla birlikte çeken de görünseydi senin için bu Âlem aldanma yurdu olmazdı.»

Yâni, kazâ ve kaderin sırrı zuhûra gelir, fâil-i hakîkî meydâna çıkar ve bütün vasıtalar aradan kalkardı.

کبردیدی گوپی سگ می رود
سخره دیو سنبه می شود

«Bir mecusi bir köpeğin ardınca gittiğini ve büyük şeytanın maskarası olduğunu görseydi.»

در پی اوکی شدی مانند خیز
بای خود را وا کشیدی گبرتیز

«O nefis köpeğinin arkasından ahlâksız bir şahıs gibi nasıl giderdi? Gitmezdi ve o mecusi, nefse tâbi oluşundan çabuçak ayağını çekerdi.»

گاوگر واقف ز قصابان بدی
کی پی ایشان بدان دکان بدی

«Sığır eğer kasabların kendisini keseceğini bilseydi onların arkasına düşüb de kasab dükkânına gidermiydi?»

یا بخوردی از کف ایشان سپوس
یا بدادی شیرشان از جابلوس

«Kezâ, onların elinden nasıl kepek yer ve onların yaltaklanmaları ve kendisini okşar gibi görünmeleri ile onlara süt verirmi idi?»

ور بخوردی کی علف هضمش شدی
گرز مقصود علف واقف بدی

«Sığır kendisine ot verilmekten maksadın, kendisini semirtmek olduğunu bilseydi verilen otu yermi idi?»

بس ستون این جهان خود غفلست
چیست دولت کین دوا دو بالتست

«Bu Dünyanın direği hakikaten gaflettir. Devlet nedir? (Dev) ile (Let) den ibarettir.»

(Dev) Devîden masdarından müştak olub koşma mânâsınadır. (Let) ise dayak demektir. Binaenaleyh devlet denilen şey: Koşmak ve dayak mânâsına gelir.

اولش دودو باخرلت بخور
جز درین ویرانه نبود مرک خر

«Dünya devletinin evveli koşub didinme, sonu dayak yemedir. Bu harâbede devlet sahibi için merkeb gibi ölmekten başka birşey yoktur.»

تو بجد کاری که بگرفتی بدست
عیش این دم بر تو پوسیده شود

«Sen, ciddiyyetle bir iş tutacak olursan onun ayıbı sana gizli kalır.»

زان همی تانی بدادی تن بکار
که بیوشید از توعیش کرد آزار

«Allah onun aybını senden gizlediği için sen o işle meşgûl olabilirsin.»

همچنان هرفکر که گرمی دران
عیب آل فکرت شدست از تونهان

«Bunun gibi, harâetle müdâfaa ettiğin bir fikirdeki ayıb ve mahzur senden gizli kalmıştır.»

بر تو گر پیدا شدی زوعیب و شبن
زور میدی جانت بعد المشرقین

«Eğer ondaki ayıb sana aşikâr olsaydı, ruhun ondan ürker ve şark ile garbın arası kadar ondan uzaklaşırdı.»

حال کا آخر زو پشیان می شوی
گر بود این حالت اول کی دوی

«Bir hâl ki, sonunda pişman olacaksın. O pişmanlık başlangıçta olsaydı onun peşinde nasıl koşardın?»

بس بیوسید اول آن بر جان ما
تا کنیم آن کار برو فوق قضا

«O işi (Kazâ)ya uygun sûrette işlemekliğimiz için Hak, onun aybını bizim ruhumuzdan gizledi.»

چون قضا آورد حکم خود بدید
چشم و اشد تائیشانی رسید

«Kazâ-yi İlâhî hükmünü meydana getirince göz açılır ve o işten pişmanlık duyulur.»

این پشیمانی قضای دیگرست
این پشیمانی بهل حق را پرست

«Bu pişmanlık da (Kaza)nın başka bir hükmüdür. Onu bırak da sen Hakka perestiş et.»

ورکنی عادت پشیمان خورشوی
زین پشیمانی پشیمانتر شوی

«Eğer pişmanlığı kendine âdet edecek olursan boyuna pişman olur durur, nihayet bu pişmanlığa daha ziyâde pişman olursun.»

نیم عمرت در پشیمانی رود
نیم عمرت در پشیمانی رود

«Ömrünün yarısı perişanlıkla, yarısı da pişmanlıkla geçer gider.»

ترك این فکر و پشیمانی بگو
حال و یار و کار نیکو تر بگو

«Bu fikri, bu pişmanlığı bırak da, daha iyi bir hâl ve daha iyi bir dost ve iş ara!»

ورنداری کار نیکو تر بدست
بس پشیمانیست بر فوت چه است

«Eğer elinde daha iyi bir iş yoksa pişmanlığın neden dolayıcıdır?»

Yâni: Neyi sarfettin de pişman oluyorsun?

گرهمی دانی ره نیکو پرست
ورندانی چون بدانی کین بدست

«Eğer biliyorsan doğru yol, Allaha ibadet etmektir. Bilmiyorsan, gittiğin yolun kötü olduğunu nasıl biliyorsun?»

بد ندانی تا ندانی نیک را
ضدرا ازشد توان دیدای فقی

«İyi bilmeyince kötüyü bilemezsin ey yiğit; zıd, zıddıyla bilinir.»

چون ترك فکر این عاجز شدی
از گناه اکمال هم عاجز بدی

«Bu kötü fikrin terkinden âciz olursan. günahdan da o vakit âciz kalırsın.»

Meselâ kötü bir fikirde bulunur, onu düşünüb durursun; hatırlından çıkarmaya muktedir olamazsan, o fikri fi'le getirmekden ve ondan dolayı günaha girmekden de âciz kalırsın.

چون بدی عاجز پشیمانی زچیت
عاجزیرا بازجو کر جذب کیست

«Madem ki âciz kaldın, pişmanlık nedendir? O âcizlik, kimin takdiriy-le, onu ara!»

Şubhesiz ki o da Kaza'nın bir hükmüdür.

(Câmi'-i sagir) de Abdullah b. Mes'ud (R.A.) den rivâyet ediliyor ki Resulullah (S.A.V.): «Mâlumun olsun, sana (Lâ havle velâ kuvvete illâ Billâh)ın mânâsını haber vereyim: Allah'a isyândan, Allah'ın hıfziyle kurtulunur; Allah'ın tâatine de Allah'ın yardımıyla muvaffak olunur, demektir. Bunu Cebraîl böylece haber vermiştir» buyurmuştur.

13786

عاجزی بی قادری اندر جهان
کس ندید ست و نباشد این بدان

«Alemde bir Kaadir olmadıkça, hiç kimse ne bir acizi görmüştür, ne de böyle bir şey olur. Bunu böyle bil!»

Yâni: Sen günahlardan çekinemiyorsun. Onları işlediğine nadim olmakla beraber tevbe ve tevbede sebat edemiyorsun; demek ki âcizsin. Şu hâl, seni acze düşüren bir Kâdir bulunduğunu isbat eder.

13787

همچنین هر آرزو که می بری
تو زعیب آن حجابی اندری

«Böylece arzu ettiğin her fiilin aybından bihabersin, o sana örtülüdür.»

13788

ور نمودی علت آن آرزو
خود رمیدی جان توزان آرزو

«Eğer o arzunun ayıp ve noksanı sana görünmüş olsaydı; ruhun o arzudan ürker ve kaçar.»

13789

گر نمودی عیب آن کار اوترا
کس نبرد کش کشان آن سوترا

«Eğer Allah sana o işin aybını ve zararını göstermiş olaydı, hiçbir kimse seni sürükleye sürükleye o tarafa götüremezdi.»

13790

وان دگر کاری کز وهستی نهور
زان بود که عیش آمد در ظهور

«Başka bir işten nefret edişinin sebebi: O işin aybının zâhir olmasıdır.»

Hız. Pîr buraya gelince Cenâb-ı Hakka bir münacâta başlıyor da diyor ki:

13791

ای خدای رازدان و خوش سخن
عیب کار بد زمانپنهان مکن

«Ey her sırta vâkıf ve kelâmı lâtif olan Allah; kötü bir işin aybını bizden gizleme.»

13792

عیب کار نیک را منما
تا نگردیم از روش سرد و هوا

«İyi bir ameli de bize ayıp olarak gösterme ki onu işlemekten soğumayalım.»

Bundan dolayı Resul-i Ekrem (S.A.V.) Efendimiz: «Bâtılı da bize bâtil olarak göster ve bizi ondan sakındır» diye dua ederdi.

13793

هم بران عادت سلیمان سنی
رفت در مسجد میان روشنی

«Âlî olan Hız. Süleyman, âdeti üzere sabah aydınlığında mescide gitti.»

13794

قاعده هر روز رامی جست شاه
که بیند مسجداندر نوکیاه

«Hem peygamber, hem şah olan Süleyman, her günki âdeti vechile yeni bir ot görmek için Mescid-i Aksâ'ya girdi.»

دل بیند سربدان چشم صق
آن حشایش که شد از عامه حق

«Gönül, halktan gizli kalan o otları, gizlice can gözü ile görür, tanır.»
Hz. Mevlâna burada bahse müteallik yeni bir hikâye nakline başlıyor:

«SÖFİNİN, GÜL BAHÇESİNDE, BAŞINI DİZİNE DAYAYIP
MÜRÂKABEYE DALMASI ARKADAŞLARININ ONA: BAŞINI KALDIR
DA BAHÇEDEKİ ÇİÇEKLERİ, KUŞLARI VE RAHMET-İ
İLÂHİYYE ÂSÂRINI GÖR DEMELERİ»

13796

صوفی دریاغ از بهر کشاد
صوفانه روی بر زانو نهاد

«Bir sôfi neş'elenip, açılmak için gittiği bir bahçede, yüzünü dizine koymuş, sôficesine mürâkabeye varmıştı.»

13797

پس فرورفت او بخود اندر نفول
شد ملول از صورت خوابش فضول

«O sôfi mürâkabe esnâsında derinlere dalmıştı; fodulun biri de onun uyur gibi hâlimden canı sıkıldı.»

Ve dedi ki:

13798

که چه خسی آخر اندر رزنکر
این در ختان بین و آثار خضر

«Ne uyuyorsun? Gözünü aç da üzüm çubuklarına, çiçek açmış ağaçlara ve yeşermiş çimenlere bak!»

امرا حق بشنو که گفتت انظرو
سوی این آثار رحمت آردو

«Cenab-ı Hakkın emrini dinle ki (فانظر الى آثار رحمت الله), Yâni: şu rahmet eserlerine nazar et buyurmuştur.»

Sûre-i Rum'daki şu âyete işarettir:

فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ أَمْرِ الْوَقْتِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ٥٠

Yâni : «Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Arzı, ölümünün ardından, nasıl diriltiyor. Şüphe yokki O, ölüleri de herhalde (tekrar) dirilticidir. O, her şeye hakkıyla kaadirdir⁸⁶.»

O müteriz fodul'un anlayışına göre (Rahmet) den maksad: Bahar yağmuru, âsârı da: onun vasıtasıyla nebâtâtın yeşermesidir. Fakat, ilâhî Rahmetin âsârından muradın ne olduğunu beyan için cenabı Pîr, sôfi lîsânından diyor ki:

13800

گفت آثارش دلست ای بو الهوس
آن برون آثار آثارت وبس

«Sôfi dedi ki: Ey heveskâr adam, Rahmet-i İlâhiyyenin âsârı gönüldür. Hariçdekiler ise ancak âsârın âsârıdır.»

13801

باغها و سبزهها در عین جان
بر برون عکسش چو بر آب روان

«Ruhda öyle bağlar ve yeşillikler vardır ki hariçdeki akisleri, akar-suda görülen akisler gibidir.»

Meselâ ağaçlar arasında bir dere akıp gider. Onun berrak suyunda iki taraftaki ağaçların akisleri görülür. Fakat:

13802

آن خیال باغ باشد اندر آب
کو کند از لطف آن آب اضطراب

«Su içinde görülen o ağaçlar, suya akseden hayalî bir bağıdır; Suyun letâfet ve cereyânından hareket eder gibi görülür.»

13803

باغها ومیوه ها اندر دلست
عکس لطف آن برین آب و گلست

«Asıl bahçeler ve meyveler Gönüldedir de, onların lâtif akisleri, bu su ve çamur âleminde dir.»

13804

گر نبودی عکس آن سرو و سرور
بس نخواندی ایزدش دار الغرور

«Eğer bu âlemdekiler, gönül âlemindeki o neş'e selvisinin aksi olmasaydı, Cenâb-ı Hak bu hayâl âlemine (aldanış yeri) demezdi.»

Sûre-i Âli İmran'daki:

كُلُّ نَفْسٍ

ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّقُونَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا
الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾

Yâni : «Her can ölümü tadıcıdır. Ecirleriniz (yaptıklarınızın karşılıkları) muhakkak kıyamet günü tastamam verilecektir. (O vakit) kim o

ateşten uzaklaştırılıp cennete sokulursa artık o, muhakkak muradına ermiş olur. (Bu) dünya hayatı aldanma metâmdan başka (bir şey) değildir.»

âyetine işarettir.

13805

این غرور آنست یعنی این خیال
هست از عکس دل و جان رجال

«Bu aldanış, Hak Erlerinin kalb ve ruhundan akseden bu hayali hakikat zannetmekden ileri gelir.»

13806

جمله مغروران برین عکس آمده
برگمانی کین بود جنت کده

«Bütün aldanmış olanlar, Cennet budur sanarak, bu aks'e gelmişlerdir.»

13807

می گریزند از اصول باغها
برخیالی می کنند آن لاغها

«Asıl bağ ve bahçelerden - yâni evliyaullah'dan - kaçarlardı, o hayâle meyl ve arzu gösterirler.»

13808

چونکه خواب غفلت آید شان بسر
راست بینند وجه سودست آن نظر

«Birgün gaflet uykusu nihâyet bulur, gözleri açılıp hakikati görürler, fakat son nefeste o görüşün ne faydası olur?»

(87) Sûrei Âli İmran: 185

پس بکورستان غریو افتاده و آه
تا قیامت زین غلط واحسرتاه

«Bu yanlış görüş dolayısıyla, öyle görenlerden, kabristanda Kıyâmete kadar (Vâhasretâ) feryâdı duyulur.»

ای خنک آنرا که پیش از مرگ مرد
جان او از اصل این رز بوی برد

«Ne mutlu o kimseye ki ölümden evvel ölmüş; onun ruhu, bu bağın hakikatinden koku almıştır.»

Burada tekrar, Süleyman (A.S.) ve Mescid-i Aksâ kıssasına avdet buyruluyor:

«MESCID-İ AKSÂ'NIN BİR KÖŞESİNDE KEÇİBOYNUZU AĞACININ ÇIKMASI VE SÜLEYMAN (A.S.) IN MAHZUN OLMASI»

پس سلیمان دید اندر گوشه
نو گیاهی رسته همچو خوشه

«Derken, Süleyman (A.S.), bir köşede, başak şeklinde yeni bir nebâtın çıkmış olduğunu gördü.»

دید پس نادر گیاهی سبزتر
می رهود آن سبزش نور بصر

«Çok nadir ve ziyâde yeşil bir nebat idi bu... yeşilliği göz kamaştırıyordu.»

پس سلامش کرد در حال آن «شیش
او جوابش گفت و بشکفت از خوشیش

«O nebat, Süleyman (A.S.) a derhâl selâm verdi. O da mukâbelede bulunmakla beraber, otun güzelliğine şaşı kaldı.»

گفت نامت چیست برگوی دهان
گفت خروبت نام ای شاه جهان

«Adın nedir, ağzısız söyle - yâni mânen bildir - dedi. O da: Ey şah-ı Cihan adım (harrubdur) cevâbını verdi.»

Harrub: Keçiboynuzu dediğimiz ağaçdır.

گفت اندر توجه خاصیت بود
گفت من رستم مکان ویران شود

«Süleyman; sende ne hâsiyyet vardır? diye sordu. O da: ben bir yerde çıktığım zaman orası harâb olur dedi.»

Ve ilâve etti ki:

من که خروم خراب منزلم
هادم بنیاد این آب و کلم

«Ben harrub'um, bittiğim yer perişan olur. Bu su ve çamur âleminin yıkıcısıyım.»

پس سلیمان زمان دانست زود
که اجل آمد سفر خواهد نمود

«Bunun üzerine Hz. Süleyman, ecelinin geldiğini ve Âhirete sefer edeceğini çabucak anladı.»

گفت تا من هتم این مسجد را
در حال ناید ز آفات زمین

«Dedi ki: ben sağ oldukça bu mescide Dünya âfetlerinden biri uğra»

79.12.»

تا که من باشم وجود من بود
مسجد اقصی مخجل کی شود

«Ben sağ oldukça, vücudum yaşadıkça Mescid-i Aksâ nasıl olur da yıkılır, perişan olur?»

پس خراب مسجد ما بی گمان
بنود الا بعد مرگ ما بدان

«O hâlde, şüphe yok ki, mescidimiz, ancak bizim vefâtımızdan sonra harab olacaktır.»

H. Mevlânâ, bu kıssanın hissesini de beyân için diyor ki:

مسجد است آن دل که جسمش ساجد است
یار بد خروب هر جا مسجد است

«Bedenin secdegâhı olan mescid, gönüldür. Nerede mescid - yâni böyle bir gönül - varsa, kötü bir arkadaş onun harrubu, yâni harab oluş sebebidir.»

یار بد چون رست در تو مهرار
هین ازو بگریز کم کن گفت و گو

«Sen de o kötü arkadaşın muhabbeti hasıl oldu mu, bilki bu, kalbinin harâbisine sebebidir. Onun için ondan kaç ve onunla ülfet ve sohbet etme.»

Hadis-i şerifte: «Kötü bir refikden sakınınız» buyurulmuştur.

Mümtehine sûresinde :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ
إِلَيْهِمُ الْمَالَ وَالْمَوَدَّةَ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنْ الْحَقِّ

Yani : «Ey iman edenler, benim de düşmanım, sizin de düşmanınız (olanlar)ı dostlar edinmeyin. (Kendileriyle aranızdaki) sevgi yüzünden onlara (peygamberin maksadını) ulaştırırsınız (değilmi)? Halbuki onlar Hak'dan size gelene küfretmişlerdir⁸⁸.» buyurulmuştur.

Bu sûrenin sebab-i nüzulü şudur:

Hudeybiye musâlahası esnasında (Benî Bekir) denilen kabîle Kureyşin, (Benî Huzâa) da Resulullah Efendimizin himâyesine girmişti. Sonra Benî Bekir, Huzâilerden birkaç kişiyi öldürmüş, bu hususta Kureyşilerden yardım görmüştü. Peygamberimizin, himâyesinde bulunanlara edilen tecâvüze Kureyşiler de yardım ettiklerinden muâhedeyi bozmuş oldular, Benî Bekir'i himâyelerinden çıkarmadılar. Bunun üzerine Aleyhissalât Efendimiz Mekke'nin fethine azm etti, fakat müdâfâaya kalkışılıp beyhûde kan dökülmemek için hareketini gayet gizli tuttu. O esnâda Mekke câriyelerinden (Sare) isminde biri, Medine'ye gelmiş, kendisine epeyce yardımda bulunulmuştu. Ashab-ı kiramdan ve Bedir gâzilerinden Hâtıb b. Ebi Beltea, Mekkelilere hitaben bir mektub yazdı. Resul-i Ekrem'in Mekke üzerine yürüyeceğini bildirdi ve bu mektubu Mekke'ye avdet eden Sâre ile gönderdi.

Aleyhissalât Efendimiz, vahyen haber aldı ve Hz. Ali ile Mikdad'ı kadının arkasından yolladı. Gidenler, Sâre'ye yetiştiler ve mektubu alub getirdiler. Mektub Huzur-u Nebevide açıldı ve Hâtıb tarafından gönderildiği anlaşıldı. Sallallahu Aleyhi ve Sellem Hazretleri Hâtıb'a bu işi niçin yaptığını sordu. O da:

«Ya Resûlallah; Vallâhül'azîm irtidad etmedim. Mekke'de çocuğum çocuğum var, bakacak kimseleri de yok. Kureyşiler, üzerlerine edilecek hareketi öğrensiner de bunu bir iyilik telakkî ederek âileme yardımda bulunsunlar diye yazdım» cevâbını vermesi üzerine, taraf-ı risâletten af olundu. O münâsebetle bu âyet-i kerime nâzil oldu.

برکن از بخش که گر سر برزند
مهتر و مسجد ترا بر کند

«Öyle kötü bir dostun muhabbetini kalbinden çıkar ve kökünden sök. Zirâ, yetişib büyüyecek olursa seni de, mescidini de yıkar.»

عاشقا خروب تو آمد کثری
همچو طفلان سوی کثر چون می غزی

«Ey âşık; eğrilik, senin harrubundur. Çocuklar gibi emekleyerek eğrilik tarafına neden gidiyorsun?»

خوش مجرم دان و مجرم گومترس
تا نه دزد از تو آن استاد درس

«Kendini mücrim bil, korkma ve kabahatli olduğunu söyle ki üstadın senden dersini kesmesin.»

Buradaki üstaddan maksad Cenâb-ı Hak'dır.

«Cürmünü müterif ol, tâate mağrur olma
Ki şifâhane-i hikmette sakîm isterler.»

چون بگویی جاهل تعلیم ده
اینچنین انصاف از ناموس به

«Ben cahilim, beni okut ve öğret demek ve insaf göstermek, cahilâne bir hamiyet'e kapılıp cehlîni îtiraf etmemekten iyidir.»

از پدر آموز ای روشن جبین
ربنا گفت و ظلمنا پیش ازین

«Ey yüzü nurlu çocuk! büyük babandan - yâni Hz. Âdem'den - öğren ki o (Rabbimiz, biz nefsimize zulmettik) demişti.»

نی بهانه کرد و نی تر ویر ساخت
نی لوائ مکر و حیل بر فراخت

«Zellesi için, ne bir behâne, ne bir tezvir yaptı, ne de mekr ve hile bayrağını kaldırdı.»

Yâni Şeytan gibi isyanını Cenâb-ı Hakka isnad etmek sûretiyle mekr ve hileye kalkışmadı.

باز آن ابلیس بحث آغاز کرد
که بدم من سرخ رو کردیم زرد

«Lâkin İblis, Allah ile mübâhaseye kalkıştı ve dedi ki: Benzim kırmızı idi, sen sararttın.»

Yâni, güzel bir mahluk idim, sen beni çirkin bir mahluk haline getirdin.»

رنک رنک تست و صباغم تویی
اصل جرم و آفت و داغم تویی

«Renk senin boyadığın renktir, çünkü boyacın sensin. Çürümümün âfeti ve dağı sendendir.»

هین بخوان رب بما اغویتی
تا نگردی جبری و کز کم تنی

«Ey sâlik; (رب بما اغویتی) Âyetini oku da cebri ve küstah olma!»

بر درخت جبرتا کی برجهی
اختیار خویشرایک سونهی

«Ne vakte kadar cebir ağacına tırmanacak ve kendi ihtiyarını bir tarafta bırakacaksın?»

همچوآن ابلیس و ذریات او
با خدا در جنگ و اندر گفت و گو

«O Şeytan ve onun zürriyyâtı gibi ne zamana kadar Allah ile mübâhase ve mücâdelede bulunacaksın?»

چون بود آگاه باچندین خوشی
که تو در عصیان همی دامن کشی

«Bukadar hoşluk ve lezzetle yaptığın menhiyyatta nasıl cebir olur? Sen onları eteklerini toplar ve şevkle işlersin.»

آنچنان خوش کس رود درمکرهی
که چنان رقصان رود درمکرهی

«Bir kimse kötü amellere, cebirle ve hem de bukadar hoşlukla, oynaya oynaya gider mi?»

بیست مرده جنگ میکردی دران
کت همی دادند پند آن دیگران

«Sana başkaları öğüt verdikçe o işin iyiliğini söyler, belki, bu hususta yirmi muharibe karşı ayak direrdin.»

Ve derdin ki:

کت صواب اینست و راه اینست و بس
که زند طعنه مزاجز هیچ کس

«Doğru yol ancak budur. Bu hususda nâkeslerden (alçaklardan) başkası bana tâ'n etmez.»

کی چنین گوید کس کو مکر هست
چون چنین جنگد کس کو بی رهست

«Cebir altında ve mecbûr olan kimse nasıl böyle söyler? Yolsuz bir şahıs nasıl böyle uğraşır?»

هرچه نفست خواست داری اختیار
هرچه عقلت خواری داری اضطرار

«Nefsinin istediği şeylerde ihtiyarın ve iraden var, aklının dilediği şeylerde ise muztar ve mecbûr görünürsün.»

داند او که نیک بخت و مرد مست
زیرکی ز ابلیس و عشق از آدم مست

«İyi talihli ve insan olan kimse bilir ki zekâ şeytandan, aşk ve übüdiyet Âdem'dendir.»

زیرکی سباحی آمد در بحار
کم رهد غرقست او بایان کار

«Şeytanî bir zekâ, denizlerde yüzmek gibidir. Koca bir ummanda yüzen kimsenin kurtulması nâdirdir. Nihayet batar ve boğulur.»

هل سباحة را رها کن کبرو کن
نیست جیاحون نیست جو دریاست این

«Yüzgeçliği bırak, kibri ve kini terk et. Yüzmeye kalkıştığın nehir ve dere değil, denizdir.»

13843

وانگهان دریای ژرف وبی پناه
در دایدهفت دریا را چوگاه

«Ondan sonra o deniz, öylesine derin ve sığınılacak yeri olmayan, uçsuz buraksız bir deniz ki, yedi denizi saman çöpü gibi kapar ve mahv eder.»

Biri Hz. Ali (K.V.) ye kazâ ve kader sırrından sormuş, şah-ı velâyet hazretleri de: «O bahis, derin bir denizdir, içine girme» buyurmuştur.

Evet. Zekâsma güvenip de o ummanda yüzmeye kalkışanlar, (Cebri) lik ve (Kaderi) lik gibi meselelerle uğraşanlar nihâyet o denizin dibini boy-larlar. Oradan kurtulmak için aşka sarılmak gerektir.

13844

عشق چون کشتی بود هر خواص
کم بود آفت بود اغلب خلاص

«Aşk-ı İlâhî, ümmetin seçkinleri için bir gemi gibidir ki, içinde bulunanların âfetzede olması nâdir ve kurtulması gâlib ihtimaldir.»

Hadis-i şerifte: «Benim şeriatim bir gemiye benzer; ona tutunan, ne-cat bulur, ondan ayrılan ise boğulur» buyurulmuştur.

13845

زیرکی بفروش و خیرانی بحر
زیرکی طنست و حیرانی نظر

«Akli, zekâyı sat da hayranlığı satın al... Çünkü: Zekâ, zandan ibaret-tir, hayret ise bizzat nazar ve müşahededen hâsıl olur.»

عقل قربان کن به پیش مصطفی
حسبی الله گو که اللهم کنی

«Aklını, Hz. Mustafâ (S.A.V.) nın huzurunda kurban et ve: (Hasbi-yallah), Yâni (Allah bana kifâyet eder) de.»

13847

همجو کنعان سرز کشتی وامکش
که غمورش داد نفس زیر کش

«Nuh (A.S.) ın îman etmeyen oğlu Kenan gibi gemiye girmekten ka-çınma. Zekî olan nefsi: dağa çıkar, kurtulursun, su oraya çıkamaz, diye Onu aldatmıştı.»

Evet. Hz. Nuh onu gemiye çağırmıştı da:

قَالَ
سَاوِجَالِي جَبَلٍ يَفْعِمُنِي مِنَ الْمَاءِ قَالَ لَا عَاصِيَةَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ
اللَّهِ إِلَّا أَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ

Yâni : «O, dedi ki: “Bir dağa sığınırım, o beni sudan korur” (Nuh da şöyle) dedi: “Bu gün Allah’ın emrinden, esirgeyen kendinden başka, hiç bir koruyucu yoktur”. İkisinin arasına dalga girdi, o da boğulanlardan oldu⁸⁹.»

13848

چون رمی از منتش ای بی رشد
که خدام منت اومی کشد

«Ey Kenan gibi olan sapık; Nuh gibi olan (İnsan-ı kâmil)in minnet-darlığından nasıl çekiniyorsun? Allah bile onun minnetini çekmekte...»

Yâni, taat ve ibâdetine şükreder ki Zât-ı Akdes-i İlâhî şekûrdur.

Hasan Basrî Hz. leri şöyle bir hadis rivayet etmiştir: «Kıyâmet gününde bir kul, Huzûr-u İlâhiye getirilecek, Dünyâda bir kimsenin diğer birinden özür dilediği gibi, Cenâb-ı Hak da îtiraz edecek ve diyecek ki: İzzim, Celâlim hakkı için senden Dünyayı, indimde hakîr olduğu için esirgemedim, lâkin sana keremler ve fazîletler hazırladığımdan dolayı vermedim. Şu saflar arasında dolaş, benim rızâmı taleb kasdiyle seni Dünyâda yedirmiş ve giydirmiş kim varsa elinden tut, o senindir.» Kerem-i Rabbanîye dikkat edildi mi? Bir kuluna Dünyada rızkını veriyor, Âhirette ise, az vermiştim diye özür diliyor.

13849

چون نباشد منتش برجان ما
چونکه شکر و منتش گوید خدا

«Allah, şükür ve minnetini söyleyince, bizim gibiler ona nasıl minnettâr elmas?»

13850

توچه دانی ای غرار پر حسد
منت اورا خدا خودمی کشد

«Ey hasedle dolu kimse! Sen İnsan-ı kâmil'e minnettâr olmasını ne bilirsin? Allah bile onun minnetini çekmektedir.»

13851

کاشکی کو آشنا ناموختی
تاطمع در نوح و کشتی دوختی

«Keşke o Kenan yüzme öğrenmemiş olsaydı da, Nuh'a ve gemisine minnet etse ve gözünü dikseydi.»

13852

کاشکی چون طفل اوجاهل بدی
تا چو طفلان چنگ در مادر زدی

«Keşke O küçük çocuklar gibi cahil olsaydı da, onların analarının eteklerini yakaladıkları gibi, Kenan da babasının lutuf ve keremine sığınsa idi.»

13853

یا با علم نقل کم بودی ملی
علم وحی حق ربودی از ولی

«Yâhud da naklî ilimlerle az dolmuş - yâni öğrenmemiş ve ona mağrur olmamış - bulunsaydı da bir veliden (Vahy-i Hak) ilmîni kapsaydı.»

İmam-ı Gazalî pencere önünde Kur'an okuyormuş, birâderi Şeyh Ahmed Gazalî'nin gelmekte olduğunu ve sonra döndüğünü görmüş. Arkasından koşmuş, almış, eve getirmiş:

— Birâder geliyorken niye döndün? diye sormuş. O da:

— Kur'an okuyordun, memnun oldum. Sonra kan deryasında yüzmeğe başladın, onun için döndüm cevabını vermiş. Meğer Hz. İmam o esnada hayz meseleleriyle zihnen meşgul olmaya başlamış.

Gazâlî, birâderinin bu keşfe ne vasıta ile nâil olduğunu sormuş ve (Tarikat-i sofîyyeye intisab ile) cevâbını almış ve kendisi de o tarika girmiş.

İşte naklî ilimden maksad: Hayz, nifas mes'eleleri gibi bilgiler, (İlm-i Vahy-i Hak)dan murad da Ahmed Gazalî'nin keşfi gibi İlham-ı İlâhî ile öğrenilen şeylerdir.

13854

ما جنبن نوری چو پیش آری کتاب
جان وحی آسای تو آرد عتاب

«Böyle bir nura karşı önüne kitab alıp onunla meşgul olursan, ilhama mazhar olmuş ruhun seni azarlar.»

13855

چون تیمم با وجود آب دان
علم نقلی بادم قطب زمان

«Zamânın kutbu olan (İnsân-ı Kâmil)in kelâmına karşı naklî ilmi, su varken teyemmüm etmek gibi bil.»

Mâlumya, su varken teyemmüm caiz olmaz ve onunla namaz kılınmaz. İşte âlim, ârif ve mülhem olan (İnsan-ı Kâmil)in kelâmı yanında, kitapların münderecatı böyle kalır.

خویش ابله کن تبع می روسپس
رستگی زین ابلهی یابی و بس

«Ey sâlik; kendini ebleh kıl ve bir (İnsân-ı kâmil)e tâbî olub, onun izinde yürü. Kurtulmayı ancak bu eblehliğin sâyesinde bulursun.»

(Elbeh) kelimesi sâdedil demektir. Dünyadan ziyâde Âhirete aklı eren, umûr-u Uhreviyye ile meşgul olan kimsedir.

«Cennet ehlinin çoğu ebleh ve sâdedil olanlardır» Hadîs-i şerifinde zikr olunan kimselerdir.

زیرگی چون باد کبر انگیز تست
ابلهی شو تا بماند دل درست

«Akıl ve zekâ sende kibir ve gurur peydâ eden bir hevâdır. Ebleh ol ki kalbin dürüst ve müstekim olarak kalsın.»

Fakat :

ابلهی نی کو بمسخر گی دو تو ست
ابلهی کو واله و حبران هوست

«Yalnız abdallığından dolayı maskaralığın katmerlisine düşen adamın eblehliği değil dediğim... Bu eblehlik Allah'ın hayranı olmak ve Ona karşı hayrete düşmektir.»

ابلهانند آن زنان دست بر
از کف ابله و زرخ یوسف نذر

«Ellerini kesmiş olan Mısır kadınları ebleh idiler. Yusuf (A.S.) in cemâline karşı hayret dolayisiyle şaşkınlıklarından avuçlarını kestiler.»

Mısır'ın bâzı kibar kadınları: «Zeliha, kölesine âşık olmuş» diye onu ayıplamışlardı. Zeliha onları dâvet etti. İkram olarak önlerine meyve tep-sileri koydu, ellerine birer bıçak verdi. Onlar meyveleri soyarlarken Ze-

liha Hz. Yusuf'a: «Çık da kadınlara görün» dedi. Bu husus Sûre-i Yûsuf'da şöyle beyân edilir.

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكًا
وَأَنْتَ كُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا
رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا
بَشَرًا هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ۝ قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ

Yâni : «Vaktâki (Züleyhâ) onların gizliden gizliye yaptıkları dediko-duları işitti, kendilerine (da'vetçi) yolladı, onlar için (rahatça) yaslanacak bir yer (bir de sofrâ) hazırladı, onlardan her birine birer bıçak verdi. (Yusuf'a): «Çık karşılarına» dedi; Şimdi onlar bunu görünce kendisini büyük bir varlık olarak tanıdılar, (hayranlıklarından) ellerini kestiler ve dediler ki: «Allahı tenzih ederiz. Bu, bir beşer değildir. Bu çok şerefli bir melekten başkası değildir». (Züleyha) dedi: «İşte beni kendisi hakkında ayıpladığınız şu gördüğünüz (zat) dır.»⁹⁰

İşte kadınların şu hâli müşâhede neticesinde düşülen bir hayrettir, yoksa alıkklık değildir.

عقل را قربان کن اندر عشق دوست
عقلها باری ازان سوپست کو ست

«Dostun aşkında akli kurban et. Çünkü akıllar, taraf-ı İlâhîden, bir yük altındadır.»

Aşk, mâkûlâtan değildir. Bu sebeble akıl onu idrak edememekte ve yük altında kalmış gibi olmaktadır.

عقلها آن سوفرستاده عقول
مانده این سوکه نه معشوقست گول

«Akıllı olanlar, akıllarını Taraf-ı İlâhîye göndermişler - yâni onu Aşk-ı İlâhî ile kurban eylemişlerdir - Ahmak olanlar ise, - sevgili olmadıklarından - bu tarafta kalmışlardır.»

Bu sebeble, akıllarını Dünya işlerine sarf etmişlerdir.

13862

زین سراز حیرت گراین عقلت رود
هرسرمویت سرو عقلی شود

«Eğer hayret'e düşer de, aklın başından giderse; başındaki hersaç bir baş ve bir akıl olur.»

13863

نیست آن سورنج قدرت بر دماغ
که دماغ وعقل روید دشت و باغ

«O tarafta dimağ için bir düşünce zahmeti yoktur... Çünkü, Orada, her ova, her bahçe akıl ve dimağ yetiştirir.»

Yâni Dünya tarafında bir şeyle fazla meşgul olunsa dimağ yorulur, zihin anlamaz olur. Lâkin taraf-ı ilâhînin kırığı ve bağı dimağ ve akıl yetiştirdiği için o tarafın tezekkür ve tefekkürü dimağı yormaz.

13864

سوی دشت از دشت نکته بشنوی
سوی باغ آبی شود نخلت روی

«Taraf-ı İlâhî ovalarından nükteler işitirsin; o tarafın bağına gelirken vücudun fidânı sulanır ve tarâvet bulur.»

اندرین ره ترك كن طاق و طرب
تا قلا وزت نجيب تو مجنب

«Bu yolda nam ve nişanı bırak, kılavuzun kımıldamayınca sen de kımıldama!»

Kılavuz kımıldanmadan kımıldanmamak, mürşid-i kâmile tamamiyle tâbî olmak tavsiyesidir.

13866

هرکه اوبی سربخنددم بود
جنبشش چون جنبش کژدم بود

«Bir kimse başsız kımıldanırsa o kuyruk olur. Onun kımıldanması akrebin hareketine benzer.»

13867

کژ رو و شبکور وزشت وزهرناک
پیشه اوخستن اجسام پاک

«O akreb çarpık gider; gece görmez, çirkindir ve zehirlidir. San'atı ise pâk olan cisimleri sokmaktır.»

13868

سربکوب آنراکه سرش این بود
خلق و خوی مستمرش این بود

«O akrebin başını ez. Onun sırrı ve daimî huy ve tabiatı böyle insan sokmaktır.»

13869

خود صلاح اوست آن سرکوفتن
تا رهد جان ریزه اش زان شوم تن

«Onun başının ezilmesi, salâhına hizmet eder. Onun can kırıntısı - yâni tam bir can demeye lâyık olmayan ruhu - o uğursuz cesedinden kurtulmuş olur.»

13870

واستان از دست دیوانه سلاح
تاز تو راضی شود عدل و صلاح

«Delinin elinde bulunan silahı al da adâlet ve sulh ehli senden râzı olsun.»

Çünkü: Silâh, delinin elinde kahrısa onunla ya kendisini vurur, yahud başkalarını öldürür.

13871

چون سلاحش هست و عقلش نی بیند
دست او را ورنه صد آرد گزند

«Silâhı olan ve fakat akli bulunmayanın elini bağla. Yoksa o silâhlı deli, yüzlerce zarar ikâ eyler.»

İnsanın nefs-i emmâresi de böyledir. O da silâhlı bir delidir ki akıl ve şuuru yoktur. Riyâzet ve mücâhede ile onun eli ve kolu bağlanmayacak olursa hem sahibini, hem de başkalarını yaralar, hattâ öldürür.

«SOYSUZ VE ALÇAK BİR KİMSEDE İLİM, MAL VE MANSİB
HUSÛLE GELMESİ, EŞKİYÂ ELİNE KILIÇ GEÇMESİ
GİBİ ONU RÛSVAY EDER.»

13872

بدگهرا علم و فن آموختن
دادن تیغی بدست را هزن

«Alçak bir herife ilim ve fen öğretmek, yol kesen bir şâkinin eline kılıç vermek gibidir.»

Evet; bu sebeple «Hikmeti, ehli olmayana vermeyin, ona zulm etmiş olursunuz» denilmiştir.

13873

تیغ دادن در کف زنگی مست
به که آید علم ناکس را بدست

«Sarhoş bir sipâhînin eline kılıç vermek, insan olmayan bir şahsa ilim öğretmekden ehven kalır.»

13874

علم و مال و منصب و جاه و قرآن
فتنه آمد در کف بدگوهران

«Alçakların elinde ilim, mal, mevki ve hüküm, halk için fitne olur.»

Abbasilerden halife (Mu'tasım Billâh)ın Başkadısı mütezile mezhebinde idi. Halkı kendi mezhebine sokmak için, ortaya bazı meseleler atmış ve bunlarla ilgili olarak, ehl-i sünnet ulemâsından bir çoğuna, husûsiyle (İmam Ahmed b. Hanbel) (R.A.) gibi pek muhterem bir müctehide türlü türlü ezâ ve cefâ ettirmişti. İşte böyle birinin ilim öğrenmiş olması, ehl-i İslâm için müdhiş bir fitne olmuştu.

13875

بس غمنازین فرض شد بر مؤمنان
تا ستانند از کف مجنون سنان

«Gazâ, delilerin elindeki kılıçları almak için mü'minlere farz olmuştur.»

Çünkü :

13876

جان او مجنون تنش شمشیراو
واستان شمشیرا زان زشت خو

«Bunların canı delidir, cesedi de elindeki kılıçtır. Binâenaleyh o çirkin huylu delilerin elinden kılıçlarını al!»

آئینہ منصب میکند با جاہلان
از فضیحت کی کند صد ارسلان

«Mevkî ve memûriyyetin cahiller elinde iken yaptığı rezâlet ve vahşeti yüz arslan yapamaz.»

Bir arslan bir kişiyi paralayacak olursa karnı doyduğu için başka bir kimseye ilişmez. Fakat siyasî mevkilerde bulunanlar, meselâ Hitler gibi, Musolini, Stalin gibi herifler, lüzumsuz yere bir muharebe çıkarır, milyonlarca adamın ölümüne, yine milyonlarca kimsenin sefâletine sebep olurlar.

Öyleleri çıkar cins-i insandan;
Vahşette fazladır vahşi hayvandan;

Kendi mevkiinde, nüfûz elinde
Kalsın da, yıkılsın isterse belde .

Dursun kendisi de âmir-i devlet,
Kalmasın memleket, mahv olsun millet.

Böyle düşüncede olan alçaklar,
Öldürür milleti, nefsinin saklar;

Sonunda geberir gider bu itler
İşte Musolini, nümûne Hitler.

جلہ صحرا مار و کژدم پر شود
چونکہ جاہل شاہ حکم مر شود

«Câhil, acı ve zâlimâne hüküm verecek bir şah olursa bütün kırlar, yılan ve akreble dolar.»

Yâni yılan ve akreb gibi müfsid ve zâlim kimseler her yeri doldurur.

مال و منصب ناکسی کار بدست
طالب رسوائی خویش او شد دست

«Bir alçak mal ve mevkî elde ederse kendi rezâletine tâlib olmuş olur.»

یا کند بخل و عطاها کم دهد
یا سخا آرد بنا موضع نهد

«O şahıs ya hasislik eder, kimseye birşey vermez; yahud cömerdliğe kalkışır, yersiz ihsanlarda bulunur.»

شاہ را در خانہ بیدق نهد
ایچنین باشد عطا کا حق، دهد

«Satranc oyunundaki şahı, piyâde hanesine kor; ahmağın vergisi işte böyle olur.»

حکم چون در دست گمراهی فتاد
جاہ می پنداشت در چاہی فتاد

«Hüküm ve hükûmet sapık bir herifin eline geçince onu mevkî sanır; lâkin hakikatte o mevkie geçmiş değil, kuyuya düşmüş olur.»

ره نمی داند قلاووزی کند
جان زشت اوجہانسوزی کند

«Kendisi yol bilmediği hâlde kılavuzluğa kalkışır da, onun çirkin rûhu Dünyayı yakar.»

طفل راه فقر چون پیری گرفت
پیروان راغول اد پیری گرفت

«Yokluk yolunun çocuğu pîrlik edecek olursa, kendisine uyanları, id-
bar ve felâket gulyabanîsi yakalar.»

Ehil olmayan bir kimsenin Dünyevî mevkilerde bulunması halk için
birçok zarar ve ziyâna sebep olduğu gibi, mânevî seyr ü sülûk yolunda
henüz çocukluk hâlinde bulunan bir şahsın şeyhlik ve kılavuzluk etmesi
de ona tâbî olanları sapıtır ve helâke sevk eder. Ve :

13885

که بیا تمامه بنایم ترا
ماه را هرگز ندید آن بی صفا

«Gel de sana hakikat Kamerini göstereyim der. Hâlbuki o safvet-i kal-
biyesi olmayan herifin kendisi Kameri aslâ görmemiştir.»

13886

چون نمای چون ندیدیستی بعمر
عکس مه در آب هم ای خام غمر

«Ey ham gafil; sen Ay'ın aksini suda görmemişken, kendisini başka-
sına nasıl gösterirsin?»

13887

احقان سرور شد ستند وزیر
عاقلان سرها کشیده بر کلیم

«Ahmaklar, mevki sahibi olmuşlar, akıllılar ise korkularından başla-
rına çekme çekmişler - yâni saklanmışlardır.»

Bir mevkie, yâni bir iş başına geçmek, kul hakkının mes'ûliyetini yük-
lenmek demek olduğundan âkil olanlar böyle bir vazifeyi deruhde et-
mekten çekinirler. Hz. Ömer (R.A.), bar-ı hilâfeti yüklenmiş olduğundan
daima nefsine levm ederdi ve Âkif merhumun nakl ettiği gibi:

«Ömer, Ömer niye aldın bu bârı düşün sen»

derdi. İmam-ı Âzam (Rahmetullahü aleyh) Abbasilerden Mansur'un teklif
ettiği kadılığı kabul etmemiş, ondan dolayı habse konulmuş ve dövül-
müştü.

Harunürreşid meşhur (Behlûl Dâna)ya:

— Gel insan içine karış, sana bir vazife vereyim, halk senin dirâyetin-
den istifâde etsin demiş. Behlûl:

İstişâre edeyim de öyle, diyerek abdesthaneye girmiş ve hayli müd-
det kalmış. Hârûn tekrar çağırttı:

— Nerede kaldın? diye sorunca:

— Müşâvere ediyordum demiş. Hârûn:

— Kimlerle? deyince:

— Abdesthanedekilerle, demiş. Hârûn:

— Ne dediler? diye suâl edince:

— Biz nefis yemekler idik, insan içine karıştık da böyle olduk. Sakın
hâ karışma. Sen de bizim gibi olursun dediler, cevâbını vermiş.

«YÂ EYYÜHELMÜZZEMMİL ÂYETİNİN TEFSİRİ»

13888

خواند مزمل نبی را زین سبب
که برون آ از کلیم ای بوالهرب

«Bu sebebden Cenâb-ı Hak, Nebiy-yi Zîşânâ dedi ki: Ey ahmak ve
sefihlerden kaçan! örtündüğün kilimden dışarıya çık.»

Hakkın, Halkı tevhide dâvet için peygamberi teşvikidir.

13889

سر مکش اندر کلیم ورو مپوش
که جهان جسمیست سرگردان توهوش

«Başını kilime çekme ve yüzünü örtme! Çünkü, cihan dalâlette kal-
mış bir beden, sen ise şuur ve idraksın.»

Kalk ve görün de, o dalâlet cihânı senden nur-u irşad alsın.

هین مشوینان زنتک مدی
که توداری شمع وحی ششی

«Agâh ol da, dâvâya kalkışanların münâsebetsiz sözlerinden sıkılıb, gizlenme. Zîrâ sen, Allah'ın nur membaı vahyine mazharsın.»

Rivâyete göre, müşrikler toplanıb Hz. Peygamber (S.A.V.) için kâhin, sihir yapan, ve şair denilmesi teklifinde bulundular, fakat bu sıfatların hiç biri Resûl-i Ekremde bulunmadığı için karar veremeden dağıldılar. Bundan müteessir olan Aleyhissalât ü Vesselâm Efendimiz, Hâne-i Saâdetlerine gelib: «Beni örtün, beni örtün» diyerek yattılar. Hz. Hatice (R.A.) üstüne bir kumaş örttü. İşte o sırada bu sûrenin baş tarafları nâzil oldu.

13891

هین قم اللیل که شمی ای همام
شمع اندر شب بود اندر قیام

«Ey büyük zât; kendine gel de, gece kalk. Zira, sen bir mum gibisin. Mum, geceleri kâim olur.»

Şu âyetlere işaret ediliyor:

يَا أَيُّهَا الْمَرْمِلُ ۖ قُلِ اللَّيْلُ إِلَّا قَلِيلًا ۖ نِصْفَهُ أَوِ انْقُصْ
مِنْهُ قَلِيلًا ۖ أَوْزِدْ عَلَيْهِ وَرِثَ الْقُرْآنِ ثَبِيلًا ۖ

Yâni : «Ey (esvabına) bürünen (Habîbim) gece(nin) birazı hâric olmak üzere kalk, (gecenin) yarısı miktârınca. Yâhut ondan birazını eksilt. Yahut (o yarının) üzerine (ilâve edip) artır. Kur'anı da açık açık, tâne tâne oku⁹¹.»

13892

بی فروغت روز روشن هم شبست
بی پناهت شیر اسیر اونبست

«Senin ziyan olmayınca parlak gündüz de gece olur; sana ilticâ etmeyince arslan tavşana esîr olur.»

(91) Sûrei müzzemmil: 1-4

13893

باش کشتیان درین محرصفا
که تو نوح ثانی ای مصطفا

«Bu safâ ve mânâ denizinin kaptanı ol ey Mustafa! (S.A.V.) Çünkü sen o denizin ikinci bir Nûh'usun.»

Hadis-i şerifde: «Benim şeriatim, Nuh (A.S.) ın gemisi gibidir. Ona tutunan, kurtulur, ondan ayrılan ise bu hayat fırtınasında boğulur» buyurulmuştur.

13894

رهشناسی می باید بالباب
هر ره می داخه اندر راه آب

«Akıllı kimseler için, her yolda, husûsiyle deniz yolunda bir kılavuz lâzımdır.»

Zâhiri seferlerde böyle olduğu gibi mânevi yolda da, sâlike, yâni mâneviyat yolcusuna bir kılavuz, bir delil mutlaka lâzımdır. İşte bu delil kâmil bir mürşittir.

13895

خیز بنگر کاروان ره زده
هر طرف غولبست کشتیان شده

«Kalk da yolu vurulmuş kervanın haline bak. Her taraf kaptanlık iddiâsında bulunan gulyabanîlerle dolu.»

Hz. Pîrin ricâsı, Cenâb-ı Peygambere olduğu gibi, onun vâris-i ekmeli ve asrının gavs-i âzamı bulunan zâta da âid olabilir. Demek isteniliyor ki; Ey gavs-i âzam, kalk da bak: Allah yolunun kervânı vurulmuş, kimi helâk edilmiş, kimi soyulmuştur. Çünkü gulyabanî birtakım müzevirler, kaptanlık ve kılavuzluk iddiâsına kalkışmış, o müctehid ve mürşid taslaklarına uyanlar da çöllerde şeytan eşkiyâsının hücumuna uğramıştır.

خضر وقتی غوث مراکشی توی

همجو روح الله مکن تهاروی

«Sen vaktin Hızır'ı ve her geminin imdadına koşan kaptanısın. Artık Hz. İsa gibi yalnız yürümeyi bırak!»

پیش ازین جمعی چو جمع آسمان

انقطاع و خلوت آرپرا بمان

«Sen, bu topluluğun önünde, âlem-i ervahda, Gökteki Güneş gibi idin ve oralara nur saçıyordun. Şimdi halk arasından çekilmeyi; halvet ve inzîvâ eylemeyi terk et!»

Ehl-i sülûke kılavuz ol.

وقت خلوت نیست اندر جمع آی

ای هدی چون کوه قاف و توهای

«Hidâyet (Kaf) dağına benzetilirse sen onun (Hümâ)sısın. Halvet zamanı dîğildir. Topluluk arasına gel ve ihtilât et; onların başına saadet gölgen düşsün.»

(Hümâ): Bir kuş imiş ki uçarken gölgesi her kimin başına düşerse o kimse padişah olurmuş. Yuvâsı da Kaf dağında imiş.

Hızır Mevlânâ vaktin gavsine hitab ederek: «Sen mânevî bir devlet kususun ki senin gölgede bulunanlar mânevî devlete erişirler. Binâenaleyh halk arasına çık ki senin varlığından feyz alsınlar» diyor.

Cenâb-ı Hak Kureyş müşrikleri için Aleyhissalât Efendimize:

وَمَا كَانَ لِلَّهِ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ

Yâni : «Halbuki sen içlerinde iken (Habibim), Allah onları azablandırıcı değildi⁹².»

buyurmuştur. Hakikaten Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Mekke'de bulunduğu vakit Kureyşiler refah içinde idiler. Hicret-i Nebeviyyeden sonra müthiş bir kıtlığa ve açlığa uğradılar. Evvekli refahları şübhesiz sâye-i Muhammedî'de idi. Zât-ı Akdes-i Nebevî böyle olduğu gibi onun vârisleri bulunan evliyâullah da böyledir. Onlar da bulundukları halk için, kazalara karşı siper olurlar. Nitekim cenâb-ı Pîr zamanında Konya'yı muhasara etmiş olan Moğol kumandanı bir türlü şehre girememişti.

بدر بر صدر فلک شد شب روان

سیر را نگذارد از بانگ سکان

«Dolunay, gökyüzünde geceleri yürür ve köpeklerin havlayıp ulumasından seyrini terk eylemez.»

Her asırda bulunan Hak erleri için, münkirlerin târiz ve tecâvüzleri de köpeklerin dolunaya karşı uluması gibidir.

این سکان کردند ز امر انصتوا

از سفه وع وع کنان بر بدر تو

«Bu köpekler: (انصتوا) = «susun» emrine sağırdır. Onun için sen gibi bir dolunay'a karşı hav hav ederler.»

Â'raf sûresinde şu âyete işaretir :

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا

لَكُمْ تَرْحَمُونَ

Yâni : «Kur'an okunduğu zaman derhal onu dinleyin, susun. Tâki (Allahın rahmetiyle) esirgenmiş olasınız⁹³.»

Bu âyetin nüzûlüne sebep olmak üzere rivâyet edilir ki: Ensarilerden, yâni Medine ahâlisinden biri, Resûl-ü Ekrem'in arkasında namazda iken

İmamülharemeyn Efendimizin tilâvet ettiği kelâmâtı tekrarladı. Cemaatle namaz edâ edilirken, okumak değil, dinlemek lâzım olduğu bu emr ile tebliğ buyuruldu. Bu âyetin zâhîrinden, ne vakit Kur'an okunursa dinlemenin farz olduğu anlaşılır. Fakat namaz haricinde okunan Kur'an'ı dinlemenin müstehâb olduğunda ulemâ ittifak etmiş, bâzıları da farz oluş, Cumâ günü hatibin minberde okuduğu âyetlere münhasırdır, demiştir. Maamafih Kur'an okunurken nerede olursa olunsun hürmetle sükût etmeli ve Kelâm-ı İlâhîyi dinlemelidir.

13901

هین بمکنار ای شفا رنجور را
تو زخشم کر عصای کور را

«Ey hastalara şifâ olan Resul-i Ekrem; agâh ol da (انصتوا) emrine karşı sağır olanlara hiddetlenib körün değneğini bırakma.»

13902

نی تو گفتی قائد اعمی براہ
صد ثواب واجر باید از آلہ

«Sen: (Her kim yolda bir âmâ'nın elini tutub da onu yederse Allah'dan yüz sevab ve ecir bulur)»

13903

مرکہ اوچل گام کوریرا کشد
گشت اسر زیدہ ویابد رشد

«(Her kim bir körü kırk adım çeker, götürürse Allah'ın afvine nail olur, rüşd ve hidayet bulur) dememiş mi idin?»

Abdullah İbn-i Ömer, İbn-i Abbas, Enes ve Câbir (R.A.) den şu hadis rivâyet edilmiş, Mevlânâ da onu bu beyt ile tercüme etmiştir.

Yâni «Bir kimse, bir âmâyı kırk adımlık yere kadar götürürse geçmiş günahları afvedilir.»

Bir körün elinden tutup onu selâmete çıkarmak ne ise, gâfil bir kimseyi Allah yoluna sevk ile, onu irşad eylemek de odur. Onun için müşşidler, kendilerine intisab eden müridlerin elinden tutup bâat verirler ki bu:

«Kör gibi olan ve hakikat yolunu göremeyen seni, ben selâmete çıkaracağım» demekdir.

13904

بس بکش توزین جهان بی قرار
چوق کورا را قطار اندر قطار

«O hâlde sen bu sebatsız dünyâ'dakilerin elinden tut da onları katar katar hakikat ve sebat âlemine götür.»

13905

کار هادی این بود توهادی
ماتم آخر زمانرا شادی

«Doğru yolu gösterenin işi budur; sen de doğru yolu gösterensin... Ahîr zamanın yasına neşesin sen! Ey takvâ sahiplerinin imâmı bu hayale kapılanları (yakîn) makamına kadar götür.»

13906

مرکہ در مکر تو دارد دل گرو
گردنش رامن زئم توشاد رو

«Her kim, sana mekr ve hile etmeye kalkışacak olursa, onun boynunu ben vururum, sen şâd olarak vazifene devâm et.»
Müzzemmil sûresinde buyurulmuştur ki:

وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَانْجِرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا

Yâni : «Onlar (gerek benim hakkımda, gerek senin hakkında) ne derlerse katlan (sabret). Onlardan (güzel bir ayrılışla) sızıltısızca ayrıl⁹⁴.»
Yine Hicr sûresinde Aleyhisselât Efendimizi tesellî için :

إِنَّا كُنَّا لِلشَّهِيدِ

Yâni : «Habîbim seninle istihzaya cüret edenler için biz kâfiyiz, muhakkak onların hakkından geliriz⁹⁵.»

(94) Sûrei Müzzemmil: 10

(95) Sûrei Hicr: 95

Kureyş'in sefih ve habislerinden bazıları vardı ki Peygamber-i ekber efendimizle istihzâ etmeğe kalkışmışlardı. Bunlar Ebûcehil, Hakem b. Ebil'âs, Âs b. Elvâil, Hâris b. Kaysi, Esved b. Abd-i Yegûs, Esved b. Muttalib, Velid b. Elmugire, Nadr b. Elhâris, Abdullah b. Elzebari, Ukbe b. Ebi Muayt, Büneyh b. Haccac, Münebbih b. Haccac, Ümeyye b. Halef, Ubeyy b. Halef gibileri bunlardandı.

Bunların her biri ilahi silleyi bir türlü yedi. Ebûcehil, Nadr b. Hâris, Ukbe b. Ebi Muayt, Münebbih ve Büneyh, Ümeyye b. Halef Bedir'de öldürüldü. Ubeyy b. Halef Uhud'da belâsını buldu. Hakem b. Ebil'âs Müslüman olmakla beraber münafıklığı dolayısıyla nefyedildi. Âs b. Elvâil'in ayağına diken battı, bacağı kütük gibi şişti, Sonra canı cehenneme gitti. Hâris b. Kays'in burnundan cerahat aktı ve yediği tuzlu balıktan mütehassıl harâretle içtiği sulardan çatladı. Velid b. Elmugire, ok yontan birinin yanından geçerken eteğine keskin bir yonga takıldı. Eğilib çıkarmaya azameti manî olduğu için yürüdükçe yonga parçası bacağının damarını kesdi. O da bu suretle geberdi. Abdullah b. Elzebari'nin Mekke'de öldürülmesine emir verilmişken kaçtı. Sonra gelib ilticâ etmesi üzerine afvedildi. Esved b. Abd-i Yegus çölde sam rüzgârı te'siriyle simsiyah kesildi ve öylece öldü. Esved b. Muttalib'in gözlerine diken batarak, Ebûleheb ise çiçek hastalığına tutularak helâk oldu. İşte bunlar (İnnâ kefeynâkel müstehziîn) vaidinin neticesi idi.

Yine bu âyetin meâlinden ve lisan-ı ilâhiden deniliyor ki:

13907

بر سر کوریش کوریهام
او شکر بندارد وزهرش دهم

«Müstehzilerden her birinin basiret körlüğü üzerine körlükler ilâve ederim. O şeker sanır, hâlbuki ben zehir veririm.»

Nasıl ki Esved b. Muttalib'in gözlerine diken batmış ve kör olmuştu.

13908

عقلها از نور من افروختند
مکرها از مکر من آموختند

«Onlar akıllarını benim yüzümden parlatmışlardı, mekirlerini de benim mekrimden öğrenmişlerdi.»

Cenâb-ı Hak, mekkâr ve hilekâr olanların mekrine mukabele eder, (Sûre-i Neml) de buyurulmuştur ki:

وَمَكْرُؤًا مَّكْرًا وَمَكْرًا مَّكْرًا وَهَٰذَا لَا يَشْعُرُونَ ٥٠

Yâni : «Onlar (Semûd kavmi) böyle bir tuzak kurdular. Biz de, kendilerinin haberleri olmadan, onların plânlarını altüst ediverdik⁹⁶.» meâlinindedir.

Salih (A.S.) ın kavmi olan Semudiler, iman etmediklerinden üç güne kadar Allah'ın azabına uğrayacakları peygamberleri tarafından haber verilmişti. Onlardan 9 kişi Hz. Salih'i öldürmeye karar verdiler. Salih (A.S.) dağda bir mağaraya gidib ibâdet ederdi. O dokuz kişi, o mağaraya gidib saklandı ve Hz. Salih'i beklemeye başladılar. Fakat dağdan yuvarlanan büyük bir kaya üzerlerine düşüb hepsini ezdi. İşte bu cezâ, Semûdilerin mekrine Allah'ın bir mukabelesi idi. Kezâ Âli İmran sûresinde:

وَمَكْرُؤًا مَّكْرًا وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ

Yani : (Yahûdiler gizli) gizli hileye saptılar, (İsâyı ansızın öldürmeye adam tâyin ettiler), Allah da onların o hilekârlıklarına (öldürmek isteyen) İsâ'ya benzetmek, kendilerine onu öldürtmek, İsâ'yı yukarıya kaldırmak (sûretiyle) mukabele etti. Allah, bütün hilekârları hakkıyla bilendir⁹⁷.» buyrulmuştur.

Yahudiler, Hz. İsâ'yı idam ettirmeye çalışıyorlardı. Havârilere (Yehudâ) yahud (Hain Yuda) ya birkaç para verdiler, İshak'ın bulunduğu yer öğrendiler ve Roma askerlerine göstermek için Yuda'yı gönderdiler. Cenâbı Hak İsâ'yı ref' etti ve Yehudâ'yı ona benzetti. Romalılar, Yehudâ'yı İsâ diye yakaladılar ve çarmıha gerdiler. İşte bu da mekre karşı ilâhî bir mukâbele idi.

13909

چيست خود آلاچق آن ترکان
پیش پای زره پیلان جهان

«Cihandaki erkek fillerin ayağına göre, bir Türkmenin karaçadırı ne olabilir?»

Ve ne kadar dayanır?

(96) Sûre-i Neml: 50

(97) Sûre-i Ali İmran: 54

Alaçok : Türkmen çadırıdır. Metin olmayan bu çadıra bir fil hücum edecek olsa derhâl yıkılır. Bunun gibi mekr-i İlâhî karşısında insan mekrinin ne ehemmiyeti vardır? Hz. Mevlânâ lisân-ı İlâhîden diyor ki:

13910

آن چراغ اوبه پیش صرصرم
خود چه باشد ای مہین پیغمبرم

«Ey büyük Peygamberim, o mâkirin kandili, benim fırtınam önünde ne yapabilir?»

Derhâl söner.

13911

خیز دردم تو بصور سہماک
تا ہزاران مردہ بر روید زخاک

«Ey Resûl-i Ekrem'im; kalk da o korkunc sûru sen üfle ki binlerce ölü, topraktan bitsin.»

Sûr : İsrâfil (A.S.) in üflemeye me'mur olduğu bir şeydir. Bunun ağzı geniş, üfleyecek yeri dar bir boru şeklinde olduğu söylenilmiştir.

Birinci defâ üflenişinde Dünya'da nekadar canlı mahlûk varsa ölecek, ikinci üflenişinde tekrar dirilecektir. Hz. Peygamber de ma'nevi bir İsrâfil'dir.

Bir sabah Mekke'deki Safa tepesine çıkmış ve: «Ey insanlar; Allah'dan başka Mâ'bud yoktur deyiniz!» diye nidâ etmiş, onun bu nidâsı, dirilmeye müstait ruhlara sûr-i İsrâfil tesiri yapmıştır. Yine lisân-ı İlâhîden Cenâb-ı Peygambere hitâben deniliyor ki:

13912

چون تو اسرافیل وقتی راست خیز
رستخیزی ساز پیش از رستخیز

«Madem ki sen vaktin İsrâfil'isin, doğruca kalk da Kıyâmetin vukuundan evvel bir kıyâmet yap.»

Kıyâmet : Ölülerin dirilmesi ve kabirlerinden kalkması demektir. Onun nevâkit vukûa geleceğini Allah bilir. Sen o Kıyâmetten evvel kalk,

ölü kalbleri Sûr-u mânevi olan mübârek sesin ve dâvetinle dirilt ve ayrıca bir Kıyâmet zuhura getir. Nitekim öyle de oldu:

Bir sabah zamanı Safâ dağından,
Bir ses işitildi Hak otağından,
Bir bülbül şakıdı cennet bağından,
Bildiler ruhlara safâ geliyor.

***

Diyordu o ses ki bu yoldan sapın,
Allâh'ı bir bilin, bir Hakka tapın,
Haksızlık etmeyin, adâlet yapın,
Haksızlık sonunda belâ geliyor.

***

Ufukda akisler yapınca bu ses,
Fırladı gafletten uyanan herkes;
İslâmın sesiydi o bağ-ı akdes
Sadâsı semâdan hâlâ geliyor.

13913

مرکه گوید کو قیامت ای صنم
خویش بنما که قیامت نک منم

«Ey Habîb-i İlâhî, her kim, Kıyâmette nerede? diye sorarsa: İşte benim, diyerek kendini göster.»

(Kâmet ve kıyâmet) kelimeleri arasındaki lâfız münâsebeti dolayisiyle şairler, sevgilinin boynunu kıyâmete benzetir ve meselâ:

Öldürdü âh ölmeden evvel beni o şuh,
Görmem o serv kaddi ki olsun kıyâmetim.

derler.

Hz. Mevlânâ bu beytinde Resûl-i Ekreme (Ey Sanem) diye hitâb ediyor.

Sanem : Put demektir. Sevgililer, tapılırcasına sevildikleri için onlara (Büt) ve (Sanem) derler ki buradaki (Sanem) i (Habîb-i İlâhî) diye tercüme ettim. Canânın kâmeti görülünce kalbde kıyâmet koptuğu için de ona (Kıyâmet) tâbir ederler. İşte cenâb-ı Pîr, bu usûle göre Hakkın mahbubu olan Peygamber-i ekberi tavsif ediyor. Hz. Mevlânâ bundan sonra kıyâmeti ve oradaki likâ-yi İlâhîyi bekleyen bir âşıka hitâben diyor ki:

درنگر ای سائل محنت زد
زین قیامت صد جهان قائم شد

«Hâni kıyâmet nerede? diye soran mihnetzede; işte Resûlullah'ın bilseti bir kıyâmettir ki ondan yüzlerce kıyâmet zuhûra gelmiştir.»

Sofiyyeye göre kıyâmet üç türdür. **Birincisi** : Tabîi ölümdür. Bir kimse ölür, bir müddet Berzah âleminde kalır, sonra: «**Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz ve nasıl ölürseniz öyle bâ's olunursunuz**» Hadis-i şerifi mücibince dirilib kalkar.

«**Nâs, ne sûretle öldüyse öylece bâ's olunur**» Hadis-i şerifi de bunu teyid eder. Bu kıyâmete (Kıyâmet-i Sûriyye) ve (Kıyâmet-i Suğra) denilir. Nitekim Cenâbı Peygamber: «**Ölen kimsenin kıyâmeti kopmuştur**» buyurmuştur.

İkinci kısım : İhtiyarî ölümden, yâni ölmeden evvel ölmekden sonra kalbî ve ebedî bir hayat için bâ's olunmaktır ki tasavvuf'da, bu da (Kıyâmet-i vustâ) sayılır.

أَوَمِنْ كَاذِبَاتٍ فَاجِيْنَا

Yâni : «Ölü iken biz onu diriltmedik mi?»

nazm-ı celîli de mânen buna işârettir.

Üçüncü kısım : İhtiyarî ölümden sonra, Fenâfillâh ve Bekâbillâh mertebelerine vâsıl olmaktır. Aleyhissalâtü vesselâm Efendimizin bâ's ve irtisâli, ikinci ve üçüncü kıyâmetlerin aslıdır ki Zât-ı Akdes-i Nebevî, iki parmağıyla işaret ederek: «**Benimle kıyâmet şunlar gibidir**» buyurmuştur.

ورنباشد اهل این ذکر وقنوت
بس جواب احقان آمد سکوت

«Kıyâmet nevakit? diye soran kimse bu zikrin ehli olmazsa ey Sultan-ı Risâlet; ahmaklara verilecek cevap, sükûttan ibârettir.»

ز آسمان حق سکوت آید جواب
چون بود جانا دانا مستجاب

«Ey can; duâmız kabul olunmazsa, Allah'ın semâsından sükût ile cevap verilir.»

Bir kimsenin duâsının kabûl edilmiş olması, istediği şeyin husûle gelmesiyle anlaşılır. Şâyed murâdı hâsıl olmazsa, o şey'e istidâdı olmadığı için murâdı husule gelmez ki ettiği duâ sükût ile mukâbele görür. Hz. Mev. lânâ, bu hakâyıkın beyânından sonra, hasbihâl ediyormuş gibi, boş yere vakit geçirmiş olanlara târiz ediyor da diyor ki:

ای دریا وقت خرمنکاه شد
لیک روز از بخت ما بیگانه شد

«Harman zamanı geldi. Lâkin yazık ki bizim taliimize, gün vakitsiz oldu, geç kaldık.»

الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَانْتُمُ عَلَيَّ كَرِهِي
وَرَضِيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا

Yâni : «(Ey mü'minler) bugün sizin dîninizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki ni'metimi tamamladım ve size din olarak müslümanlığı (verip ondan) hoşnud oldum».

Âyet-i kerîmesi onuncu sene-i hicriyedeki hacc-ı vedâ'da nâzil olmuş ve dînin kemâli ve nîmet-i ilâhiyyenin itmâmı beyân buyurulmuştur.

وقت تنگست وفرخی این کلام
تنگ می آید بروعر دوام

«Vakit dardır. Bu bahsin genişliğine bir ömrün devamı dahi dar gelir.»

13919

نیزه بازی اندرین کوهای تنگ
نیزه بازارا همی آرد بتنگ

«Bu çukurlarda mızrak oynamak, mızrak oynayanları utandırır.»

Yâni istedikleri gibi hakâyık ve maârifden bahs edemezler ve nâil oldukları atâya-yi İlâhiyyeyi gösteremezler.

13920

وقت تنگ و خاطر وفهم عوام
تنگ ترصدرة ز وقتست ای غلام

«Vakit dar... fakat oğul, halkın hatırı ve anlayışı da vakitten yüz kerre dardır.»

13921

چون جواب احق آمد خامشی
بش در ازی درسخن چون میکشی

«Ahmaklara verilecek cevab, sükûtta ibâbet olunca, sözü neden çekib uzatacaksın?»

13922

از کال رحمت و موج کرم
می دهد مرشوره را باران ونم

«Allah, rahmetinin yüceliği ve kerem denizinin dalgalanması yüzünden, rutûbet verir.»

Yâni Cenâb-ı Hak, çorak yerleri de rahmetinden mahrum bırakmadığı gibi ilâhi ahlâk ile ahlâklanmış olan evliyâullah da maarif ve hakâyıkı neşr eylemekden hâli kalmazlar ve müsteid ile gayr-i müsteidi ayırd etmezler. İstidâdı olanlar, onların sözlerinden feyz alırlar, olmayanlar ise, o sözlerden birşey anlamazlar.

«CEVAP VERMEMEK DE CEVAPTIR SÖZÜ, AHMAĞA VERİLECEK CEVAP SUSMAKTIR, SÖZÜNÜ TEKİDEDER... HER İKİSİ DE BU HİKÂYEYLE ANLATILMAKTADIR.»

13923

بود شاهی بو داورا بنده
مردده عقلی بود شهوت زنده

«Bir padişahın şehveti diri ve akli ölü bir bendesi vardı.»

13924

خرده های خدمتی بگذاشتی
بد سکالی رانکو پنداشتی

«O bende, padişah hizmetlerinin inceliklerini bırakır, onlar hakkındaki kötü düşüncelerini iyi sanırdı.»

13925

گفت شاهنشاه جزا اش کم کنید
ور بجنگد نامش از خط برزید

«Padişah; onun aylığını azaltın, kanaat etmezse defterdeki adını çiziniz dedi.»

Yâni hizmet'den çıkarın, dedi.

13926

عقل او کم بود و حرص اوفزون
چون جزا کم دید شد تند و حرون

«Onun akli eksik, hırsı fazla idi. Aylığın azaldığını görünce, hiddetlendi ve sertleşti.»

13927

عقل بودی کرد خود کردی طواف
تابیدی جرم خود گشتی معاف

«Eğer akli olsaydı kendi etrafında dolaşır; yâni ahlâkına dikkat eder, kendi kabahatini görür ve af olunurdu.»

چون خری پابسته تند و از خری
همدو بایش بسته گردد از خری

«Meselâ ayağı bağı bir eşek, sertlik ve serkeşlik edecek olursa iki ayağı da bağlanır.»

پس بگوید خر که يك بندهم بسست
خود مدان کان دوز فعل آن حسست

«Eşek bana bir bağ yetişir der. Sen onun sözüne aldırış etme! Çünkü bu iki bağ, o bayağı hayvanın hareketi yüzünden bağlanmıştır.»

**«HZ. MUSTAFA ALEYHİSSALATÜ VESSELÂM EFENDİMİZİN:
CENÂB-I HAK MELEKLERİ YARATTI, ONLARA AKIL VERDİ... HAY-
VANLARI YARATTI ONLARA ŞEHVET VERDİ... İNSANOĞULLARINI
YARATTI, ONLARA HEM AKIL VERDİ HEM ŞEHVET. KİMİN AKLI,
ŞEHVETİNDEN ÜSTÜN OLURSA MELEKLERDEN DAHA YÜCEDİR...**

**KİMİN ŞEHVETİ, AKLINDAN ÜSTÜNSE HAYVANLARDAN
AŞAĞIDIR.» HADİSİNİN TEFSİRİ**

Bu mealde olmak üzere şöyle bir kıt'a vardır: «Âdem oğlu acâib bir mâcundur ki melekiyyet ile hayvâniyyetten terkib olunmuştur. Eğer hayvanlığa meyl ederse ondan âdî, melekliğe meyil gösterirse ondan â'lâdır.»

در حدیث آمد که یزدان مجید
خلق عالم راسه گونه آفرید

«Allah'ın âlemdeki mahlûkatı üç türlü olmak üzere yarattığı hadisde vârid olmuştur.»

يك گروه را جمله عقل و عام وجود
او فرشته ست او نداند جز سجود

«Mahlûkattan bir takımı; akıl, ilm ve cömertlikten ibârettir. Bunlar melektir. Allah'a secde etmekden başka birşey bilmez.»

نیست اندر عنصرش حرص هوا
نور مطلق زنده از عشق خدا

«Onun unsurunda hırs, hevâ ve heves yoktur. O nur-u mutlak ve Allah'ın aşkıyla yaşar.»

يك گروه دیگر از دانش تهی
همچو حیوان از علف در فریبی

«Diğer birtakım, ilimsizdir... Hayvan gibi ot yer ve semirirler.»

او نبیند جز که اصطبل و علف
از شقاوت غافلست و از شرف

«Onlar, ahırdan ve ottan başka birşey görmezler. Kötülükten de gafildirler, yücelikten ve iyilikten de...»

این سوم هست آدمی زاد و بشر
از فرشته نیم او نمیش خر

«Mahlûkatın üçüncü kısmı ise Ademoğullarıdır, insanlardır. Bunlar, yarı yaratılışları bakımından melektirler, yarı yaratılışları bakımından da eşektirler!»

نیم خر خود مائل سفلی بود
نیم دیگر مائل عقلی بود

«İnsan yarısı ile süfliyyete, yarısı ile de akıl ve ulviyyete mâildir.»

13937

آن دو قوم آسوده از جنگ و حراب
وین بشر باد و مخالف در عذاب

«İlk iki kısım - yâni meleklerle hayvanlar - zıdlarla uğraşmaktan, savaştan uzak; rahat ve huzur içindedirler. Fakat üçüncü kısım - yani insan - ise, iki muhâlif haslet - yâni akıl ve şehvet-ile çarpışmaktan azab içindedir.»

Gâh akıllı, gâh nefsi-i şehveti galebe eder.

13938

وین بشر هم ز امتحان قسمت شدند
آدمی شکلند و سه امت شدند

«Bu insan güruhu da imtihan için üç kısma ayrılmıştır. İnsan şeklinde olmakla beraber ayrı ayrı üç kısımdır.»

13939

يك گره مستغرق مطلق شدند
همچو عیسی با ملك ملحق شدند

«İçlerinden bir gtiruh dâimi istiğrak halindedir ve İsa gibi, meleklerle dahil olmuştur.»

Yâni beşeriyyeti melekiyyete tehavvül etmiştir. Ruhullah Hazretleri semâya çıkarılmış, yemek içmek, vesâire gibi, beşeriyete bağlı olan hâller, ondan alınmıştır.

نهش آدم ليك معنى جبرئيل
رسته از خشم هوا وقال وقيل

«Onların sûreti Âdem, mânâsı cebrail, yâni melektir. Onlar; gazabdan, hevâ ve hevesden, ilim namına birtakım dedikodudan kurtulmuşlardır.»

Kezâ :

13941

از رياضت رسته وز زهد و جهاد
گویا از آدمی زاد او نزاد

«Riyâzetten, zühdden, mânevî mücâhededen de halâs olmuşlar; sanki (Benî Âdem)den vücûde gelmemişlerdir.»

Riyâzet ve mücâhede gibi hâller, bedendeki kesâfetin sâfiyyet peydâ etmesi içindir. Matlub hâsıl olduktan sonra vasıtaya hâcet kalmaz.

13942

قسم دیگر باخران ملحق شدند
خشم محض و شهوت مطلق شدند

«Diğer bir kısım eşekler dâhildir ki onlar, gazab ile şehvetten ibârettir.»

13943

وصف جبرئیل در ایشان بود و رفت
تنگ بود آن خانه و آن وصف زفت

«Onlarda da Cebrâil'ik - yâni melekiyyet - vasfı vardı. Lâkin o haslet büyük, onların ise havsalası dar olduğu için o haslet, o havsalaya sığmadı ve gitti.»

Bir hadîs-i şerifte: «Her doğan çocuk İslâm tabiatinde olarak doğar. Sonra anası babası onu Yahudi, Nasrânî ve Mecûsî olarak yetiştirir» buyurulmuştur. Bu kısımdaki insanlar da, insan olmaları dolayısıyla, kendilerinde akıl ve iz'an ve melekiyyet vasıfları olmak lâzımdı. Fakat bunların havsalası o vasıfları kabûle müsteid ve' mütehammil bulunmadığı için hayvaniyyet derekesine düştüler.

مرده گردد شخص کوی جان بود
خر شود چون جان اوی آن بود

«Cansız olan bir şahıs ölüdür; canı ânsız olan da ancak eşek olur.»

(Ân) dan murad: Letâfet-i ruhâniyye ve zevk-i mânevîdir ki insanlık onlarla tahakkuk eder. İnsan kılığındaki bir mahlûkatta bu letâfet ve bu zevk bulunmazsa onun eşekden farkı kalmaz.

زانکه جانی کان ندارد هست بست
این سخن حقست صوفی گفته است

«Bir canda o (Ân) dediğim cevher bulunmazsa o can, bayağı ve aşağıdır. Bu sözü Sôfi söylemiştir ve hak'tır.»

Tasavvufta, (mütesavvıf) (Sôfi) ve (Sâfi) diye üç derece vardır.

Mütesavvıf : Tesavvufu ilmen bilendir. Sôfi: Onu, ilmen bilen ve zevken, hâlen de yaşayandır. Bu sebeble, Sôfiler aynı zamanda (ibnûlvakt) olurlar. İbnûlvakt: Vakte riâyetkâr olan, vakit neyi icab ediyorsa onu derhâl yapan, meselâ ezan okununca namaza kalkandır.

Sâfi ise : Vakıt ve hal kayıtlarından da kurtulmuş bulunan ekâbir-i evliyaullahdır.

او ز حیوانها فزونتر جان کند
در جهان باریک کاریها کند

«O yoldaki insan, son deminde, hayvanlardan ziyâde can çekişir. Çünkü Dünyâda ince işler yapmıştır.»

مکر وتلیسی که او داند تنید
آن ز حیوان دگر ناید بدید

«Onun örüp, dokuduğu hile ve şeytanlık, diğer hayvanlardan zuhûra gelmez.»

جامه های زرکشی را بافتن
درها در قعر دریا یافتن

«Altın elbiseler dokur, denizin dibinden inciler çıkarır.»

خرده کاریهای علم هندسه
بانجوم و علم طب و فلسفه

«Hendese ilminin inceliklerini, nücum ilmini, tıp ve felsefe ilimlerini en ince tarafları ile bilir.»

که تعلق باهمین دنیاستش
ره بهتم آسمان بر نیستش

«Çünkü onun, ancak bu Dünya ile alâkası vardır; yedinci kat göğe çıkmağa yolu yoktur.»

این همه علم بنای اخرست
که عماد بود و گاو اشترست

«Bütün bu bilgileri ve mahâretin cümlesi ahır binâ etmek - yâni Dünyayı i'mar eylemek - vasıtasıdır ki, ahırda, sığır ve deve gibi hayvanların muhâfazası içindir.»

بهر استقبای حیوان چند روز
نام آن کردند این کیجان رموز

«Hayvanların birkaç günlük yaşayışını temine yarayan bu ilim ve hünerlere o budalalar (Rümûz) derler.»

Fakat,

علم راه حق و علم منزلش
صاحب دل داند آرا یادش

«Hak yolu ve o yolun menzillerinin ilmini gönül sahibi olan ârif ve onun münevver kalbi bilir.»

Sayılan ilimler, Dünya'ya ve halka mahsustur. Vâkıâ onlar da lâzımdır, fakat Âhiret ve Allah yolu ilminin tahsil ve tatbiki elzemdir. Beriki ilimler Dünya'da kalır, Hak Tariki ile ilgili ilim ise sahibi ile birlikte gider. Binâenaleyh asıl (İlm-i nâfi') yâni fâideli ilim odur. Ona nisbetle obirleri gayr-i nâfi'dir. Aleyhissalâtü vesselâm efendimiz: «Ya Rabbî fâidesi olmayan ilimden sana sığınırım» diye duâ buyurmuştur.

13954

بس درین ترکیب حیوانی لطیف
آفرید و کرد بادائش الیف

«Cenâb-ı Hak, akıl ile şehvetten mürekkeb lâtif bir canlı yarattı, onu (ilm-i nâfi') ile ülfet ettirdi.»

13955

نام کالانعام کرد آن قوم را
زانکه نسبت کویقظه نوم را

«Sûreti insan vefakat sîreti hayvan olanlar için (Hayvan gibi) adını verdi. Çünkü uyanıklığın uyku ile ne münasebeti vardır?»

Â'raf sûresinde buyurulmuştur ki:

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا الْجِنَّةَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسَ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ
بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ أذانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا
أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾

Yâni : «Andolsun ki biz cin ve insden bir çoğunu cehennem için yaratmışızdır. Onların kalbleri vardır, bunlarla idrak etmezler; gözleri var-

dır, bunlarla görmezler; kulakları vardır, bunlarla işitmezler. Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir. Hatta daha sapıkdırlar. Onlar gafflete düşenlerin ta kendileridir⁽¹⁰⁰⁾»

Aynülmeânî tefsirinde deniliyor ki: Mükellef ile gayr-i mükellef, müsâvî değildir. İnsan, mükellef ve akl ile şehvetten mürekkebdır. Eğer aklı hevâ ve hevesine gâlib gelirse, meleklerden efdal olur. Nefsine ve hevâ ve hevesine mağlûb olursa hayvandan da aşağı kalır.

Bir beyitte bu husus şöyle dile getiriliyor: «Ey insan; sende melekiyet ve şeytanetten nasib vardır. Şeytanı ve şeytanlığı bırak da fazilet itibâriyle melekleri geç.»

Sûre-i Haşr'ın sonunda buyurulmuştur ki:

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ
الْفَائِزُونَ ﴿١٠١﴾

Yâni : «Ateş (Cehennem) yârânı ile Cennet yârânı bir olmaz. Cennet yârânı, (ancak) onlar muratlarına erenlerdir⁽¹⁰¹⁾»

Sûretâ ve ma'nen insan olanlar ehl-i cennet, sûretâ insan mâ'nen hayvan olanlar ehl-i cehennemdir ki, birinciler fefz ü necât bulacak, ikinciler ise Cehennem ateşinde yanacaktır.

13956

روح حیوانی ندارد غیرنوم
حسهای منعکس دارند قوم

«Hayvanî ruh sahiplerinde ancak uyku bulunur. Bu nevî insanlarda aksine duygular vardır.»

Öyle iken kendilerini uyanık sanırlar ve aldanırlar. Fakat (Ruh-u insanî) sahipleri daima agâhtırlar, uykularında bile kalben uyanıktırlar. Nitekim Sallallahü aleyhi ve sellem efendimiz: «Benim gözlerim uyur da kalbim uyumaz» buyurmuştur.

(100) Sûrei A'raf: 179.

(101) Sûrei Haşr: 20.

يَقْظُهُ آمَدُ نَوْمِ حَيَوَانِي نَمَادِ
انعکاس حسن خود از لوح خواند

«Uyanıklık geldi de hayvanî uyku kalmadı mı, hislerinin evvelce aksi ve aykırı olduğunu levhten okur.»

Yani, evvelce gaflet uykusunda iken uyanık olduğunu zanneden, hislerinin yanıltması sonunda fânî şeyleri baki gibi gören insan, gafletten uyanınca bu zan ve görüşünün hakikate zıt olduğunu bizzat anlar.

همچو حس آنکه خواب آن را ربود
چون شد او بیدار وعکسیت نمود

«Uykuya dalan kişinin, uyandığı zaman, uykuda iken rûyada gördüklerinin aksini görmesi gibi...»

لاجرم اسفل بود از سافلین
ترك كن اولاً احب الاقلین

«Öyle hayvan siretli insan, hayvandan daha aşağıdır. Onu terk et, ihtilât eyleme ve Hz. İbrahim gibi (لا احب الاقلین) de.»

İbrahim Halil (Aleyhisselâm) çocukluğunda yıldıza, Aya, Güneşe bakmış, onların parlaklığından dolayı herbiri için «Acaba Rabbim bumu?» demiş. Sonra gurub ettiklerini görünce: «Ben, batan ve fânî olan şeyleri sevmem» diyerek Rabbül'âlemine teveccüh etmişti. Mevlâna da diyor ki: «Ey sâlik; senin o insan sandığın hayvan siretli mahlûk, hayvanlardan daha aşağı ve daha bayağıdır. (Ben batan ve fânî olanları sevmem) diyen İbrahim (A.S.) gibi sen de öyleleriyle ihtilâta bulunma.»

Bu âyet-i kerîme Tevbe sûresinde ve münâfıklar hakkında nâzil olmuştur.

وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ
سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَّن يَقُولُ إِنَّكُمْ زَادْتُمُ هُذِهِ إِيْمَانًا فَاَمَّا
الَّذِينَ آمَنُوا فَزَادَتْهُمْ إِيْمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٠٢﴾ وَآمَّا
الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَى رِجْسِهِمْ
وَمَا تَوَاوَهُمْ كَاِفِرُونَ ﴿١٠٣﴾

Yâni : «Bir sûre indirildiği zaman içlerinden kimi: “Bu (sûre) hanginizin îmânını artırdı” der. İman etmiş olanlara gelince: (Her inen sûre) dâima onların îmânını artırmıştır ve onlar (Kur'an indikçe sevinçlerinden) birbiriyle müjdeleşirler. Fakat (o sûreler) kalblerinde maraz (küfür ve nifak) bulunanların küfürlerine küfür katıp artırdı ve onlar kâfir kâfir öldüler¹⁰².»

زانکه استعداد و تبدیل و بزد
بودش از پستی و آن را فوت کرد

«Çünkü, hayvanî rûha sahib olan kişinin, huylarını değiştirmeye ve nefsiyle cihad etmeye, adilikten kurtulmağa istidâdı vardı ama, o istidâdı fevtetti.»

باز حیوا ترا چو استعداد نیست

عذر او اندر بهیمی روشنیست

«Halbuki, hayvanda mücâhedeye ve huylarını değiştirmeye istidad ve kâbiliyyet olmadığı için, hayvanlıkta kalmasındaki mâzereti aşıkârdır.»

زو چو استعداد شدگان رهبرست

هر غذایی کوخورد مغز خرس

«Hayvanlıkta kalmış insanın, hakikat rehberi olan istîdâdı gittikten sonra, hangi gıdayı yese o gıdâ eşek beyni olur ve onu sersemletir.»

Eşek beyni yenilirse, yeyen kimseye hamâkat verirmiş.

گر بلاد خورد او افیون شود

سکته و بی عقلیش افزون شود

«Zihn açıklığı ve uyanıklık verdiği söylenilen (Belâdür) - Hindistanda bir yemiş, yahud onun ağacı imiş - yeyecek olsa afyon yerine geçer, onun kalb illeti ve akılsızlığı artar.»

Hülâsa: Saâdet rehberi olan kâbiliyyet bir kimseden zâil olursa, ona herşey aks-i tesir gösterir.

ماندیک قسم دگر اندر جهاد

نیم حیوان نیم حی بارشاد

«Üçüncü birkısım kaldı ki o kısma dahil olanlar, yarı hayvan, yarı insandır.»

روزو شب در جنگ و اندر کشمکش

کرده چالیش آخرش با اولش

«Bu kısımdaki insanların evveli, yâni insaniyyeti, âhiri, yâni hayvaniyyetiyle gece gündüz çarpışmakta ve çekişmektedir.»

AKLIN NEFS İLE UĞRAŞMASI; MECNÜNUN DEVE İLE MÜNÂZAASI GİBİDİR. ZİRÂ, MECNUN İLERİYE, YÂNİ LEYLÂ TARAFINA GİTMEK ARZU EDİYORDU. BİNDİĞİ DEVE İSE, GERİYE, YAVRUSU TARAFINA DÖNMEK İSTİYORDU. NİTEKİM MECNUN: «DEVEMİN HEVA VE HEVESİ YAVRUSU TARAFINA, BENİM MUHABBETİM İSE İLERİYE, LEYLÂ TARAFINADIR. ONUNLA, ARAMIZDA HAKİKİ BİR MÜHÂLEFET VARDIR» DEMİŞTİR.»

Burada Mecnun'dan murad: İnsanî Ruhtur; Mâşûk-u ezelinin mecnunu ve aşıkıdır.

Deveden maksat da: Nefs ve rûh-u hayvânîdir ki o da yavrusu me-sâbesinde bulunan hevâ ve hevesin meclûbu ve mağlûbudur.

همچو مجنونند و باناقش یقین

میکشد آن پیش و این واپس بکین

«Akl ile nefis, Mecnun ile devesi gibidir ki biri ileri, diğeri geri gitmek ister.»

میل مجنون پیش آن لیلی روان

میل ناقة پس پی کرش دوان

«Mecnûn'un meyli, ileriye Leylâ cihetine gitmek ister. Devenin meyli ise, geriye, yavrusunun yanına koşmak diler.»

یک دم ار مجنون اگر غافل بدی

ناقه گردیدی و واپس آمدی

«Eğer Mecnun bir an gafil bulunsaydı, deve döner ve geriye giderdi.»

عشق وسودا چونکه پر بودش بدن
می نبودش چاره از بخود شدن

«Mecnûn'un bedeni Leylâ'nın aşk ve sevdâsiyle dolu olduğu için ona kendinden geçmekden başka çâre yokdu.»

13970

آنکه او باشد مراقب عقل بود
عقل را سودای لیلی در ربود

«Ona mürakıb olacak aklı iken Leylâ'nın sevdâsı onun aklını kapmıştı.»

13971

لیک ناچه بس مراقب بود وجست
چون بدیدی اومهار خویش سست

«Lâkin deve dikkatli ve atik idi. Yularının gevşediğini hissedince.»

13972

فهم کردی زوکه غافل کشت ودنگ
روسپس کردی بکره بی درنگ

«Mecnûn'un gâfil ve hayran olub kendinden geçtiğini anlar, geri döner, yavrusunun yanına gitmeye başlardı.»

13973

چون بخود باز آمدی دیدی زجا
کوسپس رقتست بس فرسنگها

«Mecnun kendine gelince devenin fersahlarca geri gitmiş olduğunu araziden anlardı.»

درسه روزم رم بدن احوالها
ماند بخون در تردد سالها

«Üç günlük yolda, Mecnun bu hâl ile yıllarca tereddüde kaldı.»

13975

گفت ای ناچه چوهر دوعا شقیم
ما دوضد پس همره نالایقیم

«Nihâyet dedi ki: Ey deve; ikimiz de biri birimize zıd âşıkız. Ohâlde yol arkadaşlığına lâayk değiliz.»

13976

نیستت بر فوق من مهر ومهار
کرد باید از توصیبت اختیار

«Senin muhabbetin ve yuların bana muvafık değildir, ohâlde senin sohbetini terk etmek gerektir.»

Hız. Mevlânâ buyuruyor ki:

13977

این دو همره یکدگر را را هنر
گمره آن جان گرفترو ناید زتن

«Bu iki yol arkadaşı biri birinin yolunu vurmaktadır. Onun için, ten-den inmeyen ve onu terk etmeyen ruh, yolunu azıtır gider.»

Burada Mecnûn'dan murad; Akl ve ruh, deveden maksad da, nefstir. İkisinin de gitmek istediği yol başkadır. Akıl, Mâşûk-u ezeli yönüne, nefis ise yavrusu mesâbesinde bulunan hevâ ve hevesi tarafına gitmek ister. Onun için Mecnûn'un yaptığı gibi deveyi, yâni nefsi terk etmek lâzımdır.

13978

جان زهجر غرشش اندر فاقه
تن زعشق خاربن چون ناچه

«Senin ruhun da Arş'ın ayrılığı ile yoksulluğa düşmüş. Tenin ise diken arzusuyla deveye dönmüş.»

Bundan sonra Mecnun lisânından deveye hitâben deniliyor ki:

13979

تا تو بامن باشی ای مرده وطن

پس زلیلی دور ماند جان من

«Ey doğduğu yeri ölürcesine seven; sen benimle bulundukça ruhum
leylâdan uzak kalıyor.»

13980

روزگارم رفت زین کون حالها

همچوتیه وقوم موسی سالها

«Mûsâ kavminin yıllarca Tih çölünde dolaşması gibi, ben de seninle
bu hallere düştüm... Ömrüm geldi, geçti...»

Hız. Mûsâ, Benî İsrail'e vaad olunan arâziyi fethiçin kavmini oralar-
da oturanlarla harbe teşvik etmiş, evvel emirde onların hâlini anlayıp an-
latmak üzere bir keşif heyeti göndermişti. Gidenler ora halkını pek deh-
şetli anlattılar ve Benî İsrail'in gözlerini yıldırıldılar. Bunun üzerine Ya-
hudiler, Hız. Musa'ya:

يَا مُوسَى إِنَّا لَنَدْخُلُهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ
أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَالَ إِنَّا هُنَا قَاعِدُونَ

Yâni: «Yâ Mûsâ, onlar orada bulundukça biz oraya ilelebet giremeyiz.
Artık sen Rabbinle beraber git! Bu sûretle ikiniz harb edin! Biz mutlaka
burada oturucularız¹⁰³.»

dediler ve harbe gitmediler. Şu itaatsizliklerinin cezâsı olmak üzere kırk
sene (Tih) çölünde kalmaya, taraf-ı İlâhîden mahkûm oldular. Mısır'da esâ-
ret hayatı geçirmiş, zillet ve meskenete alışmış olanlar, öldüler. Onların ye-
rine çölde doğmuş ve kırdâ yetişmiş olanlar geçti. Hız. Mûsâ da Yûşâ (A.S.)
rını halife tâyin ederek, vefat eyledi. Yûşâ peygamber, Benî İsrail'i çölden çı-
kardı ve Eriha beldesini feth ile Yahudileri orada iskân eyledi. Burada Mec-

(103) Sûrei Mâide: 24.

nûn'un Leylâ yurduna gitmek isterken, bindiği devenin, yavrusunu görmek
için geri dönmesi ve bu münâsebetle aradaki mesâfeyi katederek Leylâ'ya
vâsıl olamayışı, Benî İsrail'in, Tih çölünde dolaşmalarına benzetiliyor.

13981

خطوتینی بود این ره تا وصال

مانده ام در ره زشتت شصت سال

«Ey deve; visâle kadar giden yol iki adımdan ibaretti. Fakat senin mek-
rinden, - yâni ben ileri gitmek isterken senin geri dönmenden - altmış yıldır
vuslattan mahrum kaldım.»

Bir kimse (Şeyh Şibli) Kaddesallâhü sırrahû'ya: «Ya şeyh; kul ile
Allah arasında ne kadar mesâfe vardır?» diye sormuş. Hız. Şibli: «O me-
sâfe iki adımdır. Onları geçince vâsıl-ı ilâllah olursun» cevâbını vermiş.

Bu iki adımdan biri: Dünya, ikincisi Âhirettir. Nihâî hedef olarak
Allaha vâsıl olmayı gâye edinenler, Dânya'dan da, Ahiretten de geçmeli-
dirler.

Yine Mecnun lisânından deniliyor ki :

13982

راه نزدیک و بماندم سخت دیر

سیر گشتم زین سواری سیر سیر

«Yol yakındı. Ben ise çok geç kaldım. Bu süvârilikden - yâni senin
sırtında gitmekten - usandım.»

13983

سرنگون خود را ز ناله در فکند

گفت سوزیدم ز غم تا چند چند

«Mecnun: Ayrılık âteşinden yandım, bu gam, daha ne vakte kadar
surecek? diye kendini deveden fırlattı attı.»

تنگ شد بروی بیابان فراخ
خوشتن افکند اندر سنگلاخ

«O geniş çöl, Mecnun'a dar geldiği için taşlık bir yerde kendini de-
veden attı.»

آنچنان افکند خودرا سخت زیر
که مخاض گشت جسم آن دلیر

«O yiğit Mecnun, kendisini öyle bir sertlikle aşağıya attı ki âdeta ke-
mikleri dağıldı.»

چون چنان افکند خودرا سوی بستان
از قضا آن لحظه هم پایش سکست

«Kendini aşağıya öyle bir atışla attı ki Kazâ-yı İlâhî ile ayağı kı-
rıldı.»

بای را بر بست گفتا گوشوم
درخم چو گاش علطان می روم

«Ayağını bağladı ve: Top olurum da onun çevgânı önünde yuvarla-
narak giderim, dedi...»

Eskiden idman için oynanılan bir oyun varmış ki (Gûy ü çevgân) de-
nilirmiş. Gûy: Ağaçtan yapılmış, ortası delik bir küre, çevgân da: Ucu
çengelli bir sırkırmış. Gûy, yere atılır, elleri çevgânlı birkaç süvari, onun
üstüne saldırır, sırkırmış dokununca gûy öteye, beriye yuvarlanırmış. Oyun-
cularından hangisi o küreyi çengele takar da kaldırabilirse oyunu kazanır-
mış. Mecnun, ayağı kırıldığı için yürüyemeyeceğinden, gûy gibi yuvarla-
na yuvarlana giderim ve bu suretle menzil-i visâle ererim diyor.

Hız. Mevlâna, mesnevinin diğer bir yerinde buyuruyor ki: «Topal, ak-
sak, uyur bir şekilde ve terbiye noksaniyle olsun Allah yolunda sürüne-
rek O'nu taleb et.»

Sâlike lâzım olanı ne hâlde bulunursa bulunsun ve nasıl olursa olsun,
velev ki kalçaları üstünde sürünerek gidebilsin, seyr ü sülûkten ve Hakkı
taleb etmekten geri kalmamaktır. Malûmıya hasta bir Müslüman ayakta
duracak hâlde değilse namazını oturduğu, ona da muktedir olmazsa yat-
tığı yerde kılar. Namaz kılan, mevcut takatını sarf eylediği için Cenâbı
Hak lutf u keremiyle o eksik namazı kabûl eder ve tam bir namaz sevâ-
bını, belki daha fazlasını ihsan eyler.

زین کند نفرت حکیم خوش سخن
بر سواری کوفرو ناید زین

«Beden merkebinden inmeyen bir süvâriden güzel sözlü olan hakîm
nefret eder.»

گوی شومی گرد بر پہلوی صدق
غافل غاطان در خم بنوگان عشق

«Ey sâlik: sen top ol da aşk çevgânının darbesiyle yuvarlan.»

کین سفر زین پس بود جذب خدا
وان سفر بر ناله باشد سپر ما

«Deve üstünde gidiş bizim seyrimizdir, ondan indikten sonraki gidiş
artık İlâhî çekişle olur.»

Mecnûn'un deveden atlayıp kırılmış ayağıyla sürünerek gitmesi gibi.

ایچنین سیر است مستثنی زجنس
کان فزود از اجتهاد جن والنس

«Bu hareket, gidişin müstesnâ bir cinsidir ki, cinlerin çalışması ile de
olmaz insanların çalışması ile de!...»

Olmadan sevk-i hidâyet kimse,
Bulamaz vuslat-ı Hak'kı gerçek;
Rehberim olsun İlâhî cezben
Tut yakamdan da beni kendine çek.

Seyr ü sülûkün irade-i cüz'iyeye sarfiyle ve mücahedeler ile olan nev'-ine (Seyr-i İlallah) yâni «Allah'a gidiş» denilir. Cezbe-i İlâhiyye ile olan nev'ine de (Seyr-i Billâh) yâni «Allah ile gidiş» tâbir edilir.

Birincisi irade ile, ikincisi irâdesizdir. Birincisinde gidilir, ikincisinde de insan çekilir. Elbette çekilerek gitmek, yürüyerek gitmekden hızlıdır. (Cezbetün min cezebâtirrahman tûvâzinü amellessekaleyn) denilmiştir ki «Allah'ın cezbelerinden bir cezbe, ins ü cinnin irade ile olan mücahedelerinden efdâldir» demektir.

13992

اینچنین جذبیت فی هر جذب عام
که نهادهش فضل احمد والسلام

«Bu, yâni irâdesiz olan çekiliş ve gidiş, alelâde çekilip gitme değildir. O, Hz. Ahmed'in fazl u ihsaniyledir.»

Nitekim Kur'an'da :

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ

Yâni : «(Habibim) de ki: "Eğer Allahı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin" 104.»

buyurulmuştur. Hakikat'e vasıl oluş ancak, Aleyhisselâm Efendimize mutlak tâbî oluştaadır. Onun için, Resûlullah'a tamamiyle ihtidâ eyleyenlerde, avâm-ı nâsın fevkinde bir cezbe zûhura gelir ve onları sür'atle maksûda erıştırir.

(104) Sûrei Âl-i İmran : 31.

«PADİŞAHA LÂYIKIYLA HİZMET ETMEDİĞİ İÇİN MAAŞI
AZALTILAN KÖLENİN HÜKÜMDÂR'A ŞİKÂYETİ»

13993

قصه گونه کن برای آن غلام
که سوی شه بر بنشست اوکلام

«Sözü kısa kes de padişaha mektup yazıp gönderen köleyi anlat!»

13994

قصه پرچنگ و پرستی و کین
می فرستد سوی شاه نازنین

«O köle, ceng ile, varlıkla ve kinle dolu bir mektup yazmış ve nazlı olan o padişaha göndermişti.»

13995

کالبد نامه ست اندروی نگر
هست لایق شاه را آنکه بیر

«Ey sâlik; o nâme senin kalıbındır. Ona dikkatle bak, padişaha lââyık olub olmadığını anla da ondan sonra takdim et!»

13996

گوشه رو نامه را بکشایخوان
بین که حرفش هست درخورد شهان

«Bir köşeye çekil, mektubu aç ve oku da gör! Harfi ve lâfzı padişahlara münâsib midir?»

Yâni halvette oturub halk ile ihtilâttan kesil. Orada kendine dikkat et ve ahvâlini oku, kendini iyice tedkik eyle ve padişahlara lââyık olub olmadığını anla. Şârihler, buradaki (Şahan) dan muradın, Enbiyâ ve evliyâ olduğunu söylüyorlar ve onlara lââyık olan Allah'ın da makbulü olur, diyorlar.

گر نباشد در خور آرا باره کن
نامه دیگر نویس و جاره کن

«Eğer o mektupdaki yazı - yâni senin cismindeki ahlâk ve tabiat - en-biyâ ve evliyâyâ lâıyk bir hâlde değilse o mektubu parçala, başka bir mektub yazmanın çâresine bak!»

لیک فتح نامه تن زب مدان
ورنه هرکس سردل دیدی عیان

«Lâkin ten mektubunun açılmasını ve okunmasını kolay sanma. Öyle olsaydı herkes gönül esrarını ayan beyan görürdü.»

نامه بکشادن چه دشوارست و صعب
کار مردانست نه طفلان لعب

«Kapalı bir mektub gibi olan cesedi açmak, içindeki yazıları - yâni ahlâk ve ahvali - okuyub anlamak ne kadar güçtür. Bu hareket, çocuk oyunu değil, erkeklerin işidir.»

جمله بر فهرست قانع گشته ایم
زانکه در حرص و هوا آغشته ایم

«Hepimiz de fihriste kanaat etmişiz, çünkü hırs ve hevâ ile meşgûl olmuşuz.»

İlim; zahiri ve batını olmak üzere ikidir ve birincisi, ikincisinin fihristi mesâbesindedir. Biz fihristte yazılı olan fasıl başlarını okumakla kanaat ediyoruz ve birşey öğrendik sanıp kitabın dahilindeki malûmata bakmaya ve öğrendiklerimizi tatbik etmeye lüzum görmüyoruz. Hâlbuki bilmek, öğrenmekden ibâret değildir. Onu amelî bir hâle getirmek ve tatbik etmektir.

باشد آن فهرست دامی عامه را
تا چنان دانند متن نامه را

«Mektubun içindekiler de fihristtekiler gibi zannedilsin diye fihrist, avâmın tuzağı olmuştur.»

بازکن سرنامه و گردن متاب
زین سخن والله اعلم بالصواب

«Fihristi kapa da kitabın baş tarafını aç ve bu sözden baş çevirme! Doğruyu en iyi bilen Allah'dır.»

هست آن عنوان چو اقرار زبان
متن نامه سینه را کن امتحان

«O ünvan, - yâni kitabın ilk sahifesi - dil ile ikrar gibidir. Yalnız onunla kalma, gönül metnini imtihan et.»

Ma'lûmya: «Müslümanlık ikrar-ı billisan ve tasdik-i bilcenan» dır. Tevhid-i İlâhî ve tasdik-i Risaletpenahiyi söyleyen bir kimse zâhiren Müslüman olur, fakat lisânen söylediğini, kalbiyle tasdik etmezse o kimse hakikatte münâfıktır. Onun için sen de bir kere kalbini imtihan etmelisin.

که موافق هست با اقرار تو
تا منافق وار نبود کارتو

«İşin münâfıkçasına olmamak için, kalbinin tasdiki lisanının ikrarına uygun olmalıdır.»

چون چوالی بس گران می بری
زان نیاید کم که دروی بگری

«Ağır bir çuval yüklenip götürürken, içinde ne olduğunu anlamak için ona bakman, muhteviyatından bir şey eksiltmez.»

که چه داری در چوال از تلخ و خش
گرهی ارزد کشیدن را بکش

«O çuval içindeki ekşi ve tatlı şeyler taşımaya değerse taşı.»

ورنه خالی کن چوال راز سنگ
باز خر خود را ازین پیکار و ننگ

«Yoksa çuvalındaki taşları boşalt... Kendini ayıbdan ve bu ar olan yükten kurtar.»

در چوال آن کن که می باید کشید
سوی سلطانان و شاهان رشید

«Sultanlara, padişahlara takdim edilmeye lâyık şeyleri çuvalına doldur.»

Sûre-i Haşr'de buyurulmuştur ki:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلَنْظُرْ نَفْسًا
مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

Yâni : «Ey iman edenler, Allah'dan korkun. Herkes, yarın için önden ne göndermiş olduğuna baksın. Allah'dan korkun. Çünkü Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdardır¹⁰⁵.»

(105) Sûrei Haşr : 18.

Tasavvufta buna (Muhasebe) tâbir ederler ki bir kimsenin, gece olunca: «Ben bugün ne yaptım?» diye o günkü işlediklerini hatırlaması, hayırlı işleri için şükür, şer amelleri için istiğfar etmesi demektir. Hadis-i şerifte de: «Muhâsebeye çekilmeden evvel, kendi kendinizin hesabını görün» buyurulmuştur.

Her insan için bir Ahiret yolculuğu vardır. Yolda ise azık lâzımdır. Dünyadaki salih ameller, Âhiret seferinin azığıdır. Onun için Cenâb-ı Hak:

وَرَزَوْدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى

Yâni : «Ahiret yolculuğu için azık tedarik ediniz. Muhakkak ki azığınız en hayırlısı (Allah'dan korkup, dilenmekten, insanlara yük olmaktan) kaçınmaktır¹⁰⁶.» buyurmuştur.

Sonra, bir yere gidilirken bir yol hediyesi götürülür. Fakat o hediye, götürülecek zatın mevkiine göre olmalıdır ki makbûle geçsin. Yoksa bir bedevinin yaptığı gibi, Bağdad'daki Halifeye testi içinde yağmur suyu götürülmez. Çünkü Halifenin sarayı Şat nehri sahilindedir. Yalnız şu var ki acz ve noksanını itiraf etmek ve Hakkın lûtf u keremine iltica etmek de bir nevi hediyedir. Çünkü Allah'ın dergâhında acz ve noksan yoktur. Binaenaleyh:

Eli boş gidilmez gidilen yere,
Rabbim boş gelmedim ben, suç getirdim.
Dağlar çekemezken o ağır yükü
İki kat sırtımla pek güç getirdim.

diye Gufran-ı İlâhiye dehâlet etmek gerektir.

«HIRSIZIN, KOCAMAN SARIKLI BİR FAKİHİN SARIĞINI KAPMASI VE FAKİHİN: SARIĞI ÇÖZ, NE KAPTIĞINI ANLA DA ONDAN SONRA GÖTÜR, DİYE SESLENMESİ»

يك فقیه زنده‌ها در چیده بود
در عمامه خویش در پیچیده بود

«Bir fakih, paçavra parçalarını toplayıp, sarığının içine doldurmuştu.»

(106) Sûrei Bakara : 197.

تا شود زفت و نماید آن عظیم
چون در آید سوی محفل در حطیم

«Sarık irileşsin ve meclise gelince büyük görünsün diye...»

Sarık, Arabların baş kisvesi olduğu için (Aleyhissalât Efendimiz) de sarık sararlardı. Bâzan, uzunca külâh üzerine, bâzan da mudarrebe dedikleri keçe külâh üstüne sarık sarar, bâzan da külâhsız olarak sarığın bir ucunu tepesine kor, sarığı onun üstüne dolardı. Bâzan sol kulağının arkasına, bâzan tamamıyla arkasına doğru sarığın ucunu salıverirdi ki buna taylasân denilirdi. Sarığı dolamak suretiyle sarar, ona tekellüfle bir şekil vermezdi.

Abbasiler devrinde bilhassa ulema takımı uzun külâh sarık sararlardı ki Osmanlı hocaları da bunu kabûl etmişlerdi. Darüşşefaka mektebinde İstanbul ilk kadısı Hızır beyin içi pamuklu yeşil tülbind sarıklı kavuğu bulunmaktadır. Osmanlı padişahlarının muhtelif şekilde sarıklı kavukları vardı. Bunların ön taraflarına mücevherli tuğ takılırdı. Her sınıf halkın kavukları ve sarıkları muhtelif tarzda idi. Hz. Mevlânâ keçeden külâh giyer, üstüne dolama siyah sarık sarardı. Mevlevî şeyhleri, sonradan sikke üstüne kafesi destar sarmışlardı.

Cumhuriyet devrinde hocaların sarık sarmasına müsaade edilmiş, sonra kim olursa olsun Diyânet reisinden başkasının sarık sarması kanun ile men' olunmuştu.

14011

ژنده ها از جامه ها پیراسته
ظاهر دستار ازان آراسته

«Sarığın altı, eski elbise parçalarıyla doldurulmuş, dışarısı da yine o parçaların yenice olanlarıyla süslenmişti.»

14012

ظاهر دستار چون حله بهشت
چون منافق اندرون رسوا وزشت

«Sarığın dışarısı cennet elbisesi gibi süslü, içerisi ise münâfık kalbi gibi çirkin ve rezil idi.»

Buradaki koca kavuklu fakihden maksad: Tâc, hırka ve kümmegi elbise ile meşihat dâvâsında bulunan müraî ve müzevvir heriflerdir ki onları o kıyâfette gören safdiller, zâhir hallerine bakıp aldanırlar. Hz. Mevlânâ böylelerini mesnevinin bir yerinde: «Dışarısı, kâfir kabri gibi süslüdür. İçerisinde ise Allahü Azze ve Celle'nin kahrı bulunmaktadır» diye târif eder.

Mesnevî şârihi şeyh İsmail Hakkı da şöyle tasvir eylemiştir:

«Destârî kubbe denlû
Yok dini habbe denlû,
Hubbî libas ü cübbe
Hil'at ona vediat.
Surette Hızr u İlyas
Sirette azlem-i nâs.»

1285 den sonra vefat etmiş ve Eyyubdaki (Hâtuniyye Tekkesi) ne gömülmüş olan Ârif-i Billâh, mesnevihân Hüsameddin efendi ise böyleleri için (Şeyh-i postekî) tâbirini kullanmıştır.

14013

پاره پاره دلوق و پنبه و پوستین
در درون آن عمامه بد دین

«O sarığın içinde abâ ve posteki parçalarıyla pamuklar gömülmüştü.»

Yâni o müraî fakih'in kafası mekr ve hile ile dolu bulunuyordu.

14014

روی سوی مدرسه کردی صبح
تا بدین ناموس یابد اوفتوح

«Bu kıyâfetle fütûhâtâ, - yâni birinin vereceği parayı bulmak için - medreseye doğru gidiyordu.»

14015

در ره تاریک مرد جامه کن
منتظر بود ایستاده بهرفن

«Bir hırsız, karanlık ve ıssız bir yolda durmuş, bekliyordu.»

در ربود او از سرش دستار را
بس دوان شد تاباز دکار را

«Satarak, bedeliyle bir işini görmek için, fakihin başından sarığını kaptı ve koşmaya başladı.»

بس فقیهش بانگ برزد کان بسر
باز کن دستار را آنکه بر

«Fakih ona: Oğul; sarığı çöz de öyle götür diye seslendi.»

ایچنین که چار پره می بری
باز کن آن هدیه را که می بری

«Böyle dört kanatla uçarcasına götürdüğün o hediyeyi bir kere aç da bak.»

باز کن آنرا بدست خود بمال
وانگهان خواهی ببر کردم حلال

«Onu aç ve elinle yokla. Ondan sonra istersen götür, sana helâl ettim; dedi.»

چو نکه بازش کرد آنکه می گریخت
صد هزاران ژنده اندر ره بریخت

«Hırsız, sarığı çözüncə yolun üstüne yüz binlerce paçavra döküldüğü için bıraktı, kaçtı.»

زان عمامه زفت و نابایست او
ماندیک کز کهنه دردست او

«O iri ve olmaz olasıca sarıktan elinde bir arşın kadar eski bir bez kaldı.»

بر زمین زد خرقه را کای بی عیار
زین دغل مارا بر آورده زکار

«Hırsız, bez parçasını da yere vurup: Ey ayarsız ve değersiz! Bu hîle ile beni işimden alıkoydun, dedi.»

Hırsızın bu hitabını işiten fakih dedi ki:

گفت بنمودم دغل لیکن ترا
از نصیحت باز گفتم ماجرا

«Evet hile ettim, fakat nasihat yoluyla da, sarığı çöz, öyle götür dedim.»

Fakihin koca kavuğunu görüb de onu değerli bir metâ zanneden hırsızın aldanmasına karşı, fakihin: «Sarığı çöz de öyle götür» diye seslenmesi, kalıbına, kıyâfetine aldanılan şeyhler ve hocalardan insafıca olanların: «Bende irfan ve ilim namına birşey yok. Sen kıyâfetime bakma. Hâlimi tahkik et de ondan sonra müridim ve talebem olmaya kalkış.» diye nasihat vermesi kabilindendir. Bunu yapabilen ve bir hakikati bu türlü de olsa itiraf eden kimse yine birşeydir. Nitekim kevn ü fesâd âlemi olan Dünya da tahavvülâtı ve fesâdı dolayisiyle ehl-i dünyaya nasihat vermektedir.

14024

اندین کون وفساد ای اوستاد
آن دغل کون ونصیحت آن فساد

«Ey üstad; bu kevn ü fesad âleminde o (Kevn) - yâni olmak - hîle-
dir, fesad - yâni bozulmak - da nasihattir.»

(Kevn) olmak, (Fesad) bozulmak demektir. Dünya da (olub) (bo-
zulmaktan) yâni (zuhûr) a gelib (adem) e gitmekden ibâret olduğundan
ona da, (Kevn ü fesâd) âlemi denilir. Onun (hîle) olması, devam edecekmiş
gibi görünerek halkı aldattığından, (nasihat) olması da, aldananları ze-
vâliyle uyandırmak istemesindendir.

(Rudegî) isminde Buhara'lı bir şairin şöyle bir kıt'ası vardır: «Zaman,
bana hürriyyet veren bir nasihatte bulundu. Zaten zamana dikkatli bak-
san nasihatten ibâret olduğunu görürsün. Dedi ki: İyi günlü, yâni mes'ud
görünen kimselerin hâline gıpta etme de kendi hâline şükr et. Çok kimse
vardır ki senin hâlinde olmayı ister» demektir.

Nâbî de bu mealde olmak üzere şu beyti söylemiştir:

«Senden ednâyı görüb şükr ile demsaz olmak
Senden a'lâlara reşk eylemenin merhemidir.»

14025

کون می گوید بیامن خوش یم
وان فسادش گفته رومن لاشیم

«Kevn - yâni mevcudat - der ki: Gel bana bağlan ki ben lâtif gidişli-
yim. Fesâdı da der ki: Git, bana bağlanma ki ben birşey değilim.»

Hız. Mevlâna buna dair misâller irad ediyor:

14026

ای زخوبی بهاران لب گران
بنگر آن سردی وزردی خزان

«Ey ilk bahar güzelliğine karşı dudak ısırان - yâni hayran olan. - Bir
de son bahârın sararmış hâline ve soğukluğuna bak!»

14027

روز دیدی طلعت خور سید خوب
مرک اورا یاد کن وقت غروب

«Gündüzün güzel Güneşin doğuşunu görünce, gurup zamanı onun ö-
lümü demek olan batışını hatırla!»

14028

بدر را دیدی برین خوش چارطاق
حسرتش را هم بین وقت محاق

«Bu hoş çardakta, - yâni fezâda - bedir hâlindeki Kameran letâfetini
görürsün; onun bir de ay sonlarında uğradığı zâafı ve bedir hâline olan
hasretini düşün!»

Bütün mevcudât böyle olduğu gibi, insan da böyledir. Onların da ke-
mâl ve cemâli zevâle mahkûmdur.

14029

کودکی از حسن شد مولای خلق
بعد فرداشدن حرف رسوای خلق

«Güzel bir çocuk, bakarsın, güzelliğiyle halkın dildarı olur. Bir müd-
det sonra ihtiyar bir bunak hâline girer ve halka rezil olur.»

14030

کز تن سیمین تنان کردت شکار
بعد پیری بین تن چون پنبه زار

«Eğer gümüş tenli güzeller seni avladıysa ihtiyarlıktan sonra bir de
pamuk tarlasına dönen bedene bak!»

14031

ای بدیده لوتهای چرب خیز
فضله آنرا بین در آبریز

«Ey yağlı, ballı yemekler ve nefis gıdalar görüb imrenen, kalk helâ-
ya git de, onların fazlasını orada gör!»

Derler ki; Harunürreşid, Behlûl'e:

— Gel insan içine gir de halk senin irfanından istifâde etsin, tekli-
finde bulunmuş. Behlûl:

— Hele bir danışayım diye dışarıya çıkmış ve helâya girmiş. Bir müd-
det sonra Hârun'a:

— Danıştım, râzı olmuyorlar demiş. Hârun:

— Kim razı olmuyor? diye sorunca:

— Helâdakiler! cevâbını vermiş. Hârun'un:

— Ne diyorlar? Süâline de:

— Biz nefis yemeklerdik, insan içine girdik de böyle olduk. Sakın hâ,
sen de bizim gibi olursun, diyorlar diyerek savuşmuş.

14032

مرخبت را گو که آن خوبیت کو

بر طبق آن نثر و آن ذوق و بو

«Pisliğe de ki: Senin, o güzelliğin, tabak içindeki zevk ve letâfetin
ve güzel kokun nerede?»

14033

گوید او آن دانه بد من دام آن

جو شدی توصید شد دانه نهان

«Cevâben der ki: O saydığın şeyler dâne idi, ben de kurulmuş bir
tuzaktım. Sen gelib tuzığa düşünce dâne gizlendi.»

14034

بس انامل رشك استادان شده

درصناعت عاقبت لرزان شده

«Sanat'ta ustaların gıbtasını çeken öyle parmaklar vardır ki sonunda
titrek olmuştur.»

Yâni sanâyi'de, meselâ mushaf tezhib etmekte, yahud güzel yazı'da
hattatların gıbta ettikleri üstadlar yetişmiştir. Fakat ihtiyarlayınca, ya-
hud bir illete uğrayınca onların o mahâretli parmakları titremeye, sahibi
de güzel san'atını gösterememeye başlamıştır.

14035

ز کس چشم خار همچو جان

آخر اعمش بین و آب ازوی چکان

«Kezâ can gibi ve nergis bakışlı mahlûl bir gözü, sonunda, çipil ol-
muş ve sular akmağa başlamış bir hâlde görürsün.»

14036

حیدری کاندل صف شیران رود

آخر او مغلوب از موشی بود

«Kezâ arslanların safında giden arslan gibi yiğit bir er, gün gelir, fâre
gibi âciz birine mağlub olur.»

14037

طبع تیز دوربین محترف

چون خریبرش بدین آخر حرف

«Kezâ: Üstün kabiliyetli bir san'atkârı, sonunda yaşlı bir merkeb gi-
bi, işe yaramaz bir hâlde görürsün.»

14038

زلف جمعد مشکبار عقل بر

آخر آن چون ذنب زشت خنک خر

«Kezâ, akıllar alan misk kokulu ve kıvrıcık bir zülûf, ihtiyarlıkta kır
eşeğin kuyruğu gibi çirkinleşir.»

14039

خوش بین کونش زوال با کشاد

وآخر آن رسوایش بین و فساد

«Bütün bu şeylerin ilk ve letâfetli hallerine bak, sonra da onların
nasıl bozulduklarını ve ne hâllere girmiş olduklarını gör!»

زانکه او بنمود پیدا دام را
پیش تو بر کند سببت خام را

«Çünkü (Kevn âlemi), sana tuzağını kurmuş ve o vâsita ile nice ham ervahın bıyığını, sakalını yolmuştur.»

Bıyık ve sakal olmak: Aldanmak ve hayıflanmaktan kinâyedir. Kevn ve fesâd âleminin şu hâlinden ibret al da:

بس مگو دنیا بتزیرم فریفت
ورنه عقل من زدامش می گریخت

«Benim aklım, Dünya tuzağından kaçabilirdi, fakat beni hîle ve hud'a ile yakaladı, deme!»

طوق زرین حایل بین هاه
غل وزنجرى شدست و سلسله

«Ey boynundaki altın halka ve sırmalı kayışla iftihar eden, birgün gelir ki o halka, boyuna takılan bir lâle, o kayış da bir zencir oluverir.»

Şimdi boynundaki altın halka,
Gün gelir gerdânına lâle olur;
Şimdiki sırma hamâil yerine
Dikkat et, boynuna zencir vurulur.

همچنین هر جزء عالم می شمر
اول و آخر در ارش در نظر

«Böylece Âlemin her cüz'ünü say ve evvelki hâliyle sonraki hâlini göz önüne getir.»

هر که آخر بین تر او مبعود تر
هر که آخور بین تر او مبعود تر

«Her kim sonu daha iyi görürse o daha mes'uddur. Her kim de Dünya ahırını daha iyi görür ve ona bağlanırsa, o da Allah'dan çok fazla uzaktır.»

روی هر یک چون مه فاخر بین
چونکه اول دیده شد آخر بین

«Hüsniyle iftihar eden ay gibi parlak olan her güzelin yüzüne bak. Fakat evvelini gördükten sonra sonuna da nazar et» ki:

تا نباشی همچو ابلیس اعوری
نیم بیند نیم نی چون ابتری

«Şeytan gibi tek gözlü - yâni bir şeyin yarısını görüb yarısını görmez bir ebter - olmayasın.»

Şeytân'a tek göz denilmesi, şer'ri görüb hayr'ı görmek istemediğindendir.

دید طین آدم و دینش ندید
این جهان دید آن جهان بینش ندید

«Şeytan Âdem'in çamurunu gördü, dînini görmedi. Bu cihana âid olan o çamuru seyr etti, fakat obir âlemi gören maneviyâtını müşâhede edemedi.»

Evet Âdem (A.S.) çamurdan yaratılmıştı, fakat ona İlâhî bir ruh nefh edilmiş ve kendisine (Halifetullah) unvanı verilmişti. Şeytanın bilmek istemediği insanın işte bu tarafıdır.

فضل مردان برزن ای مردشجاع
نیست بهر قوت و کسب و ضیاع

«Ey yiğit kimse; erkeklerin kadınlara üstünlüğü; kuvvetlerinden, kazançlarından ve çiftlik sahibi olmalarından değildir.»

Eğer onlardan dolayı olsa idi:

ورنه شیروپیل را بر آدمی
فضل بودی بهر قوت ای عمی

«Arslanın ve filin, kuvveti sebebiyle insanlara üstün olması lâzım gelirdi hey amca;»

فضل مردان برزن ای حالی پرست
زان بود که مرد پایان بین ترست

«Ey yalnız bu anı gören kimse; erkeğin kadına olan üstünlüğü işin sonunu daha iyi görmesindendir.»

Gerçi her kaide gibi bunun da istisnası olabilir. Nitekim bugün bâzı erkekler de vardır. Bakarsın, bayan hazretlerine kürk, manto ve saire alınacak; bunların tedârikine ise geliri müsâid değil; fakat ele, güne karşı hanımın da haysiyyetini muhafaza etmek lâzım. O hâlde ne yapmalı? Yâ borc etmeli, ya rüşvet almalı! Her ikisinin sonunda da mahkemeye gitmek, hattâ hapse girmek var. İşte bu neticeyi düşünemeyen erkeğin de işin sonunu görmemek hususunda öyle kadınlardan farkı yoktur. Bu gibi erkekler hakkında Hz. Mevlânâ buyuruyor ki:

مرد کاندلر عاقبت خمست
او ز اهل عاقبت چون زن کست

«Bir erkek ki işin sonunu görmekten âciz olursa, işin sonunu görenlere nazaran kadın gibi nâkısıdır.»

Hız. Pîr (Kevn ü fesâd) bahsine dönerek buyuruyor ki:

از جهان دو بانگ می آید بضد
تا کدامین را تو باشی مستعد

«Dünya'dan biribirine zıd iki ses gelir. Acâba senin hangisini kabûle istîdâdın vardır?»

آن یکی بانگش نشور آتیا
وان یکی بانگش فریب اشقیا

«O seslerden biri inananların hayatı, diğeri ise şakîlerin aldanması ve aldatmasıdır.»

(Kevn ü fesad) yâni (Olmak ve bozulmak) âlemi bulunan Dünyanın iki nidâsı vardır. Biri (Kevn) in yâni mevcut ve mâmur olmanın sesidir ki insanı aldatır. Diğeri bozulmanın ve fenâ bulmanın sadâsıdır ki uyardır. Meselâ (Kevn) tarafından gelen ses der ki:

من شکوفه خرم ای خوش گرم دار
گل بریزد من بمانم شاخ خار

«Ey kimse; ben dikenin çiçeği ve gülüyüm. Beni hoş ve sevgi ile tut ki gül dökülür, ben dikenli bir dal olarak kalırım.»

بانگ اشکوفه ش که اینک گل فروش
بانگ خار او که سوی مامگوش

«Çiçeğin sesi: İşte gül satan geldi der... Dikenin sesi de, bizim tarafa gelmeye çalışma, der!»

14056

این پذیرفتی بماندی زان دگر
که محب از ضد محبوبست کر

«Bu seslerden birini kabul ettin mi öbürünü duymazsın bile... Çünkü seven bir kimse sevdiğinin zıddı olan şeylere karşı âdeta kör ve sağır olur.»

Onları ne görür, ne de sözlerine kulak verir.

14057

آن یکی بانگ این که اینک حاضرم
بانگ دیگر بنگر اندر آخرم

«Sesin biri: İşte hazırım der, obir ses de: Sen benim sonuma bak! der.»

Kezâ:

14058

حاضری ام هست چون مکر و کین
نقش آخر زاینه اول بین

«Benim hazırdaki güzelliğim ve māmūriyyetimin hile ve tuzak gibidir ihtârında bulunur. Ey sâlik; aynadaki son nakşa bak, yâni bir güzelin ihtiyarlığındaki çirkinliğini, bir binânın harâbe haline gireceğini düşün.»

14059

چون یکی زین دو چوال اندر شدی
آن دگر را ضد و نادر خورشیدی

«Bu iki çuvaldan birine girer - yâni kevn ü fesad nidâlarının birine kulak verirsen - obirinin zıddı ve yabancısı olursun.»

Hız. Mevlânâ, (Kevn ü fesad) âleminin nidâları bulunduğunu, (Kevn)-in nidâsının kendisine dâvet, (fesâd) ın nidâsının ise nasihat olduğunu beyan etmişti.

Burada da diyor ki: Bu iki ses, birbirinin zıddıdır, biri Dünyaya meyl obiri Dünya'dan nefret ettirir. Onlardan hangisini dinler ve icâbet eder-

sen obirinin zıddı ve mahrûmu olursun. Hadis-i şerifte: «Dünya, Ahiret ehline haramdır, Ahiret de Dünya ehline haramdır.» diğer bir hadiste de: «Dünya ve Ahiret, ortak iki zevce gibidir. Birini ne kadar hoşnud edersen obirini o kadar kızdırırsın.» buyrulmuştur.

14060

ای خنک آن کوز اول آن شنید
کس عقول مستمع مردان شنید

«Ne mutlu o kimseye ki, Hak erlerinin duydukları bu sesi önceden işitti!»

Her iki sestten biri:

14061

خانه خالی یافت جارا او گرفت
غیر آتش کثر نماید یاشکفت

«Kalb evini boş bulunca girer ve yerleşir. Artık sahibine ondan başkası çarpık ve şaşılacak birşey görünür.»

Yâni, Dünyaya dâvet sesi gönülde yer ederse, Ahiret nasihati ona yanlış gelir, Ahirete dâvet sesi yerleşirse, Dünya'ya dâvet fikri ona yabancısı kalır.

Hız. Pîr bir misâl getiriyor:

14062

کوزه نوکو بخود بوی کشید
آن خبث را آب نتواند برید

«Toprak ve yeni bir çanak, pis bir koku almış olursa su, ondan kokuyu gideremez.»

Onun gibi, bir kalbe de Dünya'ya meyl kokusu bulaştı mı onu temizlemek, oldukça müşkildir. Çanak, çömlekdeki kokuyu gidermek için ateş lâzımdır. Bundan dolayıdır ki kötü ahlâk sahibleri, o kötü huylardan temizlenmek için Cehennemde yanacaklardır.

در جهان هر چیز چیزی می کشد
کفر کافر را و مرشد را رشد

«Dünya'da her şey, bir şeyi çekmektedir. Nitekim küfür, kâfirî; irşad, mürşidi çeker.»

Cezb ve incizab, yâni çekmek ve çekilmek için, cinsiyyet lâzımdır. Nitekim Kur'an'da:

الْجَنِّيَّاتُ لِلْجَنِيبِينَ وَالْجَنِّيُّونَ لِلْجَنِّيَّاتِ وَالطَّيِّبَاتُ
لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٦٧﴾

Yâni: «Kötü kadınlar (ve kötü sözler) kötü erkeklerle, kötü erkekler kötü kadınlara (ve kötü sözlerle), temiz kadınlar (ve temiz kelimeler) ise temiz erkeklerle, temiz erkekler de temiz kadınlara (ve temiz kelimelere) yakışır. Bunlar (o temiz kadınlar ve temiz erkekler) o (iftiracıların) di-yeceklerinden çok uzaktırlar. Onlar için bir mağfiret ve çok şerefli bir rı-zık vardır ¹⁰⁷» diye buyrulmuştur.

کهرامم هست مقناطیس هست
تا تو آهن یا کهی آبی هست

«Dünya'da kehrübâ da vardır, mıknatıs da... Sen saman çöpü veya demir olursan mıknatısın tesirine, cezbisine tutulursun.»

Buradaki mıknatısdan maksad enbiyâ, kehrübâdan murad da evliyâ hazerâtıdır. Saman: Zayıf, demir: Dinde kavî olanlardır. Binâenaleyh böyleleri ya kehrübâ, yahud mıknatıs tarafından cezb edilir. Çünkü ken-dilerinde çekilmeğe kâbiliyyet vardır.

(107) Sûrei Nûr: 26.

برد مقناطیس از تو آهنی
ور کهی بر کهر پای می تی

«Demir isen seni mıknatıs çeker, saman isen kehrübâ etrafında do-laşırsın.»

آن یکی چون نیست با اخیار یار
لاجرم شد پهلوی بخارجار

«Hayırlı kimselerle dost olmayan, şübesiz kötülerin yanında yer alır, onların komşusu olur.»

هست موسی پیش قبطی بس ذمیم
هست هامان پیش سبطی بس رحیم

«Mûsa (A.S.), Kıbt kavmi indinde çok kötü idi. Fir'avn'ın veziri Hâ-man da Benî İsrâîl'in indinde çok mel'ûn idi.»

جان هامان جاذب قبطی شده
جان موسی طالب سبطی شده

«Hamân'ın canı Kıbtîleri cezb ediyordu. Mûsâ'nın ruhu ise İsrailoğul-larının talibi bulunuyordu.» Zirâ aralarında cinsiyyet vardı.

معدۀ خرکه کشد در اجتناب
معدۀ آدم جنوب کندم آب

«Eşeğin midesi samanı, insan midesi de buğday çorbasını cezb eder.»

کرتو نشناسی کسی را از ظلام
بنگر اورا گوش سازید ست امام

«Eğer sen, gaflet ve cehâlet karanlığı yüzünden bir kimseyi tanıyamazsan, dikkat et o kimse, kendisine kimi imam edinmiş, kime uymuş... bak, ne olduğunu anlarsın...»

Yâni, bir kimsenin kâmil mi, nâkıs mı olduğunu fark edemezsen onun kime tâbi olduğuna ve nasıl yiyip içdiğine dikkat et. Bir insan-ı kâmile iktidâ ediyorsa ve yemesi, içmesi insanca ise o da insandır.

«ÂRİF'İN ALLAH'IN NURUNDAN GIDASİ BULUNDUĞUNUN VE
«BEN RABBİMİN NİDİNDE GECELERİM, BENİ YEDİRİR
VE İÇİRİR» HADİSİNİN BEYÂNİ»

Aleyhissalâtü vesselâm Efendimiz bâzan iftar etmeksizin birkaç gün oruç tutardı. (Savm-i visâl) denilen bu orucu ashabdan bâzıları da tutmak istediler. Aleyhissalât Efendimiz, onların zaif düşmemeleri için: «Savm-i visâlden sakının, iftar etmeksizin oruç tutmayınız» diye menetti. «Sen tutuyorsun ya?» dediler. «Ben sizin gibi değilim, Allah beni yedirir ve içirir» buyurdu.

Diğer bir hadiste buyurulmuştur ki: «Açlık, Allah taamıdır. Cenâb-ı Hak, onunla siddiklerin bedenlerini kuvvetlendirir.»

Siddikiyyet, nübüvvetten sonra en büyük bir mertebedir. Nasıl ki Siddîk-i ekber (R.A.) hazretleri ashab-ı kiram arasında en muhterem bir zât idi. İşte o mertebeye vasil olanlar için açlık, bir Allah ziyâfetidir. Oruç tutmakla, aç durmakla, hattâ, mümkün olduğu kadar az yemekle ruh kuvvetlenir. Kalbe füyûzât-ı İlâhiyye vârid olur. Hz. Mevlânâ bir gâzelinde demiştir ki: «Şeytanın olanca tedbiri ve bütün hilesi ve tezviriyile attığı vesvese okları oruç kalkının önünde kırılır.» Nitekim hadis-i şerifde: «Oruç, şeytanın oklarına kalkandır» buyurulmuştur. Çünkü metin bir kalkana vuran oklar, onu delemeyenler, kendileri kırılırlar. Şeytanların insanların iğvası, tokluktan husûle gelen şehvet vasıtasıyledir. Karın aç olunca şehvet bulunmaz ve şeytan tahrikinin tesiri olmaz.

Hz. Mevlânâ buyuruyor ki: «Sen, bir kimsenin nasıl bir şahıs olduğunu anlayamazsan kime uymuş olduğuna dikkat et» demiştir.

زانکه هر کرم پی مادر رود
تا بدان جنسیتش پیدا شود

«Çünkü her yavru, anasının ardınca gider, bu gidişle de cinsiyyeti anlaşırlar.»

آدمی را شیر از سینه رسد
شیر خورائیم زیرینه رسد

«İnsanın sütü, insanın göğsünden gelir, fakat eşeğin sütü yarı belinden aşağısından gelir.»

Zîrâ onun memesi aşağı tarafındadır. İnsanın maddî gıdası yukarı yarısından geldiği gibi, mânevî gıdası da âlem-i bâlâdan gelir ve o gıda onun ruhunu besler.

عدل قسامت و قسمت کرد نیست
این عجب که جبری و ظم نیست

«Şu hâl, Ezelî Taksim Edici'nin, adâletle taksimidir. Fakat şaşılacak şey şu ki: Bu taksimde ne cebir vardır, ne de zulüm...»

جبر بودی کی بشیمانی شدی
ظلم بودی کی نگهبانی بدی

«Hakkın taksiminde cebir olsaydı insanlarda nasıl pişmanlık olurdu? Taksim-i İlâhîde zulüm bulunsaydı, Hakkın, kulları üzerindeki Hıfz-ı İlâhîsi nasıl olabilirdi?»

Allahü Teâlâ (Hayrülhâfızın ve erhamürrahimîn) dir. Böyle bir Zat-ı Ecell ü A'lâdan zulm olmaz. Çünkü (Hâfız ve Rahîm) muhafaza eden, esirgeyen demektir. Hem esirgemek, hem de zulm etmek nasıl birleşir?

Vakiâ, rızık taksiminde kimine az, kimine çok verilmiş, bu veriş, yine ruhların istidatları lisâniyle talepleri üzerinedir, yâni ne kadar istenilmiş

ise, Allah o kadar vermiştir. İstidatları lisânı fedir? Bir şey olabilmek kâbiliyeti, meselâ bir taş ocağından çıkarılan iki mermerden biri mihrâbın cebhesine konulur, obiri de abdesthane taşı yapılır. Birinin istidadı mihrâba konulmak ve diğerininki abdesthane taşı olmaktır. Bunlar ne olmak istediklerini hâl diliyle mîmâra ve taşçı ustasına söylerler ve öyle yapılmasını talep ederler. O üstad da onların istediklerine göre hareket eder ve onları istedikleri yere koyar.

Cenâb-ı Hak da (lâ teşbih) taşçı ustasının yaptığı gibi, insanların istidatları lisânı ile istediklerini vermiştir ki, bunda ne cebir vardır, ne de zulüm. Bu hususta insanlar ne mecbûrdur, ne de mazlûmdur. Dikkat edilmiştir ki insan bir günah işleyince bir nedâmet hissederek keşke yapmasaydım diye pişman olur. Hâlbuki mecbûr olan kimse nâdim olmaz. Eli titreyen bir kimse, kahve fincanıyla tabağını elinden düşürüp kırınktan nedâmet duymaz, belki teessüfde bulunur. Çünkü mecbûrdur. Fakat titrek olmayan bir kimse bunu yapacak olursa, sıkılır, utanır, dikkatsizliğine nâdim olur. Zirâ mecbur değildir, ellerinde titreme yoktur. İşte insanların mecbûr olmadıklarının en büyük delili yaptıklarının sonunda nedâmet duymalarıdır.

Hiz. Mevlânâ, (cebr ü kader) meselesine dair bu kadar mâlûmat verdikten sonra o mühim meselenin kolaylıkla içinden çıkılması kâbil olmadığını da anlatmak için buyuruyor ki:

14075

روز آخر شد سبق فردا بود

راز مارا روزکی کنجا بود

«Gün sona erdi. Ders yarına kaldı. Zâten bizim sırrımızın beyânı bir güne nasıl sığar?»

Buradaki günden maksad: Dünya Hayâtıdır ki Âhirete ve Ebediyyete nisbetle bir gün gibi kalır. Dersin yarına kalması da:

يَوْمَ بَنَى السَّرَّارُ

Yâni: «O günde ki (bütün) sırlar yoklanıp meydâna çıkarılacaktır¹⁰⁸.»

Onun için sırların inkişâfı, bir gün gibi olan Dünyâ hayâtına sığmaz. Onları anlamak için Âhiret gibi sonu olmayan bir âlemi beklemelidir.

(108) Sûrei Târık : 9.

14076

ای بکرده اعتماد واقعی

بردم و برجا بلوسی فاسقی

«Ey bir fâsıkın sözüne ve yaltaklanmasına inanan, sözlerini doğru sayan,»

14077

قبه بر ساختنی از حباب

آخر آن خیمه ست بس واهی طناب

«O itîmadınla, su kabarcığından bir kubbe yapmışsın ve o kubbe, ipleri çürük bir çadır gibidir.»

Yâni fâsık ve fâcir olanların dostluğu ve yaltaklanması, su kabarcığından kubbeye ve çürük ipli çadıra benzer. Bu su kabarcığının hafif bir dokunuşla söndüğü gibi, çürük ipli çadır da çabucak yıkılır. Fısk-u fücûr erbabının sözleri ve dostluk göstermeleri de böyledir. Onlara karşı gösterilen itîmad çadırı, adamın başına yıkılır.

14078

زرق چون برقت اندر نور آن

راه نتواند دیدن رهروان

«Riyâ ve mekr şişmek gibidir ki onun çakmasıyla yolcuların gidecekleri yolu iyi görmelerine imkân yoktur.»

Binaenaleyh, hilekâr ve riyakâr şeyh taslaklarına ittibâ' edenler de şimşek ziyâsiyle yol almak isteyenlere dönerler.

14079

این جهان و اهل او بی حاصلند

هر دو اندر بی وفا بی یکدلند

«Bu dünyada da, onun ehli olanlarda da iş yok... Her ikisi de vefâsızlıkta gönül birliği etmiştir.»

اهل آن عالم چو آن عالم زبر
تا ابد در عهد و پیمان مستمر

«Obir Âlemin ehli ise, o âlem gibi yüksektir ve ilel'ebed ahdinde ve vaadinde sâbittir.»

خود دو پیغمبر بهم کی ضد شدند
مجازات از یکدگر کی بستند

«İki peygamberin birbirine zıt olduğu ve birbirinin mucizesini kapıp aldıkları görülmüş müdür?»

Meselâ Hz. Mûsâ devrinde birâderi Hârûn (A.S.) ma da nübüvvet verilmişti. Fakat Hârûn (A.S.), kardeşinden yaşlı olduğu hâlde ona itti-bâ' etmekten çekinmemişti. Hattâ, Mûsâ (A.S.) Şuayb peygambere (A.S.) çobanlık etmişti.

کی بود پڑ مرده میوه آن جهان
شادی عقلی نکردد اندهان

«Obir âlemin meyvesi nasıl porsur ve çürür? Akıldan husûle gelen neş'e, gam ve kasâvet olur mu?»

نفس بی عهد ست زان روکش نیست
اودنی وقبله کاه اود نیست

«Nefs ahde vefâkâr değildir, o sebepten katle müstehaktır. O da, kıb-legâhı da alçaktır.»

Evet, bâzan yola gelmeyi ve itaat yoluna girmeyi taahhüd eder. Bu taahhüdü, bir emelinin husûlünden duyduğu yorgunluk üzerine yapar ve «Bu işi bir daha yapmayayım» der. Fakat o yorgunluk ve o tokluk zâil olunca verdiği sözü, ettiği ahdi bozar, yine heva vü hevesi peşinde koşmak ister.

نفس اگر چه زیرکست و خرده دان
قبله اش دنیا است او را مرده دان

«Nefs, zeki ve ince işlere akli erer bir hâlde ise de, kıblesi Dünya olduğu için, onu ölü bil.»

Meğer ki Hak'kın inâyetine nâil ola.

آب وحی حق بدین مرده رسید
شد ز خاک مرده زنده بدید

«Allah'ın vahiy suyu bu ölüye erişince o ölü topraktan bir diri zu-hûra gelir.»

تا نیابد وحی توغره مباش
تو بدین گلگونه طال بقاش

«Hak tarafından sana ilham gelmeyince o yüzüne sürdüğün (Tâle bekâhu) düzgününe aldanma!»

(Tâle Bekâhu): «Uzun müddet pâyidar olsun» meâlinde bir duâdır ki lûtf u ihsanı, yahud ilm ü irfanı ile meşhur bir kimse hakkında edilir ve: uzun müddet yaşasın da halk, onun ilminden, irfânından, yâhud lut-fundan, ihsânından istifâde etsin, mânâsı kasd edilir.

بانگ صیتی جو که او خامل نشد
تاب خورشیدی که آن آفل نشد

«Ey sâlik; sen unutulmayacak bir şöret ve gurup etmeyecek bir gü-neş ara.»

Yâni öyle bir şöret ara ki o bakî olsun. Öyle bir şöret, halkın tanı-masıyla değil, Hak'kın tanıtmasıyla olur. Kezâ batmayacak ve fenâ bul-mayacak bir güneş taleb et ki o da Allah'dan ibârettir.

آن هنرهای دقیق وقال وقیل
قوم فرعونند اجل چون آب نیل

«O ince hünerler ve dedikodular, Fir'avn ve kavmine, ölüm ise Nil suyuna (yâni Şab denizine) benzer.»

Nitekim Fir'avn ile ordusu o suda boğulmuş, mâlik oldukları şeylerin hepsi mahv olmuştu.

رونق طاق و طرب و سحرشان
کرچه خلقان را کشد کر دنگشان

«Mısırlıların satveti saltanatı ve sihri, halkı boyunlarından tutup, çekerse de,»

سحرهای ساحران دان جمله را
مړه چوبی دانکه شد آن ازدها

«Onların hepsini, sihirbazların sihri farz et. Ölüm ise Mûsâ'nın bir değnek parçası iken ejderha olan asâsıdır.»

Yâni Mûsâ (A.S.)'ın asâsı, sihirbazların meydâna atıp kıvrılan yılanlar şeklinde gösterdikleri ipleri ve değnekleri nasıl yutup eserlerini bırakmadıysa, ölüm de öyledir. Bir kerre geldi mi insanda ne ilim, ne hüner, ne mal, ne de saltanat bırakır, hepsini götürür, mahv eder.

Şeyh Sâdi der ki: «Kâmillere göre zenginlik, mal ile değildir. Çânkı mal, mezarın kenarına kadar gider. Ondan sonra işe yarayacak olan ilim değil ameldir.»

Evet, Hz. Mûsâ'nın asâsı:

جادو یهرا همه يك لقمه کرد
يك جهان پرشب بد آرا صبح خورد

«O sihirbazlıkları bir lokma yaptı ve yuttu. Cihânı istilâ etmiş olan gece karanlığını, sabah nurunun bir anda izâle ve âlemi tenvir etmesi gibi.»

نور ازان خوردن نشد افزون و بیش
بل همان سانسست کو بودست پیش

«Sabahın nuru, gecenin karanlığını yutmakla fazlalaşmadı. Evvelce nasılsa yine öyle kaldı.»

در اثر افزون شد و در ذات نی
ذات را افزونی و آفات نی

«Fazlalık, Zat'ta değil, eseredir. Zât için artmak ve eksilmek yoktur.»

Yâni Âsâ-yi Mûsâ, sihirbazların değneklerini ve iplerini yutmakla artmadı. Nur, aynı nur; zulmet, aynı zulmet olarak kaldı. Çünki fazlalık ve eksiklik Zat'ta değil, eserde olabilir.

Hz. Mevlânâ, dolayisiyle mühim bir bahse giriyor:

حق زایجاد جهان افزون نشد
آنچه اول آن نبود اکنون نشد

«Cenâb-ı Hak, cihânı icad etmekle fazlalaşmamıştır, evvelde olmayan şimdi de yoktur.»

Lâteşbih bir binânın, yapılmadan evvel, onu yapacak mîmarın zihninde mevcud olduğu, onu inşa etmenin, zihindeki bu mevcûdu meydana getirmek olduğu gibi, bütün mükevvenat da, zuhûra gelmeden evvel tafsilâtıyla ilm-i İlâhîde mevcûd idi. Onları ilmiyyet mertebesinden aynıyyet derecesine izhar etti. Fakat bu âsarı meydana koymakla Zat-ı İlâhî, bir fazlalık kazanmadı. Nitekim, onları yaratmasaydı da bir eksikliği olmayacaktı. Hz. Cüneyd'in meclisinde: «Allah vardı, onunla beraber hiç bir şey yoktu» hadisini okumuşlar, Hz. Cüneyd: «Hâlâ da olduğu gibi» demiş ve mevcûdâtın varlığının (Vücûd-u mümkün) den ibâret olduğuna işâret etmiş.

Molla Câmi de bu mânâyı: «O güzellik mâdeni olan Allah vardı da cihandan bir nişan yoktu. Eğer sen anlayabilirsen hâlâ da öyledir, hakikî varlık ondan ibârettir» beytiyle ifâde eylemiştir.

«Evveliden olmayan şimdi de yoktur» meâlindeki mısra'a gelince: Bütün mükevvenat, Ezel'de İlmi-î İlâhîde mevcûd idi. İlmiyyet hâlinden aynıyet hâline geldi. Fakat Allah'ın mâlûmu olmayan birşey yoktur, böyle birşeyin bulunması muhâldir. Binâenaleyh ezelde olmayan bugün de mevcûd değildir.

14095

ليك افزون گشت اثر ز ايجار خلق
درميان اين دو افزونست فرق

«Fakat, Hakkın icâdiyle mahlûkat arttı; Ancak, bu iki artış arasında fark vardır.»

14096

هست افزونی اثر اظهار او
تا بديد آيد صفات و کار او

«Eserin artması, müessir-i hakikî olan Hak'kın zuhûrudur... Bu sûretle sıfatları ve işi zâhir olur, görünür.»

14097

هست افزونی مرذاتی دليل
كوبود حادث بعلتها عليل

«Bir zatın fazlalaşmasına gelince, bu onun sebeblere bağlı ve sonradan meydana gelmiş olduğuna delildir.»

Meselâ zaif bir kimsenin şişmanlaması, yahut evlenib çocuk sahibi olması, zatının fazlalaşması demektir. Çünkü besleyici şeyler yemek ve teehhül eylemek gibi illetlerin tesiriyle o fazlalık ve o çocuk çocuk zuhûra gelmiştir. Lâkin Cenâb-ı Hak ne hâdisdir, ne de bir sebebin müteessiridir. Halkı yaratması ve halkın ona ibadet etmesiyle Zât-ı şerifinde bir fazlalık olmamıştır. Halkı yaratması, onları ilim mertebesinden a'yan mertebesine getirmesidir. Halkın Ona ibâdet etmesi de, onların ibâdetinden Allah'ın kemâl bulması değil, belki kendilerinin tekemmül etmesi içindir. Bir hadis-i kudsîde: «Halkı benden istifâde etsinler diye yarattım, ben onlardan istifâde edeyim diye değil» buyrulmuştur.

Hulâsa:

Seni, yok bilmenin imkânı, Yâ Rab!
Taakkulden münezzeh, müstetirsin
Şu âciz aklın idrâk-i kasiri!
«Hakikat, var olan sensin ve birsin»

Hiz. Mevlânâ mezkûr iki fazlalık arasındaki farkı anlatmak için buyuruyor ki:

«MÛSÂ, NEFSİNDE KORKU HİSSETTİ; BİZ DE: KORKMA, SEN YÜCE VE GÂLİB OLACAKSIN DEDİK, MEÂLİNDEKİ ÂYET-İ KERİMENİN TEFSİRİ»

14098

گفت موسى سحرهم حيران كنيت
چون كنم كه خلق را تميز نيت

«Hz. Mûsâ kendi kendine dedi ki: Sihir de halkı hayran eder. Halkın sihr ile mucizeyi ayıd edecek temyizi yok ne yapayım?»

Mûsâ (A.S.) ın korkusu, sihirbazların sihir kuvvetiyle yılan şeklinde gösterdikleri ipler ve değneklerden değildi. Çünkü asâsının ilk defâ ejderhâ oluşunda da korkmuş, fakat Allah'dan müjdesini almıştı. Korkusu sihirbazların sihriyle kendi mucizesinin halk tarafından ayırd edilemiyeceği endişesinden idi. Buna dâir Sûre-i Neml'de buyruluyor ki:

وَالْوَعَصَاكَ فَمَا رَاها تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَمْوُئِي لِاتِّخَافٍ لِّيَ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ ﴿١٠٩﴾

Yâni: «Asânı bırak.» (Mûsâ asâsını bırakıp da) onu çevik bir yılan gibi hareket eder görünce arkasına dönüp kaçtı ve geri dönmedi. «Ey Mûsâ, korkma, Çünkü ben (varım). Benim yanımda peygamberler (hiç bir şeyden) korkmaz(lar) 109.»

(109) Sûre-i Neml: 10.

گفت حق تمیز را پیدا کنم
عقل بی تمیز را پیدا کنم

«Cenâb-ı Hak buyurdu ki: Ben halkda bir temyiz peydâ ederim ve böylece temyizi olmayan akla hakikati görür göz veririm.»

14100

بود اندر عهد خود سحر افتخار
چون عصا شد مار آنها گشت عار

«O asırda sihir, iftihar edilir bir san'attı. Fakat, asâ ejderha olunca o iftihar edilen san'at, âr oldu.»

14101

هر کسی را دعویٰ حسن و نیک
سنگ مرآه آمد نمکهارا محک

«Herkes güzellik ve câzibe dâvâsındadır. Ölüm ise, câzibelerin mihenk taşıdır.»

Yâni, herkes, kemâl gösterisinde ve: bende fazîlet vardır, iddiâsındadır. Lâkin ölüm, o fazîletin mihenk taşıdır. Bir kişi öldükten sonra, hayırlı bir eseri kalmışsa onda hakikat, ilmî ve ahlâkî fazîlet bulunduğu meydana çıkar.

14102

سحر رفت و معجزه موسی گذشت
هر دورا از بام بود افتاد طشت

«Sihir de, mucize-i Mûsâ da geçti, her ikisinin çömleği de varlık damından düştü.»

Yâni vücûdu kalmadı.

بانک طشت سحر جز لعنت نماند
بانک طشت دین بحر رفت نماند

«Sihir çömleğinin sesi lânetten başka bir akis yapmadı; Din çömleğinin sesi de yücelikten başka bir akis bırakmadı.»

14104

چون محک پنهان شد ست از مردوزن
در صف آای قلب اکنون لاف زن

«Madem ki erkek ve kadın nazarında mihenk gizlidir. Ey kalp olan, artık sen de gel, safa karış da; halis altınım, diye lâf et!..»

14105

وقت لافست محک چون غائبست
می برنت از عنیزی دست بدست

«Evet, mihenk meydanda olmadığı için senin için tam lâf zamanıdır. At, tut ki seni el üstünde gezdiresinler.»

14106

قلب میگوید ز نخوت مردم
ای زر خالص من از تو کی کم

«Kalp para heran kibir ve azametinden der ki: Ey hâlis altın! Ben senden nasıl eksikim.»

14107

زر میگوید بلی ای خواجه تاش
لیک می آید محک آماده باش

«Altın ona cevap verir ki: Evet, kapı yoldaşı; lâkin mihenk taşı geliyor, imtihana hazırlan!»

Buradaki kalp paradan maksad: Sahtekâr mürâiler, hâlis altından murad da hakikî mürşidlerdir.

مرک تن هدیه ست بر اصحاب راز
زرخالص را چه نقصانست کاز

«Cesedin ölümü, sır ehli için, Allah tarafından bir hediyedir. Hâlis altına makasın ne zararı olur?»

Ölüm, (Ölüm, Allâh'a mülâkattır) hadis-i şerifi mucibince (likâ-i İlâhî) ye vâsıl olmaktır. Makas ise, ölümle cesedin parçalanmasıdır. Hâlis altın doğransa da, toz hâline getirilse de yine altındır. Kıymetinden bir şey kayb olmaz. Böyle hâlis altın gibi sâfiyyet kesb etmiş bir mü'min de, gerek hayatta bulunsun, gerek vefât etmiş olsun, mânevi kıymetçe müsa-vidir. Fakat bir müzevvir ve mürâî için ölüm, mihenk taşı olur, onun kalp olduğu ölümüyle ve Ahirete gitmesiyle meydana çıkar.

14109

قلب اگر در خویش آخربین بری
آن سه کاخرشد او اول شدی

«Kalp olan, mahiyetini ve sonunu önceden görse idi, sonradan karacağına, önceden kararırđı.»

14110

چون شدی اول سپاه اندر لقا
دور بودی از نفاق و از شقا

«O kalp olanın yaldızı evvelce silinib kararmış olsaydı münâfıklıktan ve şakilikten uzaklaşırđı.»

Kalp olduğu anlaşılacağından, kimse ona aldanmazdı.

14111

کیمیای فضل را طالب بدی
عقل او برزرق او غالب بدی

«Yine o kalp, Alah'ın fazilet ve keremi kimyasına, (yâni bir mürşid-i kâmil'in feyz-i nazarına) tâlib olurdu da aklı, riyakârlığına galebe ederdi.»

چون شکسته دل شدی از حال خویش
جابر اشکستگان دیدی به پیش

«O kalp ve mürâî şahsın kalbi kırık olsaydı, kırıkları sarıb sarmalayan mânevî bir çıkıkcıyı karşısında görürdü.»

Nitekim bir hadis-i kudsîde: «Ben, benim için kalbi kırık ve mahzun olanların nezdindeyim» buyurulmuştur.

14113

عاقبت را دید و او اشکسته شد
از شکسته بند در دم بسته شد

«O kalp müzevvir ve mürâî, âkibeti görüb de kırılırsa, o mânevî çıkıkcının sermâyesiyle derhâl iyi olur.»

14114

فضل، مسپا را سوی اکسیر راند
آن زر اندود از کرم محروم ماند

Allah'ın fazl u keremi, bakırları iksire doğru sevk eder. Fakat, bakırken üstündeki yaldız dolayısıyla altınlık da'vasında bulunanlar Rab-bânî keremden mahrum kalırlar.»

Buradaki kalp paraya benzetilenler: Meşâyih kisvesine girib irşad dâvâsında bulunan riyakâr ve müzevvir heriflerdir. (Zerendûd) yâni yaldızlı olması, derviş kıyâfetinde bulunmasıdır. (Mis) avam-ı nas, (İk-sir) de mürşid-i kâmilidir. Bundan sonra o gibi şahıslara hitâben buyur-luyor ki:

14115

ای زر اندوده مکن دعوی بدین
که نماد مشتریت اعمی چنین

«Ey yaldızlı bakır, (yâni ey sahte mürşid), ettiğın irşad dâvâsından vaz geç. Zirâ, müşterilerin - yâni müridlerin - böyle hep gözü kapalı kal-mazlar.»

Günün birinde senin sahtekârlığını görürler.

روز محشر چشمشان پينا کنند

چشم بندى ترا وسوا کنند

«Dünyâ'da olmasa bile, Mahşer gününde onların gözlerini açarlar ve senin yapmış olduğun göz bağcılığı rezil ve rüsvay ederler.»

(Yevme tüblesserâ') Nazm-ı celili mucibince mahşerde herkesin gözleri açılacak, sırlar ve hakikatler ayan ve beyan görülecek, Dünyâ'da irşad dâvâsında bulunmuş olan müteşeyyihlerin kalp para gibi oldukları da meydana çıkacaktır,

بندر آهارا که آخر دیده اند

حسرت جانها ورشك دیده اند

«Âhireti, Dünyada görmüş olanlara bak ki, onlar, ruhların hasret kaldığı ve gözlerin gıpta ettiği zevât-ı kiramdır.»

بنگر آهارا که حالى دیده اند

سرفاسد ز اصل سر بریده اند

«O zevat-ı kiram, hâli görmüş, istikbali keşf etmiş, fesâdın başı olan dâvâyı esâsından kesmişlerdir.»

پیش حالى بین که در جهلست وشك

صبح صادق صبح کاذب مردویک

«Hâli, cehil ve şek içinde gören, - yâni istikbali göremeyen - kimsenin karşısında subh-u sadık ile subh-i kâzib birdir.»

صبح کاذب صد هزاران کاروان

داد برباد هلاکت ای جوان

«Ey genc; subh-i kâzib yüzbinlerce kervanın helâkine sebep olmuştur.»

Gecenin sonunda, şark tarafının üstünde bir beyazlık görünür ve biraz sonra kaybolur. O beyazlığın görüldüğü vakte (Subh-i kâzib) derler. Daha sonra, yine şark ufkunda, tekrar bir beyazlık zuhur eder. Asıl sabah, o beyazlıkla başladığı için ona da (Subh-i sadık) tâbir ederler.

Bâzı kervanlar, subh-i kâzibi, hakikî sabah zannile yola çıktıkları için yol kayb etmek, eşkıya baskınına uğramak gibi tehlikelere uğramışlardır. Burada subh-i sadıkla hakikî mürşid, subh-i kâzible de mukallid ve müraî bir müteşeyyih murad edilmiştir.

نیست نقدی کنش غلط انداز نیست

وای آن جان کنش محک وکاز نیست

«Bir nakdin mahiyyetini takdir edemeyenleri aldatmayacak para yoktur. Mihenk taşı ve makası olmayan ruhların vay hâline!»

Yâni altın para ile kalp bir akçeyi ayırd etmek için mihenk taşı, yahud makas lâzımdır. O para mihenk taşına sürülür, yahud makasla kesilerek bakır mı, altın mı olduğu görülür ve mahiyyeti anlaşılır. Mihenk taşından maksad: Tecrübedir. İrşad dâvâsında bulunan bir kimsenin hakkı bir şeyh mi, yoksa müraî bir şeyh mi olduğu da tecrübe ile anlaşılır. Eğer o kimse şeriate riayetkâr ise, Allah'ın ve peygamberlerin emirlerini ifâ ediyor, ricâlullah yolunda gidiyorsa altın gibi hâlis bir mürşiddir. Değilse kalp akçe gibi bir müzevvirdir.

«DÂVÂ'YA KALKIŞAN KİŞİYE, DÂVA'DAN GEÇMESİ İÇİN ISRAR VE PEYGAMBERLERE UYMASINI EMREDİŞ»

و مسيلم گفت بن خود احمد

دين احمد را بن برهم زنى

«Müseylemetülkezzab demişdir ki: Ben hakikaten Ahmed'im, onun dinini fen ve san'atla vurup kıracağım.»

Müseyleme, Yemâme'de peygamberlik dâvâsına kalkışmış bir herifti. Aleyhissalâtü vesselâm efendimize: (Peygamber Müseyleme'den, Pey-

gamber Muhammed'e) diye bir mektub göndermiş ve «Arzın yarısı senin, yarısı benim olsun» diye küstahlıkta bulunmuştu. Fahr-i kâinat Efendimiz tarafından da ona: (Allahın resûlü Muhammed'den yalancı Müseyleme'ye) diye bir cevap yazdırıldı ve «**Arz, Allah'ın mülküdür, onu dilediğine verir**» buyuruldu. Peygamberimizin vefâtından sonra Hz. Ebubekir tarafından bunun üstüne iki kuvvet gönderildi. İkisi de bozuldu. Üçüncü olarak Halid b. Velid (R.A.)'ın kumandasında gönderilen kuvvet muzaffer oldu. Uhud gazvesinde Hz. Hamza'yı şehid etmiş olan Habeşli Vahşi, Müseyleme habisini vurub düşürdü; (Abdullah b. Zeyd) de herifin kafasını kesti ve Dünya'yı onun mefsedetinden kurtardı. Böyle yalandan irşad dâvâsına kalkışanlara misâl olmak üzere Hz. Mevlânâ, Müseylemetülkezzâbı gösterdikten sonra buyuruyor ki:

14123

بو مسيلم را بگو كم كن بطر
هل تو اول لعنت آخر نگر

«Müseyleme'ye ve onun gibi yalancılara de ki: Kibir ve azamet taslama!, işin önünü bırak da sonundaki lânete bak!»

14124

این قلا و وزی مکن از حرص جمع
بس روی کن تارود در پیش شمع

«Başına adam toplamak hırsıyla bu kılavuzluğu yapma. Bir kılavuzun gerisinden gel ki önünde fener götürülsün.»

Benim çocukluğumda İstanbul'da bir âdet vardı. Sokaklarda fener olmadığı için gece sokağa çıkacak kimseler, ellerinde bir fener bulundururdu. Eğer kibardan biri gece bir yere gidecek olursa, bir vazifeli, önünde fener çekerdi. Böylece fener önde, efendi arkada bulunurdu.

14125

شمع مقصد را نماید همچو ماه
کین طرف دانه ست و یا خود دامگاه

«Mumun aydınlığı, gidiş istikametinde, dâne mi, tuzak mı olduğunu ay nûru gibi gösterir.»

14126

کر بخوامی و رنخوامی با چراغ
دیدم کردد نقش باز و نقش زاغ

«Sen istesen de, istemesen de kandilin aydınlığı ile, doğan izi ile karga izini görür ve ayırdedersin.»

Yâni mürşid-i kâmilin rehberliği sayesinde ve onun irşadı nuriyle her taraf aydınlanır ve gördüklerinin iyi mi, kötü mü ve hakikî mürşid mi, yoksa müddeî ve mukallid mi olduğu, sen istesen de, istemesen de müşâhede edilir.

14127

ورنه این زاغان دغل افروختند
بانگ بازان سفید آموختند

«Elinde ışığın yoksa olmaz. Zira, bu kargalar, hile ve tezvir ile akdoğanların sesini öğrenmişlerdir.»

Yâni karga mesâbesinde olan müzevvir ve müteşeyyihler, akdoğan gibi olan mürşid-i kâmilin sözlerini öğrenerek, onlarla irşad dâvâsına kalkmışlar ve birtakım safdilleri başlarına toplayıp onları sapıtmışlardır.

Fakat:

14128

بانگ هد هد گریا موز دفی
راز هد هد کو و پیغام سبا

«Böyle bir kimse (Hüdhüd) ün ötüşünü öğrenmiş olsa da onda hüdhüdün - uçarken toprak altındaki suyu görüşü gibi - bir sır ve Sebâ ül-kesinin haberi ne gezer?»

14129

بانگ بر رسته زبر بسته بدان
تاج شاهانرا ز تاج هد بدان

«Ârizî ve taklidi olan sesi zâtî ve tabîi olan sestem, padişahların tacını da hüdhüdün tacından ayrı bil.»

Yâni hüdhüd kuşunun başında tüyden bir tepelik vardır. Hükümdarlar, onu taklid ederek başlarına tac giymişlerdir. Keza Hüdhüdün ötüğü vardır. Avcılardan bazıları onu taklid ederler. Fakat birinciler tabii, ikinciler takliddir. Bunun gibi meşâyihin tâc ve hırkası vardır. Onları taklide kalkışanlar da onlar gibi giyinirler. Lâkin kâmillerin tâc ve hırkası onların hakkıdır. Mukallidlerin kisvesi ise onlar için yalancı şâhid gibidir.

14130

حرف درویشان و نکته عارفان

بسته اند این بی حیایان بر زبان

«Bu utanmaz mukallidler, dervişlerin sözünü ve âriflerin nüktesini dillerine dolamışlardır.»

14131

مرهلاک امت پیشین که بود

زانکه جندل را گمان بردند عود

«Eski ümmetlerden hepsinin helâk olması, kayayı ağaç zannettiklerinden - yâni bâtili Hak vehm eylediklerinden - idi.»

14132

بودشان تمیز کان مظهر کند

لیک حرص و آرزو و کور و کر کند

«O helâk olan ümmetlerin de temyiz kudreti vardı. Lâkin hırs ve tamâ insanı kör ve sağır eder.»

Hadis-i şerifde buyurulmuştur ki: «Tamâ'kârlıktan sakının. Zirâ tamâ, insanı kör ve sağır eder.»

14133

کورئ کوران ز رحمت دور نیست

چارمیخ حاسدی مغفور نیست

«Gözü, bir illet sebebiyle görmeyenler, Rahmet-i İlâhiyyeden uzak değildir. Fakat hırs ve tamâ körlüğü mâzûr olamaz.»

14134

چارمیخ شه ز رحمت دور نیست

چارمیخ حاسدی مغفور نیست

«Padîşahın çarmıhı, Rahmet-i İlâhiyyeden uzak değildir. Lâkin hased çarmıhı afvedilemez.»

Çarmıh, yahud Türkçesi çarmık: Eski işkence âletlerinden biridir. İşkence edilecek kimse ona ellerinden, ayaklarından bağlanır ve çarkı çevrildikçe o kimsenin bütün vücudu gerilirdi. Burada (Çarmıh-i Şeh)-den maksad: Cenâb-ı Hak'kın bâzı kullarına verdiği beliyelerdir. Böyle, Allah tarafından musibetlere uğrayan kimsenin Allahın indindeki derecesi yükselir ve Hakkın rahmet ve mağfiretine nâil olur. Hırs, tamâ ve hased gibi şeyler de bir çarmıktır. Onlara mübtelâ olanlar da çarmık'a gerilmiş gibi işkence çekmektedir. Fakat onların bu hali mâzûr ve mağfûr olamaz.

14135

ماہیا آخرنکو بنکر بشت

بد کلوی چشم آخر ینت بست

«Ey balık, oltaya iyice dikkat et. Pisboğazlık, senin sonu görececek olan gözünü kapar.»

Buradaki balıktan maksad: Deryâ gibi olan âlemde gezib dolayan haris ve pisboğaz kimsedir. Ona deniliyor ki: «Şeytan, sana olta atıyor. Ucundaki yeme aldanma ki onun oltasına tutulmayasın.»

14136

بادو دیده اول و آخر بین

هین مباح اعور چو ابلیس لعین

«İki gözünden biriyle işin başlangıcına, biriyle de sonuna bak. Mel'un şeytan gibi tek gözlü olma!»

Yâni zâhiri görüb de bâtına karşı körlük etme.

عور آن باشد که حالی دید و بس
چون بهایم بی خبر از پیش و بس

«Tek gözlü o kimsedir ki yalnız hâli görür, hayvânat gibi mâzî ve âtîden gâfil bulunur.»

چون دو چشم گاو در جرم تلف
همچو یک چشمست کش نبود شرف

«Öküzün iki gözünü telef etmek cürmünde o iki göz, bir göz gibidir. Çünkü o gözün şerefi yoktur.»

Yâni bir adam, bir öküzün iki gözünü de kör etse cerimesi bir göz gibidir. Fukaha böyle içtihad etmiştir.

نصف قیمت ارزد آن دو چشم او
که دو چشمش را ست مسند چشم تو

«O öküzün iki gözü yarım kıymet değer. Çânki onun iki gözü senin gözüne istinad eder.»

Yâni gideceği yeri tâyin edemez, senin gözün onu sevk ve idâre eder.

ورکی یک چشم آدم زاده
نصف قیمت لازمست از جاده

«Eğer bir insanın tek gözünü kör edecek olursan, şer'an yarım diyet lâzım gelir.»

Meselâ birinin bir kölesine vurmak sûretiyle bir gözü sakatlınsa kölenin bedel-i iştirası neise onun yarısı verilir.

زانکه چشم آدمی تنها نبود
بی دو چشم یارگاری می کند

«Çünkü insan bir gözü ile bir dostunun yardım ve müzaheretine muhtaç olmaksızın da iş görebilir.»

چشم خر چون اولش بی آخرست
گر دو چشمش هست حکمش اعورست

«Eşegin gözü, başı görüb sonu görmediği için iki gözü olsa bile tek gözlü hükmündedir.»

این سخن پایان ندارد آن حقیف
می نویسد رقعہ بر طمع رغیف

«Bu sözün sonu gelmez. Hikâyesine başladığımız ahmak köle, yiyecek tamâiyle pâdişaha dilekçe yazıyor.»

Bir kölenin padişah hizmetinde kusur etmesi dolayisiyle, tahsisatından bir miktar kesilmesi hakkında padişahın iradesine dair bir kıssaya başlanılmış idi ki orada kölenin efendisine bir dilekçe takdim eylediğinden bahs edilmişti:

«ECİR VE NAFKA TALEBİNE DÂİR O KÖLENİN PÂDİŞAHA DİLEKÇE YAZMASI HİKÂYESİNİN BAKİYYESİ»

رفت پیش از نامه پیش مطبخی
کای بخیل از مطبخ شاه سخی

«O köle dilekçeyi yazmadan evvel aşçı başının yanına gitti ve dedi ki: Ey cömerd padişahın hasis aşçısı!»

دور ازو وزممت او این قدر
از جری ام آیدش اندر نظر

«Benim nafakamın padişahın nazar-ı dikkatini celb etmesi, ondan ve onun himmet ve cömerdliğinden uzaktır.»

گفت بهر مصلحت فرموده است
نی برای بخل و نی تنگی دست

«Aşçı dedi ki: Böyle irâde çıkması, senin salâh-i hâl kesb etmen içindir. Yoksa padişahın hasisliğinden ve zügürtlüğünden değildir.»

گفت دهلیزیست والله این سخن
پیش شه خا کست خود زر کهن

«Köle dedi ki: Bu söz vallahi mânâsızdır. Padişahın indinde eski ve halis altın, toprak gibi kıymetsizdir.»

مطبخی صد گونه حجت بر فراشت
او همه رد کرد از حرصی که داشت

«Aşçı yüz türlü delil ve hüccet gösterdiyse de köle, hırs ve tamâ sevkîyle hepsini reddetti.»

گفت قاصدمی کنید اینها شما
گفت نی که بنده فرمانیم ما

«Ve aşçıya dedi ki: Siz bunu kasden yapıyorsunuz. Aşçı da cevap verdi ki: Hayır. Biz ferman kölesiyiz.»

Aldığımız emri icrâ ediyoruz.

این مگیر از فرع این از اصل کبر
بر کان کم زن که از بازوست تیر

«Bunu fer'den değil, asıldan bil. Yaya pek kabahat bulma, oku atan koldur.»

Bunun gibi, sen de tahsisatının eksilmesini bizden değil, padişahın bil.

ما رمیت از رمیت ابتلاست
برنجی کم نه گنه کان از خداست

«(Attığın vakit sen atmadın) âyeti bir iptilâdır. Fakat, Peygamberin günâhına da girme ki o atış Allahdandır!»

Bedir gazâsında Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz bir avuç taş parçasını düşman tarafına atmış ve o atış düşmanın bozulmasına sebep olmuştu. Cenâb-ı Hak tarafından onu hikâyeten:

وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ

Yâni: «Habibim; o taşları attığın vakit sen atmadın, lâkin Allah attı¹¹⁰» buyurulmuş, Hz. Peygamberin arada bir vasıta olup, hakîkatte atanın Allah olduğu beyân buyurulmuştu. Cenâb-ı Hak (Mâni) ve (Mutlî)dir, yâni veren de, meneden de asıl O'dur. Bir şeyi vermeyi, yahud vermemeyi bir kimsenin kalbine ilham eder. O kimse de o ilhama göre ya verir, yahud vermez.

آب از سرتیره است ای خیره چشم
پیشتر بنگر یکی بکشای چشم

«Ey beyhude hiddetlenen, su baştan bulanıktır. Gözünü aç da ileri-sine bak.»

شد زخشم و غم درون رقه
سوی شه بنوشت خشمین رقه

«Köle; gamından ve hiddetinden, bir yere gitti ve padişaha sert bir dilekçe yazdı.»

اندران رقه ثنای شاه گفت
جوهر جود و سخای شاه سفت

«O dilekçede padişahı övüp, onun cömerdliğinden bahs etti.»

کای ز بحر وابر افزون کف تو
در قضای حاجت حاجت جو

«Diyordu ki: Ey istek sahiplerinin ihtiyacını temin etmekte avucu denizden ve buluttan daha cömerd olan pâdişahım!»

زانکه ابر آنچه دهد گریان دهد
کف تو خندان پیای خوان نهد

«Zirâ bulut verdiğini ağlaya ağlaya verir. Senin elin ise gülerek nimet sofraları kurar.»

ظاهر رقه اگرچه مدح بود
بوی خشم از مدح اثرهای نمود

«Dilekçenin zâhiri medih olmakla beraber o medihlerden lûşım ve gazab eserleri görünüyordu.»

Hız. Mevlânâ gâibden muhataba tevcih-i kelâm ederek diyor ki:

زان همه کار تویی نورست وزشت
که تو دوری دور از نور سرشت

«Ey ahmak adam; bunun gibi, senin de işin nurses ve çirkindir. Çünkü o, ki hilkat nurundan çok uzaktasın.»

رونق کار خسان کاسد شود
همچو میوه تازه زو فاسد شود

«Dünya'nın parlaklığı ve letâfeti de çabucak kesâda uğrar. Çünkü o, olma ve bozulma âlemidir.»

Nasıl ki tâze meyve çabucak çürür.

خوش نگردد از مدیحی سینه‌ها
چونکه در مداح باشد کینه‌ها

«Medheden kimsenin kalbinde kin bulundu mu, ettiği medihden gönüller hoşlanmaz.»

ای دل از کین و کراحت پاک شو
وانگهان الحمد خوان چالاک شو

«Ey gönül, evvelâ kinden ve kerâhattan temizlen, ondan sonra hamd eyle ve çevik ol!»

بر زبان الحمد واکراه درون
از زبان تلبیس باشد بافسون

«Kalbinde kerâhat bulunan kimsenin (Elhamdü-lillâh) demesi, şeytanlıktır, hiledir, efsundur ve münafıklıktır.»

وانگهان گفته خدا که نکریم
من بظاهر من بیاطن ناظریم

«Cenâb-ı Hak buyurmuştur ki: Ben zâhire bakmam, bâtına nazar ederim.»

Hadîs-i şerifte buyurulmuştur ki: «Allahü Teâlâ sizin sûretlerinize ve amellerinize bakmaz, belki kalblerinize ve niyetlerinize nazar eder.»

«ŞEREFİNİ KORUMAK İÇİN MEDİHLERDE BULUNAN, FAKAT
İÇİNDEN DERT VE ELEM KOKUSU DUYULAN, HIRKASININ
ESKİLİĞİNDEN, O ŞÜKÜRLERİNİN LÂFTAN, YALANDAN İBÂRET
OLDUĞU ANLAŞILAN MEDDAH'IN HİKÂYESİ»

آن یکی بادلق آمد از عراق
باز پرسیدند یاران از فراق

«Bir kimse eski bir aba ile Iraktan geldi. Dostları, ayrılık zamanındaki mihnet ve meşakkatlerden sordular.»

گفت آری بد فراق اما سفر
بود بر من بس مبارک مزدهور

«Dedi ki: Evet, ayrılık vardı amma bu sefer, benim için çok mübârek ve müjdeli oldu.»

که خلیفه داد ده خلعت مرا
که قرینش باد صد مدح و ثنا

«Bağdaddaki halife bana on kat elbise verdi. Yüzlerce medh ü senâ ona yakîn olsun.»

شکرها ومدحها بر می شمرد
تا که شکر از حد و اندازه ببرد

«Teşekkür ve medihleri saydı döküdü. O teşekkürler haddini, ölçüsünü geçince.»

بس بگفتندش که احوال نژند
بر دروغ تو گواهی می دهد

«Ona dediler ki; elbisenin eski, püskü olması, yalan söylediğine şahitlik ediyor.»

تن برهنه سر برهنه سوخته
شکر را دزدیده یا آموخته

«Vücûdun çıplak, başın açık, zaruret ve ihtiyac ateşine yanmış bir hâldesin. Teşekkürü birisinden çalmış, yahud öğrenmiş gibi ediyorsun.»

کونشان شکر و حمد میر تو
بر سرو بر پای بی تو فیر تو

«Senin beğine ettiğin şükür ve hamd'in, başında ve ayağında bulunması lâzım gelen nişaneleri nerede?»

گر زبات مدح آن شه میکند
هفت اندامت شکایت میکند

«Dilin o padişahı medh ediyorsa da bütün bedeninin lisan-i hâl ile ondan şikâyetle bulunuyor.»

در سخای آن شه و سلطان جود
مهر ترا کفشی و شلواری نبود

«O cömerd sultanın sehâvetinder sende bir pabuç ve bir şalvar bile yok.»

گفت من ایثار کردم آنچه داد
میر تقصیری نکرد از افتقاد

«Meddah, dedi ki: Onun verdiklerini ben fukarâya dağıttım. Yoksa o, beni görüb gözetmek hususunda kusur etmedi.»

بستم جمه عطاها از امیر
بخش کردم بر یتیم و بر فقیر

«Emirülmü'mininden aldığım atıyyelerin hepsini yetimlere ve fakirlerle verdim.»

مال دادم بستم عمر دراز
در جزا زیرا که بودم پاکباز

«Mal verdim, mükâfat olarak uzun ömür aldım. Çünkü ben tarikat mücerredlerindenim.»

Hadis-i şerifde: «Sadaka; belâyı geri çevirir ve ömrü artırır» buyurulmuştur ki Hz. Mevlânâ onun lisanından bu hadise işâret ediyor.

(Pâkbâz) : Derviş ıstılahınca (Mücerred), Yâni her şeyden soyunmuş ve eline geçeni başkalarına vermeyi âdet edinmiş kimse demektir.

بس بگفتندش مبارک ماں رفت
چیست اندر باطلت این دود تفت

«Ona dediler ki: O mal, mübârek imiş ki hayra sarf edilmiş. Lâkin senin lâtındaki bu mahrumiyyet ateşinin dumânı nedir?»

صد کراحت در درون تو چو خار
کی بود انده نشان ابتشار

«Senin içinde diken gibi yüzlerce kerâhet, - yâni gam ve keder - var. Gam ve keder nasıl sevinc nişanı olur?»

کونشان عشق و ایثار و رضا
کردرستست آنچه گفتی مامضی

«Eğer söylediklerin doğru ise, aşkın ve başkalarını nefesine tercih edişin, bir de (Kazâ ve Kader)e rızâ gösterişinin alâmeti nerede?»

خود کرشم مال کم شد میل کو
سیل اگر بگذشت جای سیل کو

«Farz edelim ki dağıttığım mal gitti, onu verene kalben meylin nerede? Sel akıb gittiyse geçtiği yer hani?»

Çünkü, sel gider de kum kalır derler.

چشم تو گریه سیاه و جانفزا
گر نماند او جانفزا ازرق چرا

«Gözün, evvelce cana canlar katan siyah bir göz idiye, haydi diye-
lim o güzellik geçti... Fakat şimdi gözün neden gök?»

Arablarca mavi göz sevilmezdi. Mevlânâ ona işâret ediyor.

کونشان پاکبازی ای ترش
بوی لاف کز همی آید خشن

«Ey ekşi suratlı adam, tecerrüdünün alâmeti nerede? Sözlerinden yalan râyihası geliyor, sus!»

صد نشان باشد درون ایشار را

صد علامت هست نیکوکار را

«Cömerdlik ve ihsanın kalbde yüz nişâmı olur. Hayr işleyen kimse-
nin yüz türlü alâmeti bulunur.»

Beyitteki İsar : bir şeyi, nefesine tercih ederek muhtac olana vermek-
tir. Cenâb-ı Hak, ensar-ı kirâmı bu haslette bulundukları için medhetmiş-
dir.

Medine civarında (Benî Nadir) ve (Benî Kurayza) denilen Yahudi-
ler vardı. Bunlar Aleyhissalâtu vesselâm Efendimizle muâhede yapmış
idiler. Fakat Benî Nâdir Yahudileri, birgün yurdlarına gelib, bir evin göl-
gesinde oturan Risâletpenah Efendimize sû-i kasıddâ bulunmak ve evin
damından vücud-u saadete taş atmak istediler. Bu niyyet-i fâside Resû-
lullah'a vahyen bildirildi. Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz abdest
tazeleyecekmiş gibi kalktı ve doğruca Medine'ye gitti. Sonra da onlara,
muâhedeyi bozmuş ve hiyânete kalkışmış olduklarından dolayı çıkıp git-
meleri ve götürbildikleri kadar eşya götürmeleri için haber gönderdi.
Yahudiler buna razı olmadılar. Yurdları muhasara olundu, teklifi kabu-
le mecbur edildiler. Nihayet def' olub gittiler. Resul-i Ekrem (S.A.V.)
Ensar-ı kirâmı topladı: «Benî Nadir yurdunu muhacirlere verib evleriniz-
den çıkmalarını mı istersiniz, yoksa mütesaviyen taksim olunmasını mı?»
diye sordu. Ensar hâzerâtı :

— «Ya Resûlallah; o yurdu muhacirlere ver. Onlar yine bizim müsâ-
firimiz olsunlar» demek âlicenablığını gösterdiler. Bunun üzerine Sûre-i
Haşr'deki şu âyet nâzil oldu:

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ
مِنْ قَبْلِهِمْ يَجْعَلُونَ مِنْهَا جَزَاءَ لِنَفْسِهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ
حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ
خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوْثِقْ نَفْسَهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

Yâni : «Onlardan evvel (Medineyi) yurd ve iman (evi) edinmiş olan
kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şey-

lerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyaç (meyli) bulmazlar. Kendilerinde
fakr-u ihtiyâç olsa bile (onları) öz canlarından daha üstün tutarlar. Kim
nefsinin (mala olan) hırsından ve cimriliğinden korunursa işte muradla-
rına erenler onların ta kendileridir⁽¹¹¹⁾»

14183

مال در ایشار اکر گردد تلف

در درون صد زندگی آید خلف

«Eğer bir mal isar edilmekle ve ihtiyaç ehline verilmekle suretâ te-
lef olur - yâni elden giderse - verenin kalbine yüzlerce mânevi hayat gelir.»

14184

در زمین حق زراعت کردنی

تخمهای پای وانگه دخل نی

«Tanrı tarlasına temiz ve sağlam tohumlar ekilsin de mahsul alınma-
sın... İmkan mı var?»

14185

گر نرید خوشه از روضات هو

بس چه واسع باشد ارض الله بگو

«Eğer Allah'ın bağçelerinde başak bitmez ve yetişmezse, Arzullah na-
sıl vâsi olur?»

Sûre-i Nisâ'daki bir âyete işaret ediliyor. Ashab-ı kirâmdan çoğu Me-
dine'ye hicret etmiş, fakat müslümanlardan bazıları Mekke'de kalmış, hat-
ta (Kays bin Fâkih) ve (Kays bin Velid) gibi bâzı müslümanlar müşrikler-
den çekinerek Bedr gazâsında onlarla beraber bulunmuş ve mücâhidler ta-
rafından öldürülmüştü. O münasebetle şu âyetler nâzil oldu:

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّيْتُهُمُ

الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فَمَنْ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ
فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَفُتَّحُوا فِيهَا قَالُوا لَكَ
مَا أَوْيَهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَ مَا يَصِيرُونَ ۝ إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ
وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا
۝ فَأُولَئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُو عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَفُورًا

عَفُورًا ۝

Yâni : «Öz nefislerinin zâlimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki: "Ne işde idiniz?". Onlar: "Biz yer (yüzün)de (dinin emirlerini tatbikten) âciz (kimse)lerdik" derler. Melekler de: "Allahın arzı (yeryüzü) geniş değilmiydi? Siz de oradan hicret edeydiniz ya" derler. İşte onlar (böyle). Onların barınacakları cehennemdir. O ne kötü bir yerdir! Erkeklerden, kadınlardan, çocuklardan za'f ve acz içinde bırakılıp da hiç bir çâreye gücü yetmeyen ve (hicretle) bir yol bulamayanlar müstesnâ. İşte onlar (böyle). Allahın onları affedeceğini umabilir(ler). Allah çok affedici, çok yarlıgayıcıdır¹¹²»

Cenâb-ı Hak'kın affedici ve yarlıgayıcı olmasının bildirilmesi. Din'e taarruz edilen bir yerden hicrete hâl ü vakti müsaid olduğu hâlde etmeyenlerin günâha girdiklerine işaretir.

Hız. Mevlânâ da arzullahın (vâsi') olması, onun bereketli mahsûl verdiği telmihdir diyor. Hadis-i şerifde: «Dünya âhiretin tarlasıdır» buyrulmuştur. Burada ekilecek olan tâât ve ibâdât tohumları fazlasıyla obir tarafta mahsûl verecektir. Cenâb-ı Hak:

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ مِثَالِهَا

Yâni : «Kim (Allaha) bir iyilikle, güzellikle gelirse işte ona bunun on katı var¹¹³»

buyuruyor ki, bu verilecek sevâbın en az derecesidir. Kezâ:

مَثَلُ

الَّذِينَ يُفَقُّونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ
سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ

Yâni : «Mallarını Allah yolunda harcayanların hâli, yedi başak mûren, her başakta yüz tâne bulunan bir tek tohumun hâli gibidir. Allah ki me dilerse ona kat kat verir¹¹⁴» diye buyrulmuştur.

14186

چونکہ این ارض فنا بی ربع نیست
چون بود ارض الله مستوسمیت

«Fâni olan bu Arz bile, mahsulsüz olmadığına göre, ondan çok geniş olan mânâ ve Âhiret âlemi nasıl mahsulsüz olur.»

14187

این زمین را ربع او خود بحدست
دانه را کترین خود هفت صدست

«Bu Dünya toprağının mahsulü bile hadsiz, hesabsızdır. Bir danenin en az mahsulü yedi yüzdür.»

Buna dikkat et de obir tarafın mahsulünün ne kadar olacağını anla...

(112) Sûrei Nisâ: 97-99

(113) Sûrei En'am: 160

(114) Sûrei Bakara: 261

حمد گفتی کونشان حامدون
نی بروت هست اثرنی اندرون

«Ey, Halife bana hil'at verdi diye, ona hamd eden! hani sende hamd-edenlerin nişânı. Ne dışında ne de içinde bunun hiçbir eseri görülmüyor.»

Çünkü, hil'at aldım dediğin hâlde âdeta çıplak bulunuyorsun. Dışın böyle olduğu gibi, sözlerin de içinin aksini söylüyor.

14189

حمد عارف مرخدا را ستست
که گواه حمد اوشد باودست

«Bir ârifin Allah'a karşı ettiği hamd, doğrudur. Zirâ, onun eli ve ayağı ettiği hamde şâhiddir.»

Âhirette insanların muhtelif âzâsı, Dünyadaki hareketlerine şehâdet edeceklerdir. Orada alenî olacak bu şehâdet, burada işâret yoluyla olur. O işâreti de erbâbı anlar.

14190

از چه تاريك جسمش بر کشيد
وز تك زندان دنيا اش خريد

«Allah'a ettiği hamd ü sena arifi karanlık cisim kuyusundan çekip çıkarır... Dünya zindanından kurtarır.»

Tîn sûresinde buyurulmuştur ki:

لَقَدْ

خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَسْوِيرٍ ۖ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ۖ
إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۖ

Yâni: «Biz, hakiykat, insanı en güzel bir biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına çevirdik. Ancak iman edip de güzel güzel amel (ve hareket)

lerde bulunanlar başka. Çünkü onlar için (bitmez) kesilmez mükâfât vardır¹¹⁵»

İşte şu hâl, kuyu ve zindan gibi olan Dünyadan kurtulub yükselmek-
dir.

14191

اطلس تقوى ونور مؤتلف
آيت حمد ست او را برکتف

«Sırtındaki takvâ atlasıyla ülfet nûru, onun omuzunda hamd alâme-
tidir.

14192

وارهيده از جهان عاريه
ساكن گلزار عين جاريه

«O, şu eğreti ve fânî Dünyâ'dan kurtulmuş, akar su kenarlarında ve
gül bahçelerinde yurt tutmuştur.»

Buradaki gülzar'dan maksad: Ârifin kalbidir ki orada irfan çeşmesi
daimî sûrette akmaktadır.

14193

برسرير سرعالي همش
مجلس وجای ومقام رتبش

«Onun meclisi, makâmı ve rütbesi, yüce himmetinin sır sedirinin üye-
rindedir.»

14194

مقدمه صدق که صدیقان درو
جمله سرسبزند وشاد وتازه رو

«Orası öyle bir siddikiyyet makamıdır ki doğruların (siddiklerin)
hepsi de orada, ter ü tâze, mesrûr ve handan olarak yurt tutmuşlardır.»

Sûre-i Kamer'de Cenâb-ı Hak:

(115) Sûrei tîn: 4-6

Yâni : «Şüphesiz ki takvâ sâhipleri Cennetlerde, ırmaklar (kenarların) da, Hak meclisinde (ve) kudret sahibi, mülkü çok yüce olan (Allah)ın yanındadırlar¹¹⁶» buyurmuştur.

(Bahrülhakâyik) İsmindeki tefsirin sahibi diyor ki: Mak'ad-i sıdk, İnd-i İlâhî ve Kurb-i Rabbani'deki bir makâmın ismidir. Keşfül'esrar tefsirinde de denilmiştir ki: (İnd) kelimesinde tekarrüb ve ihtisas vardır. Ehl-i kurb, yarın orada bulunacaklardır. Orası bugün, yâni Dünyada Hz. Peygamber (S.A.V.) e mahsus idi. Nitekim, «Ben Rabbimin indinde gecelerim, beni yedirir ve içirir» Hadîs-i şerifi ona işârettir. Obir dünya'da Allah'ın has kullarına mahsus olan mak'ad-i sıdk, bu âlemde iken Resulullah Efendimizin bir makamı idi. Artık obir tarafda onun derece ve makamının nasıl olacağını bundan kıyas etmelidir.

14195

حد شان چون حد گلش از بهار
صد نشانی دارد و صد گیر و دار

«Ârif ve kâmil zevâtın hamdi, bahar mevsiminde gül bağçesinin hamd etmesi gibidir.... Yüzlerce nişânesi, yüzlerce alâmeti ve eseri vardır.»

Yâni kışın harab olan gülşen, bahar gelince yeniden tazelenir. Çimenleri yeşerir, çiçekleri açılır.

14196

بر بهارش چشمه و نخل و گیاه
آن گلستان و نگارستان گواه

«Türlü nakışlarla müzeyyen olan o gül bağçesinde bahârın feyzi bulunduğuna çeşmeler, fidanlar ve otlar şahiddir.»

(116) Sûrei Kamer: 54-55

14197

شاهد شاهد هزاران هرطرف
در گواهی همچو گوهر در صدف

«Sedef içindeki inci gibi, bir güzelin hüsnüne, her tarafında binlerce alâmet mevcuttur.»

H. Pîr, şu hakâyıkın beyânından sonra halifeye hamd ü senâda bulunan yalancıya hitâben buyuruyor ki:

14198

بوی سربد بیاید از دمت
از سرورو تابدوای لافی غمت

«Ey yalancı adam; senin nefesinden kötü bir sır kokusu geliyor, başından ve yüzünden gam ve kederin apaçık görünüyor.»

14199

بوشنا ساندن حاذق در مصاف
تو بجلدی های وهوکم کن گراف

«Mücâdele ve uğraşib çalışma yeri olan Dünyada râyihadan anlayan maharet sahibi kimseler vardır. Öyle ataklık edip hayhuy etmeye kalkışma ve saçma sapan söyleme.»

Evet, «Allah'ın, halkı alâmetlerinden anlayan kulları vardır» ve: «Mü'minin zekâsından sakının ki o, Allah'ın vermiş olduğu ferâset yüzüyle bakar ve bakdığının nasıl bir mahlûk olduğunu anlar.» hadisleri mucibince herkesin esrarını hâl ve tavrından anlayan ârif kimseler vardır.

14200

تو ملاف از مشک کان بوی پیاز
از دم تومی کند مکشوف راز

«Ey yalancı kimse; sen de miskden bahs etme... Zirâ, nefesinden duyulan soğan kokusu, sırrını izhar ediyor.»

14201

گلشکر خوردم می گویی و بوی
میزند از سیرکه یاوله مگوی

«Sen, gül reçeli yedim diyorsun, fakat ağzının kokusu sarmısak yediğini anlatıyor. Artık hezeyan etme.»

14202

هست دل مانند خانه کلان
خانه دلرا نهان همسا یکان

«Gönül, büyük bir konak gibidir. İçinde gizli komşular vardır.»

14203

از شکاف روزن و دیوارها
مطلع گردند بر اسرارها

«O komşular, pencere aralıklarından ve divar arkalarından o gönüldeki sırra muttali olurlar.»

14204

از شکافی که ندارد هیچ و هم
صاحب خانه ندارد هیچ سهم

«Öyle bir pencere aralığı ki ev sahibinin o aralıktan haberi ve nasibi yoktur.»

14205

از بی بر خوان که دیو و قوم او
می برند از حال انسی سر و بو

«Kur'andan okusan a... Şeytan ve kavmi, insanın ahvâline vâkıftırlar.»
Sûre-i A'raf'da buyurulmuştur ki:

يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ إِنَّكَ
أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا
سَوَاتِرَ مَا أَنزَلْنَا بِكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا
الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾

Yâni : «Ey Âdem oğulları, şeytan ana ve babanızı, fena yerlerini kendilerine göstermek için, elbiselerini soyarak cennetten çıkardıysa sakın siz de bir fitne (belâ) yapmayın. Çünkü o da, kabilesinden olan(lar) da sizi, sizin kendilerini göremiyeceğiniz yer(ler) den muhakkak görür(ler). Biz şeytanları iman etmiyeceklerin velileri yaptık¹¹⁷.»

Bu Âyet-i kerimeden de anlaşılacağı üzere şeytan ve kavmi insanların ahvaline bir yoldan vâkıf olur ki, insan o yola vâkıf değildir. Çünkü o yol mahsusat ve emsâline benzemez.

14206

در میان ناقدان رزقی متن

بر محک ای قلب دون لافی مزین

«Ey kalp akça gibi olan! Hakikat mihengi olanlar ve Hakikati görenler arasında riyakârlığa ve atıf tutmaya kalkışma!»

14207

هر محک را ره بود بر سر و قلب

که خدایش کرد امیر و جز رو جلب

«Hakikat mihengi olan her Er'in, kalbe ve oradaki esrâra vukuf yolu vardır ki Cenâb-ı Hak, onları celb ve def' emîri kılmıştır.»

Bâzı nüshalarda bu beyit:

«Mihenk taşının hâlis ve kalp altını tanımak hassası vardır. Zira Allah, onu cism ve kalbin emîri kılmıştır» meâlinde.

چون شیاطین باغلیطهای خویش
واقفند از سرما ای خوب کیش

«Ey Dini ve mezhebi güzel olan kimse! madem ki şeytanlar bile, yaratılışlarındaki o kabahk ve kötülükleriyle bizim sırrımıza vâkıftırılar.»

Ârif ve kâmil insanlar niçin vâkıf olmasınlar?

14209

مسلکی دارند دزد دیده درون
ماز دزد دیهای ایشان سرنگون

«Kalbimize hırsızcasına girebilirler. Biz onların hırsızlıklarından tepetaklak oluruz.»

14210

دمبدم خط وزیانی می کنند
صاحب نقب و شکاف و روزند

«Bunlar, kalbimize uzanan, yarık ve pencerelere sahip oldukları için bize daima zarar ve ziyan verirler.»

Cenâb-ı Hak Sûre-i Nâs'da buyuruyor ki:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۝ مَلِكِ النَّاسِ ۝ إِلَهِ النَّاسِ ۝
مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ۝ الَّذِي يُوَسْوِسُ
فِي صُدُورِ النَّاسِ ۝ مِنَ الْخِصَّةِ وَالنَّاسِ ۝

Yâni : «De ki: Sığınırım insanların Rabbine, insanların yegâne mâlikine, insanların ma'bûduna, o sinsi şeytanın şerrinden, ki o, insanların göğüslerine dâimâ vesvese verendir. (O şeytan) gerek cinden, gerek insandan (olsun)»¹¹⁸.

(118) Sûrei Nâs: 1-6

Şu sûre-i celîle de, insan kalbinde şeytanlar için bir medhâl bulunduğuna, oradan girib vesvese verdiklerine işaret vardır. Şeytanlarda böyle bir kuvvet olduğu hâlde:

14211

بس چرا جانهای روشن درجهان
بی خبر باشند از حال نهان

«Dünyada münevver ruhlu insanlar, birtakım gizli hâllerden niçin haberdar olmasınlar.»

14212

در سرایت کمتر از دیوان شدند
روحها که خیمه بر گردون زدند

«Felekler üstüne çadır kurmuş olan ruhlar, insan kalbine vâkıf olmak hususunda şeytanlardan aşağı mı olurlar?»

14213

دیو دزدانه سوی گردون رود
از شهاب محرق او مطمون شود

«Şeytan, hırsızca göğe çıkar da, yakıcı bir şihab ile kovulur, sürülür...»

14214

سرنگون از چرخ زبر افتد چنان
که شق درجنگ از زخم سنان

«Bir şakînin muhârebede mızrak yarasından yere düştüğü gibi, göğe çıkan şeytan da, o şihabın isâbetiyle gök yüzünden tepetaklak yuvarlanır.»

Sonra iki beyitte temas edilen (şihap)larla ilgili olarak Sûre-i Hicr'de buyurulmuştur ki:

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٧﴾ وَحَفِظْنَاهَا
مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿١٨﴾ إِلَّا مِنْ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَاتَّبَعَهُ شِهَابٌ
مُبِينٌ ﴿١٩﴾

Yâni : «Andolsun, biz gökte burçlar yapmış, onu (ibretle) temâşâ eden-
ler için donatmışızdır. Biz onu taşlanan (sürülen, koğulan) her şeytandan
koruduk. Ancak kulak hırsızlığı eden (şeytan) vardır ki onun ardına da
(bakanların) apaçık (gördüğü) bir ateş parçası düşmektedir¹¹⁹.»

Yaz geceleri, semâya bakılacak olursa arayıcı fişeği gibi birtakım âte-
şin cisimlerin sür'atle hareket ettikleri görülür ki onlara (Şihab) derler.
Astronomi ilmine göre bunlar, fezâdaki yıldızlardan harab olanların en-
kazı imiş. Astronomların böyle tahmin ettikleri (şihab)ların, semâya çı-
kan şeytanların tardına memur olduklarını Cenâb-ı Hak haber veriyor ve
öyle itikad edilmesi lâzım geliyor. Ehl-i fennin tahmini ile ihbar-ı İlâhî
arasında tenâkuz da yoktur. Şihablar, harab olmuş ve dağılmış bir küre-
nin enkazı olabileceği gibi, parçalarının şeytanları tard için kullanılması
da mümkündür.

14215

آن زرشک روحهای دلپسند
از فلکشان سرنگون می افکندند

«Makbûl-i İlâhî olan ruhların kıskançlığından ötürü şeytanları felek-
den başaşağı atarlar.»

Çünkü semâ, saf ve makbûl-i İlâhî ruhların makâmıdır. O makama şey-
tanların çıkması, o makbûl ruhları kıskandırır. Onun için şeytanlar, se-
mâda bulunmaktan ve çalabildikleri havâdisi, kendi adamları bulunan
kâhinlere, efsunculara haber vermekden memnu'durlar. Bâzı kimseler:
«Gayb'i bilmek Allah'a mahsustur, mahlûkattan hiç biri ona vâkıf ola-
maz» derler.

Nitekim Ahkaf sûresinde:

(119) Sûrei Hicr: 16-18

قُلْ مَا كُنْتُ بِدَعَا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا
أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَيْتُمْ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيَّ وَمَا أَنَا
إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١٢٠﴾

Yâni : «De ki: “Ben peygamberlerden ilk defa (gelmiş biri) değilim.
Bana ve size ne yapılacağını bilmem. Ben bana vahy olunmakta bulunan-
dan başkasına uymuyorum. Ben (Allahın azâbıyla) apaçık korkutandan baş-
kası da değilim”¹²⁰.» diye buyurulmuştur.

Evet, İnsanlar gayb'i bilmez, fakat Allah bildirince pek âlâ bilir. Bu-
nun için Hz. Mevlânâ diyor ki:

14216

تو اکر شلی ولنگ و کور و کر
این گمان بر روحهای مه مبر

«Sen, çolak, topal, kör ve sağır isen; yüksek ve büyük ruhları da
kendine kıyas ederek senin gibi sanma!»

14217

شرم دار و لاف کم زن جان مکن
که بسی جاسوس هست آن سوی تن

«Utan, gevezelik etme ve can çekişme... Cismi gözeten ve ondaki es-
rarı anlıyan nice casus vardır!»

Evliyaullah hazerâtından ibtidâ zuhûr eden kerâmet, keşf-i kulûb ve
kubur, yâni kalblerdeki esrarı va kabirlerdeki mevtâyı keşf etmek imiş.

Hz. Mevlânâ buna dair bir misâl olmak üzere diyor ki :

(120) Sûrei Ahkâf: 9

475

14221

بس طیبان آلهی در جهان
چون ندانند از تویی گفت و دهان

«Ohâlde Allah'ın doktorları olan evliyâullah, sendeki hastalığı artık sen söylemeden, nasıl olur da anlamazlar?»

14222

هم زنبضت هم زجسمت هم زرنك
صد سقم بینند در تو بی درنك

«Hem nabzından, hem cisminden, hem renginden derhâl yüz türlü hastalık keşfederler.»

14223

این طیبیان نو آموزند خود
که بدین آیات شان حاجت بود

«Bu cesed hekimleri, tabâbeti yeni öğrenmiş oldukları için Kârure gibi, nabız gibi, yüzün rengi gibi alâmetlere ihtiyaçları vardır.»

14224

کاملان ازدور نامت بشنوند
تا بقعر باد و بودت در روند

«Ruh hekimi ve Tabib-i İlâhî olan kâmiller ise, uzaktan, senin adını işitmekle varlığının ta derinliklerine kadar giderler.»

Yâni mâhiyyetini tamamiyle anlarlar.

14225

بلکه پیش از زادن توسالها
دیده باشند ترا با حالها

«Belki de senin doğuşundan yıllarca evvel, seni görürler ve ahvâlini haber verirler.»

• Nitekim Bâyezîd-i Bistâmî hazretleri, Şeyh Ebulhasan Harkânî'nin velâdetinden yıllarca evvel, onun geleceğini ve kâmil bir zat olacağını müridlerine bildirmişti. Nitekim bahisle ilgili olduğu için Hz. Mevlânâ da o mevzua temas ediyor:

«ŞEYH EBÛLHASAN HARKÂNÎNİN DOĞMASINDAN YILLARCA EVVEL, DÜNYAYA GELECEĞİNİ, SÛRET VE SÎRETİNİN NİŞANLARINI BÂYEZÎD'İN BİRER BİRER HABER VERMESİ; TÂRİH YAZANLARIN DA ŞEYH HARKÂNÎ'Yİ BEKLEMEK ÜZERE O HABERİ KAYD ETMELERİ.»

14226

آن شنیدی داستان بازید
که ز حال بوالحسن پیش چه دید

«Bâyezîd Bistâmî'nin (Ebulhasan Harkânî) doğmadan önce onun ahvâline dair neler gördüğü menkabesini işittin mi?»

14227

روزی آن سلطان تقوی می گذشت
با مریدان جانب صحرا ودشت

«O müttekiler sultanı birgün müridleriyle kabirden geçiyordu.»

14228

بوی خوش آمد مرا اورا ناکهان
در سواد ری ز سوی خارقان

«Rey şehri civârındaki Harkan köyü tarafından ona lâtif bir râyiha geldi.»

هم بر آنجا ناله مشتاق کرد
بوی را از باد استنشاق کرد

«Orada iştıyakla inledi, o rayihayı rüzgârdan burnuna çekti.»

بوی خوش را عاشقانه می کشید
جان او از باد باده می چشید

«O lâtif rayihayı âşikâne kokladı, ruhu rüzgârdan şarab içmiş gibi mest oldu.»

کوزه کو از یخآبه پر بود
چون عرق بر ظاهرش پیدا بود

«Buzlu su ile dolu olan bir kabın dışarısına temas eden hava ter gibi görünür.»

آن زسردی هوا ظاهر شدست
از درون کوزه نم بیرون بخت

«O kabdaki ter havanın soğukluğundandır. Kabın içindeki rutûbet dışarıya fırlamıştır.»

باد بوی آور مر اورا آب گشت
آب اورا چون شراب ناب گشت

«Koku getiren rüzgâr ona su kesildi, su da onun için hâlis şarab oldu.»

Ve onu mest etti.

چون درو آثار مستی شد بدید
یک مرید اورا در آن دم بر رسید

«Bâyezid hazretlerinde mânevî mestlik zâhir olunca, müridlerinden biri ona yaklaştı.»

بس پرسیدش که این احوال خوش
که برونست از حجاب پنج و شش

«Şeyhine sordu: Beş duygu ile altı cihetten dışarı olan bu hoş hâller nedir? Yüzün gâh kızarıyor, gâh sararıyor, gâh bembeyaz oluyor, bu ne hâldir ve ne gibi bir müjdedir?»

می کشی بوی و بظاهر نیست گل
بی شک از غیبت و از گنزار کل

«Sen birşey kokluyorsun, fakat görünürde gül yok. Şüphesiz o koku gaybden ve hakiki güllerin açtığı gül bahçesindendir.»

ای تو کام جان مر خود کامه
مردم از غیبت پیام و نامه

«Ey her kendini tanıyan, bilen kişinin muradı ve maksadı olan er, her an sana gayb âleminde bir haber, bir mektup gelmekte...»

مردمی یعقوب وار از یوسفی
می رسد اندر مشام توشفی

«Her ân, Yâkub gibi, senin burnuna da mânevî bir Yusuf'tan şifâ kokusu erişmekte...»

قطره بر ریز برمازان سبو
شمه زان گلستان بلما بکو

«Mest olduğun o testiden bir damla su olsun bize de içir, kokusunu duyduğun o gülistandan bize de bir şemme koklat.»

خو نداریم ای جمال مهتری
که لب ماخشک توتنها خوری

«Ey yüce ve güzel er, bizim dudaklarımız kuru iken senin yalnızca birşey içmene alışmamışız.»

Yâni sana bir feyz vârid olunca ondan bize de hisse verirdin.

ای فلک پیمای چست چست خیز
زانجه خوردی جرعه بر ما بریز

«Ey felekleri sür'atle gezib gelen; çabuk kalk da yediğin ve içtiğinden bize de bir yudum ihsan et!»

میر مجلس نیست در دوران دگر
جز توای شه در صرغان درنگر

«Bu zamanda mânevî meclislerin senden başka reisi yoktur, ey arifler sultanı bizleri de gözet!»

Bayezîd Bistâmî hazretlerinin, zamanın gavsî olduğuna cenâb-ı Mevlânâ bu beyt ile işâret ediyor.

کی توان نوشید این می زیر دست
می یقین مرمدار رسوا کند

«Bu mânevî şarâbı gizlice içmek nasıl mümkün olabilir, zirâ şarab, içeni mest ve rüsvây eder. Bu şarabı içen farzedelim ki:

بوی را پوشیده و مکنون کند
چشم مست خویشان را چون کند

«Bâzı ilâçla ağzının kokusunu gizleyebilsin, gözünün sarhoşluğuna ve mahmur mahmur süzülmesine ne yapabilir?»

خود نه آن بویست این کاندن جهان
صد هزاران پرده اش دارد نهان

«Hususiyle bu, öyle bir manevî koku ki, Dünyada yüz binlerce perde onu gizleyemez.»

پرشد از تیزی او صحرا ودشت
دشت چه کز نه فلک هم در گذشت

«Bu râyihanın keskinliğinden bütün ova doldu; ova ne demek? O râ-yiha dokuz feleği de geçti.»

این سرخم را بکهکل در مگیر
کین برهنه نیست خود پوشش پذیر

«Bu sır küpünün ağzını çamurla sıvama! çünkü bu üryan, örtünme kabûl etmez.»

لطف کن ای رازدان رازگو
آن چه بازت صید کردش بازگو

«Ey sır bilen ve sır söyleyen! lutfet, ruhunun avladığını bize izah et.»

گفت بوی بوالعجب آمد بن
همچنان که مهربانی را ازین

«Bâyezîd dedi ki: Peygamber (A.S.) a Yemen tarafından gelen koku gibi, bana da acaib bir koku geldi.»

که محمد گفت باد ست صبا
ازین می آیدم بوی خدا

«Hazret-i Nebî buyurmuştu ki: sabâ rûzgârı vasıtasıyla bana Yemen cihetinden İlâhî bir râyiha geliyor.»

Sallallahü Aleyhi ve Sellem Efendimiz, bâzan Yemen, yâni cenub tarafına döner ve oradan esen rûzgârı koklar:

«Ben Yemen cihetinden nefes-i İlâhî, (yânî mânevî bir râyiha) duyuyorum» buyururdu. Ve orada bulunan Seyyidüttâbiîn Üveysel'karenî (R.A.) a işâret ederdi.

بوی را مین می رسید از جان ویس
بوی یزدان می رسدم از اویس

«Vise'nin ruhuna Ramin'in kokusu geldiği gibi Üveys'ten de Tanrı kokusu geliyor.»

Vise, bir âşık'ın Ramin de mâşukâsının adıdır.

از اویس و از قرن بوی عجب
مهربانی را مست کرد و در طرب

«Hz. Üveys'den ve onun bulunduğu Karen köyünden öyle müstesnâ bir râyihâ geliyordu ki Hz. Nebî (A.S.) mı mest etmiş ve neş'elendirmişti.»

چون اویس از خویش فانی گشته بود
آن زمینی آسمانی گشته بود

«Hz. Üveys, kendinden geçmiş, yere mensub iken semavi olmuştu.»

آن هلילה پروریده در شکر
چاشنی تلخیص نبود دگر

«O, bir helile idi. Şekerle terbiye edilmiş, artık onda acılık çeşnisi kalmamıştı.»

Helile : Karahalile dedikleri dânedir ki döğülerek müşil makamında kullanılır. Lezzeti acıcadır. Onun için şekerle karıştırılır. Ovakit acılığı kalmaz. Hz. Mevlâna, Avn-i İlâhî ile benlik acılığından kurtulmuş olan Hz. Üveys'i şekerle terbiye olunmuş helileye teşbih ediyor.

آن هليلة رسته از ما و منی
نقش دارد از هليلة طعم نی

«Benliğinden kurtulmuş bir helilede sâde helile nakşı ve şekli vardır, acılık tadı yoktur.»

Hz. Pîr nefsine hitab ederek diyor ki:

این سخن پایان ندارد باز کرد
تا چه گفت از وحی غیب آن شیر مرد

«Bu sözün nihâyeti yoktur. Geri dön de, o arslan er'in - yâni Bâyezîd Bistâmînin - gayb aleminden neler söylediğini anlat!»

گفت ازین سو بوی یاری می رسد
کاندین ده شهر یاری می رسد

«Dedi ki: Bu taraftan bir dost kokusu geliyor. Bu köyden ma'nevi bir padişah yetişecektir.»

«HZ. RESÛLULLAH (A.S.) IN: "BEN, YEMEN'DEN NEFES-İ RAHMÂNÎ'Yİ DUYUYORUM" HADİSİ»

Nefes-i Rahmanî : Zuhûrat ve Tecelliyat-ı İlâhiyye demektir. Evvelce de işâret edildiği üzere maksad: Üveysel'kârenî (R.A.) hazretleridir. Yâni Resûlullah'ın (S.A.V.) Yemen'den Hz. Üveys'in manevî kokusunu hissettiği gibi, Hz. Bâyezîd de Şeyh Ebulhasan Harkânî'nin velâyeti kokusunu, kendisinin doğmasından evvel almıştı.

رویش از کلزار حق گلگون شود
از من او اندر مقام افزون بود

«Onun yüzü, Hak'kın gül ba'çesinin tesiriyle gül renkli olacak ve mânevî makâmı benden yüksek bulunacaktır.»

چيست نامش گفت نامش بوالحسن
حلیه اش وا گفت از ابر و ذقن

«Mürîd; adı nedir? diye sordu. Bâyezîd: Adı Ebulhasandır, dedi. Kâşımın, çenesinin ne şekilde olduğunu izah etti.»

قد او ورننگ او و شکل او
یک بیک وا گفت از گیسو و رو

«Kezâ, O'nun boyunu, rengini, şeklini, saçlarını ve yüzünü birer birer anlattı.»

حلیه های روح او را هم نمود
از صفات و از طریقه جاو بود

«Onun iç huylarını, mânevî sıfatlarını ve yolunu, yerini ve makâmını hep târif etti.»

Beyitteki Hilve kelimesi, esasen zînet demektir. Sonra şekli ü şemâil mânâsına kullanılmıştır.

Cesedin zîneti olduğu gibi ruhun da zîneti vardır. Hz. Mevlânâ onu be-yân için buyuruyor ki:

حلیه تن همچون عاریتست
دل بر آن کم نه که آن یک ساعتست

«Bedenin zîneti beden gibi iğretidir. Müddeti bir saat olan o süslere gönül verme!»

Evet, iğreti olan bedenın şekli ü şemâilî de iğretidir. Meselâ kara göz-lü, kıvrıkcık kirpikli, fidan boylu diye târif edilen bir kalıb, bakarsınız ki bir göz ağrısına tutulur, o kıvrıkcık kirpikler döküldüğü gibi, o şâhâne göz-ler kan çanağı oluverir. O fidan boy bükülür, yay şekline girer; o güzel saçlar dökülür, kafa taşı balkabağı hâlini alır. Her an değişmeye ve helâk'e mâruz bulunan böyle iğreti süslere gönül bağlayıp da onlar için tutuşup yanmak tabii akıllıca bir hareket sayılmaz. Onun için Hz. Mevlânâ bu ve buna benzer iğreti güzelliklere gönül verilmemesini tavsiye ediyor. Hattâ:

حلیه روح طبیعی هم فناست
حلیه آن جان طلب کان در سہاست

«Ruh-u tabîînin süs ve şekli de fânîdir. Binâenaleyh, semâda bulunan ruhun zîynetini ara!» buyuruyor.

Ruh-u tabîiden maksat, bedeni sevk ve idâre eden kuvvettir. Evet, bu-nun zîneti de fânîdir. Bir gençlere bir ihtiyarlara bakalım. Gençlerde bu ruh, yâni bu kuvvet fevkâlâdedir. Fakat yaş ilerlemeye başlayınca o da azalmaya, nihayet hiç kalmamaya mahkûmdur. Onun için asıl taleb edilecek olan kadri semâdan da yüksek bulunan (Ruh-u Sultânî), yâhud (Ruh-u İlâhî)dir.

جسم او همچو چراغی بر زمین
نور او بالای سقف هفتمن

«O İlâhî ruh, yeryüzünde yanan bir kandil gibidir. Nuru ve aydınlığı i-e yedinci kat semânın üstüne kadar çıkar.»

Sûre-i İbrâhim'deki şu âyetlere telmih vardır.

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ
أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ۚ تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ
بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَتَذَكَّرُونَ ۝

Yani : «Görmedin mi, Allah sana nasıl bir mesel îrâd etmiştir. Güzel bir kelime, kökü sâbit (ve sağlam) ve dal(lar)ı semâda (yukarıda) olan bir ağaç gibidir. Ki o (ağaç) Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir durur. Allah insanlara (böyle) misaller îrad eder. Olur ki onlar çok iyi düşünüp ibret alırlar¹²³.»

14265

آن شمع آفتاب اندر وثاق
قرص او اندر اندر چهارم چارطاق

«Güneşin şua'sı zemindeki pencerededir ama, kendisi dördüncü kat semâdadır.»

Bu beyt eski hey'etcilerin telâkkisine göre yazılmıştır. Çünkü onlar Güneş 4 ncü kat göktedir, derlerdi.

Ruh ile cisimden hangisinin asıl ve hangisinin fer' olduğuna dair iki mutalâa vardır. Bâzıları cismi asıl, ruhu fer' saymışlardır. Bâzıları da ruhu asıl, cismi onun fer'i addetmişlerdir.

(123) Sûrei İbrâhim: 24-25

نقش گل در زیر بینی بر لاغ
بوی گل بر سقف وایوان دماغ

«Gülün nakşı burunun altındadır, lâkin kokusu dimağın bâlâsındadır.»

Gül koklandığı vakit tabii burunun altına tutulur, fakat rayihası, buruna nisbetle tavan kadar yüksek bulunan dimağa çıkar.

14267

مرد حقته در عدن دیده فرق
عکس آن بر جسم افتاده عرق

«Meselâ bir kimse rüyâsında Aden memleketinde korkulu hâller geçirmiştir. O rüyânın aksi cisminde ter sûretiyle zuhûr eder.»

Bu rüyâyı görenin hâlini ruh ile cismin hâline kıyas edebiliriz. Ruh ile cisim arasında herhangibir mesâfe mefhumu tasavvur olunamaz, bedeni terk ettikten sonra da yine cismine ve cismin bulunduğu kabre alâkası bulunur.

14268

پیرهن در مصر رهن يك حريص
پر شده کنعان زبوی آن قیص

«Yusuf (A.S.) un gömleği Mısırdan haris bir kimsenin - yâni Yusuf'un birâderi Yehûdânın - elinde rehîn iken Kenan diyarı o gömleğin râyihâsiyle dolmuş ve Yâkub (A.S.) onu duymuştu.»

14269

بر بنشتند آن زمان تاریخ را
از کباب آراستند آن سیخ را

«Hz. Bâyezid'in haber verdiği tarihi yazdılar ve onun beyânıyla tarih sahifesi süslediler.»

چون رسید آن وقت و آن تاریخ راست
زاده شد آن شاه و نرد ملک باخت

«Tam ovakit, o tarih gelince o mânevî padişah - yâni Ebul'hasan Harkânî - doğdu ve mânevî saltanat bahsini kazandı.»

«BÂYEZİD BİSTÂMÎ'NİN VEFÂTINDAN YILLARCA SONRA EBULHASAN HARKÂNÎ'NİN DOĞMASI»

Hız. Bâyezîd'in ölümü 261, Ebulhasan Harkânî'nin doğumu 425 tarihlerindedir ki aralarında 164 sene vardır. Demek ki Hız. Bâyezîd, Hız. Harkânî'nin doğumunu bir asırdan fazla bir müddet evvel keşif ve ihbar etmiş, sonra da onu ruhaniyetiyle terbiye etmiştir.

14271

از پس آن سالها آمد بدید
بوالحسن بعد از وفات بازید

«Bâyezîd'in vefâtından yıllarca sonra Şeyh Ebul'hasan zuhûra geldi.»

14272

جمله خواهی او از امساك وجود
آنچنان آمد كه آن شه گفته بود

«Şeyh Ebul'hasan'ın ihsanına, kıskanmasına ait ne gibi huylar söyle-diye aynen zuhur etti.»

Çünkü :

14273

لوح محفوظست او را پیشوا
از چه محفوظست محفوظ از خطا

«Bâyezîd'in delîli Levh-i Mahfuz idi. Levh-i mahfuz neden mahfuzdur? Hatadan...»

Levh-i Mahfuz : Mukadderâtın, ya'nî olacak bütün hâdisâtın kayıtlı bulunduğu bir levhâdır ki Kur'an'da ve sûre-i Büruc'da bahs olunmuştur. Basar-ı basiret sahibi olan ekâbir-i ümmet, oraya bakıp hâdisâtın nasıl olacağını görebilirler. İşte Hız. Bâyezîd de ümmetin ekâbirinden bulundu-ğu için levh-i mahfuzdaki müşahedesi mucibince kendisinden bir buçuk asır sonra doğacak Ebul'hasan Harkânî'nin doğumunu, ahlâk ve faziletini haber vermiş, zamânı gelince dediği gibi de olmuştu. Zirâ bir kimsenin kı-lavuzu Levh-i mahfuz olursa onun yanılmak ihtimali yoktur.

14274

این نه نجمست و نه رملست و نه خواب
وحی حق والله اعلم بالصواب

«Bayezîd'in bu ihbarı, ne yıldız bilgisidir, ne remil, ne de rûya tabiri... Hak'kın ilhâmıdır ki, doğruyu en iyi bilen de Hak'dır.»

Yıldızların biri birine yaklaşıp uzaklaşmasından birtakım ahkâm çı-karmaya ilm-i nücum derler. Onunla uğraşanlara müneccim derler. Kum ve kâğıd üzerine birtakım çizgiler ve noktalar çizip koymakdan husûle gelen şekillerden istikbali keşfe çalışan bir ilim de vardır ki ona ilm-i re-mil, onunla meşgul olanlara da (Remmâl) adını verirler. Bir de ilm-i tâbir vardır ki görülen rüyaların delâletinden bâzı şeyler anlayabilmektir. Bunlardan çıkarılan hükümlerin bâzan doğru çıktığı olur. Husûsıyla rüyâlar (Mübessirat) nev'inden, yâni sâlih bir kimsenin gördüğü, yahud görüldüğü rüyâlardan olur, tâbir eden de vukuf ve salâh ehli bulunursa tâbirin isâbeti daha ziyâde olur. Fakat bu üç ilmin ortaya koyduğu nihâyet zan ve tahmini geçmez. İlâm-ı İlâhî ve levhin müşâhede-i ise tamâmiyle yakini bildirir. Onun için Hız. Mevlânâ, Bâyezîd'in ve emsali büyük evli-yaullahın keşf ve ihbarlarının böyle olduğunu haber veriyor. Ondan dola-yı eskiden beri mesnevihanlar, mesnevi derslerinin sonunda bu beyti oku-mayı âdet edinmişlerdi.

Bundan dolayı Hız. Pîr, (Vahy) ile (İlhâm) ın aynı şey olduğunu ve ilhamın her mahlûka olabileceğini, lâkin sofiyye hazerâtı, avâmın itirazın-dan kurtulmak için ona (Vahy-i dil) tâbir ettiklerini bildiriyor.

14275

از پی روپوش عامه در بیان
وحی دل گویند آنرا صوفیان

«Sôfiler halktan bunu gizlemek ve onların itirazına meydan verme-mek için bu ilhâm-ı İlâhiye (Vahy-i kalbî) tâbir ederler.»

وحی دل پرش که منظر گاه اوست
چون خطا باشد چو دل آگاه اوست

«Ey sâlik sen de istersen onu gönül vahyi farzet... Ehlullah'ın kalbi, zâten Cenâbı Hakkın nazargâhıdır. Kalb, agâh olduktan sonra oraya nâzil olan ilham, nasıl yanlış olabilir?»

14277

مؤمنان بنظر بنورالله شدی
از خطا رسوایین آمدی

«Ey mü'min-i kâmil ve ey ârif-i mükemmil, sen Allah nuriyle baktığın için hatâdan ve yanlışlardan eminsin!»

Hız. Pîr bu beyt ile: «mü'minin ferâsetinden çekinin zira o, Allah nuru ile bakar ve baktığını hakkiyle görür» hadisine telmih ediyor. Bundan sonra da fakr u zaruretin bir nevi' mürebbî olduğunu anlatıyor.

«SÖFİ'NİN KALB VE RUHUNDAN TANRI YEMEĞİNİN EKSİLMESİ»

14278

صوفی از فقر چون درغم شود
عین فقرش دایه و مطعم شود

«Bir sôfi, fakr u zarûretten nasıl olur da gam ve kedere uğrar? Çünkü fakr u zarûret, onun hakkında mürebbî ve bir nevi taam olur.»

Çünkü yoksulluk icâbı ve yemek azlığı sebebiyle beden zaifler. Bedenin zayıflığı, ruhun kuvvetlenmesine sebebedir. Onun için «Açlık Allah yemeğidir» denilmiştir. Sonra nefis, yokluk ve sıkıntı çekmekten hoşlanmaz. Cennete ise hoşlanılmayan şeylerle girilir.

زانکه جنت از مکاره رسته است
رحم قسم عاجزی اشکسته است

«Çünkü cennet, nefse kerih gelen şeylerin meydana gelmiştir. Merhamet ise kalbi kırık âcizin nasibidir.»

«Cennet, nefsin hoşlanmadığı şeylerle ihâtâ edilmiştir» diye bir hadîs-i şerif vardır. Fukaralık, husûsiyle açlık ise, nefsin hoşlanmadığı şeylerin en başında gelir. Fakir ve muhtaç bir kimsenin tabii, kalbi kırıktır. Hadîs-i kudsîde: «Ben, benim için kalbi münkesir olanların nezdindeyim» buyurulmuştur. Erhamerrahimîn olan Allah'ın şu lutf-u keremi ve âciz bir kuluna olan bu iltifatı ise rahmet ve şefkati icâbıdır.

14280

آنکه سرها بشکند او از علو
رحم حق و خلق ناید سوی او

«Mevkiinin yüksekliği ve servetinin çokluğundan âcizlerin başını yaralayan kimse Hakkın da halkın da merhametine nâil olamaz.»

Acınmak için acınacak hâlde bulunmak lâzımdır.

14281

این سخن پایان ندارد وان جوان
از کی اجرای نان شد ناتوان

«Bu bahsin sonu gelmez. Evvelce başlanılan hikâyede tahsisatının azaltılmasını padişahın emr ettiği genç perişan bir hale gelmiştir.»

14282

شاد آن صوفی که رزقش کم شود
آن شبهش در گردد و آن یم شود

«Rızkı az olan sôfi sevinir. Onun boncuğu inci kendisi de deniz olur.»

Bir sôfi, rızkının az olmasıyla mükedder olmaz, bil'akis sevinir. Boncuk gibi kıymetsiz olan rızkını inci gibi kıymetli farz eder. Böyle yapmakla da kendisi mânevî bir deryâ olur.

Hiz. Mevlânâ'nın menâkıbinde yazar ki Hz. Pîr, bâzan: «Bugün matbahda bir şeyimiz var mı?» diye sorar. Herşey var denilirse; «Bugün matbahımızdan Fir'avn ve Nemrud matbahının kokusu geliyor!» diye teessür gösterirmiş. Şâyet: Hiçbirşey yok, yahud pekaz birşey var, derlerse: «El-hamdülillâh bugün matbahımızdan Peygamber ve âl-i Resûl matbahının kokusu geliyor» diye sevinirmiş.

14283

زان جرای حاصل مرکه آگاه شد
او سزای قرب واجراگاه شد

«Cenâb-ı Hakkın bâzı kullarına hususî olarak verdiği nafakadan herkim agâh bulunursa, kurb-i İlâhiye lâıyk olur.»

Evet, Cenâb-ı Hakkın bâzı kullarına has bir rızkı vardır. Nitekim hadîs-i şerîfde: «Ben, Rabbimin nezd-i ilâhisinde gecelerim, beni yedirir ve içirir» buyurulmuştur.

Meselâ Eshâb-ı Kehf, bulundukları mağarada asırlarca uyumuşlardı. Yememiş ve içmemişlerdi. Beden-i insanî ise yemeden, içmeden yaşayamaz. Kezâ Hz. İsâ semâya ref olunmuştur. Orada ise yemek, içmek yoktur. Demek ki Cenâb-ı Hakkın hususî bir yedirip içirmesi var ki keyfiyeti bizce meghûldür.

14284

زان جرای روح چون نقصان شود
جانش از نقصان او لرزان شود

«Ruhun o mânevî gıdâsı eksilirse ruh, o noksan dolayisiyle titrer.»

14285

بس بدانکه خطایی رفته است
که سمزار رضا آشفته است

«Sôfi o mânevî gıdanın eksilmesinden, kendisinin bir hatâsı sebebiyle İlâhî Rıza gülîstânının, şahsına karşı bozulmuş olduğunu anlar.»

Ve istiğfar eder.

14286

همچنان کان شخصی از نقصان گشت
رقمه سوی صاحب خرمن بنشت

«İşte o adam da, ekin noksan oldu diye, harman sahibine bir mektup yazmıştı.»

14287

رقمه اش بردند پیش میرداد
خواند او رقه جوابی وانداد

«Onun mektubunu o âdil zâtın huzûruna götürdüler. Okudu ve cevap vermedi.»

14288

گفت اورا نیست الا در دلوت
بس جواب احمق اولیت سکوت

«Dedi ki: Ahmağın yiyecekten başka bir derdi yok. Ahmak için en muvafık cevap de sükûttur.»

14289

نیستش درد فراق و وصل هیچ
بند فرعت او نجوید اصل هیچ

«Onun visâl ve firâka dair hiçbir endişesi yok. Fûruâta bağlanmış, aslı hiç aramıyor.»

14290

احمقت و مرده ماومنی
کز غم فرعتش فراغ اصل نی

«O ahmaktır, biz ve ben derdiyle ölmüştür. Fûruât gamından kurtulub aslı düşünecek vakti yoktur.»

Hiz. Mevlâna bir misâl îrad ederek buyuruyor ki:

14291

آسمانها وزمین یک سبب دان
کز درخت قدرت حق شد عیان

«Gökleri ve yeri Kudret-i İlâhiyye ile zuhûra gelmiş bir elma farz et!»

14292

تو چو کرمی در میان سبب در
وز درخت و باغبانی بی خبر

«Sen ise o elmanın içindeki bir kurt gibisin. O elmanın ağacından ve onu yetiştiren bahçivandan haberin yoktur.»

14293

آن یکی کرمی دگر در سبب هم
لیک جانش از برون صاحب علم

«Elma içinde diğer bir kurt daha var ki, onun ruhu, elmanın hâricine vâkıftır.»

14294

جنبش او واشکافد سبب را
بر نتابد سبب آن آسیب را

«Onun hareketi elmayı yarar, çünkü elma onun hareketine tahammül edemez.»

14295

بر دریده جنبش او پرده ها
صورتش کرمست و معنا اثر دها

«Onun hareketi perdeleri yırtar. Çünkü o sûretâ kurt, fakat mânen ejderhadır.»

Birinci kurttan maksat : Avam-ı nasdır. İkinci kurt ise enbiyâ ve evliyâ hazerâtıdır ki onlar da cismen zemin ve asûman elmâsı içinde kalmış bir kurt gibi iseler de, bâzan bir ejderhâdan daha kuvvetlidirler. Bi-

nâenaleyh onların o kuvvet ve hareketine o elma dayanamaz, yarılr, onlar da o kayd-i tabîi haricine çıkarlar.

14296

آتش کاول ز آهن می جهد

او قدم بس سست بیرون می نه

«Çakmak demirinden sıçrayan bir kıvılcım ibtidâ gayet zaif zuhûr eder.»

14297

دایه اش پنبه ست اول لیک اخیر
میرساند شعله هارا تا اثیر

«O kıvılcımın mürebbisi evvelâ pamuktur. O kıvılcımı pamukla, kavla beslerler, fakat kuvvetlendimi çıkardığı yangının şûlelerini feleğe kadar yükseltir.»

Bunun gibi :

14298

مرد اول بسته خواب و خورست
آخر الا مراز ملائک بر ترست

«İnsan da evvelâ yemeye ve uykuya bağlıdır, lâkin sonunda meleklerden yüksek olur.»

14299

در پناه پنبه و کبریته

شعله و نورش بر آید بر سه

«İbtidâ pamuk ve kükürdün, yâni yiyib içmenin ve yatıp uyumanın muhafazasında bulunur, sonra terakkî eder, şulesi ve nûru Sühâ yıldızının fevkine çıkar.»

عالم تاریک روشن میکند
کنده آهن بسوزن میکند

«Karanlık olan tabiat âlemini aydınlatır, ruha nisbetle demir tomruk gibi olan cesed kaydını iğne ile koparır.»

گرچه آتش نیزم جسمانیست
نهز روحست و نه از روحانیست

«Ateş de cismânidir; ne ruhtandır, ne de ruhânî âlemdendir.»

İnsanın vücûdunda harâret-i giriziyye denilen bir harâret vardır ki o da cismindendir, ruhtan değildir.

جسم رانبود ازان عن بهره
جسم پیش بجران چون قطره

«Ruhdaki izzet ve şereften cismin nasibi yoktur. Cisim, can deryâsına nisbetle bir damla gibidir.»

جسم از جان روز افزون میشود
چون رود جان جسم بین چون میشود

«Cisim, ruhun feyziyle günden güne artar. Can gidince cismin nasıl bir hâle girdiğini görürsün.»

جد جسمت یک دوکز خود پیش نیست
جان توتا آسمان جولان کنیست

«Senin cismin bir iki arşından fazla değildir. Lâkin ruhun göklerde cevelân eder.»

تا بغداد و سمرقند ای هام
روح را اندر تصور نیم کام

«Ey büyük adam, Bağdad ve Semerkand ruhun tasavvurunda yarım adımdan ibârettir.»

دو درم سنگست پیه چشمتان
نور روحش تا عیان آسمان

«Gözlerinin yağı iki dirhem ağırlığında olduğu hâlde onun ruhunun nuru - yani görme kuvveti - göklere kadardır.»

نور بی این چشم می بیند بخواب
چشم بی این نورچه بود جز خراب

«Gözdeki o nûr, göz vasıtası olmaksızın da rüyâ görür. O nur olmayınca göz, harâbeden başka ne dir?»

جان ز ریش و سبیل تن فارغست
لیک تن بی جان بود مردار و پست

«Ruh, ceseddeki sakal ve bıyıkdan müstağnidir. Lâkin cansız bir cesed, bayağı bir cife olur.»

بارنامه روح حیوانیست این
بیشتر رو روح انسانی بین

«O sakal, bıyık ve sâir âzâ hayvanî ruh'a verilmiş muvakkat bir icâ-zetnâmedir. Sen ileri git de insanî ruh'u gör!»

بگذار انسان وهم از قال و قیل
تالاب دریای جان جبرئیل

«İnsanlık sûretinden ve birtakım dedikodudan geç, Cebrâîl'in ruhu deryasının kenârına kadar git.»

Cebrâîl, (Ruhülkudûs) olduğu için onun can deryası âlem-i lâhuttur. O deryanın kenarı ise Âlem-i Ceberuttur.

بعد ازانت جان احمد لب کرد
جبرئیل از یم تو واپس خزد

«Ondan sonra Ruh-u Ahmedi sana: (Sükût eyle esrarı sakın fâşetme) diye dudak ısırmak sûretiyle işâret eder. Cebrâîl de senin bu mertebede Hakka kurbiyyetinden dolayı geri geri gider.»

Nitekim mîrac gecesinde Hz. Peygamber Sidre-i Müntehâdan ileriye gitmiş ve Cebrail orada kalmıştı.

Hız. Mevlânâ şu hakâyıkı beyan ettikten sonra padişahın emriyle tahsisatı eksiltilmiş olan kölenin hikâyesine dönüyor.

**«DİLEKÇESİNE, PÂDİŞAH TARAFINDAN CEVÂB GELMEYİŞİNE
O KÖLENİN HİDDETLENMESİ.»**

این بیابان خود ندارد پاوسر
بی جواب نامه خسته ست آن پسر

«Bu bahis bir sahra gibidir ki başı ve sonu yoktur. Onu bırak da dilekçesine cevap alamadığı için müteessir olan kölenin hikâyesini söyle.»

که عجب چونم نداد آن شه جواب
یا خیانت کرد رقعہ بر زتاب

«O köle diyordu ki: Nasıl oldu da şah cevap vermedi? Yoksa dilekçemi götürün bana hased ettiği için, hiyânet eyleyerek götürmedi mi?»

وقعہ پنهان کرد نخود آن بشاه
کو منافق بود وآبی زیرگاه

«Galiba dilekçemi gizledi ve şaha göstermedi. O, bir münâfık ve saman altından su yürüten biri imiş.»

رقعہ دیگر نویسم زآز مون
دیگری جویم رسول ذوفنون

«Tecrübe için ikinci bir dilekçe, akıllı ve mâlûmatlı bir elçi arayım.»

بر امیر ومطبخی ونامه بر
عیب بنهاده زجهل آن بنخبر

«Gâh şahı, gâh aşçıbaşını, gâh da dilekçesini takdim eden, cehli dolayısıyla, ayıplıyordu.»

هیچ کرد خود نمیگردی که من
کچروی کردم جواندر دین شمن

«Hiç kendi etrafında dolaşmıyor ve: Ben, dinde putperestlik gibi dalâlete gittim, demiyordu.»

14318

باد بر تخت سلیمان رفت کثر
پس سلیمان گفت بادا کثر مغز

«Rüzgâr, Süleyman (A.S.) in tahtına doğru ters bir sûrette esmişti.
Hz. Süleyman: Ey rüzgâr, münâsebetsiz esme! dedi.»

14319

باد هم گفت ای سلیمان کثر مهر
ور روی کثر از کثرم خشمین مشو

«Rüzgâr cevap verdi ki: Ey Süleyman; sen de çarpık yürüme. Yürür-
sen benim münâsebetsizliğime kızma!»

14320

این ترازو بهر آن بنهاد حق
تا رود انصاف مارا در سبق

«Allah, terâziyi aramızda insaf ve adâlet cereyanı için halk eylemiş-
tir.»

14321

از ترازو کم کنی من کم کنم
تا تو بامن روشنی من روشنم

Cenâb-ı Hak buyurmuştur ki: «Sen terâzide tartılacak şeyi eksiltirsen
ben de sana verdiğimi eksiltirim. Sen bana karşı müstekim ve münevver
olursan ben de sana öyle olurum.»

14322

همچنین تاج سلیمان میل کرد
روز روشن را برو چون لیل کرد

«Böylece Süleyman'ın tacı başında iken bir tarafa meyl etti de, ona
aydınlık gündüzü gece gibi kararttı.»

14323

گفت تا جاکثر مشو بر فرق من
آقا با کثر مشو از فوق من

«Dedi ki: Ey saltanat güneşi olan tac, başımda doğru dur, bir tarafa
meyl etme!»

14324

هشت بارش راست کرد و گشت کثر
گفت تاجا چيست آخر کثر مغز

«Sekiz defâ tacı düzeltti, tac da eğrildi. Süleyman dedi ki: Ey tac,
bu meylin neden? Artık eğrilme!»

14325

گفت اگر صدره کنی تو راست من
کثر شوم چون کثر روی ای مؤمن

«Tac cevap verdi ki: Ey emin olan Süleyman, sen çarpık hareket eder-
sen yüz defâ düzeltsen de ben yine eğrilirim.»

14326

پس سلیمان اندرونه راست کرد
دل بر آن شهوت که بودش سرد کرد

«Süleyman (A.S.), rüzgârdan ve tacından bunu işitince niyetini dü-
zeltti. Hatırına gelen arzuya karşı kalbini soğuttu.»

14327

بعد ازان تاجش هماندم راست شد
آنچنانکه تاج را میخواست شد

«Ondan sonra tacı doğruldu ve istediği gibi başında durdu.»

بعد از انش کڑ می کرد او قصد
تاج را می گشت تارک جو قصد

«Bunu müteâkib tacını kasden eğriltti. Fakat tac doğrulup tam tepe-
sinde karar etti.»

هشت کرت کڑ بکرد آن مهترش
راست می شد تاج برفرق سرش

«O büyük Süleyman, sekiz kerre tacı eğrilttiği hâlde başında doğrul-
du.»

تاج ناطق گشت ای شه نازکن
چون فشاندی پر زگل پروازکن

«Tac dile geldi de dedi ki: Şahım, naz ve iftihar et! Madem ki kana-
dını çamurdan silkdin, mânâ âlemine yüksel!»

نیست دستوری کزین من بگرم
پرده های غیب این برهم درم

«Bundan ileri geçmeme ve bu sırrın gayb perdelerini yırtıp ifşa et-
meme izin yok.»

بر دهانم نه تودست خودببند
مردهانم را زگفت ناپسند

«Sen elini ağzıma tut da, münâsebitsiz söz söylemekden beni kuru...»
Bundan sonra Hz. Mevlânâ diyor ki:

بس تراهم که پیش آید زدرد
برکس تهمت منه بر خویش کرد

«Şu hâlde sana derd ü gamden her ne gelirse kimseyi itham etme,
kendi etrafında dolaş.»

Yâni sebebini kendinden bil.

ظن مبر بردیگری ای دو ستکام
آن مکن که می سکالید آن غلام

«Ey dostların muradınca, - yâni istedikleri gibi - olan kimse, hikâ-
yesinden bir parça bahs edilen köle gibi su-i zanna düşme!»

همچو فرعونى که موسى هشته بود
طفلگان خلق را سرمی ربود

«Tıpkı, Fir'avn gibi... Hani, düşman zanniyle halkın çocuklarının ba-
sını kestirdiği hâlde Musa'yı bırakmıştı.»

آن عدو درخانه آن کور دل
او شده اطفال را گردن کسل

«Korktuğu düşman, o kalbi kör olan Firavn'ın sarayında bulunduğu
hâlde, o, sair çocukların boyunlarını vurdurmuştu.»

توهم از بیرون بدی بادیگران
واندرون خوش گشته بانفس گران

«Sen de ey gafil; dışındakilerle kötü olmuş, lâkin dahilindeki o kötü
nefs ile dost olmuşsun, hoş geçiniyorsun.»

خود عدوت اوست قندی می دهی

وز برون تهمت بهر کس می نهی

«Hakikatte düşmanın nefis olduğu hâide, onu şekerle besliyor ve fakat, hariçde herkesi itham ediyorsun.»

Bu fenalık, bana fülândan geldi diyorsun.

14339

همچو فرعونى تو کور و کور دل

باعدو خوش بی گناهان را مدل

«Sen de Fir'avn gibi körsün, kör gönüllüsün. Onun için düşmanla hoş geçiniyorsun, suçu olmayanları zelim ediyorsun.»

14340

چند فرعونى کشى بی جرم را

می نوازی مرتن پر عنم را

«Ne vakte kadar, Fir'avun gibi, suçsuzları öldürüp, düşmanın olan cesedini ve nefsini besleyeceksin?»

14341

عقل او بر عقل شاهان می فزود

حکم حق بی عقل و کورش کرده بود

«Fir'avunun akli, sair şahların aklından üstün idi. Lâkin Allah'ın hükmü, onu akılsız ve kalbi kör bir hâle getirmişti.»

14342

مهر حق بر چشم و گوش و بر خرد

گر فلاطولست حیواتش کند

«Allah, bir kimsenin gözünü ve kulağını mühürlerse o kimse Eflâtun da olsa hayvanlaşır.»

* Sûre-i Bakara'da kâfir hakkında buyurulmuştur ki:

إِنَّا لَذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أُنذِرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝ خَتَّ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

Yâni : «Şu muhakkak ki küfür edenleri inzar etsen de onlarca bir, kendilerini inzar etmesen de. İnanmazlar. Allah onların kalblerine de, kulaklarına da mühür basmıştır. Gözlerinin üzerinde bir de perde var. En büyük azâb onlarındır¹²⁴.»

Evet Allah bir kimsenin kalbini ve kulağını mühürler, gözlerinin önüne de gaflet ve cehâlet perdesi çekerse o kimse Eflâtun kadar hakim olsa da hayvanlaşır, hakikatı duymaz ve hidâyeti görmez.

14343

حکم حق بر لوح می آید بدید

آنچنانکه حکم غیب بایزید

«Bayezid Bistâmî'nin kendisinden yıllarca sonra doğacak Ebul'hasan Harkânî'nin doğumu ile ilgili gayb hükmü nasıl zuhur ettiyse, Allah'ın hükmü de Levh-i Mahfuz'daki kayıtlara göre öylece zuhur eder.»

»BÂYEZİD RAHMETULLAHİ ALEYHİN, YILLARCA EVVEL, KENDİSİNİN DOĞACAĞINI VE AHVÂLİNİ HABER VERDİĞİNİ, ŞEYH EBÛL'HASAN HARKÂNÎ'NİN İŞİTMESİ«

14344

همچنان آمد که او فرموده بود

بوالحسن از مردمان آن را شنود

«Bayezid'in buyurduğu gibi Şeyh Ebul'hasan Dünyaya geldi ve bil'âhare Bayezid'in keşf ve ihbarını insanlardan işitti.»

که حسن باشد مرید و اتم
درس گیرد هر صبح از ترم

«Bayezid demişti ki: Ebûl'hasan benim müridim ve ümmetim olacaktır, her sabah kabrine gelib ders alacaktır.»

گفت من هم نیز خوش دیده ام
وز روان شیخ این بشنیده ام

«Ebûl'hasan da dedi ki: Ben de şeyhi rüyâmda gördüm ve ruhundan bu sözü işittim.»

هر صبحی رونهادی سوی گور
ایستادی تاضی اندر حضور

«Her sabah Bâyezid'in kabrini ziyâret eder ve kuşluk vaktine kadar huzurunda bulunurdu.»

یا مثال شیخ پیشش آمدی
یا که بی گفتن شکالش حل شدی

«Ya Şeyh'in sûreti karşısında tecessüm eder, lâzım gelen tâ'limâtı verirdi, yahud arada ses ve söz olmaksızın Ebûl'hasan'ın müşkili hâllolurdu.»

Sûret-i misâliye : Rü'yada görülen sûret demektir. Bunları avâm-ı nas rüyâlarında görürler, ümmetin seçkinleri ise uyanikken de müşâhede ederler.

تا یکی روزی بیامد باسعود
گورهارا برف نو پوشیده بود

«Kış mevsiminde bir gün geldi ki kabirlerin üstünü yeni yağan kar örtmüştü.»

توی بر تو بر فها همچون علم
قبه دید و شد جانش بزم

«Kat kat kar yağmış ve kabrin üzeri sancak gibi kubbe kubbe yükselmış olduğu için kederlendi.»

بانگ آمد از خطیره شیخ حی
ها انا ادعوك کی تسمی الی

«Mânen hay olan şeyh Bâyezid'in mezârından: Koşup bana gelmen için seni çağırıyorum, diye bir ses geldi.»

Sûre-i Ali imran'da:

وَلَا تَحْزَنْ لِدَیْنِ قُلُوبِیْ سَبِّحِ اللَّهَ
أَمْوَالًا بَلْ أَحْيَاءَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ

Yâni : «Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanma. Bilâkis onlar Rableri katında diridirler ve Rableri indinde merzuk olurlar¹²⁵» buyurulmuştur.

«Mü'minler ölmezler, belki dâr-ı dünyadan dâr-ı âhirete göç ederler.» mealinde bir hadîs-i şerîf de vârid olmuştur.

Ma'lûm ya Allah yolunda cihad, iki türlüdür. Biri: Din düşmanlarıyla çarpışmak, ya gazi, yahud şehid olmaktır. Hadîs-i şerîfde buna (Cihad-ı asgar) denilmiştir. Obiri de; Allah yolunda nefis ile uğraşmaktır ki buna da (Cihad-ı ekber) tâbir buyurulmuştur. Şeyh Ebu Saidin şöyle bir rubâîsi vardır: «Gazi, şehâdet yolunda koşub duruyor, fakat aşk şehidinin kendisinden efdâl olduğunu bilmiyor. Sevab ve mükâfat cihetinden harb şehidi, aşk şehidine nasıl benzer ki onu düşman, berikini dost öldürmüştür.»

Yukarıki âyet-i kerimenin, her ikisine de şümûlü vardır. Binâenaleyh Mevlânâ'nın Bâyezid için (Şeyh-i Hayy) tâbirini kullanması doğrudur. Yine Hz. Bâyezid lisanından Ebûl'hasan'a hitâben deniliyor ki:

(125) Sûrei Ali imran: 169

هین بیا این سو با وازم شتاب
عالم ار برفت روی از من متاب

«Agâh ol da bu tarafa gel ve sesime koş. Âlem karla örtülmüşse bile benden yüz çevirme!»

حال او زان روز شد خوب و بدید
آن عجائب را که اول می شنید

«Ebûl'hasan'ın hâli ogün lâtifleşti ve Bayezid'in haber verdiğini işittiği acâib hâlleri bizzat kendisinde müşahade etti.»

Ehlullah hazerâtının, kabirlerinde mânevi bir hayat ile diri oldukları âyet ve hadisle sâbittir. Binaenaleyh kabirlerini ziyâret edib ruhlarından himmet ve şefa'at istemek de câizdir. Bu hususta taassub göstermeye mahâl yoktur. Bir hadis-i şerifde: «İşlerinizde âciz ve mütehayyir kalırsanız, kabirlerinde hayy olanlardan yardım dileyiniz» buyurulmuştur. Bu hadis için bâzıları mevzû' demişlerse de bâzıları da uhhatini isbat eylemişlerdir.

«O KÖLENİN, BİRİNCİ DİLEKÇESİNE CEVAB ALAMAYIŞI ÜZERİNE PÂDİŞÂHA İKİNCİ BİR DİLEKÇE YAZMASI»

O kötü zanda bulunan kınamalar ve feryadü figanla dolu bir dilekçe daha yazdı ve dedi ki:

که یکی رقه نوشتم پیش شاه
ای عجب آنجار سید و یافت راه

«Pâdişahın huzuruna bir dilekçe takdim etmişdim. Acaba oraya yol bulup vâsıl olabildi mi?»

حشک می آورد اورا شهریار
اومکر رکرد رقه پنج بار

«Padişah ona da cevap vermedi. Köle ise mürâcaatını beş defâ tekrarladı.»

گفت حاجب آخر او بنده شاست
گر جوابش بر نویسی هم رواست

«Nihâyet, mabeynci dedi ki: o, sizin kölenizdir. Bir cevap verecek olursanız lâyıktır.»

از شهی توجہ کم کرده اگر
بر غلام و بنده اندازی نظر

«Bir köleye lûtf u inayetle bakacak olursanız saltanatınızdan ne eksilir?»

گفت این سهاست اما احقست
مرد احق زشت و مردود حقست

«Padişah dedi ki: O kolay amma, köle ahmaktır. Ahmak bir şahıs ise çirkindir ve Allah'ın merdududur.»

گرچه آموزم گناه وزلتش
هم کند بر من سرايت علتش

«Onun suçunu affetmek isterim, lâkin ahmaklık illeti bana da sirâyet eder diye korkuyorum.»

صد کس از گرگین همه گرگین شوند
خاصه این گرخیث ناپسند

«Yüz kişi bir uyuzdan uyuz olur. Husûsiyle bu habîs ve sevimsiz uyuzun illeti ahmaklıktır.»

گر بی عقلی نباشد کبر را
شوم او بی آب دارد ابر را

«Akılsızlık uyuzluğuna kâfir bile tutulmasın... Yoksa, onun uğursuzluğ bulutu bile susuz bırakır.»

نم نبارد ابر از شومی او
شهر شد ویرانه از بومی او

«Onun şêâmetinden bulut yağmur yağdırmaz. Onun baykuş gibi uğursuzluğundan bir şehir harab olur.»

از گران احقان طوفان نوح
کرد ویران عالمی را در فضوح

«Ahmak uyuzlar sebebiyle Nuh tufanı koca bir âlemi kötülüklerle harâb etti.»

Evet, Nuh (A.S.) kavmini imana dâvet ettikçe, sözünü işitmiyelim diye, kulaklarını tıkamışlar; yüzünü görmeyelim diye, e'biseleriyle baş'arını örtmüşlerdi. İşte bu bir hamakatti. Lâyık olan, kulak tıkamak ve örtünmek değil, o Nebiy-i zîşânın nasihatlerini dinlemek ve tavsiyeleri muhibince hareket etmektir. Nihâyet tûfan vukûa geldi ve hepsini boğdu.

گفت پیغمبر که احق هر که هست
او عدو ماست و غول ورهز نیست

«Hz. Peygamber buyurmuştur ki: Ahmak olan bizim düşmanımızdır, yoldan çıkaran bir gulyabânidir.»

«Ahmak benim düşmanım, akıllı da dostumdur» diye bir hadis rivâyet edilir.

Yine lisan-ı Muhammedi'den deniliyor ki :

هر که او عاقل بود او جان ماست
روح او وریخ او ریحان ماست

«Herkim âkil ise o bizim cânımızdır. Onun ruhu ve rayihası bizim rey-hânımızdır.»

عقل دشنام دهد من راضی یم
زانکه فیضی دارد از فیاضیم

«Akıl, bana söğerse de ben razıyım. Çünkü akıl, feyyâzım olan Allah'ın feyzini hâizdir.»

Bu beyt; Hz. Mevlânâ tarafından söylenmiştir. Aklın söğmesi: Sahibi-ni muzir ve çirkin bir işinden dolayı tevbih etmesidir ki:

بود آن دشنام او بی فائده
نبودش مهمانیش بی مائده

«Aklın sahibine olan o tevbihi fâidesiz olmaz. Ona misâfir olan sofrasız, - yâni aç - kalmaz.»

احق ارحلوا نهہ اندر لم

من ازان حلوی او اندرتیم

«Ahmak olan, ağzıma helva verecek olsa bile, ben onun helvasından sıtmaya tutulurum.»

این یقین دان گر لطیف و روشنی

نیست بوسه کون خررا چاشنی

«Eğer lâtif ve münevver bir kimse isen şunu yakinen bir ki: merkebin kuyruk altını öpmekte bir lezzet yokdur.»

سببیت کننده کند بی فائده

جامه از دیکش سیه بی مانده

«O bûse, fâidesiz yere bıyıklarını kokutur. Onun yemeksiz tenceresinden elbisen kirlenir.»

مانده عقلست بی نان و شرا

نور عقلست ای پسر جازرا غذا

«Asıl sofra ve yemek akıldır, ekmek ve kızartma değildir. Ruhun gıdası da akıl nûrudur.»

نیست غیر نور آدم را خورش

از جز آن جان نیابد پرورش

«İnsan için nurdan başka gıda yokdur. Ruh, onun gayrisiyle beslenmez.»